

మొదటికూర్పు—1925

రెండవకూర్పు—1950

PRINTED BY

V. VENKATESWARA SASTRULU

of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS

AT THE VAVILLA PRESS

Madras.—1950

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీరామచంద్ర పుట్రవృణేనమః.

శ్రీమద్రామాయణపతనప్రారంభమునందుఁ జదువవలసిన

ధ్యాన శ్లోకములు.

దేవతా ప్రార్థనము

శ్లో. శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,

ప్రసన్న వదనం ధ్యాయే త్వర్వవిఘ్నోపశాంతయే.

సరస్వతీ ప్రార్థనము

దోర్భిర్యుక్తా చతుర్భిః స్ఫటికమణిమయీమక్షమాలాం దధానా

హస్తేనైకేన వద్దం నీత మపి చ శుకం పుస్తకం చాపరేణ,

భాసాకుం దేందుశంఖస్ఫటికమణినిభా భాసమానాఽసమానా

సా మే వాగ్దేవతేయం నివసతు వదనే సర్వదా సుప్రసన్నా.

వాల్మీకి ప్రార్థనము

కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్,

అరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్.

కవిత్వమనెడు కొవ్వనెక్కి “రామ, రామ” యని మధురముగను, మధురము లగునక్షరములు గలుగునట్లును కూయుచుండ వాల్మీకిమహాముని యనెడు కోకిలమునకు నేను మ్రొక్కుచున్నాడను.

వాల్మీకీ ర్దునిసింహస్య కవితాపనచారిణః,

శృణ్వత్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్.

కవిత్వమనెడి యరణ్యమునందుఁ దిరుగుచుండు వాల్మీకిమహాముని యనెడి సింహముయొక్క శ్రీరామకథ యనెడి గర్జనను విని యెవఁ డుత్తమగతిని బొందఁడు ? అనఁగా వాల్మీకి చెప్పిన రామకథ విన్నంతనే యందఱుమోక్షము నొందుదురు.

యః పిబత్ సతతం రామచరితామృతసాగరమ్,

అతృప్త స్తం మునిం వందే ప్రాచేతస మకల్మషమ్.

ఎల్లప్పుడు శ్రీ రాములవారి చరిత్రమనెడి యమృత సముద్రమును పానము చేయుచున్నను దణ్ణివిసొందనట్టి, పావరహితుఁడగు వాల్మీకిమహామునికి నమస్కరించెదను.

ఆంజనేయ ప్రార్థనము

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్,
రామాయణం హామాలాత్మం పంచేనిలాత్మజమ్.
ఆంజనా నందనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్,
కపీశమక్షహంతారం పంచే లంకాభయంకరమ్.

సముద్రమును గోవు పాదము సంతగాఁ జేసినవాడును, రాక్షసుల సందఱక
పోషలపలే నలత్యము చేసినవాడును, రామాయణమును చంద్రహారమునకు నాయ!
మణి యైనవాడును, వాయుదేవుని పుత్రుఁడును, ఆంజనాదేవికి సంతన మెసంగఁ జేయ
వాడును, వీరుడును, నీత దుఃఖమును దొలఁగించినవాడును, అక్షయ కుమారుని జంపిన
వాడును, లంకకు వెఱపు పుట్టించినవాడును వైన కపిశ్రేష్ఠుఁడగు హనుమంతుని
సమస్కరించెదను.

మనోజనం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం పరిష్ఠమ్,
వాతాత్మజం వానాయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి.

వాయువేగ మనోవేగములం బోలుగమనవేగము గలవాడును, ఇంద్రియ
ములకు జయించిన వాడును, బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుఁడును, వాయునందనుఁడును,
వానరుల గుంపులకు మేటియును, శ్రీరాముని దూతయైన హనుమంతుని శిరస్సవంబి
మ్రొక్కెదను.

ఉల్లంఘ్య సింధో స్ఫలిలం సలీలం
యః శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః,
ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం
నమామి తం ప్రాంజలి రాంజనేయమ్.

సముద్రమును దాటి, జానకీయొక్క దుఃఖ మనెడియగ్నిని కైకొని, యా
యగ్నితోడనే లంకాపట్టణమును గాల్చిన యాంజనేయునికిఁ జేతులుజోడించి మ్రొక్కు
చున్నాఁడను.

ఆంజనేయ మతిపాటలాననం కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహమ్,
పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనమ్.

తెలుపు నెఱుఁగలగిసిన వన్నెగల మోముగలవాడును, బంగరు కొండపలే
బచ్చని దాగుల యందమగు శరీరము గలవాడును పారిజాతవృక్షము మొదట నుండు
వాడునువైన వాయుపుత్రుఁడగు హనుమంతుని మనంబున ధ్యానించుచున్నాను.

శ్రీరామాయణ ప్రార్థనము

వేదవేద్యే పరే పుని జాతే దశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా.

వేదములచే జెలియదగిన పరమపూరుషుడగు విష్ణుమూర్తి దశరథునికే ఋత్రుఁ
డుగ జన్మింపఁగా, వేదము వాల్మీకి మునీంద్రునివలన రామాయణరూపమున నేర్పడెను.

యః కర్తాంజలిసంపుటై రహరహః సమ్యక్ప్రిభ త్యాదరాత్
వాల్మీకే ర్వదనారవింద గళితం రామాయణాఖ్యం మధు,
జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణై రత్యస్త సోపద్రవం
సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమాన్ విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్.

ఎవఁడు ప్రలిదినమును వాల్మీకిమహామునియొక్క ముఖ మనెడికమలమునుండి
స్రవించిన రామాయణ మనెఱునమృతమును తన చెవు లనెడుదోసిల్లతో నాశ దీఱఁ
నానరముతోఁ ద్రాగుచున్నాఁడో, అతఁడు పుట్టుక, రోగములు, ముసలితనము, ఆపదలు,
చావు ననెడి యుపద్రవములతో నిండియున్న సంసారమును బాసి, శాశ్వతమయిన
వైకుంఠము నొందుచున్నాఁడు.

వాల్మీకిగిరి సుభూతా రామసాగరగామినీ,
పునాతు భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ.

వాల్మీకి యనెడివర్ణితమున జన్మించి, శ్రీరామఁ డనెడి సముద్రమును జేరెడిది
రామాయణ మనెడుగొప్పనది లోకము నంతయుఁ బరిశుద్ధపఱచుచు గాక!

శ్లోకపారసమాక్షిర్ణం సర్గకల్లోలసంకులమ్,
కాండగ్రహ మహామీనం వద్దే రామాయణార్ణవమ్.

శ్లోకము లనెడియుదకముతో నిండినదియు, సర్గము లనెడి గొప్ప యలలును,
కాండమును లనెడి మొసళ్ళును, గొప్ప మత్స్యములును గలిగి వెలయుచుండు రామా
యణమున సముద్రమును సమస్కరించు చున్నాఁడను.

శ్రీరామధ్యానము

శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజ మప్రమేయం
నీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపమ్,
ఆజానుబాహు మరవిందదళాయతాక్షం
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి,

నకల సంపదలచే వెలయుచుండు రఘువంశమున దశరథునికే ఋత్రుఁడుగ జన్మిం
చినవాఁడును, సాటిలేని మహిమగలవాఁడును, సీతకుఁ బలియును, రఘువంశమునకు రత్న
దీపమును, మోఁక్కాళవఱకు నుండు చేతులుగలవాఁడును, తామరజేతులవలె వికాలము
లయిన కన్నులు గలవాఁడును, రాక్షసనినాశకరుండు నైన రాముని నమస్కరించు
చున్నాను.

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామంటపే
మధ్యేపుష్పక మాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్,

అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాస్తం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్.

కల్పవృక్షముక్రిందను బుగారుమయ మయిన గొప్పమంటపమున పున
విమాము మధ్యమున నవరత్నభుచితమునైన యాననంబున వీరాననము వేసికొని సీ
దేవతోగూడనుభుముగఁ గూర్చుండి, ఎదుట వాయుపుత్రుఁడగు హనుమంతుఁ
మునులకెల్లఁ పరతత్త్వము బోధించుచుండ, వారికి వివరించివెప్పుచు, భరతుఁడు మొదల
పారిచేఁ బరిక్షింపఁబడి నీలమేఘముం బోలు దేహచ్ఛాయగలశ్రీరాముని నమస్కరిం
చున్నాను.

రామాయణపతనసమాప్తీయంధుఁ జదువవలసిన స్తోత్రములు.

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయైశ్చ మార్గైశ్చ మహిం మహిశాః,
గోబ్రహ్మణేభ్యః శుభ మస్తు నిత్యం
లోకాః సమస్తాః సుఖినో భవన్తు.

జనులకు డేచుము గలుగునుగాక! రాజులు భూమిని న్యాయము దప్పక టి
పాలించెదరుగాక! గోవులకును, బ్రహ్మణులకును నెట్లప్పుడు మేలు గలుగునుగాక! లోకము
లన్నియు సౌఖ్యము గలిగియుండును గాక!

కాలే వర్షతు పవనస్యః పృథివీ సస్యశాలినీ,
దేశోఽయం షోభరహితో బ్రహ్మణాః సంతు నిర్భయాః.

అపుత్రాః పుత్రిణాః సన్తు పుత్రిణాః సంతు పౌత్రిణాః,
అధనాః సధనాః సన్తు జీవన్తు శరదాం శతమ్.

దేవేంద్రుడు నకాలవర్షముఁ గురిపించును గాక! నేల వైరుపచ్చలతోఁగూడి
మెలయుచుండునుగాక. ఈ దేశముతయు డేమాది బాధలులేక నెప్పుదిగానుండునుగాక,
బ్రహ్మణులు నిర్భయులయి యుండురుగాక! కొడుకులు లేనివారు కొడుకులు గలవారు
గను, కొడుకులు గలవారు మనుమలు గలవారుగను నగుదురుగాక! దరిద్రులు ధనవంతు
లగుదురుగాక! జనులందఱు నూతేంద్రు లై యుండురుగాక!

పరితం రఘురాశ్వస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్,
ఏకైకమక్షరంప్రొక్తం మహాపాతకనాశనమ్.

రాముని చరిత్రము కోట్లకొలది విస్తారముగలది. అందొక్కొక్కయక్షరమును
మహాపాపములను దొలగించును.

స్కాన్దో రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పద మేవ వా,
స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే నదా.

ఎవ్వఁడు రామాయణమున ఒకపాదమునయినను, తుదొక పదమునైనను భక్తితో వినుచున్నాఁడో, వాఁడు బ్రహ్మలోకమును బొంది, బ్రహ్మచే నెల్లప్పుడు పూజింపబడుచుండును. —

యన్తంగళం సహస్రాక్షే సర్వజేనసమన్మితే,
వృత్తనాశే సమభవ త్తత్రే భవతు మంగళమ్.

ఓ రామచంద్రా! వృత్తానుర సంహారమునపుడు సకలదేవతలచేతను సమగ్గురింపబడిన దేవేంద్రుఁడు గలిగిన షేమము నీకును గలుగుచు గాక !

యన్తంగళం సువర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్పురా,
అమృతం ప్రాథయానస్య తత్రే భవతు మంగళమ్.

ఓ రామచంద్రా! అమృతము దే: బోవునపుడు వినత తన పుత్రుడగు గరుడునికే గలుగఁజేసిన మంగళము నీకును నగునుగాక !

అమృతోత్పాదనే దైత్యాక్ ఘ్నతో వజ్ర ధరస్య యత్,
అదితిర్తంగళం ప్రాదాత్ తత్రే భవతు మంగళమ్.

అమృతము పుట్టించునప్పుడు రాక్షసుల నందఱును సహించిన వజ్రాయుధధారి యగు దేవేంద్రునికి నదితి యొకరిన మంగళము నీకు: గలుగుచుగాక !

కాయేన వాచా మన సేంద్రియై ర్వా
బుద్ధ్యాఽత్తనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై
శ్రీమన్నారాయణాయేతి సమర్పయామి. •

నేను మనోవాక్కాయములచేతఁగాని, కన్నులు మొదలగు నింద్రియముల చేతఁగాని, బుద్ధిచేతఁగాని, ఆత్మ చేతఁగాని నాస్వభావసిద్ధముగాఁగాని చేయునన్నిక్రియలు భగవంతునికి సమర్పించుచున్నాను.

○ రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః.

సీతా మనోవల్లభుడగు రామచంద్రునికి నమస్కారము.

○ య దక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనంతు యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తుతే.

ఇందు అక్షరలోపమేని, పదలోపమేని, మాత్రాలోపమేని కలిగినచో ఓ నారాయణమూర్తీ! నీవు అనియంతయు మన్నింతువు గాక !

ఓం తత్సత్; శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

విషయసూచిక

బాలకాండము

సర్గము.	పుట
1 కథాసంగ్రహము ...	1
2 వాల్మీకిమహాముని మగక్రాంచపక్షినిఁజూపిన బోయవానిని శపించుట	11
3 వాల్మీకి రామాయణమును రచియించుట ...	14
4 కుశలపులు రామాయణము గానముచేయుట ...	17
5 అయోధ్యాపురవర్ణనము ...	19
6 రాజ్యవర్ణనము ...	21
7 మంత్రులవర్ణనము ...	24
8 దశరథుఁ డశ్వమేధుఁడు సేయఁ దలఁచుట ...	26
9 పుత్రకామేష్టియాగమునకు సంబంధించిన మంత్రనివాక్యము	28
10 రోమపాదుండు ఋశ్యశృంగుని బిలిపించుట ...	29
11 దశరథుఁడు ఋశ్యశృంగుని నయోధ్యాపురంబునకుఁ దోడ్పొందినప్పుట	32
12 దశరథుఁ డశ్వమేధయాగము సేయ నిశ్చయించుట ...	34
13 దశరథుఁడు యాగముసేయ సారంభించుట ...	36
14 ఆశ్వమేధయాగవర్ణనము ...	39
15 ఋశ్యశృంగమహాముని పుత్రకామేష్టి చేయించుట ...	43
16 పాయసోత్పత్తి ...	46
17 వానరులను బుట్టింపుడని దేవతలతో బ్రహ్మ చెప్పట ...	48
18 శ్రీరామాదుల యుత్పత్తి ...	51
19 విశ్వామిత్రుఁడు యాగరక్షణంబునకై రాముని యాచించుట	53
20 దశరథమహారాజు విశ్వామిత్రునకు బదులుచెప్పట ...	57
21 మహామునివాక్యము ...	59
మహాముని విశ్వామిత్రుని ప్రభావంబు దశరథునితో వర్ణించి చెప్పట	60
22 దశరథుఁడు రామ లక్ష్మణులను విశ్వామిత్రునితోఁ గూడఁ బంపుట	61
విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు బల అతిబల యనువిద్యలను నుపదేశించుట	62
23 స్థావ్యాశ్రమంబున వసించుట ...	63

సర్గము.	పుట.
24 రామలక్ష్మణులు తాటకావనము సొచ్చుట	65
25 తాటకయొక్క జన్మవృత్తాంతము	68
26 రాముఁడు తాటకను పథించుట	69
27 విశ్వామిత్రమహాముని రామున క స్త్రంబు లుపదేశించుట	72
28 రాముఁడు విశ్వామిత్రునివలన సంహారమంత్రముల బొందుట...	74
29 సిద్ధాశ్రమవర్ణనము	76
30 విశ్వామిత్రమహాముని యాగమునేర్చుట	78
31 విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులఁదోడ్పొని మిథిహపురంబునకుఁ బోవుట	81
32 విశ్వామిత్రమహామునియొక్క వంశము	83
33 విశ్వామిత్ర జన్మవృత్తాంతము (కుశనాభునియొద్ద)	85
34 విశ్వామిత్ర జన్మవృత్తాంతము	88
35 గంగానదీక్ష భావము	90
36 గంగయొక్కయు, ఉమయొక్కయుఁ జరిత్రము	92
37 కుమారస్వామి పుట్టుక	94
38 సగరుఁడు యాగము చేయుఁ దలచుట	97
39 సగరపుత్రులు భూమినిద్ర వృత్తుట	99
40 సగరపుత్రులు కపిలమహామునిని జూచుట	101
41 సగరునియొక్క యాగసమాప్తి	103
42 భగీరథుఁడు గంగను దెచ్చుటకై తపం బొనరించుట	105
43 గంగ భూలోకమునకు దిగివచ్చుట	107
44 భగీరథుఁడు గంగను దెచ్చినందుకై బ్రహ్మవలన వరములు పడయుట	110
45 ఆచ్యుతోత్పత్తి	112
46 దితియొక్క గర్భనాశము	115
47 విశ్వామిత్రుఁడు సుమతిని సంధించుట	117
48 సుమతి రామలక్ష్మణులసంగతిఁ దెలిసికొనుట	119
49 అహల్యాశాపవిమోచనము	122
50 విశ్వామిత్రుఁడు జనకుని సమీపము చేరుట	124
51 శతానందుఁడు రామునికి విశ్వామిత్రుని వృత్తాంతంబుఁ దెల్పుట	126
52 పసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునికి విందుపెట్టఁ దలంచుట	129
53 పసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునకుఁ గామధేనువు నీయచునుట	131
54 విశ్వామిత్రుని యుద్ధము	133

పద్యము.	పుట.
55 పవిత్ర విశ్వామిత్రుల యుద్ధము, విశ్వామిత్రుడు తపము సేయఁ బోవుట	135
56 బ్రహ్మజలమే బలము	137
57 విశ్వామిత్రుడు తపస్సు చేయుట, త్రిశంకువుయొక్క సంభాషణము	139
58 పవిత్రుని పుత్రులు త్రిశంకువును శపించుట	141
59 విశ్వామిత్రుడు పవిత్రమహామునిపుత్రులను శపించుట	143
60 విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకువును స్వర్గమున కెక్కించుట	145
61 ఋషీకుడు శునశ్శేపుని విక్రయించుట	148
62 విశ్వామిత్రుడు శునశ్శేపుని వదలించుట	150
63 విశ్వామిత్రుడు త్తరదిక్కునఁ దపస్సు చేయుట	153
64 విశ్వామిత్రుడు రంభను శపించి యత్యుగ్రతపంబు చేయుట	156
65 విశ్వామిత్రుడు తూర్పుదిక్కున దపంబు సేయుట	158
66 జనకుడు శివునిపిండిమహిమ వర్ణించిచెప్పుట	162
67 క్షీరాముడు శివుని పిండిని ద్రుంచుట	165
68 జనకుడు మంత్రులచే దశరథుని బిలిపించుట	167
69 దశరథుడు మిథిలాపురంబునకు వచ్చుట	169
70 పవిత్రమహాముని రాముని పంశాపలి వర్ణించిచెప్పుట	171
71 జనకుడు తన పంశాపలిఁ బెల్పుట	175
72 భరతశత్రుఘ్నులకుఁ బెండ్లి నిశ్చయించుట	177
73 సీతావివాహము	179
సీతావివాహాఘట్టము	181
74 రాముడు పరశురాముని సంధించుట	183
75 విష్ణుధనుస్సుయొక్క మహిమ	185
76 రాముడు పరశురాముని బిల్లెక్కు పెట్టుట	188
77 దశరథుడు మఱిల నయోధ్య సేరుట	190

శ్రీ ర ద్ధ
శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర

వచనరామాయణము

బాలకాండము

1-వ సర్గము.

శ్రీకథాసంగ్రహము

అవతారిక: శ్రీవాల్మీకిమహాముని, దాను సర్వజ్ఞుడయినను, జనులందఱుఁ దనవలెనె గురూపదేశమువలనఁ దాపత్రయవిముక్తి నొందుదురుగాక యనితలంచి, నారదమహామునివలనఁ దాను బ్రహ్మస్వరూపము నెఱింగి, రామాయణమును మహాకావ్యంబునఁ దానెఱింగిన బ్రహ్మస్వరూపమును దెలుపఁగోరి, యది నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి నొందుటకై, సంక్షేపరామాయణ మనఁబడు నీ మొదటిసర్గయందు నారదుని దాను బ్రహ్మస్వరూప మెట్టి దని యడుగుట, నారదుఁడు తనకు బ్రహ్మస్వరూపమును దెల్పుట యను కథారూపంబున నిష్ప్రదేవతాస్తరణరూప మంగళముఁ జేయుచున్నాఁడు:

తపస్సంపన్నుడగు వాల్మీకి బ్రహ్మవిచారమునను, వేదాధ్యయనమునను మిక్కిలి యాసక్తిగలవాఁడును, జ్ఞానులలో నుత్తముఁడును, మునులలో మేటియునైన నారదుని జూచి “ఓ మునీంద్రా, యిక్కలంబున నీభూలోకంబునందుఁ బరాక్రమశాలియు, గుణవంతుఁడును, ధర్మముల నెఱింగినవాఁడును, మేలు మఱువనివాఁడును, ఆడినమాట తప్పనివాఁడును, తలఁచినపని యీడేరువఱకు విడువని పట్టుదల గలవాఁడును, మంచి నడవడితోఁగూడినవాఁడును, సర్వభూతములకు మేలు

గోరువాడును, మంచి చెడ్డ లెఱింగినవాడును, నేర్పరియు, నందఱకుఁ
ప్రియమైన దర్శనముగలవాడును, ధైర్యవంతుడును, గోపము లేని
వాడును, గాంతితోఁగూడినవాడును, నొరులపై నోర్వలేమి లేని
వాడును, కోపముతో యుద్ధరంగమున దేవతలనైనను వెఱపించునట్టి
వాడునునగు మహాపురుషుడెవ్వడు? అట్టి వానిని మీవలన నేను విని
వలయు నని మిక్కిలి మక్కువపడియున్నాను. మహామునీ, నీనట్టి పురు
షోత్తము నెఱుంగఁజాలుదు” నని సవినయంబుగ నడిగెను.

ఇవిధమున వాల్మీకి యడిగినవాక్యంబు విని మూఁడులోకంబుల
నెఱింగినవాడగు నారదుడు “ఓయి వాల్మీకీ, నీ వడిగినప్రశ్న
కుత్తర మిచ్చెద. సావధానుండవై యాలకింపు” మని చెప్పి, మనంబున
నుప్పొంగుచు నిట్లని చెప్పఁదొడఁగెను. “నీవు చెప్పినగుణంబు లెల్ల
నొక్కపురుషునియం దుండుట మిక్కిలి యరుదు. అయినను నాదివ్య
దృష్టిచే నట్టిమహాపురుషుని దెలిసికొని నీకుఁ జెప్పెదను వినుము.
ఇత్వోక్తువంశమందుఁ బుట్టిన శ్రీరాముండను నృపాలుఁ డొక్కరుఁడు
గలఁడు. అతఁడు సుశిక్షితమైన మనస్సు, పరాక్రమము, కాంతి,
ధైర్యము, ఇంద్రియజయము గలవాడు. బుద్ధిమంతుఁడు; నీతి నెఱింగిన
వాడు ప్రవక్త సకలైశ్వర్యసంపన్నుఁడు శత్రువులఁ జంపువాడు
ఎగుబుజములు గలవాడు గొప్పచేతులు గలవాడు శంఖమువంటి మెడ
గలవాడు; గొప్ప దొడలు గలవాడు; వెడల్పుయిన తొమ్ముగల
వాడు గొప్పవిల్లు గలవాడు బలిసి కాన్పింపని మూపుల సంధి
యొముకలు గలవాడు; మోఁకాళ్ళదనుకనుండు నిడుదచేతులు గల
వాడు; గుండ్రని తలగలవాడు; శుభలక్షణములతోఁ గూడినకొసలు
గలవాడు; సొంపగు కాలినడక గలవాడు; మిక్కిలి పొడుగును మిక్కిలి
పొట్టియుఁ గానియాకారమును నెచ్చుతక్కువలులేక చక్కగఁడిరిన
యంగములును గలవాడు; నున్నని శరీరకాంతియు నెక్కువ పరా
క్రమంబును గలవాడు; బలిసిఁతొమ్ము వెడదలైన కన్నులును గల
వాడు; మంచి యవయవసౌభాగ్యసంపదతోఁ గూడినవాడు;
సాముద్రీకౌస్త్రమునందుఁ జెప్పఁబడిన శంఖచక్రాదిశుభరేఖలతోఁ
గూడినవాడు. మఱియు నా పురుషశ్రేష్ఠుఁడు సకలధర్మముల నెఱిగిన

వాడు, సత్యము పలుకువాడు; జనులకు మేలొనర్చుటయందు మిక్కిలి శ్రద్ధగలవాడు; కీర్తిని గోరువాడు; జ్ఞానముతోఁగూడినవాడు; పరిశుద్ధాత్ముడు పెద్దలకు లోఁబడియుండువాడు; తన్నాశ్రయించిన చక్రవర్తు గాపాడుటయను చింతగలవాడు; బ్రహ్మదేవునితో సాటి పచ్చువాడు; అఖండైశ్వర్యవంతుడగువాడు; సకలజాతులకుఁ బ్రభులను సంహరించువాడు; ముల్లోకంబులంగల జీవజంతువులనెల్ల బోషించువాడు; బ్రహ్మత్వవైశ్యసూక్ష్మలనెడి నాలుగు వర్ణములవారినిఁ దమతమ ధర్మముల నతిక్రమింప కుండఁలాగునఁ జూచువాడు; స్వధర్మములను దాఁడుకుండువాడు. లోకంబులను బోషించువాడు; వేదములను దేవాంగములయుఁ దద్వర్ణమును జక్కగా నెఱింగినవాడు; విలువిద్యయందు నేర్పుగలవాడు; తర్కవ్యాకరణమీమాంసాదిసకలశాస్త్రములయొక్క సిద్ధాంతముల నెఱింగినవాడు; ఒకతడవఁ జూచినవాని నెప్పటికిని మఱచకుండు జ్ఞాపకశక్తియు, నెంతకఠినమైన విషయమునైనను గ్రహించు చుఁచుకుండవలయునగువాడు; అన్నిలోకముల కొప్పిదమయినవాడు; అపకారబలకైన నుపకారముఁ జేయువాడు; ఎట్టి యాపదలందైనను వెనుకఁదీయని గంభీరస్వభావముగలవాడు; కాలోచితములైన లోకవైదికకార్యములయందు సమర్థుడై ననవాడు; మఱియు నడులెల్లవచ్చి సముద్రమును జేరినట్లు, ఎల్లపుడు సజ్జనులందఱు వచ్చి సన్నిధిఁ జేరినవాడు. పూజ్యుడు, ఎల్లజీవజంతువులకు బక్షపాతములేక చూచువాడు; సంతోషసమయంబుననైనను, కోపసమయంబుననైనను నొక్కలీరువఁజూపఱి కింవైన దూషము గలవాడు. ఇట్లాతఁడు సకలసుగుణంబులతో నిండినవాడు. అమహానుభావుడు దశరథునిబట్టంపుదేవియనుకొనలగ్నకు నానందమును గలిగించుకుండువాడు. మఱియు నతఁడు సముద్రమువలె గంభీరమైనమనస్సుగలవాడు; హిమాలయంబుచందమునదైర్ఘ్యవంతుడు; సరాక్రమంబున విష్ణునిఁబోలినవాడు; చంద్రునివలె జనులకుఁ బ్రియముగఁగనుపించువాడు; కోపంబునఁ బ్రలయకాలమునాటి యగ్నినిబోలినవాడు; ఓర్పునందుఁ బుడమిని బోలినవాడు; దానమునందుఁ గుబేరునిఁ బోలినవాడు; సత్యము పలుకుటయందు రెండవధర్మదేవతయనఁదగినవాడు.

దశరథమహారాజు తన ప్రజలకు మేలు నేయఁగోరి, కుమారులతోఁ బెద్దవాఁడును, సుగుణములతోఁ గూడినవాఁడును, జనులకు మేలగు కార్యంబులఁ జేసెడువాఁడునై యున్న తన ప్రియకుమారుడగు రాముని యువరాజును జేయ నెంచి, దానికిఁ గావలయు ప్రయత్నములు చేయు చుండఁ జూచి కైకయను నతనిచిన్నభార్య తనకుమున్ను దశరథుం డొసఁగిన రెండువరంబుల జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, వానిలో నొక్కటి రాము నికిఁ బడుచాలుగేం డ్లరణ్యవాసంబుగను, మఱియొక్కటి తనపుత్రుడగు భరతునికిఁ బట్టాభిషేకంబుగను వరించెను. అప్పుడు మహారాజు వాగ్దత్తము తప్పనివాడగుటవలన ధర్మమనుత్రాటిచేఁ గట్టబడినవాడయి తనకుఁ బ్రియకుమారుడైన రాము నడవికిఁ బంపెను. శ్రీరాముఁడు కైకయిష్టంబు తీరుటకును, దండ్రిమాట చెల్లుటకును దానుజేసిన ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొని యడవికిఁ బయనమయ్యెను. అతనికిఁ బ్రియుఁ డును, దమ్ముఁడునునైన సుమిత్రకొడుకు లక్ష్మణుఁడు రామునందలి ప్రేమచే నతని నెడఁబాసి యుండఁజాలక జనులకుఁ దోఁబుట్టుదనమిట్టిదని తెలుపుచు నడఁకువతోఁగూడి రాముని వెంబడించెను. అట్లే రామునికిఁ బ్రియురాలును, బ్రాణముతో సాటివచ్చునదియు, నెల్లప్పుడు భర్త మేలును గోరుచుండునదియు, రాక్షసుల మోహింపఁజేయునిమిత్తము నిర్దింపఁబడిన మోహినీదేవతయో యనఁదగినదియు, సకలశుభలక్షణంబు లతోఁ గూడినదియు, స్త్రీలలో నుత్తమురాలును, జనకమహారాజుకూతు రుచునైన సీతాదేవియుఁ జంద్రుని రోహిణినక్షత్రంబువలె రాముని వెంబడించెను.

ఇట్లు రాముఁడు సీతాలక్ష్మణులతోఁ గూడినవాడై, రథంబెక్కి దశరథుఁడును, పౌరులును బరమస్త్రీతిచేఁ దన్ను వెంబడించి వచ్చు చుండఁ గొంతదవ్వేగి, వారిని మఱిించి, గంగానదీతీరంబున నున్న శృంగి బేరంబును పత్తనంబు చేరి, యచ్చట నున్న తనచెలికాఁడును బోయ రాజునునగు గుహునిజూచి, తనరథసారథి వయోధ్యకు రథంబుఁ దోలు కొనిపొమ్మని యానతిచ్చి, గుహునిసాహాయ్యము వలన గంగానదిని దాటి, యొకవనమునుండి మఱియొకవనంబునకుఁ బోవుచు, దారిపొడు గున నున్న విస్తారజలంబుగల నదులను దాటుచుఁ బోయి, చిత్రకూట

పర్వతంబుఁ జేరి, యచ్చట జక్కని పర్ణశాలను నిర్మించుకొనియందు యస్తుహాముని యాశ్రమిని భరద్వాజముని యాశ్రమంబుచొచ్చి, దేవ గంధర్వలమాడ్కి సుఖంబుగ నివసించుచుండిరి.

రాముడు చిత్రకూటము చేరఁగనే, అయోధ్యయందు దశరథుండు పుత్రు నెడఁబాసినదుఃఖముచే మృతినొందెను. అంత భరతుండు తండ్రిమరణవార్తను దూతలవలన విని అయోధ్య కేతెంచి వసిష్ఠుండు మొదలగు బ్రాహ్మణులు రాజ్యంబుఁ గైకొనుమని చెప్పుచున్నను, వారి మాటలఁ బెడచెవింబెట్టి, రాజ్యంబేలుటకు మనంబులేనివాడై, తన యన్నను బ్రతిమాలఁగోరి, తాను నరణ్యంబునకుం జని, చిత్రకూటాబు సొచ్చి, మంచమునను గలవాఁడును, సత్యపరాక్రముఁడనైన రాముని జూచి వినయముతోడ మ్రొక్కి, “అన్నా నీవు సకలధర్మముల నెఱింగిన వాడవు, నీవు పెద్దవాడవు; పెద్దవాఁడుండఁగఁ జిన్నవాఁడు రాజగుట ధర్మముగాదని నీవెఱింగియే యున్నాడవు. కావున నీవే రాజవు. మఱియెవ్వఁడును రాజు గానేరఁ’దని రామునితోఁ జెప్పెను. అట్లు భరతుండు తన్ను రాజ్యంబుఁగైకొనఁ బ్రార్థించినను, విక్కిలి గొప్పమనసుగలవాఁడును, జనులకందఱికి సంతోషముఁ గల్గించు వాఁడును, విశేషబలము గలవాఁడును, యాచకులకుఁ గోరిక లొసంగుటచే నంతటఁ బర్వినీర్తి గలవాఁడునగు, రాముడు తండ్రియానతని మీఱి రాజ్యంబు గైకొననొల్లఁడయ్యెను. ఎట్టకేలకు భరతుని ప్రార్థనను ద్రోసివేయఁజాలక దనకుమాటు తనపాదుకలఁబెట్టి రాజ్యమేలుమని చెప్పి, యతని నయోధ్యకుఁ జొమ్మని పలుమాటు నిర్బంధింపఁగా, భరతుండు తనకోర్కి నెఱవేఱకయే మఱిలినచ్చి, రామునిపాదుకలను నేవించుచు, రామునిరాక కెదురుచూచుచు నయోధ్యకు సమీపమున నుండు నందిగ్రామంబున నుండి రాజ్యకార్యములను నెఱవేర్చు చుండెను. భరతుండు చిత్రకూటంబునుండి మఱలఁగానే, ప్రశస్తకాంతిగల వాఁడును, నెవరెంత నిర్బంధించినను బ్రతిజ్ఞతప్పనివాఁడును, రాజ్యభోగములం దపేక్ష లేనివాఁడును కమలములవంటి కన్నులు గలవాఁడును నగురాముడు “మనమిచ్చట నున్నచో భరతునివలెనే పట్టణవాసులగు జను లప్పుడప్పుడు వచ్చుచుందురు. ఈ ప్రదేశము మనకుఁ దగినది కా”

దని యెంచి, తండ్రివనుపును జేయుటయందే తలంపుంచినవాడై దండకారణ్యమును బ్రవేశించి, విరాధుండను రాక్షసుని జంపి, శరభంగమహామునిదర్శనం బొనర్చి, సుతీక్ష్ణ మహామునిని నేవించి, అగస్త్యశ్రమమునకు జని, యందగస్త్యమునిని, ఆతనిసోదరుని సందర్శించెను. అగస్త్యుడు తన కింద్రుడొసంగిన వింటిని, కత్తిని, యుద్ధములో నెంత కాలము ప్రయోగించినను దఱుగని బాణంబులుగల రెండములపాదులను నైకొనుమని చెప్పగా వానిని దీసికొని యచ్చట నివసించుచుండెను.

రాముఁ డచ్చట నివసించుచుండఁగ నచ్చటనున్న మునులందఱు తమకు బాధలు సల్పుచుండు రాక్షసులను వధింపుమని రాముని బ్రార్థించిరి. అతఁడును నగ్నిహోత్రునిమాడ్కి బరిశుద్ధులును, జితేంద్రియులునునైన దండకారణ్య నివాసులగు ఋషులనిమిత్తమై యుద్ధమునందు రాక్షసులను, నసురులను దప్పక వధించెదనని ప్రతిజ్ఞ నేసి, అచ్చట నుండఁగా, గోరినరూపంబు ధరింపఁగలదగు జనస్థానమందు శూర్పణఖయను నొకరాక్షసాంగన వారికడకేఁగుదెంచిన, రాముఁడు దానిని వికృతరూపము నొందించెను. అంత శూర్పణఖ యవమానము నొందినదై జనస్థానంబునకుఁ జని, ఖరదూషణాత్రిశిరసులతోఁ దనభంగపాటుఁ దెలుపఁగాఁ గోపముతో యుద్ధమునకు వచ్చిన ఖరదూషణాత్రిశిరసులను, వారివెంబడి వచ్చిన పదునాలుగువేలమంది రాక్షసులను సంహరించెను. ఇట్లు జనస్థాననివాసులగు ఖరదూషణాదిరాక్షసులు పదునాలుగువేలమంది రామునిచే జంకఁబడిరన్న దుఃఖంబువారైన విని రావణుండు చాలఁ గోపమునొందినవాడై, సీత నసహరింపఁగోరి, అక్కార్యంబునందుఁ దనకుఁ గోడ్పడుటకై మారీచునిం గోరఁగా, నమ్రారీచుఁడు, “రావణా! రాముఁడు బలవంతుఁడు. అతనితోడి వైరంబు దగ”దని పలుకెఱంగులఁ జెప్పినను వినక, యతఁడు మృత్యుదేవతచేఁ జేరింతుడై మారీచునితోడ రాముని ఆశ్రమముకడ కేఱించి, మాయామృగరూపధారియైన మారీచునిమూలమున రామలక్ష్మణులను దూరమునకుఁ బోవునట్లునర్చి, సీతాదేవి నెత్తికొని పోవుచుండ నడ్డమువచ్చిన జటాయువును దెగటార్చి, లంకకుఁ బోయిచేరెను. పిదప

రాముండు వెనుకకు మరలివచ్చి సీతను గానక, రావణునిచే మోదఃబడి చావునకు సిద్ధమైయున్న జటాయువుం జూచి, యాతనివలన రావణుండు సీత నెత్తుకొనిపోయినసంగతి నెఱింగి, మిక్కిలి దుఃఖముచే బరితపించుచుఁ గలతఁజెందిన యింద్రియములు గలవాడై, కొంతసేపు చింతించి, ఆ చింతతోడనే జటాయువునకు దహనాదికార్యంబులు నడపి, సీతను వెదకుచుఁ బోవుచు, మహాభయంకరరూపంబుతో నున్న కబంధుడను రాక్షసుని జంపి దహనంబుసేయఁగా నా కబంధుండు స్వర్గలోకంబునకుఁ జనియెను.

కబంధుండు స్వర్గమున కేఁగుచు, “ఓరామా! ఈవనంబున సకల భర్తములనెఱింగి, వానిని నడుపుచు, సన్యాసాశ్రమమున నున్న శబరస్త్రీ యొక్కతె యున్నది. దానికడకుఁ బోము” అని చెప్పిన శత్రుసంహార యగు రాముఁ డాశంకకడకేఁగ నాశంకరి రాముని నర్ఘ్యపాద్యాదిసత్కారంబులచేఁ బూజించెను. రాముండు శబరి భక్తితోఁజేసిన పూజలఁ గైకొని లక్ష్మణునితోఁ గూడఁ బంపాసర స్తీరంబున సంచరించుచుండఁ, హనుమంతుఁడనువానరునిఁ గలిసికొని వాని మాటవెంట సుగ్రీవు కడకుఁ జని వానితోఁ జెలిమియొనర్చి, వానికిఁ దనవృత్తాంతము నంతయు, ముఖ్యముగా సీతవృత్తాంతమును సవిస్తరముగాఁ జెప్పెను. సుగ్రీవుఁడు రామునివృత్తాంతమునెల్ల నాలకించి, తనవలెనే దుఃఖితుఁడై యున్న మహాబలునితోఁ జెలిమిచేయుట తనకు మంచిదేయని తలఁచి యగ్ని సాక్షికంబుగా నతనితోఁ జెలిమియొనర్చి, యతనియందలి చెలిమిచేతను, మనంబున నణఁపరాని వ్యసనముచేతను దనకు వాలితోఁ గలిగిన వై రంబునకుఁ గారణము రాముఁ డడుగ నాసంగతియెల్ల నతనికిఁ దెలిపెను. రాముండు “నేను నీవిరోధియగు వాలిని సంహరించి నీకు రాజ్యం బిప్పించెద” నని ప్రతిజ్ఞ నేసెను. అయినను సుగ్రీవుఁడు రాముని పరాక్రమంబు దెలియక, యతనికి వాలియొక్క బలపరాక్రమముల వర్ణించి, యతనికి నమ్మకము గలుగుటకై, పూర్వము వాలిచే విసరివేయఁబడిన పర్వతాకారమైన దుందుభియను రక్కసుని కశేబరంబుఁజూపెను. బలవంతుఁడైన రాముండు ఇదెంతమాత్రమని చిలునవ్వనవ్వి, తనకాలి బొట్టనవ్రేలితో దానిని పదియామడలదూరము చిమ్మి యప్పటికినిఁ దన

యెడ సుగ్రీవునకు నమ్మకము లేకుండుటజూచి, యాతనికి నమ్మకము బుట్టునట్లుగ నేడు మద్దిచెట్లను, దాని చేరువనుండు నొక్క కొండను, రసాతలమును నొక్కబాణంబుచే భేదించెను. అప్పుడు సుగ్రీవుడు వానిని రాముడు చంపగలడని నవ్వి, మిక్కిలి యుప్పొంగుచు రాముని వెంటబెట్టుకొని కిష్కింధాపత్తనంబు సమీపించి, సింహనాదంబు చేయఁగా, వాలి విని, తార వలదనుచున్నను వినక, సుగ్రీవునితోఁ గయ్యమునకు వచ్చెను. అంత రాముడు సుగ్రీవునికి సహాయుడఁగా నుండి, వాలి నొక్కబాణంబుచే దెగటార్చి, సుగ్రీవుని కిష్కింధా పురంబునఁ బట్టాభిషిక్తుఁజేసెను. అంత సుగ్రీవుడు తనమంత్రులగు హనుమదంగద ప్రభృతులగు వానరులఁ బిలిపించి, సీతను వెదకితెండని యన్ని దెసలకుఁ బంపెను. బలవంతుడగు హనుమంతుండు దక్షిణదిక్కు నకుఁ బోవుచు, జటాయువున కన్నయగు సంపాతివలన రావణుండు సీతను లంకకుఁ గొనిపోయె నన్నవార్తనువిని, నూలుయోజనంబుల వెడల్పుగలయుష్మసముద్రమునుదాటి, రావణుని చేఁబాలింపఁబడుచుండు లంకలోఁ జొచ్చి, యశోకవనంబున దుఃఖిపడుచు రామునే తలంచు చున్న సీతను జూచెను. ఆమెకు రాముఁడొసఁగిన యుంగరము నిచ్చి, యామెవలన నన్నిసంగతులను విని గుఱుత్తుకై చూడారత్నమునుగొని, రాముడు శీఘ్రముగా వచ్చి నిన్నుఁ గొనిపోవనున్నాడని యామె నూఱిడించి, యామెవలన నెలవునడసి, యంతటితోఁ జాలింపక యా యశోకవనముయొక్క వెలుపలిగోపురమును సుగ్ధచేయఁగా రావణుండు కోపముతోఁ గూడినవాడయి, హనుమంతునిఁజూపుడని యేవురు సేనానాయకులను, నేడ్వరు ఘంత్రిపుత్రులను, శూరుండగు నక్షయ కుమారునిఁ బంపఁగా, వారి నెల్ల సంహరించెను. అంత రావణుండు క్రోధ మూర్ఛితుడై, యింద్రజిత్తును బంపఁగా, వాడు బ్రహ్మాస్త్రంబుచే వాని బడనేయఁదక్కిన రక్కసులందఱు వానిని ద్రాళ్ళతోఁగట్టి రావణునికడకుఁ దీసికొనిపోయిరి. అప్పుడు హనుమంతుండు దేవుని బ్రహ్మవరమువలన బ్రహ్మాస్త్రంబుచే విడువఁబడినను, రావణునితో సంభాషింపవలె నన్నతలంపుతో వారిసేమియుఁజేయక యూరకుండి, రావణునితో మాటాడి, పిమ్మటఁ దన తోడకు వా రంటించిన యగ్ని నశోకవనంబును, విభీషణునినగరును

దక్క దక్కిన లంకాపురంబు నెల్ల గాల్చి, రామున కీసంతోషవార్తఁ దెలుపుటకై, మఱల సముద్రము దాటి రాముని సమీపమునకుఁ జేరి, మహాత్ముడగు రామునికిఁ బ్రదక్షిణంబు నేసి, లంకలో సీతను జూచితి నని చెప్పి, యచ్చటఁ దాను జేసిన కార్యముల నెల్ల విస్తరించి చెప్పెను.

అంత రాముఁడు సుగ్రీవునితోడ సముద్రతీరముఁ జేరి, యా సముద్రము దాటుట కలవికాకుండుటఁ జూచి, యత్యంతకోపముతోఁ దీక్ష్యములైన బాణంబుల దానివైఁ బ్రయోగించెను. అంత సముద్రుఁడు రామునకు వెఱచి, యతనియెదుట నిలిచి తనరూపంబుఁ జూపి, నీలుఁ డను వానరునిచే నేతువును గట్టించి దాటుడని చెప్పిన నాతనిమాట ప్రకార మాసీలునిచే నేతువుఁ గట్టించి సముద్రము దాటి, యుద్ధరంగ మున రావణుని, వానిబలఁగము నెల్లఁ జంపి, సీతనుజూచి, “పరగృహంబున నిన్ని దినములున్న భార్య నెట్లు మఱలఁ బొందవచ్చు”నని మిక్కిలి సిగ్గుపడి, వానరు లందఱు, తక్కిన జను లనేకులు వినుచుండ నామెను బొడుపుమాటలచే నొప్పించెను. అప్పుడు సీతాదేవి మహాపతివ్రత యగుటఁజేసి, రాముఁ డన్నమాటల శోర్వలేక యగ్నిప్రవేశంబు నేయఁ గా, సగ్నిహోత్రుఁ డామెకుఁ జల్లనివాడై “యీమె పతివ్రత, యెట్టి పాపము నెఱుంగ”దని చెప్పెను. రాముఁడా వాక్యములను విని సీత నిర్దుష్టయని తొఱింగి, యామెను బ్రీతితోఁగైకొని, సకలదేవతలును స్తోత్రములు చేయుచుండ దేవీష్టమానుండై యుండెను. అప్పుడుస్థావర జంగమాత్మకంబులైన త్రిలోకవాసులును, దేవతలు, ఋషులుమున్నగు వారును, మహాత్ముడైన రాముఁడు లోకకంటకుండయి యెవ్వరికిని జయంపనలవికాని రావణుని జంపినందుకై యానందము నొందిరి. అంత రాముఁడు రాక్షసేంద్రుండయిన విభీషణుని లంకాపురంబునకుఁ బట్టాపిక్తుం జేసి, తాను భూలోకంబున నవతరించిన కార్యఁబెద్దియో దానిని సాధించుటంజేసి నిశ్చింతుడై మనంబున నుప్పొంగుచు దేవతల వలన వరంబులం బొంది, యుద్ధమునందుఁ జచ్చిన వానరులనందఱ నావర బలంబుచే బ్రతికించి, సుగ్రీవవిభీషణాదులగు చెలికాండ్రతోఁ గూడఁ బుష్పకవిమానం బెక్కి యయోధ్యకుఁ బయనమై, భరద్వాజునియాశ్ర

మంబులు బొంది, యష్టుని ప్రార్థనంబువలన నచ్చట నొకదిసంబు గడపఁ దలచి, ముందుగాఁ దనరాకను భరతునికిం దెలుపుటకై హనుమంతుని బంపెను. పిమ్మట రాముఁ డచ్చట నొకదిసంబుండి, మఱునాఁడు సుగ్రీవవిభీషణాదులతోఁ గూడఁ బుష్పకివిమానం బెక్కి, వారికిఁ బూర్వము జరిగిన కథలఁ జెప్పుచు నందిగ్రామమునకుఁ బోయి యచ్చటఁ దనజడలనెల్ల దీసి, మునివేషంబు విడిచి, తనతమ్ములు వెంబడించుచుండ నీతతోఁ గూడినవాడై యయోధ్యంజేరి పట్టాభిషిక్తుడై రాజ్యంబుఁ బాలించెను.

రాముఁడు రాజ్యముచేయునపుడు లోకమెల్ల సంతోషముతో నిండినదై, సకలసంపదలంబడసి యేమియుఁ గొఱతలేనిదై యుండెను. జనుల తమతమకులాచారధర్మంబులఁ దప్పక నడపుచు దానధర్మాదులఁ జేయుచుండిరి. వారికి వ్యాధిబాధలు నశించెను. తమము లేకుండెను. చోరాగ్నిద్రుప్తభీతిలేక జనులు నిర్భయులై యుండిరి. జనులు బుత్ర శోకములేకుందురు. స్త్రీలెల్లపుడును వైధవ్యదుఃఖము నొందక మహాపతి వ్రతలై యుందురు. జనులకగ్నిభయము, నీటిభయము, వాయుభయము, రోగభయము, ఆడలి, దొంగలభయమును నుండవు. పత్తనంబులును, దేశములును, ధనధాన్యసమృద్ధములయి యుండును. జనులందఱు కృత యుగంబునందునలెనే యెల్లపుడును సంతోషముతో నొప్పుచుందురు. శ్రీరాముఁడు లెక్కలేని యశ్వమేధయాగంబులను, బహుసువర్ణకములను యాగములనుజేసి, దేవతలదృష్టినిొందించి బ్రాహ్మణులకుఁ బదివేల శోట్ల గోదానంబులును, విస్తారధనంబును నొసంగి, మహాకీర్తి వడసి, శాశ్వతంబగు తనపదవి నొందఁగలఁడు. మఱియు రఘువంశోత్పన్నుడయిన రాముఁడు ఉత్త్రయవంశస్థులను నూతంతలుగా వృద్ధి నొందించి, బ్రహ్మ ఉత్త్ర వైశ్య శూద్రులను దమతమ వర్ణాశ్రమ ధర్మంబులందు నిల్పి, పదునొకండువేలయేండ్లు రాజ్యమును బాలించి వైకుంఠము నొందఁగలఁడు.

ఫ ల శ్రు తి.

పావనమును, బాపములఁ బోగొట్టునదియు, బుణ్యముల నొసఁగునదియు, దీర్ఘాయువు నిచ్చునదియు, నాలుగు వేదములతోఁ

దుల్యమయినదియునగు నీరాముని చరిత్రమును నియమముతోఁ బరిచు మానవుండు సకలపాపములచే విడువఁబడి, పుత్రపౌత్రాదులతోఁగూడి యీలోకంబుల సకలసౌఖ్యంబు లనుభవించి యంతమునందు స్వర్గ లోకంబును బొంది, దేవతలచేఁ బూజింపఁబడుచుండు. ఈరామచరితంబును బ్రాహ్మణుండు పరిచునేని సకలవిద్యలలో నిపుణుడగును. క్షత్రియుండు పరిచునేని రాజ్యాధిపత్యంబు నొందును. వైశ్యుండు పరిచునేని వర్తకమువలని లాభంబులం బడయును. శూద్రుండు పరిచునేని సుహృత్త్వమును బొందును.

2-వ స ర్గ ము.

❧ వాల్మీకిమహాముని మగక్రౌంచపక్షినిఁ జూపిన బోయవానిని శపించుట ❧

వాక్యములయర్థము నెఱింగినవాఁడును, ధర్మమునం దాసక్తిగల వాఁడును నైన వాల్మీకిమహాముని నారదమునియొక్క యావాక్యమును విని శిష్యులుం దానును దానింగొనియాడి, నారదమహామునిని శాస్త్రోక్త ప్రకారముగఁ బూజించెను. అప్పునీంద్రుఁ డాపూజఁగొని వాల్మీకిమహామునిని సంతోషపఱచి, యాతని యనుజ్ఞవడసి బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెను.

నారదుండు బ్రహ్మలోకమునకుఁ జనినపిదప ముహూర్తమాత్ర కాలములోపల, వాల్మీకిమాధ్యాహ్నికస్నానమునకై గంగానదికి దాపున నుండు తమసానదీతీరంబునకుఁ బోయి, రొంపిలేక నిర్మలమైయున్న రేవును జూచి, వెంట పచ్చిన శిష్యునితో నిట్లనియె: “ఓభరద్వాజా, యీరేవును చూచితివా. ఇయ్యది సత్పురుషుని మనస్సునలె నిష్కల్మషమైన నీటితో చూడ సాంపుమీటి వెలయుచున్నది కావున నాయనా, మనపాత్రంబుల నిచ్చటనుంచి, నాకు నారబట్ట నిమ్ము. నే నీ తమసానదియందు స్నానము జేసెదనని చెప్పఁగా, భరద్వాజుండు పరిశుద్ధుడై భక్తితోఁ దనగురువగు వాల్మీకిమహామునికి నారబట్ట దెచ్చి యిచ్చెను. అంత ఇంద్రియముల జయించిన వాల్మీకిమునీశ్వరుండు శిష్యుని చేతినుండి నారబట్టను గైకొని విశాలమైనవనమున సంచరించుచు, నా తమసానదీతీరసమీపంబున నొండొంటిబాంక తిరుగుచు శ్రావ్యముగాఁ గూయుచున్న క్రౌంచదంపతులను జూచెను.

అట్లాగునమాచుచుండగానే సమస్తజంతువులందును బుట్టినది మొదలు వగవలెగి, కటికిదఃముఁజూపు నొక బోయవాఁడు వానిలో వగవలెని కూలనేనెను. అట్టిచురుంబున నాయాఁడుపక్షి తనకుఁ బెనిపటియై, లన్నెదఁబాయక కూడఁదిరుగుచు మదముచే నొప్పినదై, క్రిందబడి నెత్తుటఁడదసినషేనతోఁ బుడమిపైఁబొరలుచున్నమగ క్రౌంచ మును జూచి కనకరంగు కట్టుకట్టు లేడ్చెను. అట్లు బోయవానిచేఁ గొట్టబడి క్రింద బడి వెలవిలఁ దప్పుకొనుచున్న పక్షిని జూచినతనే ధర్మత్వఁదయిన వాల్తీకి మిక్కిలి జాలికొంది, దయాఁభువుగాన రతి కాలముననున్న చుట్టిపక్షిదంతులఁ జంపుట యధస్తమని తలఁచి, విలపించుచున్న యాఁడపక్షినిజూచి బోయవానితో నిట్లనియె.

“ఓరి, పాపాత్ముడా, యీ క్రౌంచదంపతులతో రతిపరవశమై యున్న యొక వగవలెని జూపితివేగదా! నీవు చిర కాలము సౌఖ్యముతో నుండఁ జాల ననిపలికెను. అని యట్లు పలుకుచుఁ బక్షిదంపతులనుజూచు చున్న యాముని హృదయములో నొకచిగత గలిగెను. ఈచనిపోయిన పక్షినిమిత్త మైన శోకముతో నాత్తు డనై నేను బలికిన దిది యేమి అని చింతించుచు గొప్పబుద్ధిమంతుఁడును, పండితుఁడునునైన వాల్తీకిమహా ముని యొకనిశ్చయంబు చేసికొని శిష్యునిఁబిలిచి, “ఓనాయనా, నే నిప్పుడు శోకముతోఁగూడఁ జెప్పినది నాల్గుపాదములు గలదియు, ఒక్కొక్క పాదమునను సమానమైన యక్షరములసంఖ్య గలదియు నై, వీడె యందుఁబాడఁదగిన లయతాళములతోఁ గూడిన శ్లోకమగును గాని మఱి యొక్కటి గా” దని చెప్పిన, శిష్యుఁడగు భరద్వాజుఁడు గురువు నెప్పిన లోకోత్తరమైన వాక్యమును విని యాశ్లోకమును సంతసముతో నోటికి వచ్చునట్లు వల్లించెను. వాల్తీకియు మహాసంతుష్టుఁడై తమసానదియందు యథావిధిగ స్నానముచేసి మాధ్యాహ్నిక మొనర్చి తాను జెప్పిన శ్లోకార్థమునే చింతింపుచు నాశ్రమమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. అంత వినయ శీలుఁడును, శాస్త్రజ్ఞుఁడునునగు శిష్యుఁడైన భరద్వాజుఁడు జలకలశమును దీసికొని యాయనను వెంబడించెను. ధర్మముల నెఱిగినట్టి వాల్తీకిమునీం ద్రుఁడు శిష్యునితోఁ గూడ నాశ్రమమునకు వచ్చి సుఖాననాసీనుఁడై

ఆకస్తికముగాఁ దననోట వెలువడిన శ్లోకార్థమును గుఱించి ధ్యానిం
చుచుఁ బురాణపాఠాయశాది కృత్యములను నిర్వర్తించెను

❧ బ్రహ్మ వాల్మీకిమహర్షిని రామాయణమువేయఁ బఠింపఁజేసె

అంత స్వయంభువుఁడగు, లోకకర్తయు, మహాలేజస్మియు, చతుర్ముఖుడనగు బ్రహ్మదేవుఁ డావాల్మీకి పఠమునిని జూడరాఁగా, వాల్మీకి మహర్షిని యదేవుని జూచి మిగులనాశ్చర్యముతో దిగ్గనలేచి, చేతులు బోడించుకొని ఉచితాసనంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టి, సాష్టాంగంబుగఁ బ్రణమిల్లి సేనుం ఒడిగి, యర్ఘ్యపాద్యాదులచే శాస్త్రోక్తముగాఁ బూజించి, స్తోత్రము లొనరించి, పరిశుద్ధుడై, మామముతో నిలబడఁగా, బ్రహ్మదేవుఁ డాసనంబునఁ గూర్చుండి, వాల్మీకిమహర్షిని నాసనంబునఁ గూర్పుండ నియోగించెను. అట్లు సాక్షాత్లోకపితామహుడైన బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రత్యక్షముగా నెదుటగూర్చుండియున్నచు, వాల్మీకి యాక్రొంచపక్షిని జంపినవిషయమునే తలపోయుచున్న మనసుతో “ఆపాపాత్ముఁడు వైరబుద్ధితో నెంత ప్రాకర్తయు నొనరించెను? ఇంపుగాఁగూయు నాక్రొంచపక్షిని నిష్కారణముగాఁ జంపఁగల్గెఁగదా!” యని తదేకధ్యానములో మునిగి, వియోగము నొందినాన్న యాఁడుపక్షిని గుఱించి మహిమఁజేసెనుచు, తననోట వెలువడిన శ్లోకమును మాటిమాటి హృదయమున స్మరించుచు శోకపరాగఁ డుండై యుండెను.

అప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు మునిశ్రేష్ఠుడగు వాల్మీకిని హుచివర్ణించు, “ఓవాల్మీకి, నీనోటినుండి వచ్చినది శ్లోమే కాని మఱొక్కటికాదు. ఈ విషయమున నీకుఁ జింత వలదు. ఓ బ్రహ్మస్వరూపుఁడా, నాయనుగ్రహంబునం జేసియే యీవాక్కు నీకు వచ్చినది. ఓబుష్మశ్రేష్ఠుఁడా, రాముని చరితము నంతయు నీవు శ్లోకరూపంబున వచియింపుము. లోకమునందు ధర్మాత్ముఁడును, గుణవంతుఁడును నయి విలసిల్లెడు రామునిచరితమును నారదునివలన వినినతెఱంగున రచింపుము. బుద్ధిశాలియగు రాముని యొక్కయు, లక్ష్మణునియొక్కయు, సీతయొక్కయు, రక్కసులందఱయొక్కయు రహస్యముగాఁగాని, ప్రకాశముగాఁగాని నడచిన చరిత్ర మెల్ల నిప్పుడు నీకుఁ దెలియకున్నను నికమీఁద పృష్టముగాఁ దెలియఁగలదు. నీ వీకావ్యమునందుఁ జెప్పునది యొక్కటిగూడ నసత్యము గానే

కను. సీమ పునోహరమును పుణ్యప్రదము నునైన యీ రామకథను
 శ్లోకమూలమున కవియించును. సీతచిత్రగౌరవ రామానుజకథ కర్వత
 మూలమునను పూర్వోక్తమున ముద్రాపిత కనుక కాశ్వత్థతలై మూలము
 తోకంబులందుం బ్రశస్తి చెప్పి గూడదని సీమ కలిపిన రామానుజ
 కథ వ్యాపించియున్నందునవలయునని నాన్వేషింప బహుయై నను
 ప్రియము మంకలతోకంబులలో చెప్పియై సంచరించుచుండు" నని చెప్పి
 యుచ్చటక కథతనాకంబు నొందెను

వాల్మీకిచూ, కళాకీర్త్య వగు శరద్వాజుడను నిక్కిలి యచ్చె
 పువు నొంది. ఆ కాలమున వాల్మీకిమనఃసమ్యక్ లక్షణము కలసియుంటి సు
 తోవాల్మీకిమనఃసమ్యక్ గూడి యాశ్లోకమునే వాడిన. ఇట్లు హనుమాంబు
 శిష్యులను జూచి కథావమోగ యంతరసంభ్రమగల నాలుగు పాదము
 లతోఁగూడిన యాశ్లోకము చూటియాచి జూరబడుటవలన "కీర్తింపఁ
 బడునది" యని యర్థమునిచ్చు సార్థకమయిన శ్లోకమయ్యెను. అంత
 వాల్మీకిమునిచర్యంబు సమాంత్రము ముంబున దానినించిగాఁడై యిట్టి
 శ్లోకములచేతనే రామానుజానుంతయు రచియింపఁదలచి, లక్ష్మణ
 యుక్తములైన శృంగారములు, కడుములు, అర్థములు గలవియు
 శ్రావ్యములు, సమానాక్షర సంఖ్యగల పాదములగలవియునైన
 యనేకశ్లోకములచే గీర్తిమంతుడయిన రామునిచరిత్రమును రచియిం
 చెను. సమానములు, సభులు, యాగికపదములు గలవియు, రస
 పుష్టితోఁగూడిన యర్థవంతములగు వాక్యములతోఁగూడినవియునైన
 శ్లోకములచే దశచేత రచియింపఁబడిన సీతారాముల చరిత్రము, రావ
 తాసురుని ధండునుగూడిన రామానుజమును మీరు విందురుగాక !

3-వ సర్గము.

— వాల్మీకి రామాయణమును రచించుచుట —

ధర్మాశ్చంద్రుడైన వాల్మీకి నారడండు చెప్పిన సీతీయుక్తంబయిన
 రామునిచరిత్రము సంతయు పని, యతండు చెప్పక విడిచినకథనంతయు
 దెలియఁగోరి లెప్పుగా రాచమనంబునేసి, అంజలిబద్ధుడయి తూర్పుకొన
 లుగాఁ బఱచిన వర్షణయిఁ గూరుచుండి నియమముతో రామునిచరిత్ర
 రీతినంతయు నాలోచింప, నప్పు డావాల్మీకిముని యోగదృష్టి పడసి,

బ్రహ్మచర్యగ్రహంబునంజేసి దశరథమహాకాజు అతని పత్నులు కౌసల్యాదులు, రామలక్ష్మణులు, సీతాదేవి తక్కిన పుత్రులు లయోధ్యయందేమి పొందినదియు, నన్వినదియు, మాటలాడినదియు, నడచినదియు, చేసినదియు, ప్రతినరప్తునినూ డయిన రాముఁ డడనియందు సీతతోను, లక్ష్మణునితోను గాడి లిరుగునప్పుడేమేమి తటస్థించినదియు, మాటియు రాముఁడు మొదలగువారయం దేమేమి నడచెనో యదియెల్లను నతిచేతిలోనియుసిరకకాయచుబోలెఁ దేట తెల్లముగా నెఱింగెను. విశేషమైన బ్రహ్మతేజంబుగల వాల్మీకి బ్రహ్మదేవుని యనుగ్రహంబునంజేసి, యాచరిత్రమునంతయు సున్నది యున్నట్లుగా నెఱింగి, ధర్మాకామమోక్షములగు చతుర్విధపురుషార్థములచే విస్తరించి, రత్నములచే నిండిన సముద్రమును బోలినదై, యందట చెవులకింపు గులుకుచు సకలగుణములచే నొప్పియున్న రఘునంశప్రదీపుఁడైన రామునిచరిత్రమును తొల్లిచారదమునీంద్రుఁడు చెప్పినచొప్పున శ్లోకరూపంబున రచించెను.

శ్రీరామాయణకథాక్రమము:—బాలకాండమున రామునియొక్క జననము, పరాక్రమము, సర్వానుకూలత్వము, ఓర్పు, లోకప్రియత్వము, సొంపు, సత్కీర్తి, విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులఁ దోడ్పొనిపోవుచు ననేకిచ్చికథలఁ జెప్పుట, శివునిదిల్లు విటుచుట, సీతావివాహము, పరశురాముల వివాదము. అయోధ్యాకాండమున-రామునిగుణముల వర్ణనము, రాముని షట్టాభిషేకప్రయత్నము, కైకేయిచేకుతలంపు, షట్టాభిషేకమునకు పిఘాతంబు, రాము నడపికి బంపుట, దశరథుఁడు పుత్రశోకిమునోఁ గృశించి స్వర్గలోకమున కేగుట, పురజనులు వ్యసనపడుట, వారు రాముని వెంబడించిపోఁగా నలఁడు జనులను నివారించి బోయలఁజేడగు గుహునిదగ్గఁ జేరి సారధిని మఱలించుట, గంగానదిని దాటుట, భరద్వాజుని జూచుట, భరద్వాజుమహాముని ప్రేరణచేఁ జిత్రకూటముఁ జేవట, అచ్చటఁ బర్ణశాల నిర్మించి యందు రాముఁ డుండఁగా భరతుఁ డేతెంచుట, రాము నయోధ్యకు రమ్మనిబ్రతిమాలుట, తండ్రి కుత్తరక్రియలు చేయుట, భరతుఁ డయోధ్యకు మఱివచ్చుట, పాదుకలకుఁ బట్టాభిషేకంబు చేయుట, నందిగ్రామమున భరతుండుండుట, రాముఁడు చిత్రకూటమునుండి దండకారణ్యమున కేగుట;

అరణ్యకాండము కలిరాధవడము, శరంగసుబీక్షులదర్శనము, అన
 సూయ సీతాచేదికి నగరాగములిప్పుట, అగస్త్యదర్శనము, జటా
 యుక్తశివోపదేశము, పంచదళాకాశపుట, భారణభయ జూచుట,
 భూప్రభుభవోది వివాదము, గాని దిశాపిడిగాఁ జేయుట, ఖరత్రిశిర
 కులపడింబు, రావణుడు లంకనుండి వచ్చుట, హాసీచవధము, రావ
 ణుడు సీత నైతికొనిదోవుట, రావణుడు సీతను గానక విలపించుట,
 రావణుడు జటాంబువును విరిమాచ్చుట, కబంధదర్శనము కీర్తింధా
 కాండము-సంసారవి శబరీదర్శనము, హనుమంతునిదర్శనము, ఋశ్య
 మాకముఁదేగుట, సుగ్రీవునితోగలియుట, వారిచెలిమి నచ్చుకపుట్టించుట,
 వానిసుగ్రీవుల కలహకారణము, వానింజాపుట, సుగ్రీవపట్టాభిషేకము,
 వారిపథనంబుగకై తా విలపించుట, రావణసుగ్రీవుల సంకేతము,
 వర్షవృక్షగడపుం రాముడు సుగ్రీవులైన గోపపడుట, నైరద్యములఁ
 జేర్చుట, సీతను వెదకుటకై వానరులను దిక్కుదిక్కునకుఁ బంపుట,
 భూమియొక్క (దేశములయొక్క) స్థితిని దెలుపుట, హనుమంతునిచేలికి
 నుంగర మిచ్చుట, ఋక్షునిగుహను జూచుట, వానరుల ప్రయోపవేశము,
 సంసారినఁ జూచుట, నిహేంద్రవర్షితము నెక్కుట. సుందరకాండ
 ముఁ—హనుమంతుడు సముద్రమును దాటుట, దాటునప్పుడు
 సముద్రనిహారులవలనఁ బైకి వచ్చిన మైనాకముపై విడిచుట, నీంహిళా
 వధము, లంకానులయబద్ధదర్శనము, రాత్రియందు లంకలోఁ బ్రవే
 శించుట, హనుమంతుఁ డొంటరిగాఁ జింతించుట, హనుమంతుడు రావ
 ణునిఁ జూచుట, పుష్పావిమానంబుఁ జూచుట, మద్యపానము చేయు
 చోటికిఁబోవుట, యంతిపునఁ జూచుట, యశోకవనంబు వెదకఁ
 బోవుట, సీతాదర్శనము, ఉపగరము నొసంగుట, రావణునిఁ జూచుట,
 సీతను రాక్షసాంశులు బెడదించుట, త్రిజట కలగనుట, సీతవలనఁ జూడా
 మణిం గైకొనుట, అశోకపింబు వాదంచేయుట, రాక్షసస్త్రీలు వెఱచి
 పరుగెత్తుట, రావణకింకరలఁ జూపుట, హనుమంతుడు పడిట, లంకా
 దహనము, రాక్షసులు మొఱిలిడుట, హనుమంతుడు మఱల
 సముద్రమును దాటుట, వానరులందఱు సుగ్రీవునిదధువనంబుఁ జూచి
 మద్యముఁ గ్రోలుట, రాము నోదార్చుట, శిరోరత్నము నొసంగుట,

యుద్ధకాండమున—రాముడు వానరవీరులతో సముద్రముకడకేగుట, నలుడను కపికుండు నేతువు గట్టుట, సముద్రము దాటుట రాత్రి యందు లంకను ముట్టడించుట, విభీషణునితోఁ గలియుట, రావణవధోపాయంబు విభీషణుడుదెల్పుట, కుంభకర్ణేంద్రజిత్తులవధము, రావణవధము శత్రువురంబున నీతను ముఱల బొందుట, విభీషణపట్టాభిషేకము, పుష్పకవిమానముఁ జూచుట, యయోధ్యాపురి కేటెంచుట, భరతుని జూచుట, రామునిపట్టాభిషేకమహోత్సవము, వానరవీరుల నెల్ల వారి వారిమనీషివట్టులకు బంపుట. ఉత్తరకాండమున నామిందట నడువఁచోవు రాముని చరిత్రములోని వృత్తాంతములు ఆసనవి.

1-వ సర్గము.

— మకలవృత్తులు రామాయణము గానముచేయుట —

మహాత్ముడును బుద్ధిశాలియు, స్వతంత్రుడును, గొప్పపండితుడునైన వాల్మీకిమహాముని రాముడు రాజ్యపరిపాలనము నేయుచుండఁగా రామాయణమును వింతలైన పదములతోఁ గూర్చి యరువది నాలుగువేల శ్లోకములును నేమాటుసర్గములును గలయాలుకాండములను, జరుగఁబోవు సంగతులను దెలుపు సుత్తరకాండమును రచియించి, “యైవ్యఁడీ రామాయణమును బరించి లోకమునఁ బ్రచారము నకుఁదేఁగలఁ”డని యాలోచించుచుండఁగా సకలనీతుల నెఱింగిన వాసును, వాసీ కెక్కినవారును, వివ్యశారీరము గలవారును, శుభలక్షణములతోఁ గూడినవారును స్వరజ్ఞానము గలవారును, గంధర్వుల మాడ్కి రూపవంతులును, శ్రావ్యమయిన కంఠముతో మాటలాడు వారును, చింబమునుండి యెత్తఁబడిన ప్రతిబింబములో యనునట్లు రాముని దేహమునుండి యెత్తిన రెండు రామావతారములో యనఁదగువారును, సోదరులును, రాజపుత్రులునునగు కుశలవు లేతెంచి, వాల్మీకికి నమస్కరింపఁగా, నపుడు వాల్మీకిమహాముని “యీరాజపుత్రులు మిక్కిలి సూక్ష్మబుద్ధిగలవారు; వేదములఁ జదివినవారు, వీరిమూలమున నారచించిన రామాయణము ప్రఖ్యాతిఁజెందఁగల”దనితలచి వేదార్థములను వెల్లడిచేయు సుద్దేశముతో నా కుశలవులకు రామునిచరిత్రము,

సీతాదోచరిత్రము, రావణవధము ననువీనిని ముఖ్యముగాఁ దెల్పు రామాయణ మింతయుఁ జెప్పి, వారిచేఁ బాఠించెను.

ఓహూ సకలశుభలక్షణములతోఁ గూడినవారును, గానవిద్య యందుఁ బండితులునునైన కుశలవులు తమకు వాల్మీకి యుపదేశించిన రామాయణంబు నోచికి రచ్చునట్లు వల్లించి, తపోవనంబులందుండు ఋషులు, వాసిష్ఠులు, సాధువు లొక్కచోటఁ గూడి పరమాత్మవిచారముఁ జేయునప్పుడు వారిదాపులందు నిలిచి, చమ్రుచుకును, బాడుటకు సింపయినదియు, శృంగార, వీర, కరుణ, హాస్య, భయానక, రౌద్రదు లగు తొమ్మిదిములతోఁ గూడినదియునైన శ్రీమద్రామాయణమును ప్రత, విలంబిత, మధ్యములనెడి తాళములతోఁ గూడునట్లును, స రి గ మ ప ధ ని స ల సు స త్తస్వరములతోఁ బొసఁగునట్లును, తంబును, వీణ మొదలగు వాద్యములకు ముక్తాయాపు గలుగునట్లును వాల్మీకియుప దేశించినతీరునఁ బలుమటుఁ బాడుచురాఁగా, మును లందఱు విచి, కన్నులనీరు జలడలరాల్చి, సంతోషభరితులై “యాహా ! యీపాటల సోపేమి! విశేషముగా శ్లోకముల యింపు చెప్పఁదరముగాదు. ఈచరిత్ర చిరకాలమునకునుండు నడచినను బ్రత్యక్షముగనడచుచున్నట్లు చూడఁ బడినది.” యని కుశలవులను, వారిగానమహిమను బొగడుచు, “వాల్మీకి మనీషణీతమైన యీ రామాయణమహాకావ్యము వినవిన వింతఁ గొల్పుచుఁ దరువాతికవులకు దారిచూపునదియై, వరుసతప్పక ముగిసి నదియై యున్నది. ఇట్టి రామాయణంబును గానవిద్యానిపుణులగు కుశలవులు పాడుట పసిడికిఁ దావియల్పినట్లున్నది” యని యావాల్మీకిని, వాల్మీకిముని రచించిన రామాయణమును గొనియాడిరి. తమసంతోష మునకు సూచనముగా వారికి నొక్కముని కలశంబును, షటొక్కఁడు నారబట్టలను నొసంగిరి.

ఇట్లు గానవిద్యానిపుణులగు కుశలవులు సకలజనులపొగడ్తులకుం బాత్రులై, విస్తృతకరమను, కవులకెల్ల మార్గదర్శకమును, ఆయుస్సు, పుష్టి, ఆనందము నొసఁగునదియునైన యీరామాయణము నయోధ్యాపురమునందలి వీధులందును, రచ్చుచావిశ్యయందును గొంతెత్తి సర్వజనశ్రావ్యముగాఁ బాడుచుండఁగా విని, శత్రుసంహారియగు

రాముఁడా యన్నదమ్ములైనకుశలవ్రలకు దనయశ్వమేధశాలకు రప్పించి, యాసవములఁ గూర్చుండఁ బనిచి మర్యాదకుఁ దగినవార లగుటచే వారికిఁ దగుమర్యాదలు సల్పి, దాచు వారికిఁ జేసవను దమ్ములతోడను, మంత్రిపురోహితాదులతోడను గూర్చుండి, లక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులం జూచి, ఋషి వేషములఁ దాల్చియున్న, రాజచిహ్నములతోఁ గూడిన నివ్యతేజస్సుగలవాడును, గొప్పతాపసులునగు నీ బాలురు మిక్కిలియింప యిన శారీరముతో రాగశాశములకు జతపడునట్లును స్పష్టమైనయర్థము గలుగునట్లును, జనులందఱు చెవుల కింపుగను బాడివరామాయణము జను లందఱు సకలాంగములకును, మనస్సులకును, మనస్సులకధిష్ఠానము లైన హృదయములకును గగుర్పాటొదవుచున్నది ఈ పుణ్యచరితంబు వినిన నాకును మీకును మేలయ్యెడు. సావధానంబుగ నాలకింపుఁ డని చెప్పి యాకుశలవ్రలకు బాదుటకుఁ బ్రేరేపింపఁగా, వాడును రాముని వాక్యములచే గానబేదమగు మూర్ఖవిధానముతోఁ బాడుచుండ రాముఁ డును కడునాసక్తితో నాలకించుచుండెను.

౪-వ సర్గము.

— అ యో ధ్యా పు ర ం ర్జ న ము —

ఈసమస్తమైన భూమండలము పూర్వమున వైవస్వతమనువు మొదలుకొని జయశాలులగు నేరాజులయధీనములోనుండి యితరుల కిలభ్యముగా నుండెనో, యేవంశీయులైనరాజులలో సగరుఁ డను రాజుండి తనవేర సాగరమును ద్రవ్వించి, దండయాత్రాదులయం దఱు నది వేలమందిపుత్రులతోఁ బరివేష్టితుండై వెడలుచుండెను. అట్టిమహాత్ములగు నిత్యోక్తువంశపురాజులయొక్క వంశమునందు రామాయణ మను పూజ్యమయిన సుప్రసిద్ధకథాప్రబంధ ముత్పన్న మాయెను. అట్టి యీ చరిత్రము నేను మొదటినుండి రచియింపఁబోవుచున్నాను. ధర్మార్థకామ మోక్షములనెడి చతుర్విధపురుషార్థముల నొసంగునట్టి యీ రామా యణము నసూయ మాని మీరందఱు వినవలయును అని వాల్మీకి చెప్పి గ్రంథము నారంభించెను.

సరయూనదీతీరంబునఁ గోసలమును దేశం బొకండు గలదు. ఆ దేశము ధనధాన్యసమృద్ధిగలదై, విశాలమయియుండు. ఆదేశంబున

కుండు జహల్లెప్పుడు సంతోషభరితులై యుందురు. ఆదేశమున
 మోహవల్లయగు చందము లోక ప్రసిద్ధమైయుండెను. దానిని నైవస్వత
 మునకు పుచ్చుచు సుగంధమును, ఆయ్యది పండ్రెండవదల నిడివియు
 మూడవదల వెడల్పును గలిగి కక్కఁగాదీర్చిన గొప్పవీధులుగలదై,
 యొక్కరకాంతితో వెలయుచు, మజీయు నంతట నిరంతరము జల్లుబడిన
 పువ్వులతోఁగూడినదై, మచ్చురేగకుండునట్లు నీటిచేఁ దడుపబడిన యొక
 వాని రాజనీధిచే నొప్పుచుండును. ఆపట్టణోత్తమము గొప్ప వెలుహరి
 తలుపులు దాగుబాదములు గలదియు, వరుసగా నేర్పటుపబడిన లోపలి
 యంగళ్ళనరుసలుగలదియు ననేకయంత్రములతోను నాయుధములతోను
 గూడినదియు, అన్నిచేతిపనులు చేయుశిల్పులతోఁ గూడినదియు, సూత
 మాగధులచే నిండినదియు, కలసంపదలతో నొప్పునదియు, సాటిలేని
 కాంతిగలదియు, నెత్తెనకోటబుసజాలు పెక్కెములును గలదియు, ఒక్క
 పెట్టున నెనూర్వరం జురంగల యిరువగుదియలలో నిండినదియు, నంతటను
 స్త్రీలకు నటలయు గుంపులలోఁ గూడినదియు, సుద్యానములతోడను
 మామిడితోటలతోడను నిండినదియు, బ్రాకారమును మొలనూలు గల
 దియు, విశాలమైనదియు, దాటనలవిగాని యంత లోతైనయగడ్డతోఁ
 గూడినదియు, బ్రవేశింప నలవికానదియు, సితరులచే నాక్రమింపరాని
 దియు, ఏరుగులు, గుఱ్ఱములు, గోవులు ఒంటెలు. గాడిదెలు దండిగాఁగల
 దియు, గప్పముగట్టుచుండు చుట్టుపట్ల రాజులచే జుట్టుబడినదియు, సకల
 దేశంబులనుండివచ్చియున్న వస్త్రములచే నొప్పారుచున్నదియు, రత్నము
 యములైన మేడలతోను, పర్వతములతోడను, మేడలమీఁది మేడల
 తోను విరాజిల్లుచు సింద్రునియమరావతీనగరిని బోలినదియు, జిత్రాకా
 రముగలదియు, బంగారునన్నెగలదియు, సుందరాంగులగు స్త్రీగణంబు
 లతోఁ గూడినదియు, నంతటనునవరత్నములతోవిరాజిల్లునదియు, గొప్ప
 రాజభవనములతోఁ గూడినదియు, జదరపునేలగట్టుబడినదియు, నిండ్లచేఁ
 గిక్కిరిసినదియు, సన్నవోధాన్యములతో నిండినదియు, జెఱుగుపాల
 వంటి తియ్యని నీరుగలదియు, భేరిస్పృహంగవీణాపటహము లనెడి వాద్య
 ములు ఎల్లప్పుడు మ్రోగుచుండునదియు, బత్తనములలో నెల్ల మేలయి
 నదియు, తపోబలంబుగలన సంపాదింపబడిన స్వర్గచందలిసిద్ధుల

విమానమో యనున ట్లుండునదియు, జక్కఁగా నేర్పఱుపఁబడిన గృహముల ప్రదేశములు గలదియు, ఉత్తములయిన పువ్వులతో నిండినదియు, నొంటరి మహాపుష్పిని, ముందువెనుక లేనినానిని, జప్పుడుచే జంపఁదగిన వానిని, యుగైత్తరివానిని బాణములతోఁ గొట్టనివారును, చులకనైన చేఁడిగలవాడును, వసంబులందు గర్జించుచుండఁ పడించినసింహవ్యాఘ్ర సరావాయిలను, గఱుకుటమ్ములతోను, బీమిగలహస్తములతోను మోదువారునైన మహారథులగు యుద్ధవీరు లనేకులతో నిండినదియు, ఆనేయాగములఁ జేసినవారును, సుగుణములతో నిండినవారును, వేదములను, శిత్, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, సింక్షను, త్యోతిషము, కల్పము నను నాటు వేదాంగములను జదివినవారును, వేలువేలుగ సిచ్చువారును, సత్యమునందు శ్రద్ధగలవాడును, మహర్షులతో సమానులునైన బ్రాహ్మణశైస్థులచేతను, ఋషిమాత్రులచేతను నిండిన యాయయోధ్యాపట్టణమున దశరథమహారాజు స్వర్ణమున నిడుదునివలె వాసముచేయుచుండెను.

6-వ సర్గము

— రాజ్యవిర్జితము —

నాలుగువేదముల నెఱింగినవాడును, వైద్యులు, పండితులు, బోధకులు మొదలగువారిని దగ్గఱఁజెచ్చుకొనివాడును, మీఁదఁ జేయఁబోవు పనినిసూచి ముందుగ దీర్ఘలోచన చేయువాడును, నెక్కువ ప్రతాపముగలవాడును, బత్తిలములందును బల్లెలందును చుండుజనులయొడఁ బ్రీతిగలవాడును, నీత్యాకుచంశపు రాజులలో నెల్ల నలింఁడును, యాగము లొనర్చువాడును, మహర్షితో సాటియైనవాడును, రాజర్షియు, మూఁడిలోకింబులందును వన్నె కెక్కినవాడును, విశేషబలము గలవాడును, శత్రువులను నాశముచేసినవాడును, ఇంద్రియములను జయించినవాడును, మిత్రులుగలవాడును, ధనము, ధాన్యము మొదలగు సకలైశ్వర్యములం దింద్రకుబేరులతో సమానుడును, పరాక్రమశాలియు, సత్యసంధుడును, ధర్మార్థకామముల నాయా సమయములందు నడుపువాడును, మనుచక్రవర్తివలె న్యాయముతో జనులను బాలించువాడును నైన దశ

రథం డట్ట యయోధ్యాపుంబు చేవేండ్రి డమరావతింబోలె
బాలించుచుండెను.

ఆనగరంబుచందలి జనులు సంతసముగలవారును, బుణ్యస్వభావ
ములొక గూడినవారును, నిశేషశాస్త్రముల జదివినవారును, తమకున్న
వానితో, దనివిహించినవారును, ఇతరుల ఎస్తువులను గొంచెముకూడ
నాసింపనివారును, సత్యము వప్పనివారునునైయుండిరి. ఆపట్టణంబు
నందు దరిద్రుడును, పోరినకోర్కూ లొందనివాడును, గోవులు గుట్ట
ములు భనములులేక గొప్ప కుటుంబముగలవాఁ డొక్కఁడైనను లేడు.
సర్వదా స్త్రీలోలుడును, పెసిగోట్టును, ప్రామండును, జదువురాని
వాడును, ఈశ్వరుడు లేడని వాదించువాడును నా యయోధ్యా
పత్తనమునందుఁ జూచుటకైన నొరకఁడు అచ్చట నాడువాండును
మగవారును బుణ్యకార్యము లాచరించు స్వభావముగలవారై, యిం
ద్రియముల జయించి మంచి యాచారములతోను, మంచి నడతలతోను
గూడినవారలగుచు నిట్లహృదయులయియుండిరి. అచ్చటిజనులలోఁ
గుండలములు, కేరటము, చేతకడియములు, పతకము, కంకణము మొద
లగు భూషణములు దాల్పనివారు లేరు. అచ్చటిజనులు శుభ్రముగా
స్నానముచేసి, కరిశుద్ధులై పూలదండల దాల్చి, సువాసనగల గంధ
మును మేని కలది సౌఖ్యమునకుఁ గొఱతలేక యుందురు.

అప్పురంబునఁ గడుపునిండఁ విగనివాడును, యాచకుఁ డడిగిన
లేదనిచెప్పువాడును, సోమరియు మందనకైనను గానరాడు. అచ్చట
ధార్యాగ్ని లేనివాడును, యాగము చేయనివాడును లేడు. నీచుఁ
డును, దొంగయుఁ గంటకగడర, జాతిభ్రష్టుఁ డాపత్తనంబున దొర
కఁడు. బ్రాహ్మణు లందఱు దమకిర్తనందు శ్రద్ధగలవారై, యింద్రియ
ముల గెల్చి, వేదములఁ ఒరనముచేయుచు, శక్తికొలదిని దానము
చేయుచుఁ బ్రతిగ్రహము మానియుందురు. చేవుడే లేడని వాదించు
నాస్తికుడును, సత్యము కలుకువాడును, నిశేషశాస్త్రముల జదువని
వాడును, ఒరులకిలిమి కోర్వనివాడును, బలములేనివాడును, పండి
తుడు గానివాడును నాపత్తనంబున లేడు అచ్చట శిక్ష, వ్యాకర
ణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము ననెడి యాఱు

వేదాంగములను జదువనివాడును, కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది ప్రతము జేయనివాడును, యాచకులకు వేలకొలది సీయ్యనివాడును, దీనుడును, కలతఁజెందిన మసంబుగలవాడును, రోగియును లేడు. మఱియు సందలి స్త్రీలును, బుగుషులును యాపసౌందర్యములుగలిగి, రాజభక్తిగల వారై యుండిరి. మొదటి నాలుగువర్ణములవారును దేవతలను, నతిథులను బూజించుచు, నుపకాము మఱువనివారలై, శక్తికొలది వారును దానము చేయుచు, మిక్కిలి పరాక్రమముగఁ గూరులునునయి, చిరకాలము జీవించువారై, ధర్మమును, సత్యమును నాశ్రయించి, యెల్లప్పుడు ధార్యలు, కొడుకులు, కూతుండ్రు, కుమారులు మొదలగువారితోఁ గూడి సుఖించుచుండిరి.

మఱియు సచ్చట ఊత్రియులు బ్రాహ్మణులగు, వైశ్యులు ఊత్రియులను అనురించి వర్తించుచుండిరి. శూద్రులు వైమూఁడు వర్ణములవారిని నుపచరించుచు స్వధర్మనిరతులై యుండిరి. అట్టి యయోధ్య పత్రనమును దశరథుఁడు తొల్లి ధీమంతుడైన మచుచక్రవర్తి పాలించిన తెఱఁగునఁ జక్కగఁ బాలించుచుండెను. అట్టి యయోధ్యయందు విలు విద్యనేర్చి, శౌర్యమునం దగ్నిహోత్రమును బోలి, కపటములేక, శత్రులపైఁ బగ చూపువారలై సింగములంబోలిన యుద్ధభటు లుండిరి. కాంభోజ, బాహ్లిక, వనాయజ, సింధుదేశములం బుట్టినవియు, నుచ్చైశ్శృంగమువలె నుత్తమములైన గుఱ్ఱము లపరిమితముగా నుండినవి. మఱియు వింధ్యపర్వతమునందుఁ బుట్టిన మదించిన యేనుఁగులతోను, హిమవత్పర్వతంబునఁ బుట్టినవియు, బలముగలవియు, మదించినవియుఁ బర్వతమువలె నెత్తయినవియు నైన యేనుఁగులతోను, విరావతము, మహాపద్మము, కుముదము, వామనమునను గజముల కులములందు జన్మించిన మదించిన యేనుఁగులతోను, భద్రజాతయందుఁ బుట్టిన యేనుఁగులతోను, మంద్రజాతయం దుత్పన్నములైన యేనుఁగులతోను, మృగజాతసంభూతములగు నేనుఁగులతోను, భద్రమంద్ర మృగములను మూఁడు జాతులు గలిసిన జాతులం దుత్పన్నములైన గజములతోను, భద్రమంద్రలక్షణములు గలిసిన యేనుఁగులతోను, భద్రమృగలక్షణములు మృగమంద్రలక్షణములు గలిసిన జాతులందుఁ

బుట్టిన సంతతమై నున్నది, పవిత్రములంబోలిన యేకగులతోను నిండి యుండెను. అపత్తసహ సు దశరథుడు పాలించుటంజేసి యది చుట్టు పట్టుల రెండుయోజనములదూరము శత్రువుల కెనిగాక “అయోధ్య” యనుసార్థకనామము గల్గినది వెలుగుచుండెను. అట్టి యధార్థనామము గలదియు, గట్టనైన గవనినా కీటిగడియమ్రాసులతోఁ గూడినదియ, వింతలైన గృహములతోఁ గింభిల్లుచుండునదియు, వేలకొలది జనులతోఁ గ్రీక్మిరికియులకుఁగదియు నైన యా యయోధ్యాసత్తనమును దేవేంద్రునితో సాచుచు - దశ సస్యపాలుఁడు శత్రువుల నెల్లఁ బరిమార్చి చండుఁడు నతల్రములబోలెఁ బాలించుచుండెను.

7-వ పర్వము.

అమంత్రిలవర్ణనము

దశరథమహారాజున కెనమంత్రి ప్రధానమంత్రి లుండిరి. వారలోచనచేయు సంశములలో విక్మిలీ యోజనగలవారు. ఊహించి కార్యములను నడపువారు. విక్మిలీ యాచారసంపన్నులు. విశేషమైన ప్రభుశిష్యాసముగలవారు. ఎల్లప్పుడు రాచకార్యములందె దృష్టిగలవారు. వారు భృష్టి, జయఁతుఁడు, విజయుఁడు, సిద్ధార్థుఁడు, అర్థసాధకుఁడు, లోకోకుఁడు, మంత్రపాలుఁడు, సుమంత్రుఁడుననునామధేయములు గలవారు. వారు గాక వారి కులగురువగు వసిష్ఠమహామునియు, వామదేవమహామునియు నని విక్మిలీ ప్రేముడిగల యిరువురు పురోహితలు గలరు. ఆమంత్రి లందఱు విద్యలయందు విక్మిలీ పరిశ్రమచేసినవారు. ఒహమర్యాదగలవారు. సావర్ణ్యము గలవారు. విషయాశల నణచినవారు. సకలసంకదలతో నిండినవారు. సద్గుణంబులును సత్స్వభావము గలవారు. శాస్త్రము లన్నింటని బాగుగ నెఱింగినవారు. అత్యంత బలశాలులు, విక్మిలీమైన యశముగలవారు. తాము చెప్పిన మాటప్రకారము నడచుకొనువారు. పరాక్రమమునందును ఓర్పునందును బేరు నడసినవారు. చిటునవ్వుమోమునగదుర మాటలాడువారు. కామముచేఁగాని, కోపముచేఁగాని, లోభముచేఁగాని యెప్పుడును నసత్యంబు నలుకనవారు. తమరాజ్యమందుఁగాని యితరరాజ్యములందుగాని జరిగినదిగాని, జరుగుచున్నదికాని, జరుపఁగోరఁబడునదికాని వేఁ

గుల మూలమున వా రెటుగనిది పోయి, వాయ రాజకీయసృష్టిపహారము
 లను దీర్చుటయందు సమర్థులు. మొదట శీఘ్రాచి తెలిసికొని, పరవశబ్రాణ
 ములకు సాటివచ్చు మంత్రు లు యొప్పుకొనినఁడనివారి, తప్పులుచేసిన
 నాగు తమకుమాదులై, వారిని బయలుతరింప లేక గిరిల్లు దింపించు
 వారు. బొక్కిసముల బెంపు నొందొనటయందు, సేనలు చేరించుట
 యందును నెల్లప్పుడు తలఁపుచువారు. తమ శక్తివలనైనా వచ్చెను
 సేయనివారిని నొప్పించు. వీరులు, పరవశ పురుషులైన, రాజనితని
 జక్కఁగా నెఱిగినవారు, తమదేశములవంశ నాథులను నెల్లప్పుడు
 గాపాడువారు. వాయ బ్రాహ్మణతత్త్వములజేరికొని, బొక్కిసముల
 బెంచువారు, పుడవుని ఒలాపములను ఒరికించి, బలముగలవానిని
 గొప్పకిత్తియ, ఒలములేవానిని దక్కవదండనము జేయవారు సదా
 చార సంపన్నులై యొక్కట బుద్ధిగలవారగుచు నామంత్రు లం
 దలు రాజ్యమందలి పనులను నిచారించుచుండగా, నయోధ్యాకట్ట
 నంబునందును, రాజ్యమం దెల్లదండలను బొంతులాడు మనుష్యు
 డొక్కడైనను లేకుండెను. ఆరాజ్యమందు బెడుపనులుసేయ వాడును
 ఒరసతులఁ గామించువాడును నొక్కఁడును లేడు. కావున, యీ ప్రేక్ష
 మైన యయోధ్యయు, దేశమెల్లను నెత్తదగా నుండెను. అతయు వా
 రెల్లప్పుడు సోగియనప్పించు చుక్కగా నలసి ఉచకోనువారు, మంచి
 యాచాములు గలవారు, విషములు దులై నెల్లప్పుడు రాజుకు
 మేలగుచుల బాచువారు, తల్లదండ్రులు గురువులు మొదలగు
 పెద్దలయందుగల దోషముల బాటింక గుణములనే కైకొనువారు,
 పరాక్రమమునందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవారు, పరిదేశములందుఁ బ్రసిద్ధులు,
 ఎప్పుడు నెచనితో సంధిచేయవలెనో, ఎప్పు డెచనితో యుద్ధము
 సేయవలెనో యది యెఱిగినవారు, మంచి స్వభావముతోను.
 కలెమితోను గూడినవారు, అలచనను బయలుపటుపకుండుటకును,
 సూక్ష్మవిషయములను దెలియుటకును నెర్పరులు, రాజసత్ప్రకారము
 దండనలందలి భేదముల నెఱిగినవారు, ప్రయముగ మాటాడువారు.

ఇట్టి సకలగుణగణములతో నొప్పురు పింతులతోఁ గూడి దశ
 రథమహారాజు వేగులనెడికిన్నులచే రాజ్యము నెల్లఁ జూచుచు ప్రజ

లను న్యాయముతోఁ బాలించుచు, అధర్మములయిన కార్యముల విడుచుచు, మూఁడులోకిములందఱు దాతయనియు, సత్యము దప్పనివాఁడనియు వాసి కెక్కి, చెలికాండ్రతోఁ గూడి, చుట్టుపట్టుల రాజులందఱు లొంగి తన్నుం గొల్పుచుండఁ, దనప్రతాపము చేతనే తుదరాజులఁ బాటదోలుచు, దన కెక్కువయైనవాడుగాని, సాటియైనవాడుగాని శత్రువును దలచగాపసియక దేవేంద్రుడు స్వయమునుబోలెనయోధ్యుఁ బాలించుచు, పెరిగినెడు కిరాములతో నుదయించిన సూర్యునివలె విరాజిల్లుచుండెను.

తి-వ సర్గము.

❧ దశరథః ధశ్యమేధయాగము వలఁచుట ❧

మహాబాహువుడగు దశరథమహారాజుఁ డిట్టి పేర్కెగలవాడై, సకల ధర్మముల నెఱింగి రాజ్యము పాలింపుచు సంతతిలేమికై వగచుచున్నను, సంతతగలుగక పోవుటంజేసి, “యశ్వమేధయాగము చేసినఁ బుత్రులు గలుగుదురా నేనేల యిట్టి యశ్వమేధమును దేశతలఁ దృప్తిపఱపకున్నాడ? ఇప్పుడైనను దానినిఁ జేయవలసిన”దని తలంచి, బుద్ధిశాలులకు మంత్రులందఱతో నాలోచించి మంత్రిశ్రేష్ఠుడయిన సుమంత్రునితోఁ బురోహితుని, శ్రేష్ఠులైన మాగురువుల నందఱను వెంటనే పిలుచుకొనిరమ్మని చెప్పెను.

దశరథమహారాజునోటినుండి మాట వచ్చియు రాకమునువే, సుమంత్రుడు వేగముగఁ జ, సుయజ్ఞుని, జాబాలిని, వామదేవుని, కాశ్యపుని మొదలగువారిని, పురోహితుడయిన వసిష్ఠుని వేదవేదాంగములను బూర్తిగాఁ జదివిన తక్కిన బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుల నందఱను బిలుచుకొనినచ్చెను. ధర్మాత్ముడయిన దశరథమహారాజు వచ్చిన బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులను, మహామునులను జూచి, వినయముతో ధర్మార్థయుక్తముగా నిట్లనెను.

“వైజాత్తములారా, నేను సకలసంపదలగల్గియున్నను సంతతికై వగచుచుండుటంజేసి, నాకు సౌఖ్యములేదు. నే నశ్వమేధయాగము చేయఁగోరియున్నాను. అటుకాకున్న నాకోరిక నెఱవేర్చునట్టి యాగంబుఁ దెల్పిన, దానిని శాస్త్రవిధిచొప్పునఁ జేసెదను. మీ రాలోచించి నా

కానతీయనలయు” నని దశరథుడు ప్రార్థించి, వసిష్ఠుడు మొదలగు బ్రాహ్మణోత్తము లందఱు సతని మాటను బాగున్న దని శ్లాఘించి, మిక్కిలి సంతస మొందినవారలై యతనితో నిట్లనిరి.

నృపాలా, పుత్రులసమిత్తము నీ కిట్టి ధర్మబుద్ధి గలిగెనుగాన, నీవు తప్పక కొడుకులను, కోయ్యల నన్నింటిని బడయుచు నసి చెప్పఁగా, దశరథుఁ డాబ్రాహ్మణులు నెప్పింపఁబాలు నిని సంతసపుఁ గన్నీటితోఁ గూడి, మంత్రులఁ జూచి, “మీరు మాగురువులు చెప్పినచొప్పున నన్ని సామగ్రులను సమకూర్చి, మొనగాండ్ర కాపురలయందుంచి యుపాధ్యాయులు వెంబడింప నొకగుఱ్ఱమును విహారవలయు, సరయునది యుత్తరపుగట్టున యజ్ఞశాల గట్టించి, సులకాంతులు కల్పములందుఁ జెప్పినట్లు యథావిధిగా నడిపింపుడు. యాగములలో నెల్ల నుత్తరంబగు నీయజ్ఞంబున దేమియుఁ గొఱత జరుగకున్నయెడల, రాజు లందఱు నీయశ్వ మేధంబు చేయఁగలుగదురు ఇట మంత్రలోప క్రియాలోపాద్యపచారములు సంభవించినచో యాజకులైన బ్రాహ్మణులు, బ్రహ్మణులు యజ్ఞధ్వంసమునకు వెదకుచుండురు. యజ్ఞము చెడిపోయినచో యజమానునికే జేటు పొసఁగును. కావున నీయజ్ఞమున దేమియు లోపంబు నాట్లగుండు తెఱఁగన నేర్పాట్లు చేయఁడు. మీరన్ని వసులను జరిప జాలుదు” రని చెప్పిన, మంత్రు లందఱు దశరథమహా రాజువాక్యమును వి, “మన రాజు, తమయాజ్ఞానుసార మే జరిపెన” మని మనవిచేసిరి.

ధర్మజులైన మహామును లందఱు దశరథుని దీవించుచు రాజునను మతి వడసి తమతమయాశ్రమంబులకుఁ జనిరి. దశరథుఁడు నా బ్రాహ్మణులను బంపించి మంత్రులం బిలిచి “ఋత్విక్కులు చెప్పిన తెఱఁగున యాగోపకరంబుల నన్నింటిని దెప్పింపు” డని యానతి యొనర్చి, దగ్గఱ నున్న మంత్రుల నందిజను వారివారి యునికీపట్టులకుఁ బంపి, తన యంతిపురంబు సొచ్చి, ప్రియభార్యలం జూచి “యేను పుత్రోత్పత్తి సమిత్తమై జన్మంబు నేయనున్నాను. మీరును నియమంబుఁ బూను” డని చెప్పఁగా, నాదశరథుని ప్రియకాంతలముఖములు మంచువోయిన తర్వాతఁ బూచిన కమలములువోలె వెలుగుచుండినవి.

చ స గ్గు చు.

— శ్రీకృష్ణాపేష్టయోగమునకు సంబంధించిన సుమంత్రుని వాక్యము —

అశ్వమేధముచుకూర్చి జరగిన ప్రస్తావమునెల్ల వినినతర్వాత సుమంత్రుడు డుపాధి యేకతంబున దశరథుని జూచి యిట్లనియె “ఓ మహారాజా, ఇహిష్టాపిషహస్వలు చెప్పిన యీ చెప్పుబోవు సీతీహస మును నేను చి... చి... తొల్లే భూతభవపక్ష్యద్వర్తమానముల నెఱింగిన ససత్కుమారుడు బుభుక్షుసమితుల నీపుత్రోత్పత్తినికూర్చి యొక కథఁ జెప్పెనట. ఆ దెట్లనిన,

కాశ్యపమహామునికి విభండకుండుడు మహాప్రసిద్ధుడైన పుత్రుడుగలడు. ఆమహామునికి బుశ్యశృంగుండు డని పన్నె కెక్కిన యొక్కపుత్రుడు పుట్టెగలడు. అతడు సదా వనముననే పెరుగుచు, వనంబునఁ దిరుగుచు నెల్లప్పుడు తండ్రిమాట ననుసరించుటంజేసి, యెరుల నెఱుంగుడు. ఆబుశ్యశృంగుండు లోకప్రసిద్ధమయి, బ్రాహ్మణులచే గౌనియాడఁబడు ప్రతిత్వము, ప్రాజాపత్యము నను రెండు ఐతఁ గులగు బ్రహ్మచర్యము ననుష్ఠింపఁగలడు. ఆబుశ్యశృంగమహాముని గీర్తిమంతుడైన తండ్రికి శుశ్రూష యొనరించుచు, నగ్నిహోత్రంబు సల్పుచు, ప్రతిత్వ మనెడు బ్రహ్మచర్యముతోఁ గొంతకాలము గడుగ గలడు. ఆకాలముననే యంగదేశమునందఁ బ్రతాపశాలి, బల్యుడని ప్రసిద్ధికెక్కిన రోషపాదుండను మహారాజు ౭ జ్యం బేలఁగలఁడు. అతని యచ్యాయపరివారనంబుచే నతనిచేశమునందు జీవజంతువులనెల్ల దిగులొందించు భయంకరమయిన యొకవఱపు సంభవించుగలదు. అప్పుడు రోష పాదుండు చింతతోఁగూడి, శాస్త్రజ్ఞులైన పెద్దలగు బ్రాహ్మణులను బిలిపించి, “ఓద్వబోత్రములారా, మీరు ధర్మముల నెఱింగినవారలు. లోకవృత్తాంతముల నెఱుంగజాలుదురు కావున నీయవావృష్టిదోషంబు దొలఁగుటకు శాంతి నుపదేశింపు” డని యడుగ గలడు. అప్పుడు

* బ్రహ్మచర్యము ప్రతిత్వము, ప్రాజాపత్యము నని రెండు విధములు భిక్షు టనము, గుడిశుశ్రూషచేయుచు వెదాభ్యయనము చేయువాడు ప్రతియనియు, వివాహముచేసికొని, పరభార్యఁ గోరక, శాస్త్రమునందుఁ జెప్పిన ఋతుకాలములందు మాత్రము భార్యను బొందువాడు ప్రాజాపత్యుఁ డనియుఁ జెప్పబడును.

వేదములఁ దుదముట్టఁజదివిన విప్రు లందఱు రాజున కిట్లని పలుకుదురు.
 “ఓమహారాజా, విభండకమునికొమానుండగు ఋశ్యశృంగుని నెల్లయిన
 నిచ్చటికి రప్పించి యాతనికి మర్యాదలు సల్పి సునహస్తాతో నీకూతు
 రగు శాంత నిచ్చి యథావిధిగాఁ బెండ్లినిజేయుము.

అట్లయిన నీవఱపు మోలఁగు” నని బ్రాహ్మణులు చెప్పిన, రోమ
 పాదుండు వారిమాటల నొక యే యుపాయముచే నతనిని రప్పింపఁగల
 నని కొంతసేపు చింతించి, పిమ్మట ధైర్యముఁ బూని, మంత్రులతో నొక
 టీసన నిర్ణయించుకొని, తనపురోహితుని, మంత్రులను గారవించి
 యా ఋశ్యశృంగమహామునిని దోడ్కొని రమ్మని వారింబుపఁగలఁడు.
 అప్పుడు పురోహితుఁడు, మంత్రులు రాజు నానతి విని, ఏగులాండి
 తలలు వాల్చి ఋశ్యశృంగమహాముని శాప మిచ్చు నని వెఱచి,
 “మహారాజా, మేము పోజాల మని యారోమపాదుని బ్రతిమాలుకొని,
 యా ఋశ్యశృంగుని దోడ్కొని రాఁదగిన యుపాయంబులను మేము
 చెప్పెదము. దానిచే దోషంబు నివృత్తి యగు నని చెప్పుదురు. అప్పుడు
 రోమపాదుండు దానే వేళ్ళలం బంపి యాతనిని రప్పింపఁగా, నామహా
 మునిరాకవలన వర్షముగురియను. అప్పుడు రోమపాదుఁడు సనకూతుఁ
 డగు శాంతను ఋశ్యశృంగున కిచ్చి పెండ్లిచేయును. అప్పుడు రోమ
 పాదునియల్లుడైన ఋశ్యశృంగమహాముని నీకుఁ బుత్రులఁగలిగించు”నని
 సంతకమాయండు ఋషులు విచుచుండఁగాఁ జెప్పె నని వస్తిరాదులగు
 మహామునులు చెప్పఁగా నేను వింటి” నని సుమంత్రుఁడు దశరథునితో
 జెప్పఁగా, దశరథుఁడు సంతసించి, “రోమపాదుండు ఋశ్యశృంగుని నెట్లు
 దనరాజ్యమునకుఁ బిలిచికొనివచ్చెను? విస్తరించి చెప్పు”మని సుమంత్రు
 నడిగెను.

10-వ సర్గము.

— రోమపాదుండు ఋశ్యశృంగుని బిలిపించుట —

దశరథుఁ డిట్లు ఋశ్యశృంగుని బిలుచుకొనివచ్చిన తెఱఁ
 గెఱుంగఁజెప్పువని యడుగఁగా సుమంత్రుఁడు దశరథుం జూచి, “మహా
 రాజా, మంత్రు లాఋశ్యశృంగునిఁ దోడితెచ్చినతెఱంగు వినిపించెద
 నాలకింపుము. ఆరోమపాదునిపురోహితుఁడు మంత్రులఁ దోడ్కొని

రోమపాదునికడ కేగి, మహారాజా నిరపాయరుగు నొక యుపాయముఁ బన్నితిమి. అచేది యచఁగా ఋశ్యశృంగుఁ డడవులలోనే సంచరించుచు దక్షస్సంకుచు, వేదాధ్యయనమునందును ఆసక్తిగలిగి, స్త్రీలను నిందించుసుఖంబులను వెఱుంగఁగు కాపునఁ బురుషమనస్సులను లొంగఁజేయు నిష్ఠములైన గంధర్వప్రేమలచేతను, సుందరాంగనలచేతను నతని మనంబు సంపించి యమ్మహామూనిం వోడ్కొని నచ్చెదము. వేగ దానికిఁ నగుప్రయత్నము నకుఁబాల్చుము. వెలలేని మేలిమితొడవులం దాల్చిన శృంగసుకృతైఁ గు కొందఱు వెలయాండ్ర నిప్పు డచ్చటికిఁ బంపుము. విచిత్రాంబర భరణాన్న సానాదలచే సత్కరింపఁబడిన యవ్వేశ్యలు నానాధోరణులచేత నతని బ్రదుయించి తోడితేగల” రని చెప్పుగా రోమపాదుఁడు వారిమాటల కొప్పుకొని, కొందఱు వేశ్యలఁ బంపఁగా వా రాఋశ్యశృంగునిమాత్రమునకు దాపున నుండి, విషయ సుఖములకు లోబడనిదిట్టమై యెల్లప్పుడు తపోవనాబున నుండు ఋశ్యశృంగునిదర్శనమాపైకై వేచియుండిరి.

ఆఋశ్యశృంగుఁ డన్న నోతండ్రికి శుశ్రూషలు చేసికొనుచు నిరంతర మాశ్రమంబు విడిచి బయట రాకుండెను. ఆఋశ్యశృంగుఁ డడవిలోనే పుట్టినదిమొదలు తక్షస్సు చేయువాఁడు గాన, పట్టణములోని నారైచు, పల్లెలలోనివారైనను నాఁడుదిగాని, మగవాఁడుగాని, యాతనికింటఁ బడినది లేదు. అట్లుండఁగా నొక్కదినంబున దైవవశంబున నాఋశ్యశృంగుఁ డారూపసురుగు వాంకాతలున్నచోటి కేతెంచి, వారింజూచెను. బాగుగా నలంకరించియున్న యాజవ్యసులు తమశ్రావ్యమైన కంఠ మెత్తి పాడుచు నామునిని డాసి, “యో బ్రాహ్మణుడా, నీ వెవ్వఁడవు? నీ వేల యీ ఘోరావిటయం దొంటరిగఁ గ్రుమ్మలుచున్నాఁడవు? మా కెఱింగింపు” మని యమ్మహాముని నడుగఁగా, నాఋశ్యశృంగుఁ డింతకు మున్నట్టి కోరఁదగిన రూపుగల కాంతలఁ జూడనివాఁ డగుటంజేసి, వారియందు మోహము గలవాఁడై, తన తండ్రిని దెలుపఁ గోరి, యావేశ్యలం జూచి, “మాతండ్రి విభండక మహాముని. నే నాతని కౌరవపుత్రుఁడను. నావేరు ఋశ్యశృంగుఁ డందును. ఓ శుభదగ్గురులారా, ఇదిగో యిచ్చటికి దాపుననే మాయా

శ్రమము. మీయందఱకును విధ్యుక్తప్రకారము పూజచేయుమను.
రండు.” అని ఋశ్యశృంగమహాముని పిలుచుగా, నావేశ్య లందఱ తా
తపోవనంబు జూడఁగోరి యమృతమునివెంబడి బోయిరి. అతం డా
యాటచేడియలకు నవ్యపాద్యముల నిచ్చి, గడ్డలు, కాయలు, పండ్లు
వారికి దిస నిచ్చెను. వా రాఋశ్యశృంగునిపూజ బడసి, యింకఁ
గొంతకాల మున్న, ఋషి యేమి శపించునో యని వెఱచి, పయనమై,
మమృతమునికి గొన్ని పండ్లు, భక్ష్యము వీయఁగోరి, “యో బ్రాహ్మ
ణోత్తమా, యివి మేము దెచ్చిపండ్లు. ఇవి బాగైనవి వీనిగైకొని
తీచుము. జాగు సేయకు” మని చెప్పి, పుక్కునతో నాతనిని గొంగిటఁ
జేర్చికొని, చుతనికి నానావిధంబులైన యనేక భక్ష్యముల నొసఁగఁగా,
నాతఁ డడవిలో నింతపఱకు ముచులు భక్షింపని యాభక్ష్యములఁ దిని,
యవి పండ్లనియే తలంచుచుండెను. అంత నాయాటక త్రియ లుత్సాహ
వత్తులై ఋశ్యశృంగుని తండ్రిశాపంబునకు వెఱచి ఋశ్యశృంగుని
వీడ్కొని, యనుష్ఠానములు సలుపఁబోయెద మను నెఱము పన్ని
యాశ్రమమునుండి వెడలిపోయిరి.

ఆ యాటచేడియ లందఱు వెళ్ళఁగానే, విభండకునిసతుం డగు
ఋశ్యశృంగుఁడు స్వప్నచిత్తము లేనివాఁడై, యా కాలలమిఁది
విచారముతో వెఱ్ఱివానివలెఁ దిరుగుచుండి, మఱునాడఁ, “నిన్న
వచ్చినచోటికి బోయిన నమ్మగులు వత్తురేమో, వారి నచ్చటఁ జూడ
వచ్చు” నని యెంచినవాఁడై, రూపవతులును, నలంకారములఁ దాల్చిన
వారు నైన యాయతివ లెచ్చటఁ గనబడిరో యచటి కేతెంచెను. అప్పు
డావారాంగనలును వచ్చుచుండు నమృతమునినిఁ జూచినంతనే, మన
సులం దుప్పొంగుచు దాపున కేతెంచి, “ఓ సౌముఖుడా, నూయాశ్ర
మంబునకు రావలయును. అది మాకు స్వదేశమగుటంజేసి, మీకు విశే
షముగా సమ్మానంబు సేయఁగల” మని చెప్పఁగా, ఋశ్యశృంగుఁడు
వారివెంబడి బోవుటకు నమ్మశించెను. వేశ్యలును నతనిని దోడ్కొని
పోయిరి. మహాత్ముడయిన యాఋశ్యశృంగుని వారు పిలుచుకొనివచ్చు
చుండఁగానే లోకమున కంతయు సంతసం బొదవునట్లుగా వర్షంబు గురి
సెను. అప్పుడు రోమపాదుండు వర్షముతోఁగూడనే తనదేశమునకు

కచ్చుచున్న ఋశ్యశృంగమహాముని నెదుర్కొని, వినయనమ్రుండై నేలపై సాగిలబడి ప్రొక్కి, మిమ్ము వందించి యిక్కడికిఁ బిలుచుకొని వచ్చినందుకై, మీతండ్రి గారికిఁగాని, మీకుఁగాని కోపము గలుగకుండుగాక మని వేడఁగా, నా ఋశ్యశృంగుఁ డతని వేడికోలు నంగీకరించి, మతడు తన్ను హచనచే కచ్చుటికిఁ బిలుచుకొనివచ్చినదలకై కోరికనుఁ బూర్తిచెయి. అంతట రోమపాదుఁ డంతిపురంబునకుః జని, తనకూతురగు శాంతను దెచ్చి యిమ్ముహామునిఁ యథావిధిగా నొసంగి, నెచ్చరికతో సంతసము నొందెను. ఇట్లు ఋశ్యశృంగుండు రోమపాదుని పుత్రులమగు శాంతను బెద్దాడి, కోరికలన్నియు దీర నచ్చట శాంతతోఁ హుడి గుఁలనుఖంబు లనుభవించుచుండెను.

11-వ సర్గము.

చిత్త దశరథుండు ఋశ్యశృంగుని కమోద్యాత్మరూపునకు దోడ్కొనివచ్చుట

సుమంత్రుఁ డిట్లు రోమపాదుండు ఋశ్యశృంగమహామునిని దన పురంబునకుఁ బిలుచుకొనివచ్చినతెలుగు తెలియఁజెప్పి, “రాజేంద్రా, దేవతలలో శ్రేష్టుడగు దశరథునూమండు మీ మేలుకై కథతోఁ గథగా నింకను జెప్పినంగతని విడిచివేయ. అంకిపుము. ఇట్లొకవంశము చందఁగు ప్రతిజ్ఞ తప్పనివాఁడును ధర్మాత్ముడనైన దశరథుండనఁ బ్రసీద్ధి కెక్కిన శృణాలుండొక్కఁడు జన్మింపఁగలఁడు. అతని కంగరాజుతోడి చెతఁమి యొసఁగూడఁగలదు. ఆ యంగరాజునకు రోమపాదుండను నొకపుత్రుండు పుట్టఁగలఁడు. ఆరోమపాదునకు శాంత యనునొక కూతురు జన్మించును. విశేషమగు కీర్తినడనిన దశరథు. డా రోమపాదుండు కడ కేగి, ధర్మాత్ముడా, నాకుఁ బుత్రులు లేరు. నేను పుత్రోత్పత్తిం గోరి యాగంబుచేయు చున్నాడను. నీ వనుజ్ఞ యొసంగిన యెడల, శాంతమగడగు ఋశ్యశృంగమునీంద్రుండు వచ్చి నాకు సంతతి గలుగుటకునా, కులాభివృద్ధి యగుటకును నేఁ జేయు యాగంబు నెఱవేర్చుగల” డని ప్రార్థించును. అప్పుడు వివేకశాలయైన రోమపాదుండు దశరథ శృణాలనివాక్యము విని మనసునఁ గొంతసేపు చింతించి, పుత్రవంతుడగు శాంతపెరిమిటిని ఋశ్యశృంగుని బిలుచుకొనిపోవ ననుజ్ఞయొసంగును. అంత దశరథుండు మనంబునఁ గల చింతఁ బాసి యత్యంత

సంతోషముతోఁగూడి, ఋశ్యశృంగమహామునిని దోడ్కొని చని
యశ్వమేధయాగంబుఁ జేయఁ బూనఁగలఁడు. అప్పుడు దశరథన రేశ్వ
రుఁడు కీర్తిని గోరువాఁడు గావున దోసిలిగట్టుకొని, యజ్ఞము నడు
పటకొఱకును, సూతరికొఱకును, స్వర్గముకొఱకును ఋశ్యశృంగుని యజ
మానునిగా వరించును. ఆనృపాలు డా మునివరునిచలన నాకోర్కిని
బొందఁగలఁడు. అదశరథచ్చపాలునకు నిస్తారమైన పరాక్రమముగలవా
రును, వంశోద్ధారకులును, సకలలోకంబులందుఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినవారు నైన
నల్లరు కొడుకులు పుట్టగలరు” అని ఇవిధిధంబున నాసవత్కునూరుఁడు
తోల్లెకృతయుగంబున ఋషులతోఁ జెప్పెనట. కావున “పురుషశ్రేష్ఠుఁడ
నైన దశరథమహారాజా, నీవే చతురంగులముఠా నారోమపాదుఁడ
కేఁగి యాతనియానతిఁ గొని, యా ఋశ్యశృంగమహాముని గారవించి
దోడ్కొనిరమ్మ” అని సుమంత్రుడు చెప్పెను.

అంత దశరథుఁడు సుమంత్రుని మాటలను విని, తన కులగురు
వగువసిష్ఠమహామునికి నావిషయమెల్ల నెఱుంగఁజెప్పి, వారివలన సెలవుఁ
దీసికొని, తనపత్నులతోడను, మంత్రులతోడను వనంబులను, నదులను
మెల్లగాదాడి, యమ్మనిపుంగవుఁడుఁడు నంగ నేశంబునకుఁ జేరి, రోమ
పాదునిచేరువ నగ్నిహోత్రునిచందంబున వెలుగుచున్న ఋషికుమారుఁ
డగు ఋశ్యశృంగమహామునిఁ జూచెను. ఆ రోమపాదుఁడు తనకు
దశరథుఁడు చెలికాండగుటచేత నమహారాజు రాకకు మనంబున
నుప్పొంగి యా దశరథునికి శాస్త్రప్రతిభుగఁ బూజజేసెను. అట్లు దశర
థునకు గారివంబు చేసినవిదవఁ దమనకు దశరథునకును గల చెలిమిని,
చుట్టటికంబును ఋశ్యశృంగునకుఁ దెలియఁబఱుపఁగా నమహామునియు
దశరథుని మర్యాద నేనెను అట్లు దశరథుఁడు తనకు రోమపాదుఁడు
చేసిన మర్యాదకు సంతసిల్లుచు నతనితోడ నేజేనిమిదిదిచంబులు గడపి,
“నీకూతుఁడు తాంతరు పెనిమిటితోఁగూడ మా పత్తవంబునకుఁ బం
పుము. నే నొక్క నొప్పుపనిని దలపెట్టితి” నని రోమపాదు నడిగెను.
రోమపాదుఁడు “నట్లే” యని ఋశ్యశృంగుని బంపుటకు సమ్మతించి,
“మునీంద్రా, నీవు భార్యాసపేతఁడవై యయోధ్యకుఁ బోయిర” మ్మని
చెప్పెను. ఋశ్యశృంగుఁడును నాదకు సమ్మతించి రోమపాదునియనుజ్ఞ

నడసి, శాంతతోఁగూడ దశరథుని వెంటఁ బయనమాయెను. అప్పుడు దశరథుఁడును వీర్యవంతుఁడగు రోషపాదుండును నొండొరులు గాఢా లింగన మాచరించి మిక్కిలి యానందము నొందిరి. అంత దశరథుండు రోషపాదుని ఏడ్పొని, ఋశ్యశృంగుని వెంటఁ దోడ్పొనివచ్చుచు “పుగమంతయుఁ గలయంపిచల్లి, వీధులెల్లఁ జక్కఁగా నూడ్చి, శుభ్రపఱచి, తొరణములు, పెక్కిములు గట్టించి, చక్కఁగా నలంకరింపుఁ డని పుర జనులకుఁ జెప్పు” డని ముందుగా దూతలఁ ఒంకఁగా, వారు మహా రాజానఁచ్చినచోప్పునఁ బురజనులకుఁ చెలికిరి. పురజను లందఱు వెంటనే రాజరానతిచోప్పునఁ బురం బెల్ల నలంకరించిరి. దశరథవృత్తాలుండు శుభమండవివాద్యములు ముందు న్రాఁగుచుండ మునిశ్రేష్ఠుఁడగు ఋశ్యశృంగునితోడ నలంకృతంబై యున్న పురవరంబుఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు దశరథుండు మర్యాదలు సల్పి తోడ్పొనివచ్చుచుండు ఋశ్య శృంగమహామునిని జూచి పురవాసులగు జను లందఱు కడుమోద మం విరి. దశరథుండును ఋశ్యశృంగమునీంద్రుని బట్నీసమేతముగ నంతి పురము ప్రవేశపెట్టి, యథావిధిఁ బూజ లొనరించి, యా ఋశ్యశృం గునిఁ దోడితెచ్చుటవలనఁ దనకోర్కులెల్ల నెరవేఱినట్లు తలంచెను. అంతఃపురాంగన లెల్లరు భర్తతోఁగూడ నేతెంచిన శాంతను జూచి, మర్యాదలు సల్పి సంతసము కొందిరి. అవ్వధంబున నంతఃపురాంగనలును విశేషముగ దశరథవృత్తాలుండును చేయుపూజలను గైకొనుచు, శాంత మగనితోఁ గూడి కొంతకాలము సుఖముగా నుండెను.

12-వ సర్గము.

— దశరథుఁ డశ్వమేధయాగము చేయ నిశ్చయించుట —

అనంతరము కొన్నిదినములు గడచినపిదప మనోహరమైన వసంత రువు వచ్చెను. అప్పుడు దశరథునకుఁ దన సంకల్పించిన యాగము చేయ నలె నని మనసు గలిగెను. అంతట నాదశరథుండు శాంతియందు దేవ తలంబోలిన ఋశ్యశృంగమహామునికి నమస్కరించి, తమకుఁ బుత్ర భాగ్యము లేకుండుటయును కొఱ తఁదీర్చుటకొఱకు యాగమునారంభించి నడిసింపవలయునని యాతని వేడుకొనెను. అమృతహామునియు, “అట్లై కాని” మ్మని యొప్పుకొని, యాగమునకుఁ గావలసిన సామగ్రిలను సేక

రించునట్లును, సమశీయప్రదేశమున యజ్ఞశాల నిర్మించునట్లును, అశ్వమును గా.పూదలతో విడుచునట్లును నాజ్ఞచేయవచ్చు'నని చెప్పెను.

అంత దశరథవృషాటుండు మంత్రులలో శ్రేష్ఠుడైన సుమంత్రుని బిలిచి, “యోసుమంత్రా, యజ్ఞములఁ జేయుందువారును, వేదములఁ జదువువారును నైన సుయజ్ఞ, వాసుదేవ, జాబాలి, కాశ్యపు లను మహామునులను, బురోహితులగు సన్మిత్రులవారిని, నింక నితరులైన బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుల నందఱు వేగముగఁ దోడ్కొని ర”మృని యానతిచ్చెను. సుమంత్రుండును వెంటచేపోయి, వేదములఁ బూర్తిగా నధ్యయనంబు చేసిన యాబ్రాహ్మణోత్తముల నందఱును బిలుచుకొనినచ్చెను. వా రందఱు కాఁగానే, దర్శాత్తుడైన దశరథుండు వారిని బూజించి, భర్తాక్షణుక్తంబుగాఁ దిన్న సకలుకుల నిష్ఠ నియోః “ఓ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులారా, నేను బుత్రసంతతిఁగోరి, బహుకాలముగఁ జింతపడుచున్నందున, నాకుఁ గొంచెమయినను సౌఖ్యము లేకున్నది. పుత్రసంతతిఁ బడయుటకై యశ్వమేధయాగము చేయవలె నను తలంపు పుట్టెను. ఆ యాగమును శాస్త్రోక్తవిధానమున నడిపించి, యీ ఋశ్యశృంగమహాముని యనుగ్రహంబువలన నేను నాకోర్కులను బొందవలయును” అని రాజు చెప్పఁగా, వసిష్ఠాదులగు బ్రాహ్మణు లందఱు రాజుమాటను విని, యది బాగున్నదని స్థాపించిరి. అంతట ఋశ్యశృంగాది బ్రాహ్మణోత్తము లందఱు రాజును జూచి, “మహారాజా! యజ్ఞమునకుఁ గావలసిన సామగ్రులఁ దెప్పింపుఁడు. అశ్వమును విడిపింపుఁడు. పుత్రసంతతికై తమ కిట్టి ధార్మికబుద్ధి గలిగెను గావునఁ దప్పక తమ కమితబలశాలులగు కొడుకులు నల్గురు పుట్టఁగల”నని చెప్పిరి.

అప్పుడు రాజును, బ్రాహ్మణులు చెప్పిన వాక్యమును విని యానందమొంది, మంత్రులను బిలిచి యిట్లు చెప్పెను: “ఓమంత్రులారా, వసిష్ఠులు మొదలగు పెద్దలు చెప్పినవొప్పున సకలవస్తువులఁ దెప్పింపుఁడు నేర్పరియైనవానివశంబున నన్వరించి, గుఱ్ఱమును విడిపింపుఁడు. సరయునది కుత్తరపుగట్టున యజ్ఞశాల నేర్పఱచి కల్పోక్తప్రకారంబుగ విధిఁ దప్పక శాంతులను నడపింపుఁడు. ఈ యశ్వమేధయాగంబున నపాయకరంబగు క్రత్యవాయుంబు సంభవింపజేసి యీ యాగంబు

నందలు రాజులు చేయగలరు. ఈయశ్వమేధయాగంబునందు విద్యార్థులు ప్రహరాక్షులు లెక్కడ సందువొరకునా యని వెదకుచుందురు. అట్టిలోపంబులు వాటిల్లిన, యాగంబుచేసిన యజమానుడు వెంటనే నశించును. కావున నీయాగంబు యథావిధిగ నెట్లు ముగియునో, ఓ కార్యసమర్థులారా, యజ్ఞిక్రయత్నము చేయవలయు”నని మంత్రుల వాఙ్మయెసంగెను. అప్పుడు మంత్రులందఱును నాపార్థిచేంద్రుడగు దశరథునివార్యమును శిరసావహించి, యాప్రకారంబుగ సర్వమా సిద్ధపఱచిరి. అటుమీద విప్రులందఱు పార్థిశ్రేష్ఠుడగు దశరథునిజొగడి, దెలవుఁ దీసికొని, తమతమయాత్ర మంబులకుఁ బయనమైరి.

అట్లు బ్రాహ్మణోత్తము లందఱు తమతమ నెలవులకుఁ బోవఁగనే, అశ్వద్యుపాలుకు మంత్రుల నందఱు వారివారి గృహములకుఁ బంపి, ముగ్ధుల శాంతిలోఁ గూర్చివచ్చి, నిజాంతఃపురముఁ బ్రవేశించెను.

13-వ సర్గము.

— దశరథుడు యాగంబు నెయ నారంభించుట —

మఱల వసంతయుతువు వచ్చునప్పటికి నశ్వంబు విడిచి యొకసంవత్సరము నీచెను. వెంటనే వీర్యవంతుడైన దశరథుడు సంతతికై యశ్వమేధయాగంబు నేయఁబూని ద్విజశ్రేష్ఠుడగు వసిష్ఠుని నమస్కరించి, యథావిధిగఁ బూజించి, సంతతినిమిత్తమై యడఁకువతో “మునిశ్రేష్ఠుడవగు ఓమహాత్మా, శాస్త్రోక్తంబుగ యజ్ఞముఁ దాము నడిపింపవలయును. యజ్ఞసామగ్రులయందుఁ గౌఠత గలుగకయుండులాగున చన్నింటిని జేవలయు. తాము నాకుఁ ఒరమాపులు, మంచి మనస్సు గలవారలు, పరమగురులరు. కావునఁ దాము పూనికతో నాయజ్ఞభారము నిర్వహింపవలయును” అనెను.

అట్లు దశరథుడు ప్రార్థింపఁగా, ద్విజశ్రేష్ఠుడగు వసిష్ఠుడును “మహారాజా, తమరు తలంచిన కార్యము నంతయు నెఱవేర్తు”నని చెప్పి, యాగకార్యములందు నియమింపబడిన వృద్ధబ్రాహ్మణులను, మిక్కిలి ధర్మాత్ములగు పెద్దలను నాయాపద్యాములను దెచ్చియిచ్చుటలో నియమింపబడినవారిని, వక్షంకలను, బేలుదారీలను, చిత్రములువ్రాయు

వారిలను, లేకరులను, రసకులను భావమును సభినయింపఁగల నిర్తకులను, శాస్త్రముల నెఱిగినయశుభచకాలులగు నాచారనతులయిన పురుషులను బిలిచి, “మీరందఱు ప్రభువునాజ్ఞ ప్రకారము యజ్ఞకార్యములఁ జేయవలయు. వేగింబుగ వేలకొలది చిట్కిలు మఱియు యాగమునకు నచ్చెడు రాజులుండఁగని పెడలఁగట్టి పుండు. బ్రాహ్మణుల కనుకూలములైన పండిల్లు విశేషముగ వెయింపుండు. ఆపండిల్లను గట్టిగా గట్టించి, యన్నపానాదులకు విశేషముగా ననురిక చేయవలయును. ఇంతియకాక, యజ్ఞముఁ జూడవచ్చిన పురజనుల కందఱకు సకలసామగ్రితోడను భక్ష్యములతోడను నిండిన విశాలములగు పండిల్లు వేయింపవలయును. ఇంతియకాక యజ్ఞముఁ జూడవచ్చిన రాజ్యమునందలి పల్లెలవారికెల్ల నుచనాదరంబుతోఁగాక, శ్రద్ధతో మర్యాదలు సల్పి, యన్నపానంబు లొసఁగవలయును. సకలవర్ణములవారికిఁ గొఱత లేకుండునట్లుగ మర్యాదలు సలుపవలయును. కోపముచేఁగాని, కామముచేఁగాని వారి కనాదరంబు నేయరాదు. యాగకార్యములందే తలంపుంచి పనిచేయు నేనకులకును పనివారికిని వరుసఁ దప్పక మీరు మిక్కిలి మర్యాద చేయవలయును. వారికందఱకు పింతారముగా ధనమొసఁగి, భోజనము పెట్టినచో, వారలు మిక్కిలి ప్రీతినొందుదురు. ఎట్లు సేసినఁ గిందిత్తయినను తోషములేక యంతయు నెఱవేరుచో, అట్లు మీ రందఱు పనుల సుశాస్నవారములైనైర మనస్సుగోఁ జేయవలయును” అని ఎలుఁగగా నప్పుడు వారి లగనఱు “గుణాత్మా, మీరు చెప్పినచొప్పున నడపించిన నేలోంబులుగ గలుగదు. మీయనుజ్ఞచొప్పున నొక్కటియు విడివక చేయుదు” అని కలిసిరి.

అంత వసిష్ఠమునీంద్రుఁడు సుమంత్రుని బిలిపించి యిట్లనియె. “ఓమంత్రిశ్రేష్ఠుడా, భూమండలంబునం గల ధర్మాసక్తులైన రాజుల నందఱు బిలిపంపుము. సకలదేశములందుండు వేలకొలది బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్య శూద్రులనెకినా లగువర్ణములవారిని మర్యాదలతోఁ బిలిపింపుము. మఱియు మిథిలకు రాజును, సత్యపరాక్రమవంతుఁడును, వేదములందును శాస్త్రములందును బ్రజ్ఞగలవాఁడును, సంపదగలవాఁడునైన జనకమహారాజును, బహుకాలపుఁజుట్టఁజీకంబునుబట్ట నీవె పిలిచి

గమ్ము, అట్లు, యిల్లప్పుడు నేమి కగమాలాకువాడను మనరాజునకుఁ
ప్రాయస్నేహితుడగును కాశీరాజునకు, మనమహారాజునకు మామ
గారైన మమధార్మికుడగు కేయరాజును వానికుమారులను,
మిత్రులు, మనకాశేంద్రుని కరియ్యదువాడగు భాగ్యశాలియైన యగ
దేశపురాజును రొమ్మపాదుని సీసె శ్రవ్యముగా బోయి విలిచికొనిరమ్ము.
అట్టియఁ మాప్పుదేశపురాజునకు, సింధుసానిరము లనెడి పశ్చిమదేశపు
రాజులను, శత్రుదేశపుల నెల్ల పృథులను రప్పింపుము. మఱియు
గూఢమండలమున నుండు మనరాజునకు చెలికొండగురాజుల నందఱును
బంధుపరివారసమేతులగు రచ్చని బెల్చుకను వేగ దూతలఁ బంపుము.

అని శిష్టుడను చెప్పఁగా విని, సుమంత్రుఁ డతనియాజ్ఞచొప్పున
రాజులఁ బిలువకుకై వెంటనే మంచిగుణములుగల్గి నేర్పుకొండ్రయిన
దూతల నాజ్ఞాపించెను. ధర్మాత్ముడగు సుమంత్రుఁడు వసిష్ఠమహాముని
యానతిస్తకారంబుగఁ గొందఱ రాజులఁ దానే పిలిచినచ్చెను. పని
వారిందఱు యాగశాలయందుఁ గావలసిన పనుల నన్నింటినిఁ జేసి,
యంతయు జ్ఞానవంతుడయిన వసిష్ఠమహామునికిఁ దెల్పిరి. అప్పుడు పసి
ష్ఠుఁడు వారినులను బొని, తృప్త నొంది, “బభృత్యులారా, మీరెవ్వ
రికేని తిరిస్కారభావముతోఁగాని, అశ్రద్ధతోఁగాని యేమియు నీయఁ
దగదు. అట్లొనగఁబడినదానము దాతకు జేటు దెచ్చును. దీనిం సంశ
యంబు లేదు ” అని చెప్పివంపెను.

అప్పుడు గొన్నిసంవత్సరములలో ననే పిలిచిన రాజులందఱు కాను
వలకై మనోహరములఁ దీసికొని యెఱవెరిగెరి. అంతట వసిష్ఠమహాముని
దశాధ్యక్షులగుండ కేగి, “మహారాజా, మీయాజ్ఞచొప్పున నుత్తమ
రాజు లందఱు యజ్ఞమునకు విచ్చేసిరి. వారి కందఱును బుర్రేప్పఱచి తగు
మర్యాదలసల్పితిమి. పనివా రందఱు ఎక్కిలి జాగ్రత్తతోఁ జెప్పిన
యజ్ఞసంబంధమును కార్యములఁ జేసిరి. యజ్ఞశాల కొరినసకలసామగ్ర
లతో నొంది, మనస్సుతోఁ జేయఁబడినదానివలె సిద్ధిఁపఁబడియున్నది.
రాజేంద్రా, ప్రభు వచ్చుటికి విజయముచేసి యజ్ఞశాల నంతయుఁ దిల
కింపవలయు.” అని చెప్పిగా విని, దశ థుఁడు శుభదినంబునందు శుభ
ముహూర్తంబున యజ్ఞశాలకు వెడలెను. అంత వసిష్ఠప్రముఖులైన

బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠు లందఱు యజ్ఞశాలలోఁ బ్రవేశించి, ఋశ్యశృంగుని ముందుంచుకొని శాస్త్రోక్తవిధుల నతక్రమింపఁ, యజ్ఞకర్తంబులఁ జేయఁ దొడఁగిరి.

14-వ స్కంధము.

శ్రీమద్విశ్వమేధయాగపర్వము ౧౩

యాగాశ్వమును విడిచినతర్వాత నేఁడాది సిండి, గుట్టలు వచ్చి చేరిననే, దశరథుఁడు సరయునది యుత్తరపుకట్టున జన్మంబు నేయఁ దొడఁగెను. అప్పుడు వేదపారగులగు ద్విజోత్తము లందఱు ఋశ్యశృంగుని ముందుఁ బెట్టుకొని, గొప్పమనంబుగల దశరథుఁడు ఋశ్యమేధ యాగంబు నారంభించి, పూర్వమీమాంసాది శ్రౌతగ్రంథములను జెప్పిన తెఱఁగునఁ గార్యములనడపుచు యథాన్యాయంబుగను, యథా విధిగను యజ్ఞశాలయంతయుఁ దిరుగుచుండిరి. ఆసమయంబున బ్రాహ్మణులు ప్రవర్ణము, ఉపసదము అనెడి యజ్ఞాంగములగు కార్యంబులను మొదట యథావిధిగఁ జేసి విదప సకలకరలను శాస్త్రోక్తమార్గమున లోపంబు వాటిల్లకుండులాగునఁ జేసి మునిశ్రేష్ఠులందఱు న తోషభరితు లయి ప్రాతస్సవనము మున్నుగాఁగల కార్యముల నడపిరి. వెంటనే బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులు రాజుచే నింపఁ సికి మొదట హవేర్భాగము నిప్పించి నొమలరను బ్రార్థింపించిరి. ఆ విదప బ్రాహ్మణపుంగవులు మాధ్యంత్ర సవనమును తృతీయసవనమును శాస్త్రోక్తముగ జరిపిరి. ఆ యాగంబున పంచోక్తంబుగ హోమములఁ జేసిరి. ఎట్టిలోపములును లేక యాగంబు చక్కగా నుండెను. ఎల్లమ తేమంబుగ నుండునట్లు ముత్విజులు యాగంబు పథియై క్తముగ జరిపిరి.

ఆ యాగదినంబులందు డస్సినవాడుగాని, ఆకలిఁగొన్నవాడుగాని లేడు. పండితుఁడుగానట్టి బ్రాహ్మణుఁ డచ్చటఁ గానఁబడలేదు. నూలుగురు పనివారు లేనివాడొక్కఁడు నాయజ్ఞశాలకు రాలేదు. బ్రాహ్మణులును, శూద్రులు మొదలగు పనివారును, తాపసులును, భిక్షుకులును నెల్లప్పుడు దనివిగా భోజనంబు లొనరించిరి. ముసలివారు, రోగపీడితులు, స్త్రీలు, బాలురు సర్వదా భుజియించుచున్నను దనివి నొందకయుండిరి. బహుజనంబులు భోజనంబులు సల్పుచున్నను, దశరథ

మహారాజు పసివినొందక, యింకను జనంబులు సమృద్ధిగాఁ దినరైరిగా
యని కొఱతపసుచుండెను. రాజు, “చచ్చినవారికి వృష్టిగా నన్నము
వెట్టి, వివిధకస్త్రముల నిండని యాజ్ఞ చేరుటచేత రాజభటులును
జేతకి వచ్చిపట్లుగా నిచ్చుచుండిరి ఆ యాగశాలయం దన్నము కొంకల
నలె రాసులుగా పోయబడియుండెను. ఆ యాగమును చచ్చినస్త్రీపురు
షులందఱు రాజభటులు పెద్దకు పథురాన్నంబులచే సంతృప్తి నొందుచు,
“ఓ స్త్రీసాలా, పక్షాంధములు కడుమంచునలుగ నున్నవి. మే మీ
యాగమున సమృద్ధిగా గోష్ఠాన్నములు గుడివి సంతృప్తి నొందితిమి, నీవు
తలఁచిన కార్యంబు లెప్పుక నెఱవేఱెద”నని నుడిగిరి. ఆమాటలను
దశరథనృపాలుఁ డాఁకంచి, వి నందున నాచుదంబుఁ బొందుచుండెను.
రాజపురుషులు పశుధవేషములు దాల్చి ద్వీజోత్తములకు వడ్డెనలు
సేయుచుండిరి. మఱికొందఱు కె పుల యంటుబోళ్లు మొదలగు తొడ
పులుఁ దాల్చి యా వడ్డెను నాఁగి దోడుగాఁ బైపనులొనర్చుచుఁ
దిరుగుచుండిరి. యుక్తియుక్తంబుగ మాటాడగెచ్చిన పండితు లందఱొం
దొకల గెల్వగోర, కర్తవ్య నడపుచు నడుమనదును వాదములు
సేయుచుండిరి. ఆ యాగశాలయందు శ్రౌతనిధానంబుఁ జక్కగాఁ
నెఱింగిన బుత్వేక్కు లందఱు పెద్దలునెప్పిన పెద్దతని నడచుచు శాస్త్ర
రీతిని సర్వకర్తలను నడపుచుండిరి. పెదాంగము లెఱుంగివాడును,
బ్రహ్మచర్యాది నియమంబులు లేసవాడును, వాసనచేయుశక్తి లేని
వాడును, ఆ యాగశాలలో లెకుండిరి.

ఆయాగమున యూపస్తంభస్థాపనవేళ రాగానే యాఱు మా
రెడునియు, నాఱు చంద్రునిచూచుచు, మారేకువానికిఁ బ్రక్కననే యగ్ని
మోదుగువియు, నొక విరుగుడిదియు, దేవదారువియు నైన యూప
స్తంభములు బారెడు బారెడు దూరమున కొక్కటొక్కటివంతున
నాటెరి. ఆయూపము లన్నియు యజ్ఞకిర్తములను జక్కంగ నెఱింగిన
శాస్త్రజ్ఞులైన ద్వీజులచే యాగశాల కిలంకారంబుగ నుండునట్లు బంగా
రుచే నలంకరింపఁ బడినవి. ఆ యిరువదియొక్క యూపస్తంభములు చిటి
కెనవ్రేలు చాచిన పిడికిళ్లనో నుండు నిరువది మూరల పొడవుగలవై,
ప్రతియొక్కటియు నిరువదియొక పస్త్రములచే నలంకరింపఁబడి యుండి

నవి. ఆ యూషణులన్నియు నోమిది మూలలుగలవై, నున్నని యాపు
తోఁ గూడి దృఢము లయినప్పటియు శిల్పులచే బాగుగాఁ బనితీర్చబడి
ఁబడినవి. ఆ యూష స్తంభములు వస్త్రములచేతను, పుష్పములచేతను,
సుగంధద్రవ్యములచేతను నలంకరింపఁబడి, యాకాశమున వెలుగు
నవ్వలమాడ్కి విరాజిల్లుచూచినవి. శాస్త్రప్రకారము గొలఁత తప్ప
కుంక నీటికటాశ్శంబు చెయించి, శుష్కమును యాగకిర్తయందు సమర్థు
లయిన బ్రాహ్మణులు వేడిఁ గట్టిరి. సమర్థులగు నాదశరథుని ఋత్వి
జుని కట్టించిన ప్రదేశమును బంగారు తెక్కలుగల్గి, ప్రతిప్రస్తారి
మందును మూడేసి యింట తా భుండుటచేసి యాటు ప్రస్తారము
లందును బదునెనిమిదియింటతా భు గలదై గరుడపక్షిహాపమైన వెది
కను జిక్కిఁగాఁ గట్టిరి. శాస్త్రనిధానంబుచొప్పున నా మా దేవతల నుద్దే
శించి, పశుబంధము చేయునపుడు మాత్ర మా ఋత్విజులు పశువులను,
సర్పములను, పక్షులను, గుఱ్ఱములను, జలచరములను యూష స్తంభము
లందుఁ గట్టిరి. ఆ ఋత్విజులయూగంబునందు మూడునూలుల పశువు
లును, దశరథమహారాజు నుత్తరాశ్వంబును నాయూష స్తంభములకుఁ
గట్టఁబడినవి. అంతటఁ గౌల్యాజుని యూహ యంబునకుఁ బ్రదక్షిణంబు
సేరి, యొక్కవ పరిఘంబుతోఁ గూడినదై మూడు బంగారుపూమలతో
నాయశ్వమునకుఁ గత్తిపాల్లు పెసెను. అప్పుడు కౌల్య ధర్మమునం
దవేషతోను, అటును నుండునోను నుండి యొక రాత్రయంతయు
నా గుఱ్ఱముతోఁగూడి నుండెను. ఆ యజ్ఞముగందు దశరథమహా
రాజుఁడగు, హోత, అధ్వర్యుఁడు, ఉద్గాత, బ్రహ్మ యీ నలువులను
ముహిషిని, ఒరివృత్తిని, వావాతను, పాలాకలిని గ్రమంబుగఁ బరిగ్రహిం
చిరి. అటుపెద్దుట నిండ్రియనిగ్రహముగలవాఁడును, సకల సంపదలతో
నిండినవాఁడునైన యధ్వర్యుఁడా యశ్వముయొక్క వపసు దీసి శాస్త్ర
ప్రకారము వపాహామము చేసెను. అప్పుడు దశరథనరేంద్రుండు
దనపాపంబును బోగొట్టుకొనుటకై కాలంబు దప్పక శాస్త్ర ప్రకారంబున
వపయొక్క నువాసనగల పొగ నాఘ్రాణించెను. మంత్ర వేత్తలగు పదు

* మహిషి=పట్టపుభాగ్య, పరివృత్తి=హేమత, వావాత=భోగవతి, పాలా
కలి=పాత్రప్రద

నాటుగను బుత్వీక్కులు మంత్రములఁ బఠించుచు నాగుట్టముయొక్క
యన్నియంగములను స్పృశించు శాస్త్రవిధానంబుఁ దప్పక వేల్చిరి.
ఇతరయాగంబులం నన్నింటియందు హవిస్సు జువ్వకొమ్మలందుఁ దీయఁ
బడుచున్నది. అశ్వమేధంబునందు హవిస్సు ప్రబలితఁగెలందుఁ దీయఁబడు
చున్నది. అశ్వమేధంబు మూఁడవదియులయాగం బని కల్పసూత్రంబునఁ
జెప్పినట్లు వేదములు చెప్పుచున్నవి. ఆ యశ్వమేధంబుయొక్క మొదటి
దిశము చక్షుర్దామ మనియు, రెండవది ఛేద్య మనియు, మూడవది
అతిరాత్ర మనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది ఆ యశ్వమేధంబునందు శాస్త్ర
ప్రమాణములన ననేకయాగంబులు బుత్వీక్కులు చేయించిరి. ఆ
యాగంబు లేవి యనెన, బోక్కితేష్టాయం బోక్కిటియు, ఆయుర్యాగం
బోక్కిటియు, రెండతీరాత్రములును, అభిజిత్తోక్కిటియు, విశ్వజి
త్తోక్కిటియు, అప్తోర్యామ పురు మహాయాగం బోక్కిటియు.

స్వకులమును చృద్ధి నొందింపఁ గోరినట్టి దశరథమహారాజీ ప్రకా
రముగ నశ్వమేధయాగంబుఁ బూర్తిచేసి, హోతకుఁ దూర్పుదిక్కును,
అధ్వర్యునకుఁ బశ్చిమదిక్కును, బ్రహ్మకు దక్షిణదిక్కును, ఉద్ధాతకు సుత్ర
రపుదిక్కును దక్షిణగా నొసంగెను. పూర్వము బ్రహ్మచే నశ్వమేధమహా
యాగంబున కీ దక్షిణ యేర్పడునఁబడినది. మఱియుఁ బురుషశ్రేష్ఠుఁ
డయిన దశరథనృపాలుం వివిధంబున నశ్వమేధము పరిపూర్తి గావించి,
యాగఫలము పూర్తిగఁ గలుగుటకై బుత్వీక్కులకు భూమండలమెల్ల
దక్షిణగా నొసంగెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణు లందఱు పాపరహితుఁ డైన
నృపాలుని జూచి, “భూమిసాలా, నీరా కి భూమండలంబుతో నేమి
యుపయోగము? మేము రాజ్యపరిపాలనము నేయు నోపము. మేము
సర్వదా వేదాధ్యయనంబు నేయుచుండువారము. మాకు రాజ్యపరి
పాలనంబున శక్తి లేనిసంగతి మీకుఁ దెలియదా? మీరు రాజ్యముఁ
గైకొని, దానికి బదులుగాఁ దమకుఁ దోచినంత మణులను, బంగార
మును, గోవులను, లేక యేది సిద్ధముగ నున్నదో దానిని నిప్పింపుము.
మాకు రాజ్యంబుతో నక్కఱు లే దని చెప్పిరి. అట్లు వేదములఁ దుద
ముట్టఁ జదివిన బ్రాహ్మణులు కలుకఁగా, దశరథనృపాలుండు పదిలత్తుల
గోవులను, నూలుకొట్ల బంగారమును, నన్నులుకొట్ల పెండిని నాబ్రాహ్మ

ఋణం కొనగెను. అంతట ఋత్విజులందఱు కూడి తమకు నరేంద్రుఁ డొసంగిన ధనమునెల్లను యోగ్యుడయిన ఋశ్యశృంగముహామునిని సన్నిహితమునకునికి సమర్పించిరి. అంత నావసిష్ఠాదులగు బ్రాహ్మణోత్తము లందఱు పిమ్మట దొంగిన ధనము సంతతు వంతులప్రకారము న్యాయ ముగాఁ బంచుకొని, ముందున నుహ్నిని, యొడొరుల పుత్రములు నెల్లుకొనిరి. అంత దశరథుఁ డభ్యాగతులుగ వచ్చిన బ్రాహ్మణుల కెల్లఁ గొల్లకొలఁదిగ బంగా కొనగెను, అప్పుడు దరిద్రుడయిన యొక బ్రాహ్మ ణుడు వచ్చి యాచింపగా సంతతి దశరథునిగఁజూచు తనచేతకడియము నిచ్చెను. బ్రాహ్మణులందఱు పృథులఁదొంగిన ధనముఁ గైకొని సంత సుంబు నొందిరి. బ్రాహ్మణప్రియుడయిన దశరథవృషాదుఁ డానందబాష్ప ములు విడుచుచు వారికి బ్రణామము సల్పెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణు లందఱు దశరథునిరేంద్రునికు దీనన లొసంగిరి.

అంత దశరథుండు వారియాశీర్వాదములు వడసి, పాపములఁ బొగొట్టునదియు, స్వర్గలోకము నొందించునదియు, నందఱు రాజులకుఁ జేయు నలవికానిదియునైన యశ్వమేధము పరిసమాప్తి నొందించి, ఋశ్యశృంగమునీంద్రుని జూచి, “నియమపంతుడవగు మునీంద్రా, కుల మును వృద్ధులొందించు కర్మము నేయవలయు” నని ప్రార్థింపగా, ఋశ్య శృంగమునీంద్రుఁడు “అలాగె”చేసెదను. నీకు వంశోద్ధారకులైన పుత్రులు నల్గురు పుట్టుగల”నని దశరథునితో జెప్పెను.

15-న సర్గము.

— ౧౫ ఋశ్యశృంగముహాముని పుత్రకామేష్టి చేయించుట —

అంత మేధావియు, వేదార్థములఁ జక్కగా నెఱిగినవాడును నైన యా ఋశ్యశృంగుండు కొంతతడ వాలోచించి, యటుపిమ్మట జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొన్నవాడై, దశరథవృషాదునితో నిట్లనెను. “ఓ నరేంద్రా, నీకుఁ బుత్రులు గలుగుటకై యధర్వశిరంబునందుఁ జెప్పుబడిన మంత్రములచే శాస్త్రసిద్ధులైన పుత్రోత్పత్తిని గల్గించు యాగంబుఁ జేయించెదను.” అని బ్రహ్మరీషిహస్సుగల ఋశ్యశృంగ మునిశ్వరుండు దశరథుని పుత్రసంతతికై పుత్రకామేష్టి నారంభించి, మంత్రములందుఁ

జెప్పఁబడిన లెఱఁగున నగ్నియందు వేల్చి వేల్చెను. అంతట సిద్ధ, గంధర్వ, దేవ, మహర్షులందఱు హవిర్భాగములఁగైకొ నుటకై యిచ్చటికి వచ్చి చేరిరి. అప్పుడు దేవత లందఱు అమతమ మర్యాదలనొప్పునఁ గూర్చుండి, లోకముల కెల్ల సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మచుజూచి గొప్పమాట చెప్పిరి.

అధ్యక్షుండఁడా, నీయగు హులమున రావణుడను రాక్షసుఁడు మమ్ము గండఱు విడిచుచున్నాఁడు. మేము మాబలముచే వానిని శిక్షింపఁజాలకున్నాము. తొల్ల తా మాయసురని తపంబునకు మెచ్చి, కోరినవరం బొసంగితిరి ఆ వరంబును గారిచించి, మే మూతని తప్పిదము లన్నింటిని నోర్చియున్నాము. ఆహంకారముగల యా రావణుడు ముల్లోకంబుల వెఱపించుచున్నాఁడు. గొప్పవారగు లోకపాలురతోఁ జగగొనియున్నాఁడు. దేవతల కెల్ల తేడగు దేవేంద్రుని ఎరస్కరింపఁ గోరుచున్నాఁడు. మఱియు నతఁడు తా మొసంగిన వరముచే గర్వించి, గంధర్వులను, యక్షులను, అసురులను, బ్రాహ్మణులను, మహర్షులను సరకు సేయకున్నాఁడు. సూర్యు డితినిపై నెండఁగారుఁడు. వాయువు ప్రక్కలనైనను వీచఁడు ఆ రావణుని జూచినఁ గదలుచున్న యలలతో నొప్పెడు సముద్రుఁడు నైతము మెదలకుండును. కావున వికృతరూపముగల యా రావణాసురునిచలన మాకు గొప్ప వెఱపు పుట్టియున్నది. ఓ ధిగవంశుఁడా, యతనిపథంబునకు నొక యుపాయంబు చింతింపవలయును.”

అని దేవత లందఱు ప్రార్థింప నా బ్రహ్మదేవుఁ డాలోచించి దేవతలతో నిట్లనెను:— “దురాత్ముడైన యారావణుని వధోపాయంబు నెఱింగితిని. ఇక మీకు సంతోషము కలుగును. ఆరావణుఁడు, తాను దేవ దానవ గంధర్వ యక్ష రాక్షసులచేఁ దాను వధ్యుఁడుకాకుండ వర మడిగెను. నేనట్లే యగునుగాక!” యని యంటిని. అయినను, అయ్యసురుఁడు లక్ష్యము లేక మచుష్మలవలనఁ జావు లేకుండ వరమడుగఁడయ్యె. కావున నతఁడు ఎరునిచేతనే చావదగినవాఁడు గాని యితరులవలన నతనికి మరణంబు సంభవింప నోరదు.” అని బ్రహ్మదేవుఁడు చెప్పి నా

ప్రియవాక్యమును విని, దేవతలు మహర్షులందఱును కరుణావమునంబిరి.

ఇంతలో నమితకాంతిగలవాఁడును, జగన్నాధుఁడును, పీతాంబర ధారియు నైన విష్ణుమూర్తి శంఖచక్రగదాధరుడై, యచ్చటికి నచ్చి బ్రహ్మను గలిసికొని యింకముందు చేయవలసియున్న కార్యమునం దేకాగ్ర చిత్తుడై యుండెను. అప్పుడు వేల్పు లందఱు నాదేవుని విశేషముగ స్తుతించి, దినయముతో నిట్లునిరి. ఓ విష్ణుమూర్తి, సకల లోకముల మేలు గోరి నిన్నొక కార్యమునఁ జేరేచెదము. అయోధ్యకు రాజును, ధర్మజ్ఞుఁడును, దానశీలుఁడును, మహర్షులంబోలు తేజముగలవాఁడును నైన వశరథుఁడుకు నీవు నాలుగశములయి, ప్రీతి, శ్రీ, కీర్తిలంబోలిన యీ వశరథుని పత్నులయందు బుత్రుఁడవుగ జన్మింపుము. ఓ విష్ణుమూర్తి, వారియందు నీవు మాచుషమాంబుతో జన్మించి, వరబలంబునఁ జెలరేగి, లోకముల కెల్ల శత్రునయి, దేవతలకైనను జయింప నలవికాకున్న రాచఱుని సంహరింపుము. ఈ మూఁడుఁడయిన రాచఱుఁడు పరాక్రమాతిశయంబుచే గర్వించి దేవగంధర్వ సిద్ధమహర్షులను బాధించుచున్నాఁడు. అతఁడు వనమున దపము లొనర్చు మునులను, నందనవనమున విహరించు గంధర్వాచ్ఛుంసలను హింసించుచుండును. సిద్ధ, గంధర్వ, యక్ష, కన్నగ, గరుడాదులగు మే మందఱుము సకల మునిగణములతోఁ గూడ నిన్ను శరణుసొచ్చితిమి. శత్రుసంహారకా, మాకందఱకు నీవే గతి. కావున శత్రువధంబునకై భూలోకమున నవతరింప నిచ్చగింపుము.”

అని దేవత లందఱు ప్రార్థింపఁగా, సర్వ లోకములచేతను నమస్కరింపఁబడు దేవదేవుఁడయిన విష్ణుమూర్తి ధర్మ చింతతోఁ గూడియున్న సభలోని బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలను జూచి యిట్లునియె. “ఓ దేవతలారా, మీరు భయపడవలదు. మీరు మేలయ్యెడిది. మునులకును దేవతలకును భయముఁ గల్గించువాఁడును, దుష్టుఁడును, ప్రాచుఁడునైన రాచఱునిఁ బుత్ర మిత్ర బంధు మంత్రి వర్గములతోఁ గూడ యుద్ధరంగమున సంహరించి పదునొకండువేలయేండ్లు భూపాలనము చేయుచు భూలోకంబున నుండగలను.” అని దేవతలతోఁ జెప్పి ధైర్యవంతు ఁడును, కమలములంబోలు కన్నులవాఁడును నైన విష్ణుమూర్తి “భూలోకంబున నెచ్చట నవ

తరింతునా?" యని యించుక యాలోచించి, తనయంశమును నాలుగుగ విభజించికొని దశరథకుహారాజునకుఁ బుత్రుడగఁ జనింపఁదలఁచెను.

అప్పుడు దేవత లందఱు గంధర్వాప్సరో యక్ష దుద్రగణము లతోఁగూడి, మధుసూదనుని దివ్యమలయిన స్తుతులతోఁ గొనియాడి, ఓ జగద్రక్షకా, భయంకర ప్రతాపవృత్తోఁ గూడి, మీఁతిన గర్వంబు గఁవఁడై, వేల్పులతోఁ బగగొని, లోకములనెల్ల నేడ్పించుచుఁ దాప సుతు భీతఁ గొల్పుచుండు నా రావణాసురునిఁ జంపి, వానిబంబులను, బంధు మిత్ర పుత్రామాత్ర్య గణంబులను రూపు మాపి, చింతఁ బాపివ వఁడవై, శత్రుబాధ దొలఁగి నేమముతోఁ గూడి, దేవేంద్రునిచేఁ బాలింపఁబడెన నీ లోకమునకు వచ్చి చేరు" మని శ్రీమహావిష్ణువును బలుతెఱఁగుల స్తుతియొరి.

16-వ సర్గము.

— పా య పో త్ప త్తి —

అనంతరము శ్రీమన్నారాయణుడు దేవతలప్రార్థనంబు నియ్యకొని, తా నెల్ల నెఱిగినవాడయ్యు, దేవతలఁ జూచి, “యోదేవత లారా! మీ నా దుష్టుడును సాధుజనహింసకుఁడునైన రావణునిఁ జంప గోరితిరి. దానికిఁ దగునుపాయంబును చెప్పు” డని యడుగఁ నాదేవ తలు నాశరహితుడైన విష్ణుమూర్తిని జూచి యిట్లనిరి “శత్రుసంహారకా! నీవు నరరూపం బెత్తి యుద్ధరంగమున నారావణుని వధింపుము. తొల్లి యారావణాసురుడు పెక్కొట్లు బ్రహ్మనుగూర్చి తపమొనరించెను. ఆతపమునకు బ్రహ్మదేవుడు మెచ్చుకొని, “ఓ రావణాసురుడా! నేను నీ తపమునకు మెచ్చితిని. నీకు గావలసిన వరము వేడు మనెను. అంత రావణుడు “మనుష్యులు తప్పఁ దక్కిన యేభూతముల వలనను దనకుఁ జావులేకుండునట్లు వరం బి”య్యని యడిగెను. ఆ రావణుడు “మనుష్యు లెంతటివారలు! వారివలన నేనుకాగల”దని వారిని దిరస్కరించి యిట్లడిగెను. అందులకు బ్రహ్మదేవుం “డట్లు కాని”య్యని వర మొసంగెను. ఇట్లు రావణుం డా బ్రహ్మదేవునివలన వరముపొంది, గర్వించివఁడై మూఁడులోకంబులను బాధించుచు, స్త్రీలను భంగపఱచుచు నున్నవాడు. కావున నతని చావు మనుష్యులవలననే కావలసి

యున్నది.” అని దేవతలు చెప్పగా విష్ణుమూర్తి దశరథుని వశతండ్రి నిగా నిశ్చయించెను. ఆసమయమున దశరథుడును బుత్రులగోరి పుత్ర కామేష్టిని జేసియుంచెను. ఆస్త్రీమహావిష్ణు విత్తైతంగున మనంబున నిశ్చయించుకొని బ్రహ్మచేవుని నీడ్చొని, దేవతలును, మహర్షులును స్తోత్రములు చేయుచుండ నంతర్ధానము నొంచెను.

అనంతరము దశరథునిహోమకుండముచుండి యమితవీర్యము గలదియు, బలముతోఁ గూడినదియు, నెఱుపు నలుపు గలిగిన చస్త్రంబు గల్గినదియు, నెఱ్ఱనిమోముగలదియు, ఖేరీనాదముంబోలు కంఠధ్వనితోఁ గూడినదియు, సింగమునకువలె యొడలిపొడుకలును, మీసములును, తలవెండ్రుకలును గలదియు, సౌందర్యలక్షణములతోఁ గూడినదియు, మేలితొడవులం దాల్చినదియు, బద్వితళిఖరంబుమాడ్కి నెత్తయినదియు, గర్వించిన పెద్దపులిపరాక్రమమువంటి పరాక్రమముగలదియును సూర్యునితో సమానమయిన యాకారము గలదియును, నగ్నిజ్వాలమాడ్కి వెలుగునదియు నైన యొకమహాభూతము పుటమువేయబడిన బంగారుతోఁ జేయబడినదియు, వెండి వైమూత గలదియునై, దివ్యపాయసముతో నిండి, మాయామయమోయని యెన్నఁదగియున్న పూర్ణకలశమును ప్రియకాంతకుంబోలె గట్టిగా రెండు చేతులతోఁ బట్టుకొని, పైకివచ్చి, దశరథవృషాలుం జూచి, “యో స్పృశాలా, నన్నుఁ బ్రజాపతి సన్నిధిచుండి యిచటికి వచ్చిన వాని”గాఁ దెలియు వని” చెప్పగానే దశరథవృషాలుండును దిగ్గనలేచి చేతులుమోడ్చి, “మహాత్మా, నీకిదే స్వాగతము. నన్నేమి చేయుచుందువు నెలనిమ్ము” అని యడుగ నాప్రాజాపత్య పురుషుండు, “నరపాలా, నీవు దేవతలఁ బూజించితివి కావున వారు సంతసించి యీపాయసము నీకుఁ బంపిరి. ఒ పుడమితేడా, దీనిని గైకొనుము. ఇది యమరులచేఁ బ్రష్టు చేయబడినది. దీనిని భుజించిన, సంతతియు నారోగ్యమునుం గల్గును. ఇది కోరిన కోర్కుల నొసంగును. నీవు సంతతిగోరి యీ యాగం బొసరించితిగదా. ఈ పాయసంబు నీ భార్యల కిమ్ము. వారియందుఁ బుత్రులు జనింపఁ గల”రని పలుకఁగా, దశరథ వృషపుంగవుండు విక్కిలే యుప్పొంగి, దేవత లిచ్చి పంపిన దివ్యపరమాన్నంబుతోఁ గూడిన యాబంగరుపాత్రమును గైకొని, చూపర

కింపు గుల్కుచుండు నా దివ్యపురుషునికి మీఱిన ముదముతోఁ బ్రదక్షిణచమస్కారంబు లొనరించి, వెన్నిధిగన్న పేదవోలెః బరమానందము నొందెను. దివ్యతేజముతో వెలుగుచున్న యాసాజాపత్యపురుషుఁ డా పాయసం బిచ్చి యచ్చటనే యంతర్ధానము నొందెను.

ఆ దశరథునియంతఃపురంబెల్లఁ అనందజ్యోతిచే వ్యాపించినదై, శరత్కాలచంద్రనికీరణములచేఁ బర్వజడియున్న యాకసంబుమాడ్కి వెలుంగుచుండెను అంతఃపురాంత న లందఱు తమకుఁ బుత్రోత్పాదన సమర్థమైన పాయసము మోకె నన్న సంతసంబుతోఁ గూడియుండిరి. దశరథుఁ డంతఃపురంబు వ్రవేళించి, కౌసల్యుం జూచి, “దేవీ, యిది దివ్య పాయసము. ఇది మనకుఁ బుత్రోత్పత్తిని గర్హించునది. కావున మీరు దీనిం బుచ్చుకొందని చెప్పి యీ క్రిందివిధంబున వారికిఁ బంచివెట్టెను. ఆపాయసములో సగము కౌసల్యు కొసంగెను ఆ మిగిలిన సగములో సగమును (నాలవభాగమును) సుమిత్ర కొసంగెను. మిగిలిన దానిలో సగమును (ఎనిమిదవ భాగమును) కైకేయి కొసంగెను. ఆపిదప, సుమిత్ర కైకేయికంటె నెక్కువగ భుజింపఁదగినదని యెంచి కైకేయి కిచ్చినసగము పోగాఁ దక్కిన సగమును (ఎనిమిదవపాళ్ళును) కుటల సుమిత్ర కే యొసంగెను. ఆ దశరథుని పత్నులందఱు నీహయసముఁ బుచ్చుకొని సంతసము నొందినవారలై, మహారాజు తమకుఁ బాయసంబు నొసంగుట యొక్క బహుమతిగాఁ దలఁచిరి. అట్లు దశరథుని యుత్తమకాంతలు మువ్వరు వెవ్వేటగ నాపాయాసంబుఁ ద్రావి, కొన్నిదినమాలకు సూర్యుని కలెను, నగ్నిహోత్రునిమాడ్కియుఁ బ్రజ్వలిల్లుచుండనట్టి గర్భంబులఁ దాల్చిరి. అప్పుడు దశరథమహారాజును గర్భము వరించిన తనపత్నులం జూచి, మనము సుప్రాంగినవారలై, రాజులచేతను, సిద్ధగంధర్వ యక్ష కిన్నరాదులచేతను ముని బృందములచేతను గౌరవింపబడుచుండు వేవేంద్రుని మాడ్కి వెలుంగుచుండెను.

17-వ సర్గము.

— వానరలకు బట్టింపుడని దేవతలతో బ్రహ్మ చెప్పట —

భగవంతుండగు విష్ణువు మహాత్మాండగు దశరథునికిఁ బుత్రుఁడుగఁ బుట్టునట్లు చెప్పి యంతర్ధాన మొందఁగా, బ్రహ్మదేవుఁడు దేవతల నందఱఁ

జూచి, “దేవతలారా! చత్వరందు, పసు, మహావీరుడును, మనయందఱు
హిరమహగోరీ వాడుకను నవ్వ నొప్పువును సహాయముగా బలా
భూతును. కామయాపులును, మాయల నెల్ల నెఱిగింపఁజూచును, ధైర్య
కందులును, వేగమున దాఁచువును వోలినవారును, నీతివేత్తలును, పిష్టు
తుష్టుపరాక్రములును, శత్రువులను లొంగనివారును, శత్రువులగెల్పు
నసాయము నెఱిగినవారును, విద్యదేహులును, సకల శస్త్రాస్త్రముల
నెఱిగినవారును, అమృతపానము నేసినవారివలె మృత్యువు లేనివారు
నైన కుమారులగు గంధర్వాంగనలయందును, అప్పు సలయందును వాసం
రూకంబున బుట్టెనుడు. నేను పూర్వము జాంబవంతుడను నెలుంగు
బంబులలో మేలిని బుట్టించితిని. ఇతఁడు నే నావులించు చుండఁగాఁ
దహులు నా నోటినుండి పుట్టెను.” అని దేవతలతోఁ జెప్పఁగా దేవత
లును, ఋషులును, సిద్ధసద్భాష రోరగచారణులును బ్రహ్మదేవుని
నాజ్ఞ శీరసావహించి వీరులగువానరులను కుమారులనుగాఁ బుట్టించిరి.
దేవేంద్రుడు మహేంద్ర పర్వతముబోలు బలకంతుడగు వాలియును
వానరశ్రేష్ఠుని బుట్టించెను సూర్యుడు సుగ్రీవుని బుట్టించెను. బృహ
స్పతి వానరకంఠలోను బుద్ధిమంతుఁ డని పేరు పొందినవాడును,
బలకంతులలో శ్రేష్ఠుడనైన కామ దేవుని బుట్టించెను. కుబేరు
కడు గంధమాంబుడను కుమారుడుపృథ్వీ విశ్వక్సేనలుండను కపి
వీరుని బుట్టించెను. అగ్ని దేవునికి దక్షతో సాటివచ్చు లేజముగల నీలుం
డను వానరుడు పుట్టెను. వాడు కాంతిచేతను, కీర్తిచేతను, బరాక్రమము
చేతను వానరుల నందఱును మించియుండెను. అశ్వీ దేవతలు దూపసు
లందు మైందవ్విచినుల నిరువురఁ గనిరి. వరుణుడు వానరశ్రేష్ఠుడగు
సుషేనుని పృథ్వీకు మహాబలిష్ఠుడైన శరభుని బుట్టించిరి. వాఁడు
దేవునికి సప్రాంబుధంబునంటి దేహముగలిగి, వేగమున గరుత్మంతునికి
సావీయై, కాంతిమంతుడగు హనుమతుండగు వానరోత్తముడు
పుట్టెను. ధర్మకంబున వితిలేని బలముగలవాడగు, శూరులును, బరా
క్రమవంతులును, గోరినమామందు జెల్పు శక్తిగలవారుచునైన వానర
పుంగవులు వేలకొలదిగ రావణావధము నిమిత్తమై దేవతలచే సృష్టింపఁ
బడిరి. మేరుమందర పర్వతములలో సాటివచ్చువానిను, బలిసిన శరీరము
రా బాల—!

గల బలవంతులునైన యెలుఁగుగొల్ల, కొండముచ్చులును, వానరులును వెనువెంటనే పుట్టిరి. దేవతలకుఁ బుట్టినవానరులందఱు తమ్ముఁబుట్టించిన దేవతలంబొలు రూప సౌందర్య బలంబులు గలవారలై యుండిరి. కొందఱు వానరులు కొండముచ్చులందును, మఱికొందఱు వానరులు ఋక్షాంగనలందును, కొందఱు కిన్నరకామినులందును జనించిరి. ఇట్లు దేవర్షి, గండర్వ, యక్ష, తాక్షక, పన్నగ, కింపురుష, సిద్ధ, విద్యాధరులు మహాసంతోషభరితులై, సొగసుకఁజైలగు నప్పరలందును, నాగకాంతల యందును, విద్యాధరాంగనలందును, గంధర్వకామినులందును గొప్ప దేహముగల్గిన బలవంతులగు వానరులను వేలకొలదిఁ బుట్టించిరి. ఇవ్విధమున దేవతలవలనఁ బుట్టిన యీవానరు లందఱు తమకోరికకుఁ దగిన గూఁసంబుఁ చాల్చువారును, బలముగలవారును, సింహశార్దూలముల మాడ్కి బలము, గర్వము గలవారును, తాళితోను, చెట్లతోను బోరాటము సేయువారును, గోభృశు లోటలును నాయుధములుగా వాడువారును, సకలాస్త్రంబుల నెఱిగినవారును నైయుండిరి. వారు పర్వతములనైనఁ బగుల మొత్తుదురు. గొప్పచెట్లనైనఁ బెల్లగింతురు. కాలి తన్నుతో భూమినైనను బ్రద్దలు సేయఁగల్గుదురు, మహాసముద్రముల నైనను దాటుదురు. ఆకసంబున కెగురఁగలరు, మేఘములనైన నందుకొనుగలరు. మదించి యడవులలోఁ దిరుగుచుండు నేనుఁగులనైనను బబ్బుకొందురు. తమయూర్పులచే నాకసమునఁ బాటుపట్టులను నేలఁబడఁ జేయుదురు. మహాత్ములు కామరూపులునగు నిట్టి వానరవీరులు కోట్లకొలదిగ జనించిరి. వీరిలో వానరశ్రేష్టులు కొందఱు వానరుల కెల్లఁ బ్రభువులై, తాము మఱికొందఱును బుట్టించిరి. ఇట్లు పుట్టిన వానరు లందఱు నానావిధ పర్వతములను, అనేకారణ్యములను జొచ్చి, వారి సుగ్రీవులను దమకు రాజులనుగను, నలుఁడు, నీలుఁడు, హను మంతుఁడు మొదలగు వానరులను మంత్రులనుగను నేవించుచు, వారి యాజ్ఞలప్రకారంబుగ నడుచుకొనుచు ఋక్షవంతమను పర్వతమునందు నివసించుచుండిరి. మఱికొందఱు చచ్చటచ్చట నుండు కొండలను, నడవులను జేరి యచ్చటఁ దిరుగుచు నచ్చట నున్న సింహవ్యాఘ్రాదులను కూడఁ దమ బలగర్వముచే నొంచుచుండిరి. విస్తార పరాక్రమము గలవారి యా

వానరపీఠుల కందఱఁ దన భుజబలముచే బాలించుచుండెను. నానారూప
హాసులయు, దర్శితములనూ, మేఘములనూ బోలెయుండు వానరులు
రాముని సాదగు శేషునిమిత్రము ప్రదమి యంతయు గిండియుండిరి.

13.5 సర్వము.

రామావలయత్పత్తి

ఆ మహాత్ముండగు దశరథుని యశ్వమేధంబును, బుత్రకామేష్టి
యు ముగియఁగనై, దేవత లందఱు హవిర్భాగంబులఁ గైకొని, తమతమ
యునికిఁబట్లకుఁ బోయిరి. అంత దశరథుఁడగు యజ్ఞదీక్షా నియమంబుఁ
బూర్తిచేసి, భార్యలతోఁ గూడినవాడై, సేనకులు, సేనలు, గజాశ్వ
ములు వెంటఁగాఁ బురంబుఁ జొచ్చెను. యాగంబు చూడవచ్చిన రాజు
లందఱు దశరథుం డొనర్చు పూజలుకైకొని, ఋషిశ్రేష్టుండగు ఋశ్య
శృంగుఁడకు మ్రొక్కి ముదంబుతోఁ దమతమ దేశముల కేగిరి. అప్పుడు
మహానందముతో నయోధ్యనుండి తమ పురంబుల కేగుచుండు రాజుల
సేన లన్నియు శుభ్రవస్త్రములఁ దాల్చి, మనంబుల నుప్పొంగుచు,
వెలుగుచుండినవి. రాజు లందఱు పయనమై సతర్వాత దశరథస్వపాలుఁడు
ప్రస్తావోక్షములతోఁగూడఁ బట్టణముఁ బ్రవేశించెను. అంత ఋశ్య
శృంగ ఁడనుఁడు దశరథునిచే గొప్పమర్వాదలు వడసి, శాంతచు
గోడ్పొంది. దశరథుఁడు పరిచారముతోఁగూడ సాగనంపఁగా, తన
యాశ్రమమునకు బయనమై పారెను ఇవిధంబున రాజుల నందఱు
బంపి, దశరథుఁడు నెవ్వుదితోఁ గూడి, పుత్రజననముచు గూర్చియె
యాలొచించుచుండెను. యాగము ముగిసిన తర్వాత నొకసంవత్సరము
గడచినది అంతఁ గౌశల్యాదేవి, పండ్రెండవనెలను చైత్రమాసమునందు
నరమినాఁడు, పునర్వసు నక్షత్రమున సూర్యాంగారకశని బృహస్పతి
శుక్ర లేవులను దమ దమ యుచ్చస్థానములగు మేష, మకర, తులా,
కర్కటక మీనరాసులందుండఁగా, బృహస్పతి చంద్రులున్న కర్కటక
లగ్నమునందు నెల్లలోకముల రక్షింతుఁడు, సకలజనులచేతను మ్రొక్కఁ
బడువాఁడును, శుభలక్షణంబు లన్నింటితో నొప్పినవాఁడును, ఇత్యోకు
వంశమును వృద్ధిచొందించువాఁడును, గొప్ప యదృష్టశాలియునైన విష్ణు
పురో సగము భాగముచునైన పుత్రుని గనెను. అట్టి తేజోవంతుండగు

కొమరుండు గలుగుటచే నా కౌసల్య, దేవేంద్రుని గన్తయదితివొశె
 వెలుగుచుండెను. అంతఁ గైకేయి దృఢపరాక్రముఁడును, సుగుణము
 లతో నిండినవాఁడును, తేటమైన తెల్లగలవాఁడును, విష్ణ్వంశములో
 నెరిమిదన భాగమునగు భరతుఁడు పుష్కమీనక్షత్రమున మీన
 లగ్నమున బుట్టెను. అంత శూరులును, సకలాస్త్రముల యుండును నేర్పు
 గలవాడును నైన విష్ణ్వంశమున నద్దాంశమువారయిన లక్ష్మణ శత్రు
 యులు ఆర్జునా నక్షత్రమున గటకలగ్నమున మధ్యాహ్నకాలమున
 సుమిత్రకు జరించిరి ఇట్లా దశరథనృపతికి జన్మించిన గొప్పపృథ్విభావము
 గలవాడును, సుగుణములచే నొప్పినవారును, అనుకూలురునైన పుత్రులు
 కాంతిచేఁ బూర్ణభావోత్తరాభాద్రా రూపములగు నాలుగు నక్షత్ర
 మాలకలె వెలుగుచుండిరి. దశరథునికిఁ బుత్రులు గలుగఁగనే గంధ
 ర్వులు మదురముగా గానమునేసిరి. అప్పురసలు నాట్యమాడిరి. దేవతల
 ఘోరీవాద్యములు మోగినా. ఆకపంబునుండి పూలవాన గురిసినది.
 అయోధ్యాపురమునందలి జనులు గొప్పవేడుకలు సలిపిరి. రాజవీధు
 లందు జనులు క్రీడ్కిరిసిరి. నటనర్తకు లాడుచుండిరి. గాయకులు
 గానముచేయుచుండిరి. దశరథుఁడు పుత్రోత్పత్తి శ్రవణకుతూహలంబుచే
 దొరాజీకులకును, వంశావళి బాడువారికిని, స్తుతిపారకులకును విశేష
 ముగ బహుమతులను, బ్రాహ్మణులకు విశేషధనమును, లెక్కలేని గోవు
 లను నొసంగెను. అంత లక్ష్మణుఁడు పుట్టిన పదునొకండవనాఁడు (అనగా
 పంచైంద్రవదినంబున) దశరథ నృపాలుండు వసిష్ఠుని బిలిపించి, తనకుమా
 కలలోఁ గౌసల్యకుమారునికి రాముఁ డనియు, గైకేయి కుమారునకు
 భరతుం డనియు, సుమిత్రకొడుకుల కిద్దఱికి వరుసఁగా లక్ష్మణ శత్రుఘ్ను
 లనియు నామకరణంబులు నేయించి, జాతకర్త మొదలగు సర్వకర్తముల
 జరిపించి, యనంతరము బ్రాహ్మణులకు, బురములలో నేమి, పల్లెలలో నేమి
 యుండు సకలజనులకు నన్నప్రదానము నేయించి, బ్రాహ్మణులకు విశేష
 ద్రవ్యమును, లెక్కలేని మణులను నిచ్చెను. వారిలోఁ బెద్దయగు
 రాముఁడు, తండ్రి కానంద మొసఁగఁజేయుచు, సకల జనులకు నిష్ఠుఁ
 డయి బ్రహ్మదేవుని చందమున వెలుగుచుండెను. ఆ కొడుకులలోఁ బెద్ద

వా కను నా మును ము కెక్కడనువోలె. ద్వికాశమును గల దుక్కుకి సుర
ము గాఢమును ప్రహ్లాదమును సుమతీదళముల పొద్దెగురగా న
నాడెను. ఆయన సుమతీదళముల బాగున పోయెను. దుక్కు బయలుపడ
జను మెలకొనపు కార్యములు జేయించు, దేవతలను గలవాడు.
సుగుణములతో నిండినవారునని యుండెడి. వారిలో సుమతీదళము
శ్రీరాముడు యథార్థరాత్రుని గురించి, యొచ్చెములేని చున్న
చున్ననుం బోలె జనల కిందజను గోడ దగినవొడై, యేమిదమోద
నెక్కుటయందును, గుట్టచునానియందును, దేవుల చుంపునందును,
విలువదైయందును గట్టనెప్పలగల్గి, తండ్రికి శుశ్రూష యొనర్చుటయందు
శ్రద్ధ గలిగించుండెను. కాంతి నొస. జేయునట్టి లక్షణముడు పసితనము
మొదలు జనుల కిప్పుడైన తన యన్నమగు శ్రీరామునియందే యెల్ల
ప్పుడు ప్రేమముగలిగి, యంతయు కష్టమగు కార్యములం జేయుచు వేరుగు
నతని వెలుపటి ప్రాణమా యనదగియుండెను. ఆ శ్రీరాముడు లక్ష
ణుని బాసి నిద్ర చెందడు. పాయసాన్నము పెట్టినను దినడు.
శ్రీరాముడు గుట్టము నెక్కి వేటకు బయలువెడలినప్పుడు లక్షణుడు
పిల్లు చేతం బూని యతనిని వెంబడించును. లక్షణుడు రాముని కెల్ల
యన్ని సత్తులకు లక్షణుని తన్నుడగు శత్రుఘ్నుడగు, ప్రాణముల
కలిమి ప్రేమములనుండెను. తన, కుడు పుత్రులును తెలివితేట
లతో కూడి, సులభమైనవాలు గలవారలై, పెద్దవాడ అస్థులు, ఎంచి
వేసచు గలిగి, విషయముల నెల్ల నెక్కడ, మీయిదేయదగు పనులం
కూర్చి గాఢగా నాలోచించుచు నేప్పుడు నానుభవముతో వెలుగు
నుండుగా, స్వప్న కుమారుల గన్న దశరథుడు దేవతలచే జట్టుబడిన
బ్రహ్మలోకాధిపతియగు పరమేశ్వరితో వెలుగుచు సంతోషపడు
చుండెను. శ్రీరామాదులును వెదకాస్తాభ్యాసము చేయుచు, విలువిదై
యందు చేకు వడసినవారలై, తండ్రికి నింతరము శుశ్రూషచేయుచు
నుండిరి. అంత వారికిని యశావసము ప్రాచుర్యమిచ్చెను.

అంత దశరథస్వపాలుడు పురోహితుడగు వసిష్ఠుని, మంత్రు
లను, చుట్టాలను బిలిపించి ఆ మండలితోను దసకుమారుల వివాహ
మును గూర్చి యాలోచించుచుండెను.

ఇన్నిధంబున మహాత్ముడగు దశరథుడు మంత్రుల నడుమనుండి యాలోచించుచుండఁగా నష్టాదశ కుక్కుటమగు బ్రహ్మతేజస్సుగల విశ్వామిత్రమునీంఁద్రుఁ డగుచుదెంచి, రాజుగారి వర్ణనంబు నేయఁగోరి, పగిహారులఁ జూచి, “ఓ ద్వారపాలకులారా, కుశకపంశమునఁ బుట్టిన గాధిరాజ తనూజుడగు విశ్వామిత్రుఁడ వచ్చియున్నాఁడని వేగముగ మీ మహారాజున కెఱిగింపు డని చెప్పెను. ఆమాట విని ద్వారపాలకులు తత్తరపడుచు రాజు సగడలోపలికిఁ జొచ్చి, రాక్షసులు పంశోద్భవుఁ డగు దశరథుని నామనీ విశ్వామిత్రమహాముని వచ్చి యున్నాడని యెఱిగిరి. అతఁ డ్రావణుడొ వారిమాటలు విని పురోహితుని దోడ్కొని జాగ్రత్తతో వేవేండుఁడు బ్రహ్మదేవుని బోలె నమ్మహాముని నెదుర్కొని, తీవ్రమగు తపస్సుచేసెను, గరివ నియమముచేతను, జ్వలించుచున్న విశ్వామిత్రుని జూచి, మనమున ముదమునొందుచు నష్టవేదాద్యదులచేఁ బూజ లొనరించెను. విశ్వామిత్రుఁడును శాస్త్రవిధానమునఁ జేయ బడిన యర్ఘ్యపాద్యాది సత్కారములఁ గొని, దశరథ నృపాలుని “నీకుఁ గుశలమా? నీ కేయము నపాయంబులు లేవుగదా? మహారాజా! నీ పురజనులు సుఖముగా నున్నారా? పల్లెలలోని జనులు ట్టెమమా? నీచుట్టములు, నీ మేలు గోరెడి మంత్రులు మొదలగువారెను గుశలముగా నున్నారే? నీ బొక్కనము నిండి యున్నదిగదా? నీచుట్టపట్ల నుండురాజులు నీకు లొంగియున్నారే? నీకు శత్రువులు లేరుగదా? నీవుచెయు యజ్ఞయాగాది దేవకార్యములును, సామాన్యపాయములును గలిసి వచ్చుచున్నవా?” యని కుశలమడిగి వసిష్ఠమహామునికిడ కేగి, సుమ్మహామునిని, దక్కినఋషులను గుశలమడిగెను, అంతట వారందఱు సంతోషభరితులై రాజభవనము సొచ్చి యచ్చట వారు చెసిన మర్యాదలఁ గైకొని, తమతమ యోగ్యతకుఁ దగిన యాచనములందుఁ గూర్చుండిరి.

అంత గొప్ప మనస్సుగలవాడగు దశరథమహారాజు మనంబున నానందము నొందుచు విశ్వామిత్ర మహామునిని గౌరవించి యిట్లనియె. “ఓ మహామునీ, ఆత్మతమ హృదయము, నీరులేనిచోట వాన గురియు టయ్య, బిడ్డలు లేనిపానికి దన నజాతయెలగు భార్యలందుఁ బుత్రులు

గలుగుటయు, ప్రస్తుతజీవవానికి లాభము వచ్చుటయు, దోషమున వస్తువు
మఱలఁ జక్కుటయు, గొప్ప యుత్సవాదులందు సంతసమునొందుటయు
నెంతవేడుక! గావించునో, యట్లే నీరాకయు నాకుమున కిమితో
కానికామును గలిగించుచున్నది. నీవు సుఖముగా వచ్చితవిగదా! నా
కిప్పుడు దేహ మానందపరవశమై గగుర్పాటొందియున్నది. మీశోరక
సేనేని తీర్చవలయును? ఓ కౌండిన్యమునిండ్రా! నీవు నాకు దానయోగ్యుడ
వయితవి. నాభాగ్యశంబునదే నీ సొచ్చటి కేతొచితవి. ఇప్పుడు నాకు సుఖము
సఫలమయ్యెన్ బ్రదుకు ముచ్చిటక. తొట్ల నీవు కాజ్ఞించి యిచ్చెన్
చెడుచుండి, సప్తలు గుష్కమును తన మొచ్చు పాదములను బడిగెన
తేజుముచే వెలుగుదు బ్రహ్మరి యని వేరొందితవి. నాకు నీవు సకలవిధ
ములఁ బూజ్యుడవు. కావున నీరాక మిక్కిలి యాశ్చర్యముగ నున్నది.
నాగృహము నీరాకచే బరమపావనమయ్యెను. ఓనిగ్రహానుగ్రహసామ
ర్థ్యముగలవాఁడా, నీదర్శన విశేషమున నేను శుభక్షేత్రము నొందిన
వాఁడ నయితని. నీ విచ్చటి కేమికార్యంబుఁ వలపెట్టివచ్చితవి? ఆ
కార్యంబుఁ దెలుపుము. నీ ననుగ్రహించిన నాకార్యము సఫలమొనర్చె
దను. ఓ కుశికచంశజుఁడా, యీతఁడు మనకార్యంబు సేయఁగలఁడో
లేఁడో యనువిచారము సేయవలదు. నీవు నాకుఁ బరమదేవతవు
గావున నే నెట్టి కార్యంబునైనను లోకము లేకుండఁ జక్కపెట్టెదను.
ఓ ద్విజశ్రేష్ఠా, నాకు నీరాక యనునది గొప్ప భాగ్యంబుచే గలిగినది.
నీరాకవలన సకల శ్రేష్ఠధర్మంబులును నాకు వొరకినవి” అని బుద్ధిశాలి
యగు దశరథమహారాజు చెప్పిన మనోహరమును శ్రావ్యమునునైన
వినయపూర్వకమునునగు మాట విని, సకలగుణవంతుఁడును, బ్రహ్మరి
యని ప్రసిద్ధి నొందినవాఁడునునైన విశ్వామిత్ర మునీంద్రుఁడు పరమా
నందము నొందెను.

19-వ సర్గము

— విశ్వామిత్రుఁడు యోగక్షణమునకై రాముని యాచించుట —

ఇవిధంబున దశరథమహారాజు సకలజను లాశ్చర్యపడునట్లు
చెప్పిన వాక్యమును విని, బ్రహ్మశ్రేయ్యుగఁ విశ్వామిత్ర మునీంద్రుఁడు
సంతసముచే గగుర్పాటొందిన మెడలవాఁడై, దశరథనృపాలునితో

నిట్లనెనః—ఈ రాజశ్రేష్టుడా, యత్నాకుచంశమున బుట్టి పసిష్టునిచలన
చుచేగించి గొంపినవాడవై యున్న నీకు నిష్టరాక్ష్యమా తగును గాని
పుడనియో సత్యుని యి తనాన రాజశ్రేష్టుడా! నే నేమి మునునా
యించి యున్నట్టి నచ్చి నెనొ నుంకార్యంబు నెఱవేర్చి, సత్యసంఘటవు
గట్టు. నే నొక కార్యక్షేపించి యొక యాగంబు బూనికని. దానికి
పిమ్మి ము గావించు గావరూపము బాల్చి నిష్టలు రిక్కును లేర్ప
డిరి. వారు బలదాలి చరాక్రమంబుల, దనుర్విద్యయందు నేర్ప
య నెను యజ్ఞ విక్ష పపాంచె, ప్రళము పరిసమాప్తి నొందు సమయ
మునకు నీ రక్కును లేకవుని యజ్ఞవేదికపై క్రక్మాంశములగు గమ్మ
రించి, యాయజ్ఞవేదిక పవిత్రము చేసిరి. అట్లు నాస్తతరంకల్పము
పాడైపోగా, నో జెడిః ప్రయత్నమంతయు విఫలమాయెగదాయని
చిన్నహాయి, యాప్రచేతము నులీ యట కేటించితిని. పుడమితే డా!
వారియెడఁ గోపంబు నూప బుడపాడమ దయ్యె. ఆ ప్రత సంకల్పంబట్టిది,
అప్పుడు కోపపడరాదు గాన పాడికి కాప మొసంగ రాదయ్యె.

ఈ విషయమున నాకు సహాయపడుటకై నీ వెద్దికుమారుని రాజ
సింహుండైన శ్రామిని బంధము. ఇతఁడు పిల్లజాట్టువాడయినను,
మంచి మగతమి గలకూరుడు. నే నితని నమోఘమైన నానిజతేజ
ముతో రక్షించు చుండఁగా రితఁడు నాయజ్ఞమునకు పిమ్మి కర్తలైన
నూ రిక్కునుల నందఱుగూడ నాశము చేయుటకు సమర్థుడై
యుండునా నాశమును లెగ. ఇదికాక, నికుమారునికి ముల్లోకింబు
లందును గీర్తి దెచ్చు కలకంఠమాలగు క్రోధస్సులగు గాంధేదను.
యుద్ధక్షలో రాముసిరొదట నా మారచసుభావావులు నిలువఁ
జాలరు. రాముసికంటె నశ్యులు నాంకనులను సంహరింపజాలరు. ఆ
దురాత్ములయిన రిక్కును లిరువురం దమకంటె బలముగలవారు లేరని
గర్వించి మృత్యువాతం బడ నున్నాడు. ధర్మశాలియగు రాముతో
నెదిరంచి యుదముచేయఁజాలను. రాదశ్రేష్టా, కొడుకు పసివాడే యని
తలంపకుము. ఆరాక్షసు లెవరు రీ రామునిచే జచ్చి రని యెఱుఁగుము.
ఇట్లని నేను శిష్యుని చెందుచున్నాను. సర్వకరాక్రముడనియు, గొప్ప
ధైర్యశాలి యనియు నే నెఱుఁగుదును. మీ కులగురువగు పసిష్టుఁ

సురక్షితమై నిర్విఘ్నముగా నాగంగడదు. కనుక నేను నీవెంటవచ్చెదను. రాముని బంధజాలను. రాముడు పసివాడు, విలువిద్య నేఱనివాడు, పగఱక బలాబలములను దెలియలేడు. అస్త్రబలము చాలదు. యుద్ధము నందు సెప్పరి గడు. ఈవసికూన రాక్షసులతో యుద్ధము చేయడగిన వాడు గాఁడు. అరక్కిసులు నిజముగాఁ గపటయుద్ధము చేయుటలోఁ గడుమక్తులు. ఓముసిప్పుగవా! నేను రాము నెడఁబాసి యొకనిముచ మొనరు మనఁజాలను. రాముని మీతోడ బంధజాలను. అట్లుగాక రామునే తోడ్కొనిపోయె నని తెలుతువేని చతుఃకలముతోడ నున్నవాడు తనమెంటు దీసికొనిపోయి, రామునకు పేలయెండ్రకొన్ని యొకడగండ్రతో నీరాముడు జన్మించెను. కనుక రాముని నీవు తీసికొనిపోదగదు. నా నలువ్వురు కొడుకులలో నీతనియందే నా కెక్కుడు ప్రేమ. ఇతఁడు పెద్దవాడు. ధర్మప్రభావుడు. కాన నిట్టిరాముని నీవు తీసికొని పోఁజనదు. ఆరాక్షసు లెవ్వరు? వా రెవ్వరికొడుకులు? యెంత యొడ్డిపాడుగు గలవారు? వారిపరాక్రమం బెంతమాత్రము? వారిని రక్షించువా రెవ్వరు? అమాయామోధులగు రక్షసులతో రాముడు గాని, నాచేనలుగాని, నేనుగాని యేమిచేయవలయును? దుస్స్వభావులగు నారక్కిసులతో యుద్ధము చేయునపుడు నే నెట్లుండవలయును? వారు మిక్కిలి పరాక్రమవంతులు. ఓ మహాత్మా యా సంగతి నెల్లఁ దెలియఁజెప్పుము.” అని దశరథు డడఁగఁగా విశ్వామిత్రమునీంద్రుఁ డిట్లనియె. “ఓ నరపతి! పినుము. పులస్త్యబ్రహ్మవంశమునఁ బుట్టిన రావణుడను నసురుడొకడు గలఁడు. అతఁడు బ్రహ్మనుకూర్చి యుగ్రతప మొనఁచి, మనుష్యులకుఁ దక్కఁ దక్కినవారికి వధ్యుడుగాకుండునట్లు వరముబడసి, యెక్కువ బల పరాక్రమములతోఁగూడి, రక్షసులనే కులఁ జేర్చుకొని మూఁడులోకంబులను గడునిడుమలఁ బెట్టుచున్నాడు. రాక్షసాధిపుడైన రావణుడు కుజేరునికి సామ్రాత్తుగఁ దమ్ముడనియు, విశ్రవసుని కొడుకనియు, మహాపరాక్రమశాలి యనియు నీవు వినియుందువు గదా. ఎప్పుడారావణునకుఁ దానుగా యజ్ఞవిఘాతంబుసేయ వలను పడవో, యప్పుడు వాని ప్రేమగలఁగడు బలశాలులగు మారీచ సుబాహువులనేడు సరువురు రక్షసులు బయలుదేరివచ్చి యజ్ఞమునకు

విఘ్నము లొనరింతురు” అని విశ్వామిత్రమహర్షి చెప్పినప్పటికి లాల రించి, “యోమహాభావా! యాత్రాంశ్చభావ్యుజ్జై న రావణుని యెదుట నేనె నిలువనోపను. నాదనీచ పనికడను, అల్పభాగ్యుడయిన నా యందుని పయయించి, మిమ్ము కడలుము. నీవు మాకు గురుండవు. దేవతవు. కోపము చేయవలసే. దేవ దానన యక్ష గంధర్వ పన్నగ ప్రతేయాదులు కూక ముద్ధరింపమున నా రావణునియెదుట నిలువ నోపను. అట్లుండ మనుష్య జేసి” యుగములో పతనియెదుట నిలుచుట యేమి? అతడును అమృతంకమున నెదుట సల్పినవారిబలుమును గానగలడని, నా నేలతోగొని, నాచుక్కుతోగొనడం గాని వచ్చి నే నారావణునితో బోరాడజాలను. కనుక దేవతాతుల్యుడను, యుద్ధ మన నేమియో యెఱుంగనివాడను నగు, నారాముని బసిపాపని నాచిచ్చుకుమారుని నీతో నెంతమాత్రము పంపజాలను. మఱియు సుందోపసుందుల పుత్రిలైన యా మారిచ సుబాహులు యుద్ధరంగ మున యమునికి సాటిచచ్చువారలు. వారు నీయాగంబునకు విఘ్నము గావించిన గావించుకొక. నాకొడుకును నీతోడం బంపజాలను. ఆ సుబాహు మారిచులు విలువిద్య చక్కగా నెఱింగిన పరాక్రమ శాలులు. నేను నానేలతో గూడివచ్చి, వారిలో నొక్కనితో బోరాడగల్గును.” అని కశరధిం డెమాట చెప్పగా, కుశకిసూనుడగు విశ్వామిత్రున కల్యాగ్రహము వచ్చెను. ఆకోపంబుచే నాజ్యా హుతని బ్రజ్వరిల్లు నగ్నిహోత్రుని చందమున నమ్మవార్చి మండిపడెను.

21-వ సర్గము

— పోథమహాచుని వాక్యము —

అంతటఁ గుశకిసంకనుడైన విశ్వామిత్రుడు కోపముచే గన్ను లెఱ్ఱజేసి, లలాటం బడురం గనుబొమ్మలు ముడిపెట్టి, పండ్లు పటపటఁ గొఱకుచు, దశరథవహీనాథుని జూచి “ఓ మహారాజా! మొదట నీవేది యడిగిన నది యిత్తునని ప్రతిజ్ఞ నేసి, యట్టి ప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్పక విడిచిపెట్టఁ గోరుచున్నాడవు. రఘువంశోత్పన్నులయినవారి కిది విప రీతము. ఓ కరేంద్రా! మొదటి నొప్పుగాని పిమ్మట లేదనుట నీకు యుక్తమగునని, నెను వచ్చినట్లె మఱలపోయెదను. నీ వాడనమాట

తప్పువాడే పసి లోకంబునఁ జేరొంది, ఒంధుమిత్రాగి సహితంబుగ సుఖం
 గొనఁజుము' అని చెప్పి విశ్వామిత్రుని గ్రహగ్రస్తుడై లేచిని ఆ జ్ఞాన
 కాయుడైన విశ్వామిత్రుని దండంబు దోషాంత్రంబు లొనఁ బెట్టిన నీ
 పూరి యుండెను. దేవతలం జల చెఱచిరి. అప్పుడు నియమంతులగు,
 శైవ్యశాఖయు నైన సీతలను నింపుడు విశ్వామిత్రునియాగ్రహమునకు
 లోకమెల్ల చడలిగూడుటకు హాని, మహారాజుతో నీట్లనెను. "ఒ
 యాగ్రణీ బ్రహ్మకు వలశంబును బుట్టి రాడనధర్త దేవత యని ప్రసిద్ధి
 కై, ధైర్యవంతుడవై యాండి, సత్యపరిపాలనాది నియమములు
 గలిగి, శ్రీనిగతుడవయి గుండెయొ ధర్మమార్గముఁ దప్పగోరు
 చున్నాడవు. రఘువంశజుడవా! ధర్మాత్ముడని ముల్లోకంబులఁ బ్రసిద్ధి
 కైయివాడవు. కావున స్వచ్ఛందంబుఁ బాయకుము. అధర్మంబు
 జేయకుము. ఏది చెప్పినను జేసెనని మొదట పలికి విన్నటు వెనుదీయు
 వానికి సకలయాగముల ఫలములు, కోనేళ్ళు, బావులు, గుంటలు, చెఱు
 వులు మొదలగువానిఁ ద్రవ్వించిన పలమును నశించిపోవును. కావున
 రాముని విశ్వామిత్రునితోఁగూడఁ బురుషుకు వెనుదీయకుము. రాముఁ
 డస్త్రముల నేర్చినవాఁడు కానియు, నేర్వనివాఁడుగానియు, విశ్వామిత్రుని
 కాపుదలలో నుండఁగా నాని నగ్నిహోత్రునిచే రక్షితమైన యమృత
 మునుంబోలె రాక్షసు లేమయుఁ జేయఁజాలరు.

అది వినియోమని విశ్వామిత్రు ప్రభావంగా దశరథుతో విజ్ఞించి చెప్పెను.

దేవా-జేంద్ర! ఈవిశ్వామిత్రుమహర్షి యాపజుల దాల్చిన ధర్మ దేవత.
 ఇతఁడు సత్యగుణులలో నుత్తముడ. లోకంబున గుడ్డియు నందఱు
 మించినవాఁడు, ఇతఁడు తపమున కుత్తచస్థానము. చరాచరాత్మకగుణుల
 యీప్రపంచమున నితఁడు సకలవిధాస్త్రముల నెఱింగినవాఁడు. ఇతనిని
 నితరు లింతకుము న్నెఱింగినవారు లేరు. ఇతఁడొకఁడు నెవ్వ రెఱుంగఁ
 జాలరు. దేవాసుర యక్ష రాక్షసు గంధర్వ కిన్నర పన్నగాదు లెవ్వరు
 నీతని ప్రభావ మెఱుంగరు. విశ్వామిత్రుఁడు రాజ్యపరిపాలనము సేయు
 చుండఁగా, శివుఁడు పరమధర్మిష్టులును, సర్వాస్త్రరూపులునగు భృశా
 శ్రుని పుత్రులు నూలుగు పసి ఈ విశ్వామిత్రుని కొనఁగెను. ఆభృశా
 శ్రుని పుత్రులు దక్ష ప్రభావయొక్క కూతులకుఁ బుట్టినవారు. ఇటు

తెలుగులగు హంబులఁ దాల్చినవార. మహావీరులు. ప్రకాశముగల వారు జయముఁ గూర్చువారు. తొల్ల సుప్రహేళికి జయ, సుప్రసాదము వేరులుగల యిరువురు మాఁతు లుండిరి. వారిరువురికి మిక్కిలి వెలుగుచున్న నూతనములు పుట్టికవి. మొదట జయ యనునది యసురవదము లిచ్చిత్తయై, వితిమిఁజి. ప్రభావముగలిగి యిచ్చురచ్చిర హంబులఁ జూల్చు నేబడుకురు పుత్రులకు గనెను. సుప్రసాదము శత్రువులకు లొంగనివాడును, లోతుట కలవికానివాడును, బలవంతు లగు నైన సహక లనెడి యే బడుకురు పుత్రులకు గనెను. సకల ధర్మముల నెఱింగిన విశ్వామిత్రుఁ డగ్ని యస్త్రములకు యథావిధిగ నెఱింగినవాఁడు. ప్రత్యయస్త్రముఁ గల్గించుటయందును నేర్పుగలవాఁడు. ఎక్కువ ప్రకాశముగలవాఁడు. అన్ని దెహందు వ్యాపించిన కీర్తిగల వాఁడు. ఇట్టిమహిమగల విశ్వామిత్రునిచేరి నీకొడుకును రామునిఁ బంపుట సంశయింపకుము. విశ్వామిత్రుఁడే మూరక్కసుల నెరిఁచుట యందుఁ జాలిన వాఁడు, అయినను నీపుత్రుల మేలుగోరియే నీఁడకు వచ్చి యాచించుచున్నాఁడు. అని వసిష్ఠ మహాముని చెప్పినమాటచేతఁ గలకండేఱినవాడై దశరథుఁడు నిర్మలహృదయముతో నుప్పొంగి, ప్రభావిత నొందఁగోరి, రాముని విశ్వామిత్ర మునిండ్రుని వెంటఁ బంపు యన నిశ్చయించెను.

22 వ సర్గము.

— సశరథుఁడు రామ లక్ష్మణులను విశ్వామిత్రునితోఁగూడఁ బంపుట —

అట్లు వసిష్ఠమహాముని చెప్పఁగనొ, దశరథవృథాలుఁడు చిలువగవుమోముతో రాముని లక్ష్మణునితోఁగూడఁ బిలుచుకొనిరమ్మని యాకతిచ్చెను వారు రాగానే తాసుల వల్లులును శిరంబున ముద్దిడి కొన్నపిదపఁ బురోహతుఁడగు వసిష్ఠ మహామునియు నక్కుమారులకు మంత్రపూర్వకముగా మంగళాశీర్వాదములు చేసెను. వెంటనే సశరథుఁడు మనమున నేమియుఁ గలవరంబు పెట్టుకొనక, మనఃపూర్వకముగాఁ దన యిరువురు కొడుకులను విశ్వామిత్రుని వశమున నొప్పగించెను.

విశ్వామిత్రుఁడు రాముని గయికొన్నప్పుడు శుభసూచకముగా మలయమారుతము దుచ్చురేపక, మిక్కిలి యుల్లాసకరంబుగాఁ జల్లఁద

నము, సువాసన, తిన్నదనము నను మూడుగుణములు గలవై వీచుచుండెను. ఆకాశమునుండి స్రవేషముగాఁ బూలవాన గురిసెను. దేవదుందభులు న్రోగినది. మొదట విశ్వామిత్రమునీంపుండరిగెను. ఆయనవెంబడి రాముఁడు విల్లు ధరించిపోయెను, పిల్లజుట్టుగల లక్ష్మణుఁడు నిల్లుచేతఁ బూని యారాముని వెంబడించిపోయెను. అస్థుల పొదులు వీపునైఁ బెట్టుకొని, చేత విండ్లను దాల్చి, మేలిదాలుచే బలు దెసలను వెలుగఁజేయుచు, నాయురువురు మూడుతలలుగల రెండు పాములవలె నొప్పుచు, దిట్టలయి యశ్వినీదేవతలు బ్రహ్మదేవునిబోలె నామునిని వెంబడించిపోయిరి. అప్పుడు చక్కఁగ నలంకరింపబడిన వారలై, యుడుముతోలుతోఁ జేయబడిన చేతికిఁ దొడుగుకవచమును, క్రేస్తకుఁదొడుగు కవచమును దాల్చి, ఖడ్గమును జేరఁబట్టి, యందమగు దేహముగలవారలై, తమ కాంతులచే దెసలను వెలుగఁజేయుచుఁ బోవుచున్న యొచ్చెములేని పసిసావలగు నన్నదమ్ములైన రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రుని వెంబడించిపోవుట, ధ్యానింపనవిగాని యీశ్వరుని నగ్నిహోత్రమునఁ బుట్టిన కుమారస్వామియు, విశాఖుఁడును వెంబడించుటను బోలియుండెను.

— విశ్వామిత్రుడు రామునకు బల అతిబలయను విద్యలను నుపదేశించుట —

ఇవిధంబున వారొక కోసుదూరముపోయి, సరయునది దక్షిణపుగట్టునఁ జేరఁగా విశ్వామిత్రుఁడు 'రామా!' యని ప్రేమతోఁబిలిచి యిట్లనెను. నాయనా! శీఘ్రముగా నాచమనము చేయుము. ఆలస్యము చేయకుము. సకలమంత్రములు నిమిషియన్న బల, అతిబల యను రెండు విద్యలను నీకు నేనుపదేశించెదను. నీవు వానిని గ్రహింపుము. తత్సంత్ర ప్రభావమువలన నీ కలసట యుండదు. రోగము రాదు. రూపమున కెఱ్ఱివికారము గలుగదు. నీవు నిద్రపోయినను, నేకుటుపాటునొందినను రక్కసులు నిన్నేమియుఁ జేయలేరు. రామా! నీకు బాహుబలమున సాటివచ్చువాఁడు ముల్లోకములం దొక్కఁడైనను నుండఁడు. నీవీ రెండువిద్యలను జపించుచుంటివేని, సౌందర్యమునను, నేర్పునను, దెల్పి యందును, బుద్ధిచే నొకసంగతి నిశ్చయించునప్పుడును, వాదులాడు నపుడును నీకు సాటియైనవాఁడు భూలోకమున నుండఁడు. ఇవి సకల

జ్ఞానములకుఁ దల్లవంచివి గావున నీరెండువిద్యలను నీవు జపింతువేని, నీకు సాటివచ్చువాఁ డుండఁడు. కనుకందనా! నీవు దారి నడుచునపు డీ బలాతిబల లనెడి మంత్రములను ఒరించుచుందువేని, నీ కాఁకలియు, దప్పించు నుండవు. కీర్తియు మెండుగాఁగలుగు. ఇట్టి మహిమగల యీరెండువిద్యలును బ్రహ్మదేవుని విద్యలు. ఓ ధార్మికుడా! యీ విద్య లొసఁగుచు నీవె తగినవాడవు. ఇప్పుడే నీయందు సౌందర్య దాక్షిణ్యాది గుణంబు లున్నవి. అయినచు, ఈరెండు విద్యలు బహు తపస్సుచే సంపాదించఁబడినవి కావున వీనిని నీవు జపించిన, నీ కింకను విశేషఫలం బులు గలుగును” అని చెప్పుగా, రాముఁడు సంతోషముతోఁ గూడిన మోముగలవాడై, యాచమనంబు చేసి, పరిశుద్ధుడై, మహాత్ముడైన విశ్వామిత్రుఁ డుపదేశించిన రెండువిద్యలను గ్రహించెను.

శ్రీరాముఁడు వేదములైన కార్యము లొనరించి యావిద్యలను రెంటిని బొందినవాడై, శరత్కాలమందలి సూర్యభగవానునిబోలెఁ బరాక్రమశాలియై వెలుగుచుండెను. అంత విశ్వామిత్రుఁ డాసరయూ నది దక్షిణపుగట్టున నారాజపుత్రులతోఁగూడ రాత్రియంతయు సుఖం బుగ నుండెను. మెత్తని పాన్పులపైఁబరుండి నిద్రపోవునట్టి యాదశరథ రాజపుత్రులకుఁ గలపాన్పుపైకూడఁబరుండి విశ్వామిత్రుని యింపు మాటలను నానంద మొందుచు వాఁడె యు సుఖముగఁగడపిరి.

23 వ సర్గ ము.

— స్థానాశ్రమమున పొందుట —

ఆరాత్రి వేగినంత విశ్వామిత్రమునీంద్రుఁ డాకుల పాన్పుపైఁబరుండి, నిద్రించుచున్న రామలక్ష్మణులనుజూచి, “యోరామా! కౌసల్య ముద్దు బిడ్డఁడా! నుశ్చేష్టుడా, ప్రాతఃకాలము సమీపించినది. విధివిహితమగు ననుష్ఠానము చేయవలయును లెమ్ము” అని నిద్ర లేపెను ఇట్లు విశ్వామిత్ర మహాముని బహు గంభీరముగాఁ జెప్పిన మాటలు విని, శూరులు రాచ కొమరులునైన రామలక్ష్మణులు లేచి సరయూనదియందు స్నానముచేసి, యర్ఘ్యప్రదానం బొనర్చి జపములలో నెల్ల నుత్తమమగు గాయత్రీ జపము నొనర్చిరి. ఇట్లు మహాపరాక్రములగు రామలక్ష్మణులు తమ యుదయకాలానుష్ఠానములను దీర్చి, తపోధనుడగు విశ్వామిత్ర మునీం

ప్రసక్తు నభివాదనమొనర్చి, యెక్కువకుటూహలముతోఁ బ్రయాణము నకు సిగ్గులేరి. అట్లు వారు ప్రయాణమై పొప్తచు సరయూనది గంగలో సంగమించు శుభప్రదేశమున గవ్యమయిన గంగనదిని జూచిరి. ఆచేరువను వేఁగొలది సవత్సరములుగా నెక్కువ తపంబొనర్చుచున్న ప్రేప్తమైన తేజముగల ఋషులయొక్క పుణ్యప్రదమయిన తపోవనమును దిలకొనిరి. రామలక్ష్మణు లావావనమైన తపోవనమును జూచి, కడుఁబ్రసన్నము నొందినవారై, మహాత్ముడగు విశ్వామిత్ర మహామునితో నిట్లుచిరి. “ఓ భగవంతుడా! యీ పుణ్యప్రదమైన యాశ్రమమెవ్వరిది? దీనియం దేపుణ్యపుడనుఁ దేవుడు వసించు చున్నాఁడు? మా కిరువర కీ సంగతి చెలియవలెనని మిక్కిలి కుతూహలముగా మన్న” దని రామలక్ష్మణులు ప్రశ్నించగా విశ్వామిత్రుఁడు నన్న “పూర్వ మీయాశ్రమ మెవ్వరిదో చెప్పెద విను” దని చెప్పు దొడఁగెను. తొల్లి కందయ్యఁడు మూర్తిహితుడై యుండెను. అతనినే దేవతలు కాముఁ డని యందురు. స్థానికసూపముఁ దాల్చిన శంకరుఁడు మున్నొకసమయమున నీచ్చటికి వచ్చి యేదోయొక కార్యమును వనమునం దలంచి, యోగనిష్ఠలో నుండి ప్రవృత్తములతోఁగూడి తపంబొనరించుచుండఁగా, దుష్టాత్ముఁ డయిన వత్సధుఁ డతని తపంబునకు విస్మయము గావించు బ్రయత్నించెను. అత భగవంతు డగు శంకరుఁడు తనహుంకారముచేతనే యాతని నదలించి, తేజోమయమగు తన మూఁడవకంటితోఁ జూడఁగా నామస్తధుఁ దేహము బూదియైపోయెను. అంత నీశ్వరుఁడు క్రోధముతో “నీ వరంగుండ వగుపిచ్చు గాక.” యని శపించెను. అది మొదలు వస్త్రము డరంగుఁ డనియు, నతఁడు తనయంగమును విడిచినచోట యంగచేత మనిండు బ్రఖ్యాతి నొందెను. ఇది యాస్థానివయొక్క పవిత్రమయిన యాశ్రమము. ఇచ్చట చున్న మునులందఱు నాతని శిష్యులు. కనుకనే వారు మిక్కిలి ధర్మపరాయణులు. కాబట్టియే వారికి పాపములేదు. రాముడా! యీరాత్రు కీ పవిత్రములైన గంగారయూనదులనడుమ నీయాశ్రమన నుండి రెపు గంగ నది దాటెదము వేకువ లేచి, మనము గంగనదియందు స్నాన మొనరించి, సంధ్యావందనాదులు వీర్చుకొని, యగ్నిహోత్రంబులు వేల్చి,

పానవనైక యాశ్రమమును బ్రవేశింతము. అని వారిట్లు మాట్లాడుచుండగా, నచ్చటిమును లందఱు దమ జ్ఞానదృష్టిచే విశ్వామిత్రుడగు రామలక్ష్మణులతో సచ్చటికి వచ్చియుండుట యెఱిగి, మహాసంతోషము నొందినవారై, వారికడ కేలెంచి, మొదట విశ్వామిత్రుని వక్షస్పాద్యాదిపూజలచే సత్కరించి, విదవ రామలక్ష్మణులకు దగుతెఱంగున చరిధిగుర్కావలు చేసిరి. ఆ మును లందఱు విశ్వామిత్రునివలన కుశలప్రశ్నాది సత్కారముల నంది కథలు చెప్పి యతడులయిన విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులకు సంతోషపఱచిరి. వా రంతట నెన్నది నొంది సాయంపుధ్యాపంధనాద్యచుష్టావంతులఁ జేసిరి. ఆ రామలక్ష్మణ విశ్వామిత్రులు ముగ్గురును ప్రత్యాయములు గల యా మునుల ప్రేరణము వలన నాస్తానాశ్రమము నొచ్చి, యచ్చట వారేము కడుసుఖముగాఁ గడపిరి. ధర్మాత్మఁడయిన విశ్వామిత్ర మునీంబ్రతుడు సుందరాకారులయి సకల సుగుణములచే నొప్పియున్న యా రాచవిష్టలయిన రామలక్ష్మణులను వినోద కథలచే సంలోషపఱచుచుండెను.

24-వ సర్గము.

— రామలక్ష్మణులు తాటకావనము నొచ్చుట —

మఱునాఁ కుదయమున శ్రీరామలక్ష్మణులు నిద్రలేచి, ప్రాతరాహ్నికంబుల నెల్ల నెఱవేర్చుకొని, తనయాహ్నికములను దీర్చుకొని సిద్ధముగావున్న విశ్వామిత్రుని వెంబడించి, గంగానదియొడ్డు చేరిరి. అచ్చట నున్న మహాసభావులును, గరివ్రతులునునగు మును లందఱు పరికల్పమైన వావని దెప్పించి సిద్ధపఱచి, విశ్వామిత్రుని జూచి, “మహాత్మా! రాజపుత్రులతోఁగూడ నోడ వెక్కుడు. మంధారిని బొండు. ఆలస్యము నల” దని సాగనంపిరి. విశ్వామిత్రుడు నట్లే యని యామహాద్వుల నందఱ సగౌరవముగా వీడ్కొని రాజకుమారులతోఁగూడ సమద్రములోఁ గలియునట్టి యాగంగానదిని చూపుచు. వా రానదిని దాటుచుండగా నద్యేటికడు కు నురపడితోఁ బాటుచున్న నీటి చప్పుడు విని రాముఁడు విశ్వామిత్ర మునీంబ్రుని జూచి “యేటినడుగు నొక్కదాని నొక్కటి యొరగుచున్న యీ నీటిచప్పు డేల కలెగె”నని యడిగెను. రాముని నచనమును విని విశ్వామిత్రుఁ డత్యుత్సాహముతో

నాశబ్దముచేయు గాంబూని నిష్క్రమించి చెప్పెను. “రామా! కైలాసపర్వతమున నున్నాడేవును తర మనకుతో చొకరగన్నును నిర్మించెను. కావున నది మానవరూపుని చెప్ప బడు. అసరస్సునుండి యొక నది పుట్టెను. అది యయోధ్యానదీప్తికము నావరించుచుని ప్రవహించుచున్నది. అది సరస్సునుండి ప్రవహించుచున్నది. కావున సరయునని చెప్పబడెను. అది బ్రహ్మసరస్సునుండి స్రవించుటచే మహాపవిత్ర మయినది. ఆసరయూనది యిటు గంగానదితో జేరచున్నది. శిశబ్ద మాగంగాజలమును, సరయూజలమును గలియుటచేతఁ గలిగినది. నీవు హరిశుద్ధుడవై యీగంగా సరయూనదులకు సమస్కరింపుము.” అని విశ్వామిత్ర మునీంద్రుఁడు చెప్పఁగాఁ, గత భక్తాత్ములైన యాగమలక్ష్మణు లిద్దఁ టా గంగాసరయూనదులకు సమస్కరించి, వక్షిగాపు గట్టుఁ జేరి, వెగముగ నడచుచుఁ బోయిరి. అట్లు దారిని బోవుచు దశరథవృషాలునిపుత్రుఁడగు రాముఁడు భయంకరమై, బొత్తిగా ననుచారములేని యరణ్యమును గాంచి, విశ్వామిత్రుని జూచి “వహామునీ! యాయరణ్యము పేరేమి? ఏవైపు చూచినను, ‘గూయి’ యని కూయుచుండెడి యీల పురుగులచేతను, భయంకరములైన క్రూరమృగములచేతను, దారుణముగ నఱచుచున్న యనేక పిశములగు పక్షులచేతను భూరముగ గర్జించుచున్న సింగములు, బుటలు, నడవిపందులు, నేనుఁగులు మున్నగువానిచేతను నిండినదై, చంద్ర, యిసుమద్ది, యేటుమద్ది, మాతేడు, తువ్వికి, రేఁగు, కలివి చెట్లతోనుగూడి, జరులు లోపలికి బొచ్చుట కలవికాకయున్నదే! ఈభయంకర మయిన యడవి యెవరిది?” అని యడిగెను.

అంతట విశ్వామిత్ర మునీంద్రుఁడు రాముని జూచి, “వత్సా యీమూరవనమెప్పురిదో చెప్పెద నాలకింపుము. పూర్వకాలమున దేవతలచే నిర్మింపఁబడి ఒహు సుభిక్షములైన మలద కయాశము లనుదేశములు రెం డిచ్చట నుండనవి. తొల్లి దేవేంద్రుఁడు వృత్రాసురునిఁ జంపినదివ, నతనికి బ్రహ్మహత్య పట్టఁగా, నతఁ డాకలితోను మైలతోను బాధపడుచుండెను. అప్పుడు తపోధనులైన ఋషు లందఱును బరితాపంబు నొంది యాయుండు నిచ్చటికిఁ దెచ్చి గంగానది తీర్థజలంబును

మంత్రపరసపూర్వకముగాఁ గడవలు కడవలుగాఁ దలపైఁ గ్రుమ్మరించి, యతని పాపము నీ దేశములోఁ దొలఁగించిరి. అట్లు దేవతలును, మహర్షులును దేవేంద్రుని శరీరంబుచుండిఁ బుట్టిన యపరిశుద్ధతను, నాఁకలిని దొలఁగించి మహానందమువొందిరి. ఇంద్రుఁ డెప్పుడు పాపము, నాఁకలియు లేక పరిశుద్ధుఁ డాయెనో, అప్పుడు సంతసించి, “నాయొక్క పాపమును, నాఁకలియు నిచ్చటఁ దొలఁగించి గాన నీ రెండు దేశములకును ‘మలదము, కరూశము’ అను పేరులు గలిగి ధనధాన్య సమృద్ధములై, మహాప్రసిద్ధి కెక్కఁగల” వని యాదేశముల కొక్కవరం బొసఁగెను. దేవేంద్రుఁ డాదేశమునకుఁ జేసిన పూజను జూచి, దేవతలు, ఋషులు మెచ్చుకొని ‘బాగు బాగు’ అని పాకళాసనుని ననిరి. ఇవిస్థంబున నీరెండు దేశములును జాలకాలము ధనధాన్యసమృద్ధి గలిగి సంపన్నములై యుండెను.

పిమ్మట గొంతకాలమునకు నాదేశములంగు యక్షిణి యొకతె జన్మించినది. అది వేయి యేనుఁగుల బలముగలది. తలంచిన రూపంబుఁ దాల్చు శక్తిగలిగినది. దానిపేరు తాటక. అది సుందుఁ డను రక్కసునికి భార్య. దానికి చూరీచుఁడను నొకపుత్రుఁడు గలఁడు. వాఁడు దేవేంద్రుని పరాక్రమము బోలుపరాక్రమము గలవాఁడు. గుండ్రములైన చేతులును, వెడల్పుయిన మోమును, శరీరమును గలవాఁడు. భయంకరాకారుఁడైన యాచూరీచుఁ డెల్లప్పుడు ప్రజలను భయపెట్టుచు నీ దేశములను నాశనముచేయుచున్నాఁడు. దుష్టచారిణియైన తాటక యీమలద కరూశ దేశములను నాశనము చేయుచు నిచ్చటి కరయోజనము (రెండుకోసుల) దూరములోను దారివడ్డగించుచున్నది. కావుననే మన మాతాతాకావనమునకుఁ బోయి తీరవలయును. నీ బాహుబలముతో నీ వీ దుష్టచారిణిని వధింపవలయును. నా యాదేశానుసారము మరల నీదేశమును నిరుపద్రవముగాఁ జేయుము. మిక్కిలి పుణ్యవత్తర మైన యిట్టిప్రదేశమున కీదుష్టతాటక భయమువలన నేప్రాణియు రాజులకున్నది. దుస్సహురాలగు నా ఘోరయక్షిణిచే నీదేశ మంత నిర్జనముగాఁ జేయబడినది. ఈ దేశమును తాటక యెట్లు నిర్జానుష్యముగా నొనర్చినదో యదియెల్ల నీకుఁ జెప్పితిని. ఇప్పుడికే గూడ దాని పీడణఁగలేదు.

25-వ సర్గము.

తాటకయొక్క జన్మవృత్తాంతము

అర్రమేయప్రభావుడగు నా విశ్వామిత్రమహర్షి యట్లు చెప్పగానే నీని పురుషశ్రేష్ఠుడైన రాముడు మిక్కిలి యడఁకువతో విశ్వామిత్రమునిని జూచి “మహామునీ, యక్షు లల్పవీర్యు లని చెప్పగా నే నెందునయింటిని అట్లుండ నీయాడుదానికిమాత్రము వేయియేనుగులబు మెక్కడిమామి వచ్చినది” యని యడిగెను. ఇట్లు రాముఁ డతనికి, విశ్వామిత్రమహర్షి, “రామా! వీరి నరప్రభావమువలన నీతఁడతని వచ్చినది. ఆ సంతానిగూర్చి వివరించి చెప్పెద నాల కిప్పుడు. తొల్లి సుకేతుఁడను నొక గొప్ప యక్షుఁడుండెను. అతఁడు బలవరాక్రమశాలి. అతనికి బిడ్డలు లేనిచే నతఁడు మిక్కిలి యాచార సాక్షుడై గొప్పతపం జూనర్చెను. బ్రహ్మదేవుఁ డా యక్షరాజు తంబునకు మెచ్చి, యతనికి దాటక యను కూతు నొసంగి, దానికి వేయియేనుగుల బలంబును నొసంగెనుగాని, యొకపుత్రుని నొసంగఁ దడయ్యెను.

ఆ తాటక దినదినంబునఁ బెరుగుచు, రూపయావనంబులు గల దయ్యెను. సిద్ధప సుకేతుఁడు యాచారవతియుగు తన కూతురు జంభుఁ డను యనుని కుమారుడైన సుందున కిచ్చి వివాహము చేసెను. అంతటఁ గొంతకాలమునకు నా తాటకకు మారీచుండను పుత్రుఁడు పుట్టెను. వాఁడతిగర్భితుఁడు. అతఁడు శాశ్వతమునవల రాక్షసుడాయెను. అగస్త్య మహాముని సుందుని జంపఁగానే, తాటక తనపుత్రునితోఁగూడి ఋషి శ్రేష్ఠుడైన అయ్యగస్త్య మహామునిని బెదరించి, యాతని మ్రింగఁగోరి యతిత్యంతముగఁ జెరుచు నతనివైకి వచ్చెను. అట్లు వచ్చుచుండు తాటకను, దాని కొడుకుడగు మారీచుని జూచి, భగవంతుడగు నగస్త్యమహాముని వారికి శాపమిఁగోరి, మారీచుని జూచి, “నీవు రాక్షసుడ నగుదువు గాక” యని శపించి, తాటకనుజూచి “నీవు కడులను ధుజించుదానవై వికృతాకారముతో మహాయక్షిణివై ఈ నీ నిజరూపమును వీడి మహాదారుణమైన రూపమును బొందుదువుగాక” యని శపించెను.

ఆ తాటక యగస్త్యముని శాపముచే భూలోహూకముఁ చాల్చి
 ఆన శాత్రుఁడు శాపమిచ్చె నన్న కోపముతో నమ్మహాముని నేలముఁ
 జేయఁజాలక, యతఁడు సంచరించునట్టి యీ పుష్కలదేశమును బాడు
 చేయించున్నది. ఓ రామా! గోవులయొక్కయు బ్రాహ్మణులయొక్కయు
 హింసఁగోరి చెడ్డపడుతగదై, చెడ్డపనులు చేయుచు నోర్వరాని
 ఒలిమిగల్గెయున్న భయంకరరూపిణియగు నీ తాటకను సంహరింపుము.
 రహుఁడనా! శాపమును బొందియున్న యీ తాటకను జంపుటకు నిపు
 లకు నీ మూఁడు లోకంబులలోఁ జాలినవాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ననో
 త్రమా! తాటక యాఁడుపగదా దాని నెట్లు వధించుట? యని
 యేమాత్రమును నీవు ఏచ. గొనరాదు. నాఁ గు జాతులవారి సంత
 ష్ఠించుకొని తత్తము రాజసమూరునిచే ని కార్యము చేయఁదగినదియే.
 ఏదైన నొకఁని చేయుటవలన జనులకు మేలు గలుగఁనేనీ, అట్టికార్యము
 ప్రారంభించి యైనను, సామ్యమొనరియైనను, న్యాయ్యమొనరు, న్యాయ
 విరుద్ధమొనరు, దోషము వచ్చునదియైనను జనుల రక్షణము నేయు
 వాఁడగు నృపాలుఁ డట్టి పనిచేసి తరవలయును. కకుత్స్థనంశోద్భవా!
 రాజ్యభారము వహించువారి కిది సనాతనధర్మము. ఈతాటక ధర్మ
 హ్యము వచ్చింది. దీనియొడ ధర్మంబు కించిల్లెనను లేదు. దీనిం బర
 మార్హము. దీని గొంచెమైనను నికు బాలకంబు గలుగదు. రామా!
 తొల్లె సరోచసుని కుమార్తెయగు మంధర భూమినివలన గోరఁగా,
 దేవేంద్రుఁడు దానిని జంపె నని వినియున్నాముగదా! మఱియు
 మున్నొకక లంఘన సీతోకాంబు సింద్రుఁడలెని దానిఁగఁ జేయవలయు
 నని ప్రతము పట్టియున్న కుక్రునితల్లియు, శృంగుమహర్షి పత్నియు
 నైన భ్యాతి యచుదానిని శ్రీమహావిష్ణువే వధించఁగదా! రాజపుత్రా!
 యింక ననేకులైన రాజకీర్ణు లధర్మపరులైన స్త్రీలనెందఱునో చంప
 యున్నారు.” అని చెప్పెను.

20-వ సర్గము.

— రాముఁడు తాటకను వధించుట —

రాకొమరుఁడగు రాముఁడు విశ్వమిత్రముని మహాధర్మము
 ముగఁ జెప్పిన వాక్యము విని, చేతులు బోడించుకొని యమ్మునితో

“మహామునీ, నా తండ్రి యిచ్చిన యాజ్ఞవలనను, ఆయన మాటలందలి గౌరవమువలనను, ఎల్లామిత్రమహామునియాజ్ఞ యని నిశ్చయముగాఁ జేయవలసివడియే. ఆయోధ్యలో మహాజనుల నడుచు మాతండ్రి నన్నుజూచి, ‘ఎల్లామిత్రుఁ డేమి చెప్పినను నీవు తప్పకచేయవలసినది’ యని యాజ్ఞాపించెను. కావున నే నిపుడు మాతండ్రియానతి చొప్పునను, బ్రహ్మవాదియగు తమయాజ్ఞ వలనను దాటకావధము చేసెదను. గోవులనును, బ్రాహ్మణులనును, నీ దేశమునకును బహువిధమైన ఊషము గలుగుటకై, యూహింపరాని మహిమగల తమయానతి చొప్పున నడచుటకుఁ బూనుకొంటి.” నని చెప్పెను.

ఇట్లు చెప్పి శత్రుసంహారకుడైన రాముఁడు వింటి నడుమును విడికిటితోఁబట్టి, చిక్కులు మాటు మ్రోగునట్లు ఖణ్ణిలుమని టంకారము కావించెను. ఆశబ్దము విని తాటకావనమున నున్నవార లుఁకేపడిరి. తాటకయు నాశబ్దముఁజేబరవశయై, కడుసలిగి యాశబ్దమున కేమికారణంబుండునని కొంత సేపుచింతించి, యాశబ్దమువెలువడిన వైపునకు వేగంబునఁ బరుగిడెను. శ్రీరాముఁ డట్లు కోపముతో వచ్చుచుండునదియు, రోతపుట్టుచుండు మోముగలదియు, మిలిమిఱచిన యాకారముగలదియు నైన తాటకను జూచి, లక్ష్మణునితో “లక్ష్మణా, చూచితివా యీ యక్షిణి యొక్క భయంకరరూపమును? వికృతరూపయగు నీ తాటకను జూచిన నెంతటి ధైర్యశాలుల గుండెలును బద్దలగును. ఈయక్షిణి మాయాబలముతోఁ గూడినది. ఒరులకు లోబడని ఒలముగలది. దీనిని మన యెదుటికి రానిమ్ము. దీని ముక్కు చెవులు కోసి పంపెదను. ఇది యాఁడుది గనుక దీనిని జంప నాకుఁ జేతు లాడకున్నవి. దీని పొగరును, వేగము నణఁగవలయు నని చాతలంపు.” అని రాముఁడు చెప్పెను.

ఇట్లు రాముఁడు తన తమ్మునితోఁ జెప్పుచుండఁగానే తాటక కోపముతో మఱితరేగినదై, చేతులు పైకెత్తి, తొప్పుచు నారాముని మీఁదికే వచ్చెను. అట్లు వచ్చిన తాటకను బ్రహ్మరియగు విశ్వామిత్రుఁడు ‘హం’ అని యదితఁచి నీలిప, “ఁఘ్రువంశోద్భవులైన రామలక్ష్మణులకు ఊషము గలగుఁగాక, వారికి జయము గలుగును గాక యని యాశీర్వాదమును జేసెను. ఇంతలోఁ దాటక దుమ్మును వారిమీఁదఁ దట్టముగ

నెగజిమ్ముచుఁ గొంతసేపు వారికిఁ గన్న మిమ్ము తెలియకుండులాగునఁ జేసెను. మఱియు, నది మాయాహూపమునొంది గొప్పరాళ్ళవాన నా రాఘవపైఁ గురిపించెను. రాముడు శరవ్వముచే నారాళ్ళవార నఁచి, మీఁదిమీఁదికి వచ్చుచుండ నాతాటక చేతులను రెంటిని బాణములతో నఱికించెను. అట్లు తాటక చేతులు రెండు నటుకబడుటచేఁ గొంచెము డప్పి తొప్పుచుండఁగా లక్ష్మణుం డతికోపముతో దాని ముక్కు చెవులను గోసెను. తోడనేతాటక కలులెఱంగులగు దూపంబులఁ దాల్చినవై, తన మాయాబలమున నెదుటివారికిఁ గవబడక, రాణి వానఁ గురిపించుచు, భీకరముగఁ విరుగుచుండెను. అట్లు తాటక వర్షించి రక్షణవానచేఁ బూర్తిగఁ గప్పబడిన రాఘవలక్ష్మణులను జూచి, భగవంతుడగు విశ్వామిత్రుడు రామునతో “రామా, దీనిపై దయయుంచుచుండు. ఇది పాపాత్మురాలు. చెడ్డవనులే చేయునది, యాగములకు విఘాతము నేయునది. ఇది యింకను దనమాయచే వృద్ధిచొందఁగలదు. సంధ్యాకాలము వచ్చునంతలో దీనినిఁ జంపుము. రక్కసులు సంజప్రాద్దులందు ఒలిమిగలవార లగుదురు. అప్పుడు వారిని జయించుట కష్టము.” అని చెప్పఁగా, రాముడు తమపై నట్లు రాళ్ళవాన గురిపించుచుండు తాటకను శిష్టముగాఁ జూడ బాణములఁ బ్రయోగించి యరికట్టెను. ఇట్లుది బాణములతో నరికిట్టఁ జేసెనై యఱచుచు రామలక్ష్మణులమీఁదికి వచ్చెను. ఇట్లు పిదుకనలె వేగముతో మీఁదికి వచ్చుచున్న పరాక్రమవతియగు నాతాటకనయి రాముడు తొమ్మిద నాటుట్లు బాణముచు బ్రయోగించుగా నది నేలమీఁదబడి విలవిలదన్నుకొని చచ్చెను.

మహాభయంకిరాకార యైన యా తాటక చావఁగాఁ జూచి ఇంద్రుడును దేవేంద్రుడును సకల దేవతలును, “బాగు, బాగు” అని రాముని విగులఁ గొనియాడిరి. పిదప వేయి కన్నులవాడగు దేవేంద్రుడును పరిమసంతుష్టులైన దేవతలును విశ్వామిత్రమహర్షిని జూచి, “మునీంద్రా, నీకు శుభవిగుఁగక. మంచెపని చేసితీవి. ఇంద్రుని దేవతలందఱు నీ కార్యమునకు సంఘటించిరి. రాఘవునిపైఁ బ్రేమ యుంచుము. భృశ శ్వనికే బుట్టఁగఁగా, సత్యపరాక్రమము గలవియూ దక్షస్సుయొక్క ఒలిమిచే నిండినవియునైన యస్త్రములను రాముని కుపదేశించు

పుణ్యం, నీ దగ్గటనుండి యయ్యవృక్షములను నై కొన రఘురాముడు తగిన
కాత్రమకును, భతయ నీకు శంకరాపట నేయుట్టకై మనసు నిల్పుకొని
యిచ్చువాడు. ఈ రాజపుత్రుడు చేయవలసిన దేవకార్యము
మొనగా నన్ను. ఎడండుకై భూమియం దవతరించియున్నా
ను. నీకీపశ్యామిస్త్రీ బూజించి, యానందముతోఁ దమతమ కాపు
లను నచ్చి భాగం జరిగి. ఇంద్రలోపల సంధ్యాకాలము వచ్చెను. అంత
విశ్వామిత్రుడు నీ దేవదేవిన సకామసూచకమైన తాటకాపది
యొసమిగు కలించు బావి చూచునదమొందినవాడై, రాముని శిర
మున మూర్ఛింప, “నాననా! రామా, యీరాత్రి కిక్కడ చుందము,
రపుతెల్లవాడు నీ దయాశ్రవణములకు బోవున”మని చెప్పెను

అట్లే వాని స్మృత్య నానెయి యక్కడనే సుఖము గా నిర్మించి
అందును మొదలొనరును. నీవన గనము లేకుండునట్లు చేయబడి
నందున నాననం బానిముననె నీవమచే విగుచుబడినదై చైత్ర ధ
మను కుబేరసియవాద్యుననము మీడ్కి. సునోపాకముగఁ జూపట్టు
చుండెను. ఆరాముడు తాటకను గ్రహరించి, సురసిద్ధ సంఘములు గొని
యాడుచుండగా నానెయియందెను. పశ్చిమిలమహామునితోఁగూడ
నయ్యెఁగిచూచిన నే నివసించెను. చేతునబాము కాఁగానే మునీంద్రు డా
రాజపుత్రులను నిద్ర లేపె.

27-వ సర్గము.

శ్రీ రామాయణమునందు రామకర్మములను వివరించుట

ఆ రాత్రి రామరాము నచ్చటఁ గనె లుచున్నా గీర్తిమంతుడ
డైన విశ్వామిత్రుడు చిటుఁవ్వనవ్వి, యింపుగులుకు నక్షరశూలతోఁ
గూడి, వాక్యముల నీట్లు మొ. కీర్తిమంతుడా, రాజపుత్రా, నీ పరాక్రమ
మునకు పిగుల సంతసించితిని. నీకు మేలయ్యెడు, పరమానందముతో
గస్త్రముల నొనటి నొసంగెదను. వివాహస్తంబుల నన్నింటిని నీవు గ్రహిం
పుము. వాని సౌమమున దేవాసుర గంధర్వ యక్ష రాక్షసులలో నెట్టి
శత్రువులనేని జయింపగలుగవు.

ఁసుపంశోద్భవా! నీకు దండచక్రమును నొక చక్ర మొసంగె
దను. రాఘవా, ధర్మచక్రమును, కాలచక్రమును, భయంకరమగు విష్ణు

శక్తమును, విదాత్తము, ప్రాచీనము, త్రిశూలము, బ్రహ్మశిరంబను
నస్త్రము, విషకాస్త్రము, శ్రేష్ఠమైన ధ్వజాస్త్రము మొదలగునస్త్రముల నన్నిం
చిని కుపదేశించెదను. నృపతిశ్రేష్ఠా, దగదగ వెలిగెడుమోదకి, శిఖరి
యగు రెండు గవలను, ధన్వనాశ కాలపాశములగువామకాస్త్రమును,
కుష్మము, అద్భుతము అనెడి రెండుసిగులను, పిచాకాస్త్రమును, నారా
యకాస్త్రమును, శిఖరచనెడి యాగ్నేయాస్త్రమును, ప్రధనమును వాయు
వ్యాస్త్రమును, వాయుగ్రీవాస్త్రమును, క్రొంచాస్త్రమును, నిష్ఠశక్తి రుద్ర
శక్తియగు రెండు శస్త్రులను, రాక్షసులు దరించునట్టి కంకాళ, ముసలి,
కాపాల, కంకణములను నాచుడుములగు, పిద్యాధరసంబంధియైన మహా
స్త్రమును, కందనమును చోకభిద్ధమును, మానవమును వేదగల గాంధర్వా
స్త్రమును, ప్రస్థాపనాస్త్రమును (నిద్ర వోచునట్లు చేయునస్త్రమును), ప్రశ
మనాస్త్రమును (శాంతిని గలిగించెడు నస్త్రమును), సౌరాస్త్రమును, దర్ప
ణాస్త్రమును, ఎండింపఁజేయు శోషణాస్త్రమును, పేండ్రముపుట్టించు
సంతాపనాస్త్రమును, రోదసంబుగల్గించు కలాపనాస్త్రమును, మన్తధునకుఁ
ప్రయంబును, శత్రువుల కోర్కెరానిదియునైన మననమనెడి యస్త్రమును,
మోహనమనెడుపేరు గలపై శాచాస్త్రమును, తామసము, సౌమనము,
మధ్యము, దద్భిషగు మాసలము, సత్యము, మాయాధరము, శత్రు
ఖిలమును దగ్ధమునట్టిలేజకప్రభము, చంద్ర దేవతాకమగు శిశిరము,
త్వష్ట దేవతగాఁగల సుదామనము, భాగుడు దేవతగాఁగల దారుణ
మును శీతాస్త్రము, మానవాస్త్రమును నీ యస్త్రంబులగు నీవు ప్రతి
ప్రహరపును. ఇవియెల్లను గావలసిన యాపము దాల్చునవి, కడుబలిమి
గలవలసినవికొప్పవి. నృపకుమారా! యిట్టియస్త్రముల నన్నిటిని వేగము
వైకొనుము" అని చెప్పి విశ్వామిత్రుఁడు మిక్కిలి సంతోషించి శుచియై
తూర్పు మొగంబుగఁ గూర్చుండి, దేవతలకేని దుర్లభమై యత్యుత్తమ
మైన మంత్ర గ్రామమును (సమస్తాస్త్రమంత్రములను) సాకల్యముగ నుప
దేశించెను. సమస్తాస్త్రములను రామున కొసంగెను.

జ్ఞానియగు విశ్వామిత్రుఁడు రామున కుపదేశించి, కొంతసేపు
జలంబు సేయఁగనె, యస్త్రంబులన్నియు రామునియొద్దట నిలబడి చేతులు
మోడ్చి, సంతోషముతో రామునిజూచి, 'యో రాఘవా, మే మిదిగో

నీకుఁ బనివారమైతెను. మే మందఱును నీకుఁ గావలసిన పనులను నెఱవేర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నవారము' అని చెప్పి వానినన్నింటిని రాముఁడు చేతితోఁ దాకి, తనవశముచేసికొని, మీరు నామనస్సువెంట మెలఁగువది' అని యానతిచ్చెను. రాముఁడును తనకుఁగలిగిన యస్త్ర లాభమునకై పరిమానందము నొందుచు, తనకింత యుపకారమొనర్చిన విశ్వామిత్ర మహామునికి నమస్కరించి, యటనుండి బయలుదేర సిద్ధముగా నుండెను.

23-వ సర్గము.

రాముఁడు విశ్వామిత్రునివలన సంహరమస్త్రముల నొందుట

అంతటఁ గక్షత్ప్రవంశోద్భవుఁడయిన రాముఁడు సకలాస్త్రములఁ బడసి, చిటుఁచువ్యమోముతోడఁ బయనమైపోవుచు, విశ్వామిత్రునిఁ జూచి, “యోమహాత్మా, మీచలన సకలాస్త్రంబులఁ బడసితిని. న న్నిత దేవతలుగూడ జయింపఁజాలరు. మునిపుంగవా, యీ యస్త్రముల ప్రయోగము మాత్ర ముపదేశించితివి. ఇక వాని యుపసంహార ముపదేశింపఁ గోరుచున్నాఁడను.” అని యడుగఁగా, విశ్వామిత్ర మహాముని సంతోషముతో, నియమము పూని, మిక్కిలి పరిశుద్ధుఁడయి రామునికి నుపసంహారమస్త్రముల నుపదేశించెను.

“సత్యవంతము, సత్యకీర్తి, భృష్టము, రభసము, ప్రతిహారతను, పరాఙ్ముఖము, అవాఙ్ముఖము, లఘోత్తము, విషమము, దృఢనాభము, సునాభము, దిశాతుము, శతచక్రము, దశశీర్షము, శతోదరము, కడ్డనాభము, మహానాభము, దుందునాభము, సునాభము, జ్యోతిషము, కృశనము, నైరాశ్యము, విమలము, యోగంధర, హరిద్రములు, దైత్యము ప్రశవనము, సార్చిర్దాలి, భృతిర్దాలి, వృత్తిమంతము, రుచిమ, విత్సౌమనము, విధూతము, మకరము, కరవీరకరము, భగము, ధాన్యము, కావరూపము, కామరుచి, మోహపం, ఆపరణము, జ్వంభకము, సర్వనాభము, సంతానము, హేళీము అని చెప్పఁబడు మంత్రముల నన్నింటిని నీ కుపదేశించెదను. ఇవి యెల్లను గావలసిన రూపముఁ దాల్చుజాలినవి, భృశాశ్వునివలనఁ బుట్టినవి. వీనిఁ బ్రతి గ్రహింపుము. నీకు డేవము గలుగునుగాక. మంత్రముల నెల్లఁ

గైకొనుటకు నీవే తగినవాడవు.” అని విశ్వామిత్రమహాముని చెప్పెను.

రాముడును తన సంతోషము తనముఖముననే తెలియించుండ “మహామునీ, యల్లకానియు” అనిచెప్పి, వానినెల్లఁ గైకొనెను.

ఆస్త్రము లన్నియు రూపంబుఁ దాల్చివై యెదుట నిల్చిరవి. ఆ యస్త్రములలో గొన్ని దివ్యములై వెలుగుచున్న దేహములు గలవిగఁ గనఁబడినవి. కొన్ని శిష్పశకలరంటివిగను కొన్ని పొగరంటివి గను. కొన్ని సూర్యచంద్రులవలె. బ్రకాశించునవిగను, కొన్ని యంజలి బంధముగలవిగను నుంచెను. ఈయస్త్రము లెల్లఁ గుఱాటాడుచు, జేతులు జోడించుకొని రాఘవా, ఇదే మేము వచ్చియున్నాము. మా కేమి యాజ్ఞ? ఏమి చేయుమము? అని యడిగినవి. ఆ మాటలు రాముఁ డాలకించి, నా కవసరమయినపుడు నేను తలఁచుకొందును. అప్పుడు నాకు మీరు సాహాయ్యము చేయుడు. ఇప్పుడు మీయిచ్చ వచ్చినట్లు వెళ్లవచ్చు” నని చెప్పెను. అంత నా యస్త్రము లన్నియు రాముని వీడ్కొని ప్రదక్షిణము నేసి “అట్ల నడచుకొనఁ గల”మని చెప్పి, సచ్చినదారని బోయినవి.

ఇష్టధముగా స్త్రముల నన్నింటిని బ్రయోగించుటలను వాని నుపసంహరించుటలతోఁ గూడ నేర్చుకొని, రాముడు వారిని బోవుచు నొకవర్షతనమీకమున మేఘములై వెలయుచున్న యొక్క యందమైన తోపునుజూచి, “యిది యెవరి వనము? దీసిఁ జూడఁగనే నా కిపరి మితానందము గలుగుచున్నది. ఈ వనమున ననేకములగు పక్షు లింపుగాఁ గూయుచున్నవి. ఇది సకలవిధములైన మృగములతో నిండి యున్నది. ఈవనము మిక్కిలి రమ్యమై చూడఁదగియున్నది. ఇంతక నున్ను మనము చూచిన వనము మనమునకు భయంబు గల్గించుచుండినది. ఆవనమును దాటివచ్చితి మని తలఁచెదను. ఈవనప్రదేశము భయము లేక సుఖంబుగ నున్నది. ఈ వనమెవ్వరిదో తెలియఁజెప్పుము. చూడఁ జూడ మన మానంద మొందుచున్నది. ఇది యొక యాశ్రమ మని తలఁచెదను. తమయాశ్రమం బెచ్చట నున్నది. ఎల్లప్పుడు యాగము లను జేరువుచు, ననేకదృష్టకార్యములఁ జేయుచునుండు నా పాపాత్ము

లగు ప్రహ్లాదుని లెచ్చట చున్నాడు. ఏవసమునకుఁ జని యా దుష్ట రాక్షసులకుఁ గథించవలయును. ఆ వసమేది? ఆచనముననేకదా తమకు యాగముచేయ వున్నాడు. అప్పుడేకదా నేను దమకుఁ దోడుగ నుండి రాక్షసులకుఁ గథించవలయును. ఓమునిశ్రేష్ఠా, మహాప్రభూ, వీని సన్నిహితినీకూర్చి మీవలన వినఁగోరుచున్నాను.” అని వినయముతో విశ్వామిత్ర మహర్షి నడిగెను.

29-వ పర్వము.

❀ సిద్ధాశ్రమ వర్ణనము ❀

మనస్సుచే నూహింప సాధ్యుడగు మహామహిమగల రాముఁ డివ్విధమున నడుగఁగా, బహుతేజస్వియగు విశ్వామిత్రుఁడు రామునిఁ జూచి యీక్రిందివిధమున విన్నవించి చెప్పవొడఁగెను. “దేవాది దేవుఁ డును, మహాప్రభువును నై స విష్ణునిచ్చట ననేక వేలయుగములు గొప్ప తపముచేయుచు నివసించియుండెను. ఇది పూర్వము వామనావతార మెత్తిన మహాత్ముఁడయిన విష్ణువుయొక్క యాశ్రమము. ఇట గొప్ప తపస్వియగు కాశ్యపుఁడు తపస్సిద్ధి నొందుటఁజేసి యిది సిద్ధాశ్రమ మనఁబడుచున్నది. ఇక్కడ విష్ణువు తపముచేయు కాలముననే విరోచన పుత్రుఁడగు బలిచక్రవర్తి యొద్దాది దేవతల నందఱును, మరుత్తులతోడ దన బలపరాక్రమములచే జయించి, ముల్లోకంబులందఱును బ్రసిద్ధి జెందిన వాఁడై, యా దేవతల రాజ్యమును స్వర్గలోకమును బాలించుచుండెను. ఆ బలిచక్రవర్తి, యొక మహాయాగమును జేసెను. అప్పుడు అగ్ని మొగలు దేవత లందఱి యాశ్రమమునకుఁ బరుగిడివచ్చి, విష్ణువునకుఁ సమస్కరించి, “యో భగవతుఁడా, విష్ణుమూర్తి, విరోచన పుత్రుఁడగు బలిచక్రవర్తి యొక మహాయాగము జేయుచున్నాఁడు. అతఁ డా యాగము సమాప్తి నొందించునంతలోఁ దాము తమ కార్యము నెఱవేర్చు కొనవలయును. అతఁ డేమి వచ్చి యడిగినను లేదనక దానము నొసంగు చున్నాఁడు. తమరు మాయాబలమువలన వామనవేషముఁ దాల్చి, దేవతలకు మేలు చేయవలయు.” అని చెప్పిరి. ఇంతలోనే యగ్నితో సమానమగు కాంతిగల కాశ్యపుఁ డదితితోఁ గూడి, వేయి దివ్య వత్స రములు తపమొనర్చి, వ్రతము పరిసమాప్తి గావించి, వరముల నొసఁగు

నట్టి విష్ణుమూర్తి నిర్విధమునఁ గొనియాడెను. ఓ విష్ణుమూర్తి, నీవు తపోహయిుండవు. తపస్సులకు రాశివి. తపస్సే శరీరముగాఁ గల వాండవు. తపస్సే ఆత్మగాఁ గలవాండవు. నా తపోబలమున నిన్ను నే నెఱిగితిని. ఓ ప్రభువా, నీ శరీరమున జగమునంతటినీ జూచు చున్నాను. నీకుఁ బుట్టుక లేదు. నీ విట్టివాండ వని తెలియుటకు వలచు పదనివాడవు. ఇట్టి నిన్ను శేష శరణులొచ్చితిని.” ఇర్విధమునఁ గాశ్యపుని పూజ గొనియాడఁగా, విష్ణుమూర్తి సావరహితుడైన కాశ్యపుని చూచి, “వరము గోరుము. నీకుఁ గోరినవరము పొసంగెదను” అని సంతోషముతోఁ జెప్పెను. ఆమాట విని మరీచిరుహాముని పుత్రుడగు కాశ్యపుడు విష్ణుమూర్తినిగూర్చి, “ఓ వరదుండా, నేనును, అదితియు, సకల దేవతలకు వరము యాచించుచున్నాము. ఆ వరము నీయవలయును. ఓ యశమా, నీవు నాకును, నదితికిని పుత్రుడవుగఁ బుట్టుము. ఇంద్రుఁ డిదివఱకే మాకు జన్మించినవాడు. నీవు వానికిఁదమ్ముడవుగ జన్మింపుము. దుఃఖితులై యున్న సకల దేవతలకు సాహాయ్యము నేయవలయును. ఈ యాశ్రమమున నీయచుగ్రహముచే నాతపస్సు సిద్ధి నొందుటంచేసి, యితిహితుడ నియ్యాశ్రమము సిద్ధాశ్రమ మనఁ బుగును. ఇంక నీ పుచ్చుచుండి లేచి, యవతరింపు” మని చెప్పెను.

అంతట నెక్కువప్రతాపముగల విష్ణుడు కాశ్యపున కదితి యందుఁ బుట్టి, వామనరూపంబు ధరించి, బలిచక్రవర్తికడ కేగెను. ఆబలిచక్రవర్తి వామనావతారుండయిన విష్ణువును జూచి, “అయ్యా మీకేమి కావలెను? అని యడుగఁగా, నా వామనమూర్తి మూడడుగుల భూమిని యాచించి, కైకొని, యామూడడుగులచేతనే సకల ప్రాణులమేలు కోరి లోకమునంతయుఁ గొలిచి తీసికొనెను. ఇట్లు బలిచక్రవర్తి నణగఁగ్రొక్క, పిదప మూడులోకములను దేవేంద్రుని వశముచేసెను. సకల శ్రమలకు పోగొట్టునట్టి యీ యాశ్రమంబున మొదట విష్ణువు వాసము చేసెను. ఆ వామనావతారుండయిన విష్ణుమూర్తియందు భక్తి యుంచి, నే నిప్పు డీ యాశ్రమమున వాసము చేయుచున్నాడను. ఈ యాశ్రమమున కీ రాక్షసులు మాటిమాటికి వచ్చి యుపద్రవము కలిగించుచున్నాడు. పురుష

వ్యాఘ్రా, యిచ్చటనే యీ దుష్టులగు రాక్షసుల నందఱను జూడవలయు. ఇదే మన మీసిద్ధాశ్రమమునకుఁ బోవుచున్నాము. నాయనా! యీ యాశ్రమము నా కెట్లో, నీకు నట్లే” అని చెప్పుచు, రామలక్ష్మణులతోఁ గూడ దమ యాశ్రమము లోపలికి మహానందముతోఁ బ్రవేశించి చంద్రుఁడు మంచు తొలగిన పిదపఁ బునర్వసూనక్షత్రముతోఁ గూడినవాఁడై వెలుఁగునట్లు వెలుఁగుచుండెను.

సిద్ధాశ్రమమున వసించు ముచు లందఱు విశ్వామిత్ర మునీం ద్రునిఁ జూచి, సంతసముతో గంతులువేయుచు వచ్చి, అతనికిఁ బూజ లొనర్చి, రాజపుత్రులయిన రామలక్ష్మణులకును సతిధిపూజ లొనరించిరి. అంతనా రాజమూలక కొంతతడవు బడలికఁదీర్చికొని, లేచి చేతులు గట్టుకొని, విశ్వామిత్రుని ముందట నిలబడినవారలై, విశ్వామిత్ర మునీంద్రునిఁ జూచి, “మునిపుంగవా, తాము యజ్ఞదీక్ష వహించి యాగము మొరలుపెట్టుఁడు. ఈ యాశ్రమము పేరు సిద్ధాశ్రమము గదా. ఆపేరు సత్య మగునట్లు మీ యాగము సిద్ధినొందును.” అని చెప్పిరి. వారు చెప్పినమాట విని బహుతేజసుగల విశ్వామిత్రుఁడు జితేంద్రియుఁడై నియమముతో యాగము చేయనారంభించెను. రామ లక్ష్మణులును మిక్కిలి జాగ్రత్తతో నారేయి గడపి వేకువను లేచి, స్నాన సాధ్యావ్యన్యూహానములు నెఱవేర్చి, పరిశుద్ధులై నియమముతో జపముచేసి, యగ్నిహోత్రమున హోమముచేయుచున్న విశ్వామిత్రునికి నమస్కరించిరి.

30-వ సర్గము

— విశ్వామిత్రమహాముని యాగముసేయుట —

అంత, దేశమును, గాలమును గనిపెట్టి, వానికిఁదగినట్లు మాటాడ నేర్చినవారలగు శత్రుసహారులైన రాజపుత్రు లిరువురును దగినదేశమున దగిన కాలమును గనిపెట్టి విశ్వామిత్రమహామునిని జూచి, “యో మహాత్మా, యెపు డా రాక్షసులు వత్తురు? వారినిగూర్చి మే మే సమచిమునఁగాచియుండవలెను? ఆ సమయము మించకుండులాగున మాకుఁ దెలుపవలయు. మే మాసమయము గనిపెట్టి జాగ్రత్తతో నుండవలెనుగదా. దయచేసి చెప్పు”మని యడిగిరి. ఆ కాక్సుత్స్థులగు

రాజపుత్రు లివ్విధమునఁ బలుకుచు, మిక్కిలి మున్నాహముతో యుర్ధముచేయఁ ద్వరపడుచుండఁగఁ జూచి మును లందఱు కడుసంత సము నొందినవారై వారిని గొనియాడి, “సమయోత్పన్నులారా, మీర ప్రేషనము మొదలఱు రాత్రులు మమ్ము రాక్షసులపండి కాపాడ వలయు. ఈ విశ్వామిత్రుఁడు యాకదీక్ష బూని, యున్నవాఁడు గాన పోరులతో మాబలాదక మానముతో నుండును.” అని చెప్పిరి.

మహా సమస్త లు కీర్తి వడసిన రాజపుత్రు లీరువు సమ ముగులు చెప్పినమాటలు విని, యా యాఱు రేయిబరహు నిద్ర నూని, తపో నము గాచాడుచు, గొప్ప వింక్ష దాల్చి, యేది చెప్పినను జేయుటకు సిద్ధులై విశ్వామిత్రునిఁ గాచియుండిరి. ఇట్లయిరుగఁగళ్ళు నయిదు రాత్రులు గడచి మఃజువసినము రా.గానే, రాము మ లక్ష్మణుం జూచి, “లక్ష్మణా! నీ నీ పినమున దుఱింత హెచ్చరిక గలిగియుండు’మని చెప్పెను.

రాముఁడు రాక్షసులతోడి పోరునకు సిద్ధుడై యట్లు లక్ష్మణు నితోఁ జెప్పుచుండఁగా, యజ్ఞశాలయందున్న విశ్వామిత్రమునియు ఋత్విజులను ఒరివేష్టించియున్న యజ్ఞవేది చక్కగా జ్వలంప నారం బించెను. మఱి యు నచట నుండుచుండియున్న దర్భలు, పానపాత్రములు, సమిధలు, పుష్పములు మొదలగు యజ్ఞ సామగ్రులతోఁ గూడియున్న యజ్ఞశాల మండ నారంభించెను. అప్పుడు విధియుక్తంబుగను, మంత్ర పూర్వకముగను యాగంబు జరుగుచుండ నంకఱకు గగుర్పాటు గలుగఁజేయు గొప్ప యట్టహాసం బాకసంబునఁ గలిగెను. వర్షా కాలమునందుఁ భయంకరాకారులగు సుబాహు మారీచులును, వారి యనుచరులును గాఱుమబ్బులు బయలుదేఱి యాకసమును గప్పినట్లు మాయతో నాకసమును గప్పి పరువెత్తుకొని వచ్చి రక్తవర్షమును గురి పించరి. ఆ యజ్ఞ వేదిక యంతయు రక్తప్రవాహముచేఁ దడుపబడినదై వెలుగుచుండెను. అప్పుడు రాముఁడు వెంటనే పరుగెత్తుకొనుచు వచ్చి యాకసమున నావరించియున్న యారాక్షసులను జూచెను. తర్వాత నత్యుద్రుతముగా మీదిమీదికిఁ బరుగిడుచు మారీచ సుబాహులు

వచ్చుచుండుటఁ జూచి లక్ష్మణునితో నిట్లనియె. “లక్ష్మణా, మాన
వాస్త్రముచే, గాలి బుబ్బులగు జెవరఁగొట్టురీతిని మాంసమును భుజిం
చుచు దుష్టకార్యములఁ జేయుచున్న రాక్షసులను సంహరించెదను”
అని చెప్పి, మిక్కిలి క్రోధముతో, దగదగవని వెలుఁగుచున్న మాన
వాస్త్రమును మారీచుని రొమ్ముపయిఁ బ్రయోగించెను. ఆ మానవాస్త్ర
మా మారీచుని నూలుయోజనముల దూరము ద్రోసికొనిపోయి నది
సముద్రమునఁ బడవై చెను. గొప్ప యస్త్రముచేఁ గొట్టఁబడవందన విక్కు
దోచక యచ్చటఁ దెలివెగప్పి పడి, మారీచుఁడు సముద్రములో మునిగి
పోవుటను రాముఁ డెఱిగి, లక్ష్మణుని జూచి, “చూడుము తమ్ముడా,
యీ మానవాస్త్రము మారీచుని యుసురు దీయక, వానిబుద్ధికై
మైకము గల్గించి, వానిని బహుయోజనములదూరమున కావల నొచు
కొనిపోయి ద్రోసినది. తక్కిన రాక్షసులను నేను విడిచిపెట్టుట లేదు.
వారు కడుదుష్టులు, కించి త్తయినను డయలేనివారు, పాపకర్తములఁ
జేయువారు, యజ్ఞముల ధ్వంసముచేయువారు, రక్తమును బానము
చేయువారు. ఆ రక్షసుల నందఱును నొక మహారత్నములోపల
పఢించెదను” అని చెప్పెను. అట్లుచెప్పి, యత్యుభృతమైన యాగ్నే
యాస్త్రమును కైకొని సుబాహువు తొమ్మన వేయఁగా, నతఁ డా
బాణముచే నేలఁగూలెను. అంతట మిగిలియున్న రాక్షసుల నందఱును
వాయువ్యాస్త్రమును బ్రయోగించి మునీశ్వరులకు సంతోషము గలి
గించును నొక్కువ్వుడి సంహరించెను. ఇట్లారాముఁడు యజ్ఞ ధ్వంసకు
లైన రాక్షసుల నందఱును సంహరింపఁగా రాక్షససంహారానంతర
మింద్రునిఁ బూజించిన ట్లారాముని మును లందఱు పూజించిరి. అంత
యజ్ఞము పరిసమాప్తి కాఁగా విశ్వామిత్రమహర్షి దిక్కులన్నియు
నిరుపద్రవములై కాన్పించుటఁ జూచి రామునితో నిట్లనియె. ‘రామా!
నీవలన నేన గృతార్థుఁడనైతిని. నీవు గురువువాక్యమును నెఱవేర్చిన
వాఁడవైతిని. ఇది సిద్ధాశ్రమ మను మాటను సత్యము చేసితివి.’ అని
రామునిఁ గొనియాడెను.

31-వ పద్యము.

~~విశ్వామిత్రుడు రాశులక్ష్యము విశ్వామిత్రుని మిదిలాపురమునకుఁబోవుట~~

తామొప్పుకొనిన కార్యముఁ దేలి నాగించిన విదవ రామలక్ష్మణులు నాంద్రేయ ఒహుసంతోషముతోఁగూడి, దితఁబాసి, సోయిగా నిద్రించి పేరుననేలేచి, వారు ప్రాతఃపుష్టములు నన్నింటిని ముగించుకొని, విశ్వామిత్ర మునీంద్రుఁడు, తక్కిన ఋషులును గూడియున్న తావునకుఁ బోయి, అగ్నిహోత్రుని చందమున, దేజిల్లుదున్న విశ్వామిత్రుని కభివాదము నేసి, బహు గంభీరముగను, నిష్కంఠము నస్తుహమునితో “మనీంద్రా, మే మిరువుఁడగు రక్ష రాక్షాశులకు పనిచేయుఁ గావలయున్నాము. ఇంకను మావలనఁ గావలసిన పను లేవో యానలముఁదూ.” అని యడుగ నచ్చట నున్న ఋషులు విశ్వామిత్రుని బురస్కరించుకొని రామునితో నిట్లు చెప్పిరి. “నరశ్రేష్ఠా! మిథిలానగరాధీశుఁడగు జనకమహారాజు బహు ప్రసిద్ధమైన యాగ మొక్కటి చేయనున్నాఁడు. మే మచ్చటి కేఁగుదుము. నీవును మాతోడ నచ్చటికి రావలసివది. అచ్చట నొకవంతయైగ ధనుస్సున్నది. మిగుల బలమును, గాఢతయుఁ గలిగి, వెలుఁగుచున్న యా ధనుస్సు నొక యాగసమయమున జనకమహారాజునకు దేవతలు సంపాదించి, యొసంగిరి. దేవతలు గాని, గంధర్వులుగాని, అసురులుగాని, రాక్షసులుగాని, యెవ్వరును దాని నెక్కువెట్టఁజాలక పోయిరి ఇక మనుజులమాట చెప్పనేల! ఎక్కువ ఒలకాలులగు ననేకులు రాజులును, రాజకుమారులును వచ్చి దాని నెక్కిడలేక యవమానపడిపోయి యున్నారు. నరసింహుఁడా, నీవుమాతోడ వచ్చినచో నటు నాజనకుని ధనుస్సును, అద్భుతమైన అతని యజ్ఞమును జూడఁగలవు. పూర్వమొకప్పుడు మిథిలాధిపతియగు జనకమహారాజు యాగముచేయుచోటఁ బ్రకాశింపఁజేయు నీ ధనుస్సును బొందుటయే యాగమునకు ఫలమునుగా గోరెను. దేవతలును నాలాగే యా మహారాజునకు దాని ననుగ్రహించిరి. జనకమహారాజు నుత్తమోత్తమ మని కొనియాడఁదగిన యాధనుస్సును దనయింట నుంచి

కొని ప్రతిదినము దానిని నానావిధ సుగంధధూపదీపములచేతఁ బూజి
యించుచు వచ్చుచున్నాఁడు.” అని చెప్పిరి.

అనంతరము విశ్వామిత్రమునీంద్రుఁడు రాజపుత్రులగు రావ
లక్ష్మణులకు నెంటఁ బెట్టుకొని, మునిసంఘములతో నటనుండి బయలు
వెడలునపుడు ఆ మునీంద్రుఁడు వనదేశతల నుద్దేశించి, “ఓ
వనదేశతలారా, మీకు మేలు గలుగునుగాక. ఇచ్చట నా కార్యము
బాగుగా నెవేరుచుచేత, నే నిచ్చటనుండి వెడలి గంగానది కు త్తరముగా
హిమవత్పర్వతమునకుఁ బోవఁ బయనమై యున్నాను.” అని చెప్పి నీధ్ధా
శ్రమమునకుఁ బ్రదక్షిణముగ చచ్చి, తక్కిన మును లందఱు వెంబడి
వచ్చుచుండ నుత్తరముఖముగాఁ దిరిగి, బ్రహ్మవేత్తల యగ్నిసాధనము
లతోఁ గూడిన బండ్లు నూలులకొలఁగిగా వెంబడి వచ్చుచుండఁ బయన
మాయెను ఆ మునిశ్రేష్ఠునిమీఁద నున్న విశ్వాసముచే నానీధ్ధాశ్రమ
మమున నున్న మృగములుచు, బక్షులుచు నమృతమునిని వెంబడించి
నవి, కొంతదూర మేగిన పిదప, విశ్వామిత్రమునీంద్రుఁడు పక్షులను
మృగంబులను జూచి వానిని దమ తావులకుఁ బోవ ననుజ్ఞ యొసఁగి
పంపెను. బహుదూరము దారి నడచి సూర్యాస్తమయ సమయమునకు
వీరబందఱు శోణదము నొడ్డునఁ జేరిరి.

దినకరుఁ డ స్తమింపఁగనే, స్నానము, సంధ్య మొదలగు ననుష్ఠాన
ములు వారందఱు విధిప్రకారముగ ముగించుకొని యచ్చట గూర్చుం
డిరి. రాముఁడును లక్ష్మణునితోఁగూడఁ దన యనుష్ఠానములను దీర్చుకొని
వచ్చి, మునుల నంగఱుకు నమస్కరించి, విశ్వామిత్రుని యెదుటఁ గూర్చుం
డిరి. వెండియు రాముఁడు మహామునినిజూచి, కుతూహలముతో “భగవం
తుఁడా, యిది యే దేశము? సంపూర్ణములైన వనంబులచే నిది శోభిల్లు
చున్నది. ఈదేశవృత్తాంతము నెఱుంగ నాకు మనంబున నుత్సాహము
గలుగుచున్నది” అని యడిగెను. ఇట్లు రాముఁ డడుగఁగా, మహాతప
స్సంపన్నుఁడగు విశ్వామిత్రమునీంద్రుఁడు రాముని కోరిక దీర్చుకొరి,
ఋషులందఱు చుట్టుగూర్చుండియుండ నా దేశముయొక్క చరిత్రము
నీ క్రిందివిధమునఁ జెప్పదొడఁగెను.

చున్నది. దీని గట్టున చున్న పొలము లెల్లను సారవంతములై, సకల సస్యములతోఁ గూడియున్నవి.

రఘువందచా, కుశనాభుఁ డచురాజునికి ఘృతాచియందు నూటు వ్రుకు సొగసుకఁజైలగు కూతులు పుట్టిరి. ఆ నూటువ్రుకు కిన్యలును వయసు చచ్చిచదివిన నొకదినమునఁ దమ దేహములను భూషణములచే చలంకరింపుకొని, చర్మకాలమునందలి మెటుములవలె వెలుంగుచు, నొక యుందనైన తోటకుఁ బోయి, యాడుచుఁ బాడుచు, వీణెమొదలగు వాద్యముల వాయించుచు, దమ కాలము నతివినోదముగాఁ బుచ్చుచుండిరి. సుందరములయిన సర్వాయవములు గలవారును, బుడమి యందు మాపమున సాటి లేనివాఁడను నై యా రాజకన్య లాయుద్యా పంబునఁదూఁబ్రకాశించుచుండిరి.

ఇట్లు సకల శుభలక్షణములతోను, సద్గుణములతోను, స్త్రాయము తోను వెలుంగుచున్న యా పడుచుల నందఱు జూచి సర్వాంతర్యామి యైనవాయుదేవుఁడు “ఓకాంతామణులారా, మిమ్ము నందఱ నేను వరించుచున్నాఁడను. మీరందఱు నన్నుఁ బెండ్లాడుఁడు. మీకందఱ కీమనుష్యత్వము పోయి దేవత్వము వచ్చునట్లు వరం బొసంగెదను. మీరు దేవత్వము పొందుటచే మరణము లేక, దీర్ఘాయువు గలవారలై యుందురు. అందఱకును యశావసంబు నిలుకడలేనిది. అందును మనుజులందఱి మిక్కిలి నిలకడలేనిది. మీరు నన్నుఁ బెండ్లియై, యెప్పటికిఁ దఱుగని జన్మనము గలవారలై దేవత్వము నొందుదురు” అని చెప్పెను.

అడ్డగింపనలవికాని కార్యములఁ జేయు నవ్వాయుదేవునియొక్క వాక్యముల నాచూర్వము పడుచులు విని, గొల్లన నవ్వి, యావాయుదేవునిఁ జూచి, “దేవతలలో శ్రేష్టుఁడైనవాఁడా, నీవు సకల భూతములలోఁగలను సందరించువాఁడవు? మే మందఱము నీ ప్రభావము నెఱింగినవారమే. అట్లున్నను నీవు మమ్మేల యిట్లవమానించి మాట్లాడితివి? దేవతోత్తమా, మే మందఱము గుశనాభమహారాజు కూతులము. ఇది మీకుఁ దెలియదా? మమ్ము నవమానించెడు నీవు దేవతవుగా నున్నను, నిన్ను మాతపోమహిమచే నీస్థానమునుండి తొలగించుటకు మాకు శక్తి గలదు. కాని మాతపస్సును మేము కాపాడుకొను

చున్నాము. ఓరీ దుర్వతీ! మాతండ్రి నీకు మృత్యువుగాకుండుగాక. తల్లివేదిదగు మాతండ్రి నరకూసింపకుము. మేము మాతండ్రి స్థితి యించిన పురుషుని ఒరిణయమయ్యెదము. తండ్రియే మాకు బ్రభువు. తండ్రియే మాకు ఒరమదైవము. మాతండ్రి మమ్ము నెవరిచ్చునో, యతడే మాకు భర్త యగు" నని చెప్పిరి.

ఇట్లా కన్యలు చెప్పిన మాట విని, వాయుదేవుడు మెక్కులి వలెనీసవాడై, వారి దేహములలోఁ బ్రవేశించి, చేతులు కాళ్ళు మొదలగు నవయనములు పట్టుకొనిపోయి కలువ లగునట్లు చేసెను. ఇవిధమున నాకన్యలు వాయుదేవునిచేఁ గలుచలుగాఁ జేయఁబడి, తన యందమైనమే నవలక్షణయ్యెనని మిక్కిలి సిగ్గుచు, వ్యసనమును గల వారలై, కన్నులు విడుచుచుఁ గడుపేగముతోఁ దమతండ్రికిడ కేతెంచి నేలమీదఁబడిరి. అంతఁ గుశనాభుఁడుచు కడుసొగసుకత్తెలగు లన ముద్దుగూతులు చేతులు కాళ్ళు పట్టుకొనిపోయి, యట్లు వ్యసనముతో వచ్చిన రీతిని జూచి, తత్తరపడినవాడై, తన కూతులం జూచి, "తల్లు లారా, యేమి యిది చెప్పుడు! ఎవఁడిట్టియన్యాయమునకుఁ బాలుపడెను. మిమ్ము నెవఁడిట్లు మఱుగుజ్జలఁ జేసెను? ఏల మీరు పరుండి పొరలుచు మాఁజలాడకున్నారు." అని యడిగెను. ఇట్లడుగుచు నిట్టూర్పునిగిడించి, వారు చెప్పినమాటలు లెప్పుగా నాలకించుటకై సావధానుడై యతఁడు యుండెను.

33-వ సర్గ ము.

❧ ఎక్వామిత్ర జన్మ వృత్తాంతము (కుశనాభుని యోర్పు) ❧

కుశనాభుఁ డివిధమున నడిగిన పలుకులు వినియీతని నూర్పులు కూతులును శిరములు నోక తండ్రిపాదములకు నమస్కరించి "తండ్రి, నకల ప్రాణులలోపల సంచరించు వాయుదేవుఁడు దుర్బుధి పుట్టుటచే మమ్ము భంగపఱుకఁ గోరి బెదరించెను. అతఁడు న్యాయమార్గముఁ దప్పి యన్యాయమునందుఁ దలంపుపెట్టెను. అప్పుడాతనితో మేము "మాకుఁ దండ్రియున్నాఁడు. నీకు శుభమగుగాక. మేము స్వతంత్రులము గాము. మాతండ్రి సీకొసఁగునేని ఆయ నమగు" మని పలికతిమి. "అయిన నా చెడులంపుగల వాయుదేవుఁడు మా వేడికొలు పుచ్చుకొనక,

మిమ్ము నందఱును మఱుగఁజ్జలము గావించెను” అనిరి. గోప్పభార్యకుఁ
డును, కాంత గిలవాఁడునైన కుశనాభుఁడు తన కూతులు చెప్పిన పలు
కులు విని, తన నూర్వరు కూతులతో నిట్లనెను. “బిడ్డలారా, ఒప్పు
లనునది గోప్పతనమున కుండలలైన లక్షణము, మీరందఱు క్రైకమత్యము
గలిగి గోప్పకార్యంబు సేసితరి. మనకుల గౌరవమును గావాచిరి. ఆడు
నారికిఁ గాని, మగవారికిఁగాని ‘యోధు’ అనునదే యొక గోప్పభూష
ణము. సకల జనులును నోర్పుగలిగియుండరు. అందును దేవతలకుఁ దఱు
చుగా నోర్పునుమాటయే లేదు. నూకందఱి కిప్పు డెంత యోధు
గలిగెనో, యంత యోధు నూకందఱికి నెల్లప్పుడు నుండుట మంచిది.
బిడ్డలారా, తమయే దానము, తమయే యజ్ఞము, తమయే సత్యము,
తమయే కీర్తి, తమయే ధర్మము. సమస్త ప్రపంచము తమచేతినే
నిలిచియున్నది.” అని తనకూతులతోఁ జెప్పి, వారిని బంపించి,
తా నన్ని యాలోచనలందు నేర్పరి గనుక, “ఇక మనము మనకూతు
లకుఁ బెండ్లి సేయకుండుట సరిగాదు. మనకులమునకు, గోత్రమునకుఁ
దగిన వరుని వెదకి శుభముహూర్తమున వీరిని మంచిచోట నిచ్చి వివా
హముచేయవలయు”నను విషయమును మంత్రులతోడ నాలోచింపఁ
దొడఁగెను.

కుశనాభుఁడు రాజ్యము సేయుచున్న కాలములోనే చూళి యను
నొక గోప్ప తాపసుఁ డుండెను. అతఁ డస్థలీత బ్రహ్మచారియు, ఆచార
సంపన్నుఁడు నై వైదికమగు తపస్సును చేయుచుండెను. తపస్సు చేయు
చుండు నమ్మనిపరునికి నూర్తి శయ్యుక్కి కూతురైన సోమదయను గం
ధర్వకాంత శుశ్రూష చేయుచుండెను. ఒరామా, నీకు మేలుగలుగుఁ
గాక. ఆ సోమద యివ్విధంబున నమ్మనీంధ్రునకు శుశ్రూష సల్పుచుఁ
గడు ధర్మాత్మురాలై యుండఁగా, నమ్మనిపుంగవుఁ డామెయొక్క శుశ్రూ
షచే గడు సంతసంబు నొంది, కాలయోగముచే నాసోమదం జూచి,
“ఒరుగువా, నీయొక్క పరివర్త్యకుఁ గడుసంతసమందితని, నీకు మేల
య్యెడు, నీకేమి వరము గావలెనో వేడు మిచ్చెద” ననెను. అమ్మని
తనయడ విక్కిలి ప్రేమగల్గి యున్నాడని యెఱింగి, కడుసంతసము
నందినదై, తాను మాటలలో నేర్పరి గనుక, విధుర్వ్యుండుతో

నమ్మునివరునితో నిట్లనెను. “ఓమునీంద్రా ! సకల ధర్మముల నెఱింగెను
వాఁడా, బ్రహ్మసంబంధమైన తపస్సునందు సిద్ధిచొందె బ్రహ్మవర్చస్సుతోఁ
గూడినవాఁడవై వెలుంగుచున్న సీర్ముఁ జూచిన బ్రహ్మదేవునిఁ జూచి
నట్లే యున్నది. ఇట్లు బ్రహ్మతపస్సును, బ్రహ్మవర్చస్సును గల్గియున్న
యొకకొడుకు నాకుఁ గలుగవలయును. నాకెంతదయకను భర్తలేడు.
నే నొక్కనికి నింతవఱకును పాఠ్యముగాను. నేను నిన్ను శరణుఁ జొచ్చి
తిని. నాకుఁ దపోమహిమచేఁ గొడుకు ననుగ్రహింపవలయును” అని
యడిగెను. ఇట్లాసోమద చెప్పినమాట విన్నచూలి నామదయొక్క
స్వర్ణములను, మంచి నడతలను జక్కఁగా నెఱింగినవాఁడగుటవలనను,
నామె తనయొడ సుంచిన భక్తి విశ్వాసములను జక్కఁగా ననుభవించిన
వాఁ డగుటవలనను, నామెను మిక్కిలి మెచ్చుకొని, తన తపో మహిమ
వలన మనంబున సంకల్పించి, బ్రహ్మదత్తుఁ డను నొకపుత్రుని సృజించి
యామె కొసఁగెను.

ఆ సోమదయొక్క పుత్రుఁడగు బ్రహ్మదత్తుఁడు విశేషకాంతితోఁ
గూడినవాఁడై, దేవేంద్రుఁ డమరావతిం బాలించునట్లు, కాంపిల్యపుర
మును బాలించుచుండెను. ఓకాకుత్స్థుఁడా, ధర్మముల నెల్ల నెఱింగెను
కుశనాభుఁడు తన సూర్యురు కూతులను బ్రహ్మదత్తున కొసఁ
గుటకు మనమున నిశ్చయించుకొనెను. అట్లు నిశ్చయించి, యా మహా
కాంతిగల కుశనాభ నృపాలుఁడు బ్రహ్మదత్తుని బిలిపించి, కడునుప్పొంగు
చుండు మనసుతోఁ దన సూర్యురు కూతులను నా బ్రహ్మదత్తున
కిచ్చెను. ఓ రఘునందనా, బ్రహ్మదత్తమహిపాలుఁడు వరుసగా నా
సూర్యులు కన్యలను బెండ్లాడి, యష్టరసలచేఁ జాట్టబడిన దేవేంద్రుని
మాడ్కి వెలుంగుచుండెను. ఆ బ్రహ్మదత్తునిచేయి యాకన్యలపైఁ దగు
లఁగనే వారు తమ మఱుగుజ్ఞతనమును, వికారరూపమును విడిచి,
చింతఃబాసి, యతిసౌందర్యముతో వెలయుచుండిరి.

ఇవిధముగా వాయుదేవునివలనఁ దన కూతులకుఁ గలిగిన
యవమానంబు దొలఁగుటఁ జూచి, కుశనాభుఁడు మిక్కిలి సంతసము
నొందెను. అంతఁ గుశనాభుఁడు పెండ్లికొడుకగు బ్రహ్మదత్తునికి బహు
విధ మర్యాదలు సేసి, యాతని నాతని పత్నులతోను, ఉపాధ్యాయుల

తోను అతని కగరమునకుఁ బంపెను. సొమదయుఁ దసకుమారుఁడు తన కై న పడుచులను బెండ్లాడి, నచ్చుటను జూచి, యుప్పొంగి, తన లోడండ్రచందటను చేతులతోఁ జటిమిచటిమి, కుశనాభుని ఒహు విధంబులఁ గొనియాడి, మరలను నుప్పొంగి యూచందాస్థిమండు మునింగెను.

34-వ సర్గము.

శ్రీకృష్ణార్జునసృష్టాంశము

అట్లు బ్రహ్మదత్తుడు తన రాధ్యమునకుఁ బోవఁగనే కుశనాభుఁడు పుత్రులు లేమింజేసి, పుత్రహతతఁ బడయఁగోరి, పుత్రకామేష్టి యాగము చెయుచుండఁగా, కక్షగొప్పవాడగు బ్రహ్మమూలస పుత్రుఁడైన కుశుఁడు తన పుత్రుడగు కుశనాభవృషాలునిం జూచి, “ఓకుమాగా! నీకు బలవీర్యాదులందు సాచివచ్చు ధర్మబుద్ధిగల వాడయిన గాధి యను పుత్రుఁడు నీకు బుట్టుగలఁడు. వానివలన నీకీర్తి యెల్ల దెసలఁ బర్వి శాశ్వతముగా ముండును.” అని తనపుత్రునితోఁ జెప్పి, యాకాశము నొచ్చి, శాశ్వతమగు బ్రహ్మలోకంబునకుఁ బోయెను.

అంతఁ గొంతకాలమునకు పివేకియైన యా కుశనాభునకుఁ గడు ధర్మాత్ముడగు గాధియను పుత్రుఁడు పుట్టెను. ఓ కాకుత్స్థుడవైన రామ చంద్రా! నే నాగాధిరాజునకుఁ బుత్రుడను. నేను గుళిమనిఁశమనా బుట్టుటంజేసి, నన్నుఁ గొళికుండనియు బిలుతును. నాకక్కయగు సత్య వతియను నామె యొకతె యుండెను. ఆమెను బుచ్చకుని కిచ్చిరి. ఆమె మహాపతివ్రత. ఆమె తనభర్తకు శుశ్రూష సేయుచుండి యాతనితోడ బొందితోనే స్వర్గము నొందినది. మితయు నామెయే జనులకు మేలు గలుగ వలె ననిగోరి, పరమపావనమైన కౌళికియను నదీయాపమున హిమ వత్స్పత ప్రాంతమునఁ బాటుచున్నది. పవిత్రజలముగల ఆనదియందు మునిగినవారి పాపము లెల్లఁ దొలఁగును. ఆసత్యవతి మహాపతి వ్రతయు, సత్యముఁ దప్పనిదియు, ధర్మమున నిలుకడగలదియు నై పతి శుశ్రూష చేయుచు మహాత్మురా లని ప్రసిద్ధి నొందినది గాన నామె రూపాంతరమగు కౌళికి యను నీ నదియు ననులలో నెల్లఁ బరమోత్తమ

మనీ ప్రసిద్ధిపడసియున్నది. నేనును నా యక్కయందలి చెలిమిచే హిమ వ్రతము పాప్యమున నీ కౌశికవసితేరంబున నున్నవాడను. నే నొక యాగము దలపెట్టి, యాకౌశికవది బాసి యాసిద్ధాశ్రమముఁ జేరితి నీ ప్రతాపనుపలన నాతలచిన కార్యము నెఱవేఱెను. ఒకమా, నీనడిగి తివి గాన, నీ దేశచరిత్రమును నానంశ చరిత్రమును జెప్పితిని. నేను కథలు చెప్పుచుండుటచే సగమురాత్రి గడచినది. ఇకనీవు పయంఁ నిద్దుర పొము. నీకు మే లయ్యెడు మనకుదారిలో నేమియానాటంకము గలుగ కుండుగాక! రఘునందనా, చెట్లన్నియుఁ గడలకి మెదలకియున్నవి. మృగ ములు, పక్షులు తమతరు యిరవులలోఁ జేరి నిద్రించుచున్నవి. దిక్కులం దాతఁ గటికీ చీకటి గ్రమ్మియున్నది. సంజచాయ తొలఁగి, యాకా శము నేత్రములవంటి నక్షత్రములతోఁ గూడినదై, వానికాంతులచే వెలుగుచున్నది. పుడవియందుఁ బర్వియుండు చీకటి బొగొట్టుచుఁ జందమామ దిన చల్లని కిరణముల వ్యాపింపఁజేయుటచే లోకములందలి జంతువుల యుల్లముల కుల్లాసంబొదవుచు నుదయించుచున్నాఁడు. రాత్రులందుఁ దిరుగు సకల జంతువులను నడయాడుచున్నవి. నంజుడు విసువారయి వెఱపుఁగల్గించు యక్షులు, రక్కసులు నచ్చటచ్చటఁ దిరుగుచున్నారు.” అని చెప్పి విశ్వామిత్రుఁడు తనమాట చాలించెను. అంతఁ గూడవచ్చిన మును లందఱు విశ్వామిత్రునిమాటలు ‘బాగుబాగు’ని తల యూచి, యతనిని జూచి “ఈ కుశికవంశము గొప్ప మహిమగిలది, ఎల్లప్పుడు ఘర్షణముఁ బాయకుండనవి. ఈకుశికవంశమునఁ బుట్టినవారందఱు పురుషశ్రేష్ఠులు, గొప్పవారు, బ్రహ్మదేవునిఁ బోలువారు. వారందఱిలోఁ గీర్తిమంతుడగు విశ్వామిత్రుడవను నీవును, నీ యక్కయగు నదీశ్రేష్ఠ రూపమైన కౌశికియు నా కులమునకు వన్నె దెచ్చినవారలు” అని యాత నిని బొగడిరి. ఇట్లు మునీంద్రు లందఱు దన్నుఁ గొనియాడుచుండ బ్రహ్మతేజస్సుగల విశ్వామిత్రుఁడు కాంతియుక్తుడయిన సూర్యుఁ డస్తమించునట్లు నిద్రించెను. రామఁడును లక్ష్మణుఁడును యించుక యాశ్చర్యమునొంది విశ్వామిత్రమునీంద్రునిఁ బొగడి, కూడఁ బరుండి, దారి నడకివలని బడలికతో బాగుగా నిద్రించిరి.

35-వ సర్గము.

గంగానదీప్రభాము

ఇప్పటిదమున విశ్వామిత్రుని మహర్షులతోడ శోణనదముగట్టున నాచేలు గడపి వేరువను లేచి. రామునికడకుఁ బోయి, “రఘునందనా, చక్కఁగాఁ దెల్లవాఁడవది. లేలెవ్వు. ప్రాతస్సంధ్యాకాలము సమీపించి నది. వేగిరముగా నాహ్నికములు దీర్చుకొని, దారినడచెదము” అని చెప్పెను. అంత రాముఁ డమ్మనీంద్రునిమాటలు విని, వెంటనే లేచి ప్రాతరాహ్నికముల నెల్లఁ దీర్చుకొని, పయనమునకు నాయితఁడై, “ఈ శోణనదము బహు రమ్మమై యున్నది. లోతులేక ఇసుక తిన్నె లచే వెలయుచున్నది. ఏదారిని మన మీశోణనదమును దాటుదము” అని యడిగెను. అంత విశ్వామిత్రమునీశ్వరుఁడు “ఋషులందఱు వాడు కగా దాఁటెడి యీ దారినే మనము దాటవలయును” అని బదులు నెప్పెను.

ఇట్లు చెప్పిన విశ్వామిత్రుని మాటలు విని, యందఱు వేగ శోణ నదము దాటి, విశ్వామిత్రుని వెంబడిఁ బోవుచు, సకలవిధములగు నరణములఁ జూచుచుఁ గడుదూరము చని, మధ్యాహ్న కాలము వచ్చు నప్పటికి, సకల ఋషులచే చుపాసింఁబడుచుండు నదీశ్రేష్ఠమైన గంగానదిని జూచిరి. హంసలు, బెగ్గురుపక్షులు మొదలగువానితోఁగూడి పవిత్రమగు తేటనీరు గలిగియుండు గంగానదిని జూచి, మును లందఱును రామలక్ష్మణు లును గడుమోద మందిరి. అంత వారందఱు నా గంగానదియొడ్డున విడిసి, ఆనదియందు స్నానము నేసి యథావిధిగ దేవ పితృ తర్పణములు గావించి, ఔపాసనములు సల్పి, హోమశేషమును భుజించి, పవిత్రమైన గంగానదీతీరమున విశ్వామిత్రుని చుట్టును కూర్చుండి, బడలిక దీర్చు కొనుచుండిరి. రామలక్ష్మణులును సమృహమునియొక్క చేరువను కూర్చుండి యుండిరి.

అప్పుడు శ్రీరామమూర్తి విశ్వామిత్రమునీంద్రునిఁ జూచి, “భగ వంతుఁడా, గంగానది మూడుసాయలై మూడులోకములం దెట్లు పాటి, సముద్రములోఁ గలియుచున్నది? ఈ గంగామహిమ వినవలయు నని యాశపడియున్నాను” అని వేడుకొనెను. ఇట్లు శ్రీరాముఁ డడు

గంగనే విశ్వామిత్రమహర్షి గంగయొక్క పుట్టుకను, పెంపును గూర్చి చెప్పట కారంభించెను.

సకల లోహములకును నుత్పత్తిస్థానమైన హిమవంతుడగు కొక గొప్పపర్వతరాజు గలఁడుగదా! అతనికి బుడమిని పాటిలేని రూపము గల యిరువురు కూతులు పుట్టిరి. ఆ యిరువురికిని దల్లి మేరుపర్వత రాజు పుత్రకయు, హిమవంతునికి చ్ఛ్రియపత్నియు సొగసుకత్తెయు నగు మనోరమ యను నామె, హిమవంతున కా మనోరమయు గీగంగ చెడ్డకూతురుగఁ బుట్టినది. ఆమెకు వెంబడి ఉమ యను రెండవ కూతురు పుట్టినది. తొల్లి యొకప్పుడు దేవత లందఱు హిమవంతునికిడ కేగుదెంచి, “ఓపర్వతరాజా, తమ కుమార్తెయగు గంగ స్వర్గ మర్త్య పాతాళలోకములు మూఁటియందుఁ బ్రవహింపవలయును. ఆమెవలన దేవతలమైన మాకుఁ గొన్ని పనులు గావలసియున్నవి” యని ప్రార్థించిరి. అంత హిమవంతుడును మూఁడు లోకములకును మేలుసేయఁగోరి, స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగునదియు, లోకములఁ బావనంబు సేయునదియు నైన తన కూతురగు గంగను యాచకుల మనోరథము విఫలంబు సేయరా దని యెఱింగినవాఁడై దేవతల కొసఁగెను. అంత దేవతలందఱు ముల్లోకముల మేలుసేయఁగోరువారై, యా గంగాదేవిని ఒడసి, తమ కార్యము నెఱవేరుటచే మనంబులం దానందము నొంది స్వర్గలోకమునకుఁ జనిరి. గంగయు ముల్లోకంబులఁ ద్రినహించి, వాటిని బావనంబుచేసెను. పంఘు నందనా, హిమవంతుని రెండవ కూతురగు నుమ యనునామె కరివ వ్రతము పూని, తపస్సే ధనముగా నెంచిన దగుటచేఁ దపము సేసెను. ఇట్లుగ్రమగు తపస్సుచేసి, సకలజనులచేఁ బొగడఁబడునట్టి తన రెండవ కూతురగు నుమాదేవిని పాటిలేని మహిమముగల పరమశివుని కిచ్చి వివాహము చేసెను. నదులలో నుత్తమురాలగు గంగయు, నుమాదేవియు నీహిమవంతుని కూతులు. వీరిద్దఱు జనులచేఁ గొనియాడఁ ఒడు వారు. మూఁడుదారులఁ బ్రవహించుగంగ, సర్వదా జలము గలిగి నదై మొదట నాకాశమార్గమునంబోయి స్వర్గలోకము నొంది వెలయు చున్నది

36-వ సర్గము.

— గంగయొక్కయు, ఉపయొక్కయు జరిత్రము —

ఆ మహాముని యిన్విధమున జెప్పఁగా, సూర్యులైన రామలక్ష్మణు లాకాధరు విని సంతసించిరి. అంత రాముఁడు మునిశ్రేష్ఠునితో నీట్లు నియే 'ఓమహాత్మా, తాము చెప్పినకథ ఓహుపుణ్య ప్రదమైయున్నది. పర్వతరాజును హిమవంతుని వెద్దకహతురగు గంగయొక్క చరిత్రమును విస్తరించి చెప్పవలయును. ఆమె దేవలోకమున నేమిసేసినది? ఈభూలోకమున నేమిసేసినది? తాము విస్తరించి చెప్పవలయును. అన్నింటిని విస్తరింపఁగా నెఱింగిన వారుగదా తాము! లోకములను బవిత్రముచేయు నీ గంగానది యే కారణముచే మూఁడుపాయలుగాఁ జేలి ప్రసహించినది? మఱియు నీ నదీశ్రేష్ఠమగుగంగానది మూఁడుపాయలై మూఁడులోకములందుఁ బాతీయచ్చటచ్చట నేయేకావ్యములుచేసి ప్రసిద్ధి నొందినది? ఓ ధర్మజ్ఞుడవైన మహామునీ నీవీచిషయంబు సవిస్తరముగ వినిపింపవలయు" నని శ్రీరాముఁడు విశ్వామిత్రుని బ్రార్థించెను. ఇట్లుకీకుత్స్నచంశజుడయిన రాముఁడు ప్రశ్న సేయఁగా, విశ్వామిత్రమునీంద్రుఁడు ఋషులందఱు విచుచుండ, గంగయొక్క కథనంతయు సవిస్తరముగాఁ చెప్పఁచొడగెను. "రామచంద్రా, తొల్లి యొకప్పుడు దీర్ఘకాలము తప మొనరించినశంకరుఁడు పార్వతిని బెండ్లాడి, యామెపై మోహముఁగొని, సంసారసుఖము ననుభవించుచుండెను. ఇట్లాశంకరుఁడు పార్వతితోఁ గూడి నూలు దేవవత్సరములు సుసార సుఖము ననుభవించుచున్నచు, నామెయం దాతనికిఁ బుత్రోత్పత్తి యింకను గలుగదయ్యె. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు మొదలగు దేవత లందఱు "పార్వతీయందుఁ బుట్టబోవు పుత్రుని నెవ్వఁ డోర్వఁగలఁడు?" అని మిక్కిలి వెఱచినవారలై భగవంతుడగు శంకరుని కిడ కేతెంచి, నమస్కరించి, యిట్లనిరి. "ఓ భగవంతుడా, దేవదేవుడా, లోకమునకు మేలుసేయుటయందే శ్రద్ధగల యో మహేశ్వరా, దేవతలమగు మేము నమస్కరించుచున్నాము. మాయం దను గ్రహము సేయవలయు. ఓ దేవోత్తమా, నీ పీఠమువలనఁ బుట్టిన పుత్రుని లోకంబులు భరింపఁజాలవు. కావున దాము వేవోక్తమగు యోగమునొంది తమ దేవితోడఁగూడి తటంబు సేయవలయు. లోక

ముల మేలుకై తమ లేజర్సును తమయందే నిల్పికొనుడు" అని దేవతలు పలుకఁగా, సకలలోకములను నధిరాజగు పరమేశ్వరుడు దేవతల వాక్యమును విని వారి నుటల కట్టి" కానిండని యొప్పుకొని, మఱల వారలతో నిట్లనియె. "ఓ దేవతలారా, నేను నా శరీరముగందే నా వీర్యమును దరించెదను. పార్వతీగారు నన శోణితమును దన శరీరమునందే నిలుపుకొనుచు దానివలన దేవతలును, భూమియు నెమిడి బడయుదురుగాక. అయినను నిప్పుడు వీర్యస్థానంబునుండి జాతిన శ్రేష్ఠుమగు వీర్యము నెవ్వడు ధరింపఁగలరో? దానిని నాకు జెప్పుడు" అని పరమేశ్వరుఁ డడుగఁగా, దేవతలు "పరమేశ్వరా, యిప్పుడు స్నానంబు నుండి చలించిన యీ వీర్యమును భూదేవి ధరింపఁగలదు" అని పరమేశ్వరునితోఁ జెప్పగా నా పరమేశ్వరుఁ డా వీర్యమును భూమిపై విడువఁగా, నా వీర్యము పర్వతములు, నదులుగల భూమియంతయు నిండెను. అంతట దేవత లగ్ని హోత్రుని జూచి, "ఓ యగ్ని, నీవు వాయుదేవునితోఁగూడి రుద్రవీర్యముతోఁ బ్రవేశింపు" మని చెప్పిరి. అంత నగ్నిదేవుఁ డా వీర్యములోఁ బ్రవేశించెను. అటుపిమ్మట నా వీర్యము శ్వేతపర్వతమై యొప్పెను. మఱియు నది యగ్నివలెను సూర్యునివలెను జ్వలించు శ్రేష్ఠమైన రెల్లు (శరవణము) తోఁపుగా నయ్యెను. శరవణమునందు మహాకాంతిగల కుమారస్వామి పుట్టెను. అతనిని కృత్తిక లాఱుఁగురును బాలిచ్చి పెంచుటచే నతఁడు కార్తికెయుండనియు, అగ్ని హోత్రునివలనఁ బుట్టుటచే నగ్ని సంభవుఁ డనియుఁ జెట్లు వహించెను. అంత దేవతలు ఋషి గణంబులతోడఁ గడు సంతోషమును బొంది యప్పరమేశ్వరునిఁ బార్వతీదేవిని మిగుల భక్తితోఁ బూజలునేసిరి.

ఓ రామా! యంతటఁ బార్వతీదేవి కోపముచే నెఱ్ఱనైన కన్నులు గలదై, యవగడముఁ దెలుపుచు దేవతలను భూదేవిని శపింపఁగోరి, దేవతలం జూచి, "యో దేవతలారా, పుత్రసంతతికై నాస్థాన నాథునితో రమించుచున్న సమయమున నాటంకమును గలుగఁజేసితిరి గాన, మీరు మీ భార్యలందుఁ బుత్రులఁ బడయక యుందురుగాక! ఇదిమొదలు మీరు సంతతిలేనివారలై యుందురుగాక!" యని దేవ

తలను శశించి, భూదేవి జూచి, “యోసీ నా ప్రాణనాథుని వీర్యము నీవు దాల్చితివిగాన నీవు నానాచూరములుదాల్చి పలువురకుఁ బట్టించె యుచువు. మఱి నాకుఁ గొడుగు, పుట్టుట కిష్టపడకుంటిని గాన నా కోపముచే బాపాత్మురాలవ్రాఁ జేయఁబడినదానవై నీ వెప్పటికిని బుత్తులవలనఁ గలుగు సంతసము నొనఁజాలవు” అని భూదేవి శపించెను.

అప్పుడు పరమేశ్వరుఁడు నీగ్గుడియన్న దేవతల నెల్ల వీడ్కొలిపి, వరుణునిచే నేలఁబడు పశ్చిమదిశ కేగి, యచ్చట హిమవత్స ర్వతముయొక్క యుత్తరపుడ్రవ న నుండు నొక శిఖరంబునఁ బార్వతీ దేవితోఁగూడి తపం బొనరించుచుండెను.

ఓ రామా, నేను నీ కిష్టడు పార్వతియొక్క జన్మవృత్తాంతము విస్తరించి తెల్పితని. ఇక * గంగయొక్క పుట్టుకనుగూర్చి చెప్పెదను. నీవును లక్షణునిలోఁగూడ గమనించి వివరలయు నని విశ్వామిత్రుఁడు రామునితోఁ జెప్పెను.

37-వ సర్గము.

— కుమారస్వామి పుట్టుక —

ఇట్లు పరమేశ్వరుఁడు పార్వతితోఁ గూడ హిమవంతముఁ జేరి, తపస్సు చేయుచుండఁగా, దొల్లి మొఁప్పుడు, ఇంద్రుఁడు, అగ్ని హోత్రుఁడు మొదలగు దేవత లందఱు మహర్షి సమూహములతోఁ గూడి, తమకు సేనాధికతి నొకనిని నేర్పఱచుకొనఁగోరి, బ్రహ్మదేవుని కడకుఁ బోయిరి. అట్లు పోయి, యగ్ని హోత్రుని ముందుంచుకొని, దేవతలందఱింద్రునితోఁగూడ భగవంతుఁడగు నలువకు నమస్కరించి యిట్లనిరి. “ఓ భగవంతుడా, నీవు మాకు మున్నొక సేనానాయకు నేర్పఱచితివి. అతని తండ్రియగు శంకరుఁ డిప్పుడు పార్వతితోఁగూడ నుగ్రమయిన తపస్సుచేయుచున్నాఁడు. కావున నీవు లోకము మేలు గలుగుటకై, యిప్పుడు చేయఁదగు పని చేయవలయు. ఏపని నెట్లు చేయవలసినదియు నెఱింగిన వాడవు. కనుక తగు నేర్పాటు చేయ

* గంగానదివలనఁ బుట్టిన కుమారస్వామినిగూర్చి చెప్పెదనని మహేశ్వర తీర్థల వ్యాఖ్యానము.

పలయును. నీవే మాకు దిక్కు.” అని దేవతలు ప్రార్థింప లోక
 ముల కెల్ల సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవుఁ డా వేల్పుల పలుకు లాల
 కించి, యా వేల్పులను మంచిమాటలచే నోదార్చుచు నీట్లనియె.
 “ఓ దేవతలారా, మీకు మీపత్నులందు బిడ్డలు పుట్టరని పార్వతీదేవి
 శాపం బొసఁగెనుగదా, ఆమెమాట తప్పుదు. అదిసత్యము. సంశయము
 లేదు. ఇదిగో యాకాశగంగ యున్నదిగదా. దేవతల కెల్ల సేనానాయ
 కుఁడును, శత్రువులను సంహరించువాఁడు నైనపుత్రుఁడు నన్నిదేవుం
 డీ గంగాదేవియందుఁ బుట్టిపడఁగలఁడు. పర్వతములకు తేడగు హిమ
 వంతుని కామె పెద్దకూతురు. ఆమె యా కొమఁడనిఁ బ్రేమతో
 గైకొనును. పార్వతికిని ఈ విషయ మొప్పుచుండును. సందియము
 లేదు.” అని, బ్రహ్మదేవుండు చెప్పఁగా దేవత లందఱు ‘మహాత్మా, తమ
 కృపవలన మేము ధన్యుల మైతిమి. నూ పనులు చక్కఁబడినవి’ యని
 చెప్పి బ్రహ్మదేవునికి సమస్కరించి పూజించిరి. అంతట వారు బ్రహ్మదేవుని
 యాజ్ఞవడసి, లోహము లన్నింటిచే వెలుఁగుచున్న వెండికొండ కేగి,
 పుత్రోత్పాదనంబునకై యగ్నిహోత్రునినియమించి, “యోహుతాశనా,
 పర్వతరాజగు హిమవంతునికిఁ గూతురగు గంగయందు శివునివలన సీవు
 బాల్చియున్న వీర్యమును విడుపుము. ఇది దేవతల కందఱకుఁ గావలసిన
 కార్యము. నీ వీకార్యంబు బాగుగఁ జేయుము” అని యానతీయఁగా,
 పావకుఁ డట్లే యని దేవతలతోఁ జెప్పి, గంగాదేవికడ కేతెంచి, ‘యో
 దేవీ! నీవు గర్భము దాల్చుము. ఇది దేవతల కెల్ల నిష్ఠకుగు కార్యము”
 అని చెప్పుడు. గంగాదేవి యగ్ని పలుకులు విని నదీరూపమువిడిచి,
 యందమైన స్త్రీరూపముఁ దాల్చి యగ్నిహోత్రునియెదుట నిలఁబడెను.
 అంతట నా జ్వలనుఁ డచ్చుగువయొక్క సొబగు చూచి మోహించి,
 యా వీర్యంబును దన యవయవములచుండి విడిచి, యా గంగాదేవి
 నంతటఁ దడిపెను. ఆమె యన్ని యంగము లా వీర్యముతో నిండెను.
 అప్పుడు గంగాదేవియొక్క యన్ని యంగము లా వీర్యముయొక్క
 వేడిమిఁ దాళఁజాలని వాయెను. అంత గంగాదేవి యాతేజంబు దాల్చు
 జాలక, మిక్కిలి నొచ్చినదై, “యగ్నిహోత్రుఁడా, నీవు నాయం దుంచిన
 వీర్యము నేఁ దాల్చుజాలకున్నాను. దాని వేడిమి నాయన్నియంగము

లను గాల్చుచున్నది. నే నీవీర్ణమును దాల్చుజాలను.” అని సకలదేవతలకు ముఖమయిన యగ్నిహోత్రునితోఁ జెప్పెను. అప్పుడు సకలదేవతల యజ్ఞభాగములగు హవిస్సులు ఆశేసముగాఁగల యగ్నిహోత్రుఁడు గంగాదేవితో “నా వీర్ణము నీ హిమవంతమందలి యొక తిప్పపై చుంచుము” అని చెప్పెను. ఆ ప్రకారమే గంగాదేవి యోర్వరాని పేడిమిగలవై వెలుగుచుండు గర్భమును దన యంగములనుండి యా హిమవంతమందలి యొక తిప్పపై నడలెను. ఆ వీర్ణమునుండి తతతత మెఱయు బంగారు, వెండియుఁ బుట్టినవి. ఆ వీర్ణముయొక్క తొడము చేత రాగియు, గాఢీయుమును బుట్టినవి. ఆ వీర్ణముయొక్క మలమే తగ రముగాను, సీసముగాను నయినది. ఇట్లావీర్ణము పుడమిపైఁ బడి, యనేక ధాతువులుగా పెంపొందినది. ఆ గంగాదేవి యా గర్భమును హిమవత్సర్వతమునం దుంచగనే, యా పర్వతమునందలి సకుంతమును బంగారుమయమై వెలుగుచుండెను. పురుషశ్రేష్ఠుఁడవగు రామమూర్తి, బంగారము అగ్నికి సాటివచ్చు కాంతిగలదై, యదిమొదలు ‘జాత రూపము’ అని పేరు దాల్చెను. ఆ పర్వతమందలి కసవుచెట్లు, తీరగెలు, పొదలు బంగారుమయములై వెలుగుచుండెను. అప్పుడు దేవేంద్రుఁడు మున్నుగాఁగల దేవత లందఱు గంగాదేవి విడిచిన వీర్ణంబునఁ బుట్టిన కుమారునికిఁ బాలించుటకై, కృత్తికలను ప్రార్థించిరి. ఆ కృత్తికలును “మే మీకుమారునికిఁ బాలింతుమేని, ఇతఁడు మాపుత్రుఁ డని వ్యవహరింపవలయు నని, దేవతలతో నొకయేర్పాటుచేసికొని, యా కుమారునికిఁ దామె తల్లు లనినిశ్చయించికొని యా బిడ్డకుఁ బుట్టినవెంటనే పాలిచ్చెద మనిరి. దేవతలును కృత్తికలను జూచి, “మీ రడిగిన చొప్పు ననే యితఁడు కార్తికేయుఁడు (కృత్తికలపుత్రుఁడు) అను పేరితో ముల్లోకములందును బ్రసిద్ధిఁ గాంచును. సంశయములేదు” అనిచెప్పిరి. ఆ కృత్తికలు దేవతల పలుకులు విని సంతసించి, గర్భస్థావమునుండి, యగ్నిహోత్రునివలె వెలుగుచున్న యా కుమారుని, స్నానము చేయించిరి. అతఁడు గర్భస్థావముతోఁగూడ జాతినందున, దేవత లా మహాత్ముఁడయిన కుమారునికి స్కందుఁ డనియుఁ బేరుపెట్టిరి. ఆ కుమారుఁడు క్రిందఁబడఁగానే, కృత్తికలకుఁ బాలుచేసెను. ఆ కుమారుఁడు తా నాఱు

మోములవాడయి, యా యాటుకృత్తికల చనుబాలను వ్రాగెను. ఆ కుమారుడు కృత్తికల చనుబాల నొకపూటద్రాగి, సుకుమార హుంబు గల్గియున్నను, తన పరాక్రమముచే దైత్యుల సేవలనెల్ల జయింపగలవాడయ్యె. అంత నగ్నిహోత్రుడు మొదలగు వేల్పు లందఱుకూడి తులరేని వెలుగు గలిగియున్న యా కుమారుని గమకు శేనాధిపతినిగాఁ జేసికొనిరి.

ఓ రామచంద్రా! నేను నీకు గంగాదేవియొక్క చరిత్రమును గూర్చియు, గుమారస్వామిపుట్టుకను గూర్చియు జెప్పితిని. ఈ పుణ్యచరిత్రము విన్నవారికి నిహపరసౌఖ్యములు రెండును గలుగును. కాకుత్స్థుడా, కార్తికేయునియందు భక్తుడై యెవఁడును, వాడు దీర్ఘాయస్సు గలవాడై, దీర్ఘాయువుగల పుత్రపౌత్రులతోఁగూడి, కుమార లోకమును బొందును” అని విశ్వామిత్రుడు రామునితో జెప్పెను.

38 - వ సర్గము.

— సగరుడు యాగముచేయఁ దలచుట —

ఇవిధముగా గంగాదేవి వృత్తాంతమును రామునికి జెప్పి, మఱల విశ్వామిత్ర మహాముని రామునితో నిట్లనియె:—

పూర్వము సగరుడచు చక్రవర్తి అయోధ్యాపట్టణ మేలుచుండెను. అతఁడు మహాశూరుడు. ధర్మాత్ముడు. ఆతనికి సంతానము గావలెని కోరిక యుండెగాని సంతానము కలుగకపోయెను. ఆగర నృపాలుని పెద్దభార్య విదర్భరాజుమాతృకు. ఆమెవేరు కేళిని. ఆమె ధర్మము సందె యాస్థ గలిగినది. అసత్యము మాట్లాడనిది. ఆమెన రెండవభార్య యరిష్ట నేమియొక్క కూతురగు సుమతి. ఆమెకు సౌందర్యమున సాటి వచ్చువారి భూమండలమున లేరు. సగరనృపాలుడు సంతతిని బడయఁ గోరి తనయిద్దఱు పత్నులతోడ హిమవంతమున కేగి, యచ్చట భృగు ప్రసవణమను నొక గిరియందుఁ దపము సేయుచుండెను. ఇట్లు సగర చక్రవర్తి తపము సేయుచుండఁగా నూతేండ్లు నిండినది. ఆ తపమునకు మెచ్చి, సత్యవంతులలో, మేటియైన భృగుమహాముని యాతని కొక వరం బొసంగెను. “ఓపురుషశ్రేష్ఠా, నీకు బిడ్డ లనేకులు పుట్టగలరు. లోకంబున సాటిలేని యశమును బొందెదవు. నీ భార్యలలో నొకతెకు వంశ

కరుడైన పుత్రుఁ డొక్కఁడు పుట్టుచు, మఱియొకతె కలువదివేలమంది
 కొడుకులు పుట్టుదురు.” అని భృగుమహర్షి చెప్పుచుండఁగా, సగరచక్ర
 వర్తియొక్క పత్ను లిరువురు నెక్కువ మక్కువతోఁ జేతులు జోపించి
 యిది యమహర్షిం జూచి, “మహాత్మా, యెవతె కొక్కఁడే కొడుకుపుట్టును?
 యిది యనేకులకు గొడుగులకు గనుగు? ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! మీ
 మాట యెప్పుటికె వ్యర్థముగాదు. అది తప్పక జరుగును. మే మాసంగతి
 నెఱుగఁగోరుచున్నారము. మా కెఱింగించవలయు”నని ప్రార్థించిరి. వా
 రిరువురి యా మాటలు విని, సుమధర్మిష్టుడైన యా భృగుమహర్షి
 “ఓమగువలారా, ఒక్కఁ డయ్యెనేని యాతఁడు వంశోద్ధారకుఁ డగును.
 పెక్కుమంది యగుదురేని వాడు మహాబలవంతులుగాను, కీర్తిమంతులు
 గాను, మహోత్సాహము గలవారైగాను చుందురు. మీయిష్టము. ఎవ
 రేగరుచును గోరదురో కోరుచును”డని చెప్పెను. రఘునందనా,
 అప్పుడు కేళిని యాభృగుమహానుని పలుకులు విని, తనప్రియుని యెదు
 టనే నాకు వంశకరుడైన యొకపుత్రుఁడు చాలు ననెను. అంత గరుడుని
 తోఁబుట్టునగు నా సుమతి యెక్కువ పూనికి గలవారును, కీర్తి గోరు
 నారు నైన యలువదివేలమంది కొడుకులు తనకుఁ బుట్టవలెననికోరెను.
 ఇట్లు తన ప్రియపత్నులు భృగుమహర్షి వలన వరములం బడయఁగానే,
 సగరచక్రవర్తి భృగుమహర్షికి సాష్టాంగ ప్రణామము లాచరించి ప్రద
 ష్ఠాణముసేసి, పత్నులతోఁగూడి తన పట్టణమునకు మరలెను. అంతటఁ
 గొంతకాలమునకు సగరుని పెద్దభార్యయగు కేళిని గర్భంబు ధరియించి,
 యసమంజఁ డను కుమారుని గనెను. ఓనరశ్రేష్ఠుఁడా, సుమతియన్ననో
 సొరకాయవంటి గర్భపిండమును బ్రసవించెను. ఆ పిండమును బగులఁ
 దీయఁగానే యలువదివేలమంది బిడ్డలు బయలువెడలిరి. అట్లు బయలు
 వెడలిన బిడ్డలను నేతితో నిండిన కుండలలో దాదులుపెంచిరి. తర్వాత
 నాసగరపుత్రు లలువదివేలమందియుఁ బెద్దకాలమునకు రూపయావన
 శాలులై యుండిరి. అప్పుడు సగరుని పెద్దభార్య పుత్రుఁడగు సమం
 జసుఁ డూరిలోనున్న పసిబిడ్డలను సరయానదిలోఁ బడవైచి, నదిలో
 మునుగుచుండు వారినిజూచి బిగ్గరగా నవ్వుచుండెడివాఁడు. ఇట్లు పా
 పపుఁ బనులొనర్చువాఁడును, మంచివారికిఁ గీడు చేయువాఁడును, బట్టణ

వాసులకుఁ గీడుచేయుటయందే పట్టుదల గలవాఁడును నైన యా కొఁమరుని సగరుఁడు పట్టణమునుండి వెడలనడఁచెను. ఆ యసమంజానికి వీర్యవంతుడయిన యంశుమంతుఁడను నొక కొడుకుండెను. వాఁడు జనుల కంతట కొప్పికవాఁడును, జనుల శిల్ప శేలుచేయువాఁడునై యుండెను. తర్వాతఁ గొంతకాలమునకు సగరస్థానికి యాగము నేయవలె ననుకొని పుట్టెను. నేదవేదాంగముల నెల్ల నెఱిగిన సగరుం డీట్లు నిశ్చయించి, ఋత్విజుల నందఱు నిర్దిష్ఠిగా నానిసాయమాన నియాగంబు నాయ నుపక్రమించెను.

౩౧ - వ స గ ము.

సగరపుత్రులు భూమిని ద్రక్షుట

విశ్వామిత్రమహాముని యివ్విధంబుగఁ జెప్పి నిలువఁగనే రాముఁడు మిక్కిలి యానందముతో విశ్వామిత్రునిఁ జూచి, “మా వంశములో పూర్వికుడైన సగరుఁడు యాగమునుజేసినక్రమమును దెలియ నాతు రిత గల్గియున్నాను.” అని యడిగెను. వెంటనే విశ్వామిత్రుఁడు చిలువవృద్ధు నన్ని రాముని జూచి యిట్లనెను. “రాఘవఁడా, సగరుని వృత్తాంతము సవిస్తరముగఁ జెప్పెద నాలకింపుము. రెండు ప్రక్కలందును నొక్కటియొక్కటి మిక్కిలి యెత్తయి, నడుమ నేనియుఁ గొండలు లేకుండుటచేత నొక్క దాని నొక్కటి మాచుచుండు వింధ్యపర్వతము నకును, శంకరుని మాచుచు గుహువత్పర్వతమునకు నడుమనుండు ప్రదేశములో నీ యాగము జరిగెను. ఓ సరశార్దూలా, సాధారణముగా నీ రెండుపర్వతములకు నడుమనున్న యీ ప్రదేశము యజ్ఞములు చేయుటకుఁ దగినది. ఓ కాకుల్దా, ఆ యాగము నిమిత్తము గుఱ్ఱమును విడువఁగనే, యతని పెద్దభ్రాతృ కుమారుని కుమారుడగు నంశుమంతుఁ డనువాఁడు తనచేత గడ్డిపెల్లు దాల్చి, తన్ను, సారథిని, గుఱ్ఱములను గాపాడుచుఁ బరమేశ్వరంకువేలమంది నైనికులతోఁ జోరాడఁగలమహారథుడై, యజ్ఞశ్యముం గాపాడుటకు సగరుని యానతిం బడసి, దానిని వెంబడించి పోయెను. సగరచక్రవర్తియొక్క యాగమున నుక్థకాలమునందు దేవేంద్రుఁడు రాత సమాపంబుదాల్చి, యా యజ్ఞపశువును నశ్వమును హరించి, పాత శమున నుంచెను.

ఇట్లు గుఱ్ఱము నతఁ డెత్తుకొనిపోఁగానే, యాగము చేయుంచు చున్న ఋత్విక్కు లందఱు సగర మహారాజును జూచి, “మహారాజా, యీ యుర్ధ్వదివమున యజ్ఞపశువు నెవఁడో తీసికొనిపోవుచున్నాఁడు వానిఁజంపుము. గుఱ్ఱమును మఱిలించుకొని రమ్ము. ఇది యజ్ఞమునకు లోపము. దీనివలన నంగఱకుఁ జెఱుపు వాటిల్లుచు’ ఓనృపాలా! యజ్ఞమున లోపము వాటిల్ల కుండులాగునఁ జేయవలయును” అని చెప్పిరి. అప్పుడు సగరుండు ఆ సభయందలి ఋత్విజుల మాట విని, తన యటు వదిలేమంది కొమరులకు బిలిచి, “ఓ శూరులగు ఓడ్డలారా! రాక్షసులు మన యజ్ఞశ్వము నెత్తుకొనిపోయియుండు రని నేను తలంపను. రాక్షసు లిప్పుడు మన యాగంబుఁజెఱచుటకుఁ గారణము లేదు. ఏల యనిన, నీ యశ్వమేధయాగమును మంత్రిములచేఁ బరిశుద్ధులైన గొప్ప పేరు గల ఋత్విక్కులు చేయుంచుచున్నారు. కాబట్టి యో నాయనలారా, మీరు పొండు అన్ని సముద్రములతోఁ గూడిన సకల భూమండల ములు వెదకుఁడు. ఒక్కొక్క యామడగా భూమి నంతయు వెదకుఁడు. మన యజ్ఞశ్వమును దొంగిలించిన మనుష్యుఁడు చిక్కునంత దనుకఁ బుడమినిద్ర వ్రువఁడు. నేను యజ్ఞవీక్ష వహించియున్నాఁడ. నేను బయటఁ బోఁకూడదు. నేను మీ బిడ్డలను గాపాడుచు, ఋత్విజులతోడఁ గూడి యజ్ఞశ్వము దొరకునంతవఱకు నిచ్చట నుండెదను. మీకు మేలయ్యెడు పోయిరం” డని చెప్పెను. సగరనృపాలునిచే నిట్లు చెప్పఁబడినవారలై, బలనంతులగు సగరుని పుత్రు లందఱు తండ్రియానతికొ గట్టువడి భూలోకంబున వెదకఁ బయనమైరి. ఇట్లు పయనమై, సగర పుత్రులు ఒక్కొక్కరు నొక్క యోజనము వెడల్పును నొక్క యోజనము నిడివియుఁగల ప్రదేశమువంతున భూమినంతయు వజ్రాయుధ ములఁబోలు తమ గోళ్యతోఁ ద్రవ్విరి. ఇట్లు వారు వజ్రాయుధంబులఁ బోలు శూలములచేతను, కడు గొప్పవగు నాగేళ్యచేతను బుడమి నంతయుఁ ద్రవ్వచుండ నా భూమి యదరి గొప్పచప్పుడు చేయు చుండెను. అట్లు వారు భూమి త్రవ్వనపుడు నలిగిన పాములును, రక్కసులును, మఱియుఁ బాతాళమున నుండు జంతువు లన్నియు గొప్ప రొదచేయుచుండెను. ఇట్లు వా రటుచదివేల యోజనములలోఁతు

పుడమి నంతయుఁ బొలాళలోకం బగునట్లు త్రవ్వి, జంబూద్వీపమున నుండు పర్వతము లందును, నదులందును నన్ని ప్రదేశములందును వెదకిరి. అట్లు సగరపుత్రులు భూమి నంతయుఁ ద్రవ్వించుండఁ దేవ గంధర్వ రాక్షస పన్నగాదులు వెఱచి, మనంబుల దిగులుఁ జెంచి బ్రహ్మదేవుని కడ కేగి, మహాత్ముడైన బ్రహ్మదేవునకు మ్రొక్కి, మిక్కిలిదిగముగా నిల్ల నిరి. “భగవంతుడా, సగరపుత్రులు భూమినంతయుఁ ద్రవ్వించున్నారు. పాతాళలోకవాసు లనేకులు మహాత్ము లా సగరపుత్రులచేఁ బంపబడు చున్నారు. “ఇతఁడు మాయజ్ఞమును జెఱపినవాఁడు. ఇతఁడే మా గుఱ్ఱమును దీసికొనిపోవుచున్నాఁడు” అని యా సగరతనూజులు కనఁబడిన ప్రాణుల నెల్లఁ జంపుచున్నారు” అని దేవతలు మున్నగువారందఱు బ్రహ్మ దేవునితో మొఱలిడిరి.

40 - ప స ర్గ ము.

సగరపుత్రులు కపిలమహామునిని జూచుట

దేవతలమొఱ విని జగత్పితామహుఁడగు బ్రహ్మదేవుఁడు సగరపుత్రులబలముచే మోహితుఁడై మిక్కిలి భయభ్రాంతులైయున్న యా దేవతలతో నిట్లు చెప్పెను. దేవతలారా! ఈ భూమి యేవిష్ణుమూర్తికి భార్యగానుండెనో యేవిష్ణుమూర్తి కపిలరూపమును ధరించి యీ భూమిని ధరించుచున్నాఁడో, అట్టి కపిలరూపధారియగు విష్ణువుయొక్క కోవాగ్నిచే నీ యటువదివేలమంది సగరపుత్రులును దగ్ధులు కాఁగలరు. ఇట్లు భూమియంతయుఁ ద్రవ్వఁబడుటయు, నల్పాయుస్సుగల యీ సగరపుత్రులు చచ్చుటయుగను నీ రెండువిషయములును మునుగాఁ దెలిసినవె” అని చెప్పెను. బ్రహ్మదేవుఁడు చెప్పినమాటను ముప్పదిమూఁడు కోట్ల దేవతలును విని, మిక్కిలి యానందము వొంది, చింత విడిచి, తమ తమ నెలవులకుఁ బోయి చేరిరి.

సగరపుత్రులు భూమిని ద్రవ్వించుండఁగాఁ బిమ్మగుడుచప్పుడువలె నొకగొప్ప ధ్వని పుట్టెను. ఆ విధముగా సగరపుత్రులు భూమిని ద్రవ్వి, భూమియంతయుఁ బ్రదక్షిణముగాఁ దిరిగి తండ్రికడకుఁ బోయి “తండ్రి, మేము భూమియంతయు గాలించి చూచితిమి. దేవతలు, అసురులు, రాక్షసులు, పిశాచములు, సర్పములు, కిన్నరులు మొదలైన బలశా

లుల నందఱు నశించితిమి. ఎచ్చోటనైనను నింతదనుకను కనంబడక
పోయిన గుఱ్ఱముగాని, ఆ గుఱ్ఱమును దొంగిలించువొసవోయిన
దుష్టుడగు దొంగగాని మాకుఁ గనబడలేదు. ఇంక మేమేమి చేయ
వలె? ఆలోచించి చెప్పుము. నీకు శుభమగుఁగాకి, అని యడిగిరి.
అట్లు పుత్రులు చెప్పినమాట గుఱ్ఱవర్తి మిక్కిలి కోపించి,
'గుఱ్ఱము! పరితనిన నానినఁ జట్టానని నిలు కాగుఱ్ఱమును తీసికొన
కుండ రావలదు. ఇంకను భూమిని ప్రవృక్షు ఎవ్వఁడునైనను యంగ
పరుగు నశ్వమును గొనకచ్చి నాయాగంబును బూర్తిచేయును"
అని చెప్పెను. అంతట యటుఁ దివేలవఁది సగరపుత్రులును తండ్రివూట
విని సాతానిరొకంబునకుఁ బరుగెత్తవొనిపోయి ముచ్చటఁ ద్రవ్వనారంభి
చిరి. అప్పు డొక్కడ భూమిని మోయుచున్న కొండవంట విరూపాక్ష
మను దిగ్గజమును జూచిరి. రామా! ఆగజము పర్వతములతోను, వనము
లతోను గూడియున్న యీమఁద్ర భూమంశలమును దనతలతో ధరించి
యుండెను. ఆగజ మెప్పుడు మిక్కిలి శ్రమచేఁ దన బడలికను వీర్చుకొను
టకై తలయాపించునో, యప్పుడు భూకంపము సంభవించును. రామా!
ఆసగరపుత్రు లావిరూపాక్షదిగ్గజమునకుఁ బ్రదక్షిణముచేసి దానిని గౌర
వించి రసాతలమును భేదించునని పోయిరి. తర్వాతఁ దూర్పుదిక్కును
భేదించి, మరల దక్షిణదిశఁ బ్రదించిరి. దక్షిణదిశయందును గొప్పపర్వ
తమువంటి మహాపర్వతమును దిగ్గజమును భూమిని మోయుచున్న దానిని
జూచిరి. చాల రాశ్చర్యము నొందిరి. ఇది గాగరమునకుఁ బ్రదక్షిణ
నమస్కారములుచేసి గయని యటువలఁజేలక గతి పుత్రులును బళ్ళిమ
దశను త్రవ్వరి. అక్కడను సౌమనస మను దిగ్గజమును జూచి దానికి.
ప్రదక్షిణము చేసి కుశల మడిగి, యుత్తరదిశను ద్రవ్వనారంభించిరి.
అయిత్తదిశయందును భూమిని మోయుచున్న భద్ర మను దిగ్గజ
మును జూచి గానిని స్మృతించి ప్రదక్షిణ నమస్కారముచేసి భూమిని
ద్రవ్వి ఈశాన్యదిశకుఁ దియి మహారోషముతో భూమినిద్రవ్వి యందు
నారాయణావతారమగు కపిలమహర్షిని, అతని సమీపములోనే సంచ
రించుచున్న గుఱ్ఱమును జూచి మిక్కిలి సంతోషించి గుఱ్ఱమును దొంగి
లిన దొంగ యతఁడే యని కోపముతో నత్యుగ్రులై గ్రుడ్డులులు,

నాగళ్లు నానావిధములైనచెట్లు, రాళ్లు దీసికొని 'ఉండు ఉండు' అని కేకలు పెట్టుచు "ఓరీ, నీ వామాయాగాళ్ళమును వొంగిలి దెచ్చితివే? గురాత్తా! మేము సగరమహారాజు పుత్రులమని తెలియుము" అని కేక లిడుచు నమ్మని మీఁదికి దుమికరి. ఆ మునివరకు డీ సగరపుత్రులు చేసిన రచ్చను విని, కన్నుఁదెరిచి చూచి, యతి కోపముతో హుంకారము చేసెను. వెంటనే యా సగరపుత్రు లందఱు నిర్దోషియైన తపోనిధియగు నా కపిలమహాముని కోపమనెడు మంటలోఁగాలి బూడిదెస్త్రాగు లయిరి.

41-వ సర్గము.

— సగరుయొక్క యాగసూక్తము —

రఘునందనా, సగరుఁడు తన కుమారు లెంత కాలమునకును మరలి రాకుండుటఁ దలంచి పరాక్రమముచే వెలుఁగుచున్న తన ముస వనింబిలిచి, 'నాయనా! నీవు కూరుడవు, విలువిచ్చెనేర్చినవాడవు. మన పెద్దలతో సమానుడవు. నీపినతండ్రి లెచ్చిరికేబోయిరో యంతకు రాకు న్నారు. కావున నీవేగి, వారిగతిని, గుఱ్ఱముపోయిన దారిని గని పెట్టుము. భూమ్యంతర్గతములైన జంతువులు మిక్కిలి బలముగలవి. గొప్పవి. వానిని జంపుటకై ధనుస్సును బాణములను, ఖడ్గమును కైకొని పొమ్ము. నీవు పోవునప్పుడు నమస్కరింపఁదగినవా రెదురుపడినచో, వారికి మ్రొక్కుచు, విఘ్న మొనరించువారలను బరిమార్చుచుఁ బోయిన పని నెఱవేర్చుకొనివచ్చి, నాయజ్ఞము ముగియునట్లు చేయుము" అని చెప్పెను.

ఇట్లు సగరచక్రవర్తి క్షౌరగా, శ్రుంగదానము గల యంశుమంతుఁడు మహాత్ముఁడగు సగరుని యానతిచొప్పున విల్లును బాణములను గైకొని, మహాత్ములగు తనతండ్రులు త్రవ్విన పాతాళలోక మార్గమునే యనుసరించి పోయి, దైత్యదానవ రాక్షసులచేతను, పిశాచపక్షి పన్నగములచేతను బూజింప బడుచుండు దిగ్గజమును జూచి దానికిఁ బ్రదక్షిణంబు నేసి, నేను మరసి తన తండ్రులంకూర్చియు, గుఱ్ఱము నపహరించినవానిని గూర్చియు నాదిగ్గజము నడిగెను. ఆదిగ్గజము నంశుమంతుని వాక్యమునువిని, యోయీ, నీవు కృతార్థుడవగుదువు. నీవుఁ గుఱ్ఱముఁ డోలుకొని వెంటనే రాగలవు" అని చెప్పెను. అట్లు

యా యంశుమంతుడును నా మాట విని, వరుసగా, మర్యాదకుఁ దగి నట్లును దిగ్గజములనెల్ల నడుగ నారంభించెను. అంత మాటాడ నేర్పు గలవగు నాదిగ్గజములచే మర్యాదచేయఁబడి, “త్వరలోనే నీవు గుఱ్ఱమును వీసికొని యీ దారిని బోగలవు” అని యంశుమంతుడు చెప్పఁ బడెను. అంతట నంశుమంతుఁ డతిశీఘ్రమనముతోఁ దనపెద్దలగు సగరపుత్రులు భర్తరాసులై షడియున్నచోటికిఁ బోయి వారిచావునకు విక్కిలి వగచుచు నచ్చటకే జేరువనే సంచరించుచున్న యజ్ఞాత్వముచు చూచెను. తర్వాత భస్మమైపోయిన యారాజపుత్రుల కంవట కుదక దాసము (తర్పణము) చేయఁదలచి జలాశయము కొఱకు వెదకెను. కాని యొక్కడను గాన్పింపక పోయెను. దృష్టి సారించి చూడఁగా వేగమున వాయువుచు బోలెకవారును, తనతండ్రిలకు మేనమామ యును నై న గరుత్తంతుని గాంచెను.

అంత మహావలసంతుఁడగు గరుడుఁ డంశుమంతునితో నిట్లు నయె. “ఒ పురుషశ్రేష్ఠుడా, నీవు వ్యసనపడకుము. వీరిచావు లోక సమ్మతమైనది. మహా బలవంతులగు వీరింవటు గపిలమహాముని కోపాగ్ని చే ఒూడిసేయఁబడి మడిసిరి. ఎవ దుర్తరణము నొందినవారు. వీరికిఁ దర్పణాదులు సేయ నీ లోకక జలము పనికిరాదు. హిమవంతుని పెద్ద కూతురు గంగయును నామె నవీరూపంబున నాకసంబునఁ బాలుచున్నది. ఆ యుదకముతోడఁ దర్పణము నొనరింపుము. లోకముల నెల్లఁ బవిత్ర పఱచునట్టి యా గంగానది జలముతో బూడిదె ప్రోవులుగాఁ జేయఁ బడిన యీ సగరపుత్రులను నకుపుడువేని, లోకములచేఁ గోరఁదగిన గంగచేఁ దడుపఁబడిన యీబూది యీ యటుఁదివేలవందిని స్వర్గము నొందించును. ఓ పురుషశ్రేష్ఠుడా! నీవు గుఱ్ఱమును గొనిపోయి తాత యాగమును నెఱవేర్పుము” అని గరుత్తంతుఁ డంశుమంతునితోఁ జెప్పెను.

పరాక్రమశాలియు కీర్తిగలవాఁడనైన యంశుమంతుడు గరు డునివాక్యమును విని వెంటనే గుఱ్ఱమును దోలుకొని, మఱల సగరుని కడ కేఁగుదెంచెను. ఓ రఘువరనా, ఆ యంశుమంతుడు యజ్ఞదీక్ష వహించియుండు సగరునితో జరిగిన సంగతిని, గరుత్తంతుడు చెప్పిన

మాటలను వినిపించెను. సగరుడును దుర్భరమైన యాఘోరవాత్తను విని, యాగమును కల్పోక్తంబుగను, న్యాయంబుగను బూర్తిచేయించి, కాంతిచే వెలుగుచుఁ బురమునకుఁ జోయెను. తర్వాత నాకాశమునుండి గంగను రప్పించుట కుపాయము గానకయే తదాలోచనతోనె ముప్పది వేలయేండ్లు రాజ్యమేలి దినంగతుఁ డయ్యెను.

42-వ సర్గి ము.

— భగీరథుడు గంగను దెచ్చుటకై తపంబొనరించుట —

ఇట్లు సగరచక్రవర్తి కాలధర్మము నొందఁగనే, మంత్రులును బురజనులును జేరి యాలోచించి మిగుల ధర్మాత్ముడైన యంశుమంతునిఁ దమ రాజునుగా నేర్పఱచుకొనిరి. ఓ రఘునందనా, యా సగరచక్రవర్తి మనుమఁడు మిక్కిలి గొప్పవాఁడను పేరు దెచ్చుకొనెను. అతనికి దిలీపుఁ డను ప్రసిద్ధిగాంచిన పుత్రుఁడు పుట్టెను. అంశుమంతుఁ డా దిలీపునికి పట్టముగట్టి తాను పుణ్యప్రదమగు హిమవత్పర్వత శిఖరమున వెఱపుఁ బుట్టించు తపమొనర్చెను. ఇట్లంశుమంతుఁడు ముప్పదిరెండు వేలేండ్లు రాజ్యముఁ బాలించి, తపోవనమునందే స్వర్గస్థుఁడాయెను. అంతట మహాతేజస్వియైన దిలీపుఁడు రాజ్యము నొంది తన ముత్తాతల చావు సంగతిని విని మిక్కిలి వ్యసనాకులితుఁడై గంగావతరణమునకై యాలోచించి, యెట్లు భూలోకంబునకు గంగను దెచ్చుట? ఎట్లు లాపితరులకుఁ దర్పణము నేయుట. ఎట్లు వారిని స్వర్గము నొందించుట? యని నిత్యము చింత చేయుచుండెను. ఇట్లు చింతచేయుచు నున్న యాతనికిఁ బరమధార్మికుఁ డైన భగీరథుఁ డనుకుమారుఁడు పుట్టెను. దిలీపుఁ డనేక యాగములు చేసి ముప్పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమేలెను. కాని సగరపుత్రుల నుద్ధరించుట కేమి నిశ్చయము దొరకక చివరకుఁ దన కుమారుఁ డగు భగీరథునకు రాజ్యాభిషేకము చేసి వ్యాధిగ్రస్తుడై చనిపోయి తనసంపాదించుకొనియున్న పుణ్యకర్తవ్యమున నింద్రలోకము నొందెను.

రఘునందనా! మహాతేజస్వియుఁ, పరమధార్మికుఁడగు భగీరథుఁడు సంతతి లేనివాఁ డగుటచే సంతానమును గోరువాఁడై యుండెను.

అతడు లేన రాజ్యమును మంత్రుల కప్పగించి గంగను బుడమికి దెచ్చు
బట్టై, గోక్కడై త్రమునకుఁ జని, యచ్చటఁ జేతులఁ బైకెత్తుకొని,
యైకగ్రీవకోత్రముల మధ్యంబునఁ గూర్చుండి, నెల కొక్కమాటు
భోజనము నల్పుచు, నింద్రియముల నడచుకొని, దీర్ఘకాలము తపము
నేసెను. ఇన్నిదంబున నా భగీరథుడు వేయిసంవత్సరము లత్ముగ్రతపము
నేసెను. అంత పృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవుడు సంతసించినవాడై,
దేవతలతోడ తపస్సుచేయుచున్న మహాగుహవుండగు భగీరథుని
కడకేలెని యిట్లనియె. “జనులందఱిచే గొనియాడఁగగు స్వభావము
గల యో భగీరథ మహారాజా, నేను సీతపమునకు మెచ్చితిని. నీయెడ
నాకు మిక్కుటయగు వాత్సల్యము నలిగెను. నీ వతి నియమముతోఁ
దంబు చేసితివి. నీవు నరమదుగు మిచ్చెదను. అని బ్రహ్మ చెప్పగా,
భగీరథుడు సకలలోములకు పృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవునికి మ్రొక్కి,
చేతులు గట్టుకొని. వగ్గఱకు వచ్చి నిలిచినవాడై, “ఓభగవంతుడా, నా
యెడ సీతుఁ ప్రీతి గలదేని, నేఁ జేసిన తపంబునకు ఫలంబుగలదేని, మా
పెద్దలగు సగర పుత్రు లందఱు నావలనఁ దర్పణంబుల నొందుదురుగాక.
ఆ మహా బలవంతులైన సగరుల పుత్రుల బూది గంగానది జలముతోఁ
దడిపినచోఁ నా ముత్తాతలగు సగర పుత్రు లందఱు స్వర్గముఁ జేరుదురు.
మఱియు నిశ్చౌకుకులం బింతయితో వశింపకుండునట్లు నాకుఁ బుత్రసంతతి
నిమ్ము. ఇదియే నాకోరు వరమని బ్రహ్మ నడిగెను.

ఇట్లు భగీరథుఁ డనుగంగా, బ్రహ్మదేవుఁ డతనిని జూచి మృదు
గుధురముగా నెట్లనియె “భగీరథా! యిహ్మౌళువంశోద్ధారకా! యిట్లే
యగునుగాక! నీకు మేలు గలుగును. ఇయినను, నీ వడిగిన మొదటి
వరమగు గంగను బుడమికి దెచ్చుట నీకు నలవి కాదు. పర్వతరాజగు
హిమవంతుని హూతురగు గంగను దాల్చి శంకరునిఁ బ్రార్థింపుము
గంగాపాతమును భూదేవి పైరింపఁజాలదు. ఆ గంగను దాల్చుఁజాలినవాఁ
డీశ్వరుండువక్క మఱియొక్కఁడు నా కగపడుట లేదు.” అని బ్రహ్మ
దేవుడు భగీరథునికి వరమొసంగి, భగీరథుని కోరికిని దీర్చి గంగానదికి
జెప్పి దేవతలతోడ స్వర్గలోకమునకుఁ జనియెను.

43-వ సర్గము.

— గంగ భూకాండమునకు దిగివచ్చుట —

దేవతలకెల్లఁ బ్రభునగు నా పరమేష్ఠి యంతర్ధానము నొండగ నే,
భగీరథుఁడు బొట్టన నైలిమి ద నిలిచి యీశ్వరునిఁగూర్చి, యొక
సంగత్సరకాలము తపమొనరించెను. అంతట నొకయేఁడు నిండఁగ నే,
నలజనులచే నిమగ్నరింపఁబడువాఁడును, జంతువులకెల్లఁ బ్రభువైన
వాఁడు నగు నుమావతి యలనికిఁ బ్రత్యక్షమై “నరేంద్ర! నేను నీరక్షము
నకు మెచ్చితిని. నీ కిష్టమొనఁపనిని జేసెనను. నేను నీ యిష్టముచొప్పున
శైలరాజుకూతురగు గంగాదేవిని తలచు ధరించెనను” అని చెప్పి యంత
ర్ధానము నొందెను.

అంతట జనులందఱిచేతను బొగడవగించిన హిమవంతుని జ్యేష్ఠ
పుత్రకయగు గంగ గొప్ప యాపముఁ దాల్చి సహింపరాని వేగము
గలదై, యాకసమునుండి యుత్తమమైన యీశ్వరుని శిరస్సునఁ బడి,
యితరుల కెవ్వరికిని నడ్డగింపరానిది గాన గర్వమున “నాత్రంబు
తోడ యీశ్వరునిఁగూడఁ గొలిపొయి, పాతాళమునకుఁ జేరెద” నని
తలఁచెను. ఆ ముక్కంటియగు భగవంతుఁడైన యీశ్వరుఁడు గంగ
గర్వము నెఱింగి కోపగించి, దానిని మఱుగు పఱుపఁ దలచెను. అంతటఁ
బవిత్రమైన గంగాదేవి హిమవంతముఁబోలు పావనమైన జటాజూటము
నందొ బడి, యచ్చటనుండి యెంప్రప్రయత్నించియు, జడలలోనుండి
వెలుగడి భూమిండలమునకుఁ బోజాలనిగయ్యెను. అట్లు గంగానది
యా యీశ్వరుని జడలం ద నిల్చిపోయి, యనేక సంగత్సరము లచ్చటనే
నడయాడుచుండెను. భగీరథుఁడు గంగాదేవిని గానక, యచ్చటనే
మఱిల నుగ్రమగు తపమొనరించెను. రఘునందనా, పరమేశ్వరుఁ డాభగీ
రథుని తపస్సునకు మిక్కిలి మెచ్చికొని, తన జడలం దింకియున్న గంగను
బిందుసరోవరము వైపునకు పడిచిపెట్టెను. అట్లు శివుని శిరంబునుండి
బిందుసరోవరమునఁ బడునపు డాగంగ యేగువాయలుగా నేర్పడినది.
అందు నిర్మలోదకము గలవియుఁ బవిత్రములునైన హ్లాదిని, పావని,
నళినియును మూఁడుపాయలు తూర్పుదెనుకుఁ బోయి చేరినవి. అట్లు
స్వచ్ఛమగు జలముగల సుచతు, సీత, సింధువు లనెడి పాయలు

మూఁడును బడమటి దెగుఁ బోయినవి. వానిలో నేడవపాయ భగీరథ నృపాలుని వెంబడించెను. రాజర్షియగు భగీరథుఁడును దివ్యమగు రథమునెక్కి ముందుపోవుచుండ వెంబడించి గంగానది పోయెను. ఆమె యాకాశమునుండి శంకరుని శరంబునబడి యచ్చటనుండి భూమినొందెను. అట్లు వైచుండి క్రిందికి వచ్చుటచే బాతెడి యా గంగాజలము సైరింప రాని యొక్కచ ప్రాతగలిగి యంతట వ్యాపించెను.

ఆ గంగాప్రవాహముతోఁగూడఁ బడునట్టి చేపలతోను, తాఁజేళ్లగుంపులతోను, మొసళ్ళ గుంపులతోను, మఱియు ననేక జంతువులతోను భూమియంతయు వ్యాపింపఁబడి ప్రకాశించుచుండెను. అపుడు దేవ ఋషి గంధర్వ యక్ష సింధు లాకాశమునుండి గంగానది భూలోకము వరకువచ్చుటను జూడఁగోరినవారై, పట్టణములఁ బోలు విమానంబుల మీదను, గుఱ్ఱములమీదను, మేటి యేనుఁగులమీదను, నెక్కి కడు సంబరముతో వచ్చి యా హిమవంతమునందలి విందు సరోవర ప్రాంతమునఁ గూర్చుండిరి. మబ్బులేక నిర్మలమై యుండు నాకాశము గంగా ప్రవాహమును జూడవచ్చు దేవతల గుంపులచేతను, వారి భూషణముల కాంతులచేతను నిండినదై నూలుగురు సూర్యులకాంతి గలిగియున్నట్లు వెలుఁగుచుండెను. చలించుచున్న చేపలు, పాములు, మొసళ్ళు జలజంతువులతో మెఱపులతో వ్యాపించియుండు నాకాశములాగునఁ గాని పించుచు, వేగముగఁ జ్రవహించు ప్రవాహమునందలి తెల్లని నురుగులతో, హంసల గుంపులతోను కూడిన శరత్కాలగుండలి మేఘములఁ బోలియుండెను. ఆ గంగానది పల్లపునేలలందఁ గడవడిగను, విట్ట పల్లములందు వంకరగను, చదరపు భూములందు మిక్కిలి వెడల్పుగను, పల్లములలో లోపలికి వంగినట్లును, బండలు మొదలగు వాని తాఁకుడు గల్గినప్పుడు పై కుబికినట్లుగను, ఉన్నత భూములందు మెల్ల మెల్లగను, పోవుచుండినది. ఒక్కొక్కచోట నీరు నీరు కొట్టుకొనుచు మాటిమాటికిఁ బై కెగయుచు మరల క్రిందబడుచుఁ జూడ సొంపుగానుండెను. ఈశ్వరుని జటాజూటమునుండి జాటి, నేలఁబడిన యా గంగాజలము ముఱికిలేనిదై మిక్కిలి లేటగాఁ బాలుచుండెను.

అప్పు డాకసంబునఁ దిరుగు వేల్పులు, మహర్షులు, గంధర్వులు, భూలోకవాసులగు మనుజులు నీశ్వరుని శిరమునుండి క్రిందఁబడు జల మతిపావనం బని యాగంగలో మునిగిరి. శాపగ్రస్తులై యెవరెవరు స్వర్గమునుండి భూలోకమున జచ్చించిన వారో, వారలందఱు నా గంగా జలములందు స్నానముచేసి, పాపవిముక్తులై పావనులైరి. అట్లు వాఱందఱు గంగాస్నానంబుచేఁ దమపాపముల నెల్లఁ బోఁగొట్టుకొని మఱలఁ దమలోకంబులకుఁ బోయిరి. భూలోకవాసులగు జనులందఱు స్వచ్ఛముగ మెఱయుచున్న యా గంగాజలమును జూచినంతనే పట్టరాని సంతసమొంది, యాగంగానదియందు స్నానముచేసి, తమ బడలక లెల్లఁబాసి, కలఁకఁదేఱిన మనములతోఁ గూడియుండిరి.

భగీరథుఁడును రథం బెక్కి ముందును, ఆతని వెంబడి గంగయుఁ బోవుచుండ దేవతలు, మునులు, దైత్యదానవరాక్షసులు, గంధర్వులు, యక్షులు, కిన్నరులు, వాసుకి మొదలగు సర్పములు, అపరసలందఱును, జలచరంబులగు సకల జంతువులును భగీరథుని వెంబడిఁ బోవుచున్న యాగంగానదిని వెంబడించి పోయిరి. అట్లు వీరందఱు పోవునపుడు భగీరథుఁ డేదెసకుఁ బోవునో, యాదెసకె సకలజనుల పాపములఁ బోఁగొట్టునదియు, బావనురా లనీకీర్తివహించినదియు నగు గంగానది పోయెను. అట్లు గంగానది పాటుచు, వింతయైన మహిమగల జహ్ను మహర్షి యాగంబునేయుచుండఁగా నమృతహామునియొక్క యజ్ఞశాలయందుఁ బ్రవేశించి, దాని నంతయు నీటితో ముంచెను. ఓరాఘవా! యా జహ్ను మహర్షి యా గంగయొక్క గర్వమునుజూచి, కడు నలిగినవాడయి, యతి రుచిగలిగియుండు నాగంగయందలి జలమునంతయుఁ ద్రావెను. అప్పుడు దేవతలు, గంధర్వులు, మునులు బొట్టునీరునులేక గంగనెల్లఁ పానముచేసినందునకు మిక్కిలి యాశ్చర్యపడి, పురుషశ్రేష్టుడైన మహాత్ముడగు జహ్ను మహామునిని బొగడి, “ఓమహాత్మా గంగను విడువుము. దీనిని నీ పుత్రికయని యర్థమిచ్చు ‘జాహ్నవి’ యను పేరితోఁ బిలుతురని” చెప్పఁగా, బ్రహ్మతేజస్సుగల యా జహ్ను మహర్షి సంతసించి తన చెవులలోనుండి గంగను వదలెను. అట్లు జహ్ను మహర్షి చెవులలోనుండి బయటికి వచ్చుటచేత గంగానదికి జాహ్నవియని పేరు గలిగి

నది. ఈతీరున గంగానది జహన్నమహర్షివలన విడువబడి భగీరథుని వెంబడించి సముద్రమునుదొంచి యా భగీరథుని కార్యసిద్ధికోఱకై పాతాళలోకమునకుఁ బోయి చేరెను. అంత రాజ్వియగు భగీరథుడును మహాప్రయాసముతో గంగనుదోడొంది పాతాళమునకుఁబోయి బూడిదరాసులై కడియన్న చనముతాతలనుజూచి ఖిన్నుడయెను. అపుడాశస్త్రరాసులెల్ల గంగాజలముతో లెస్సగాఁ దడిసెను. అంత సగర పుత్రులందఱు దుర్మరముచలనం గలిగిన చాళకమునుండి విముక్తులై స్వర్గప్రాప్తు లైరి.

44-వ సర్గము.

భగీరథుడు గంగను వెచ్చినందుకై ప్రహ్వలన ఐరములు వడయుట

ఇట్లు గంగ తనవెంబడి వచ్చుచుండఁగా భగీరథుడు పాతాళంబునఁ దనముతాతలు బూడిదవ్రాపులుగాఁ బడియున్న తావునకుఁ బోయి, యా భస్మరాసులను దడిపించెనే, లోకముల కెల్ల నధిపతియగు కడులా సనుడు ప్రత్యక్షమై యా భగీరథ మహారాజుతో నిట్లనియె. “ఓ నర శ్రేష్టుడా, నీవు నీ పెద్దలను నరకముననుండి తరింపఁజెసితివి. మహాత్ముడగు సగరునిపుత్రు లఱుచదివేలమందియు స్వర్గమునకేగి, దేవతల మాడ్కిఁ దేజరిల్లుచున్నారు. ఓ పుడమిజేడా, ఎంతవఱకు సముద్రము నందు జలం చింకకయుండునో, అంతవఱకు సగరపుత్రులు స్వర్గమునందు వేల్పులమాడ్కి వెలుగుచుందురు. ఈ గంగానదియుఁ నీకుఁ జెద్ద కొమార్తె కాఁగలదు. ఈ గంగ ‘భాగీరథి’ యనుపేర నీ లోకమున వ్యవహరింపఁబడుచు నుండఁగలదు. ఈ గంగానది స్వర్గమర్త్య పాతాళములు మూడింటియందు మూడుదారులఁ బ్రవహించుటచేఁ ద్రిపథగయనియు, భగీరథుడనను నీచేఁ బుడమికిఁ దేబడినందున భాగీరథియనియు లోకమునఁ బ్రసిద్ధి కెక్కఁగలదు. ఓ మచుజాధిపా, నీవు నీ తాతలకిందఱును తర్పణంబునేసి నీ ప్రతిజ్ఞ చెల్లించికోసుము. నీకుఁ బూర్వము, ఎక్కువ కీర్తిగలవాఁడును, ధర్మవంతులలో నుత్తముఁడును నైన సగరుని కీమనోరథము సిద్ధింపక పోయెను. అట్లే పుడమియందుఁ బరాక్రమమున సాటిలేని యంశుమంతుఁడు గంగను దేవలె నని కోరెను గాని యతనికిని ఈ కోరిక కొనసాగదయ్యె. ఓమహాభాగా! క్షత్రియ

ధర్మము, దప్పక నడచియు, విశేషతప మొనర్చియు, నెక్కువప్రతాపముగల నీ తండ్రియగు దీప్తిపుండు గంగానదిని దే గోరియు మరల నాగోరికనుగూర్చి విచారమునేమియొ గతించెను. అట్టి గొప్పవాఁడందఱు నెఱవేర్చునీ యీ కార్యము నీవు నెఱవేర్చి, యెప్పటికిఁ దఱుగని శాశ్వతమగు కీర్తి నొందితివి. శత్రువుల నణగఁ ద్రొక్కఁజాలిన యోధగీరధుఁడా! నీవు గంగను భూలోకమునకుఁ దెప్పించుట యను కార్యము చేయుటచే, నీకు శాశ్వతమయిన పుణ్యము కలిగినది. ఓ పురుష శ్రేష్ఠుఁడా, సముద్రమువలెఁ బర్వకాలమునందు మాత్రమేకాక, యెల్లప్పుడు స్నానయోగ్యంబయిన యీ గంగయందు నీవు మజ్జనము నేసి, పరిశుద్ధుడవై పుణ్యమలను సంపాదింపుము. ఓ నృవాలా, నీపెద్దల కెల్లఁ దర్పణాదులొనర్చి నీవు స్వనగరంబునకుఁ బోము; నీకుమేలు కలుగునుగాక! నేనును పోయివత్తు” నని చెప్పి, తాను వచ్చినదారి నే దేవదేవుఁడును, సకలజనులకు సృష్టికర్తయు నైన బ్రహ్మదేవుఁడు చేనలోకమునకుఁబోయెను. రఘుశ్రేష్ఠా! రాజర్షియుఁ, గీర్తిగలవాఁడునునగు భగీరథుఁడును తన పెద్దలకెల్ల వరుసఁ దప్పకయు, శాస్త్రప్రకారముగను సుతరక్రియలను దర్పణాదులను జేసి, పరిశుద్ధుడై, తాను దలచిన కార్యంబు నెఱవేటుటచే ధన్యుడై తన నగరంబుజేరి రాజ్యము పాలించుచుండెను. అట్టి భగీరథుఁడు తమకు రాజగుటచే ప్రజలందఱు చింతఁ బొసి, యేమియుఁ గొఱత లేక నిర్భయులై యుండిరి. అనిచెప్పి విశ్వామిత్రమహర్షి రాముని జూచి, ఓ రామచంద్రా, నీకు గంగాచరిత్రము విస్తరించి చెప్పితిని. నీకు సకల క్షేమములు గలుగునుగాక, సంధ్యాకాలంబుఁ దాటిపోవుచున్నది. నీ సంశయము లిప్పటికిఁ జాలింపుము.

ధనమును, కీర్తిని, దీర్ఘాయువును, పుత్రపౌత్ర సంపదను, మోక్షమును, స్వర్గమును నొసఁగుఁజేయి యీ గంగావతరణమును బ్రాప్తానాది నాలుగువర్ణములవారికిని ఎవఁడు వినిపించుచున్నాఁడో, వాఁడు తన పితృదేవతలను సంతోషపఱచుచున్నాఁడు. ఈ గంగావతరణకథ నేమానవుఁడు సావధానుడై వినుచున్నాఁడో, వాని సకలపాపములు నశించుచున్నవి, ఆయుస్సును, కీర్తియు వానికి హెచ్చుచున్నవి.” అని విశ్వా

మిత్రుడు రామునితో జెప్పి సంధ్యావందన మాచరింప గంగానదికి బోయెను.

45 - వ సర్గము.

❀ ఆచ్యుతోత్పత్తి ❀

విశ్వామిత్రమహర్షి చెప్పిన గంగావతరణమును విని, రాముడును లక్ష్మణునితోఁ గూడి విక్రళి సంతసించి, యెక్కువ యాశ్చర్యము నొంది, వెండియు విశ్వామిత్రమహామునిని జూచి, “ఓ బ్రహ్మజ్ఞా, తమరు చెప్పిన యీ గంగావతరణము, సాగరము నిండుటయు నను రెండును మహా పాపము లైనవి. ఇవి వినవిన వింతగొల్పుచున్నవి” యని యవ్వహామునిని బొగడెను. అంత నారేయి యంతయు రాముడును లక్ష్మణుండును విశ్వామిత్రమహర్షి చెప్పిన పుణ్యప్రదమైన కథనే తలపోసి కొనుచుఁ గడపిరి.

అంత, తెల్లవాఱఁగనే శత్రుసంహారియగు రాముడు ఉదయ కాలానుష్ఠానముల నెల్ల ముగించుకొనియున్న విశ్వామిత్రమహర్షిం జూచి, “సత్కథలతోఁ బవిత్రమైన రాత్రి గడచినది. అవశ్యముగా వినఁ దగిన గంగావతరణంబు వింటిమి. మహాతపస్సుతోఁగూడిన మహామునీ, మీరు వినీపించిన యీ గంగావతరణకథ నంతయుఁ దలపోసికొనుచుండిన మాకు రాత్రియొకక్షణమువలెఁ గడచినది. ఈపాపనమైన గంగానదిని దాటుదము. ఋషు లెక్కిపోవుటకుఁ దగినట్లు దర్భాసనంబులు మొదలగునని పఱచిన యీ యోడను దాము వచ్చియున్నా రని యెఱింగి నావికులు వేగిరంబుగాఁదెచ్చిరి. ఈ యోడలోఁ గూర్చిండి యీ పాపనమగు నదిని దాటుదము” అనిచెప్పెను. అట్లు చెప్పఁగనే విశ్వామిత్రుడు ఋషిసంఘములతోడను, రామ లక్ష్మణులతోడను, గూడఁ బడవ యెక్కి గంగానదిని దాటి యుత్తరపుగట్టు చేరి, యచ్చట నున్న ఋషుల నందఱు పూజించి, గంగానది యుత్తరపుటొడ్డునఁ గొంత దడవు నిలిచి విశాలపురమును చూచిరి. అప్పుడే బయలుదేరి స్వర్గముతోఁ దుల్యమై, యందమై, యుత్తమమయి యుండు విశాలాపురికి విశ్వామిత్రమునీం ద్రుడు ఋషి సంఘములతోడను, రామలక్ష్మణులతోడను బోయి చేరెను.

అంత మహాబుద్ధిశాలియగు రాముడు విశ్వామిత్రమహామునికి మ్రొక్కి, వేతులుబోడించి యచ్చహామిని జూచి ఏకాలాపురిం గూర్చి యిల్లడిశెను. “మహామనీ! యే రాజవంశస్థు లీ నికాలాపురిం బాలించు కున్నారా? నహస్త్వా, తమవలన నీ చరిత్రము వికవలె నని నా కెక్కువ యడేసె యున్నది” యని యడిగెను. అంత విశ్వామిత్రమహామనీ మహానికాల- శత్రుముయొక్క పుత్రుల చరిత్రను జెప్పవోడఁగెను “మహారాజోద్ధారణ! యింద్రునియొక్క చరిత్రమున, నిరంకుశ శత్రువుల దేమేని కడచెనో చూచి యెన్నఁగ నున్నెచి కాశ్యప మహాముని.

తొల్లి కృతయుగమున దితివొంతుకుల మిక్కిలి బలశాలులై యుండిరి. మహాభాగ్యశాలినియగు అదితియొక్క పుత్రులు పరాక్రమవంతులు, ధిత్వాత్ములు నై యుండిరి. బకర్పణివెతి పుత్రులను, అదితిపుత్రులను ‘మన మే పనిని జేసినయెడలఁ జానఁచు, ముసలితనమును రోగములను లేనివారముగనుండఁగల’ పని యొక కలాపు వొడమెను. వారట్లు చింతించుచుండఁగా, పాపకడలిని జలికి యచ్చట నమృతముఁ బ్రసాదించు మన్న తలంపు వారికిఁ గలెనెను. అంత వారు పాపకడలిని జలమటకుఁ దీర్చినాచుకొని, వానికో కిన్నపు ద్రావఁగఁగా, మందరపర్వతమున గర్భించుగలు చెప్పఁచి, వారెడల జరికిరి. వారట్లు చిలకుచుండఁగా గర్భించు ప్రాకయివ వాని కలలు వేయించుత్సాములకుఁ బోయెనా, విషముఁగ్రక్కుచు మందరపర్వతమునందలి తాళ్లను తమ పోతులతోఁ గొఱచెను. అట్లు కలల నెఱి యగ్నిహోత్రునివలె నన్నింటిని గాల్చివే యుట్టి హోలాహు మనెడి విషము పుట్టెను. అది బయటికి వచ్చుననె సొలల కిముల నుండువారిని, మనులగు, దేవతలను, నసురులను గాల్చివేయవోడఁగెను. అప్పుడు దేవత లందఱు శంకరుని శరణువొచ్చి, ‘మహేశ్వరా, నున్నుఁ గాపాడుము గాపాడు’నుని మొఱపెట్టుకొని యనేకవిధముల స్తోత్రముఁ జెప్పిరి. ఇట్టింద్రుఁడు మొదలగు దేవతలు ప్రార్థించునపుడే, విష్ణుమూర్తి శంఖచక్రగదాధారి యై యా యాశ్వరుని ముందట నిలిచి, చిటునవ్వు నవ్వుచు త్రిశూల ధారియగు శంకరునిఁజూచి, ‘ఓమహేశ్వరా, నీవు దేవతలలోఁపల

మొదటిచాడపు. కావున దేశత లీహాలకడలెం జలుకునపు డెయ్యది మొదలుం బంట్టురో, దానిని నీవు నైకొనవలయును. ఇప్పుడీ హాలాహల మును విషము మొదలుం బంట్టున కావున వీనిని నీవు మొదటి మర్యాదగా మూడు పాత్రముల వలె చెప్పి యచ్చటలే యంతర్జాతము చేయి.

అంత మహేశ్వరుండు దేవదల వెటపును జూచి, విష్ణుమూర్తి మాటకు నాలించి, యచ్చుతబునుబోలె నాహాలాహల విషమును ద్రావెను. అట్లు హాలాహలమును పానముచేసి, భగవంతుడైన శంకరుని దేశతల వీడ్పొని స్వస్థానునకు బరియెను. ఓ పాపరహితుడవయి నిర్భయందరా! అంతతో నిమిషక, దేవతలును, ఆసురలును నందఱును యీ పాపము నందఱు, నశ్రమ కష్టమైన మందరపర్వతము నందఱు మునకు స్మరికెను. అప్పుడు దేవతలు గంధర్వులు సదలు విష్ణుమూర్తికడ కేగి, సమీపార్థుల దెచ్చుకొని 'ఓమహామభావా! నీవె గలసామలకు విష్ణు. అందున దేవతలకు గారికి నీవు దక్క వేటు గతి లేక. కావున మమ్ము కక్షింపఁగోరితివేని యాశ్చర్యమును లేవనెత్తుము' అని ప్రార్థించిరి. ఆదేశము ప్రార్థనలు విని హృషీకేశుండు మార్కరూపము ధరియించి పర్వతమును దవవీపుపై బెట్టుకొని సముద్రమున నుండెను. పదునాలుగు లోకములను దనలో నిమిచ్చికొన్న వాసు దేవుఁ డా మందరపర్వత శిఖరమును దనచేతితో బెట్టుకొని తానును వారినడుమనుండి వారితోఁగూడ జలికెను. అట్లు వేయిసంవత్సరములు చిలుకుచుండ దండకమండలులను దాల్చిన ధర్మవంతుల పుట్టెను. ఎక్కువ కాంతిగల యస్సరసలుపుట్టిరి. రామచంద్ర, దేవతలు చిలుకునపుడు, అప్పున నుండి (అనఁగా వీర్లునుండి, యనఁగా బా.నుండి) యొక రసము పుట్టినది. ఆ రసమునుండి వీరు పుట్టినందున, వీరి పుష్కరస లనఁబడిరి. ఇట్టి యస్సరస లలునదిగోటులు పుట్టిరి. ఈ యస్సరసలకు బనిక తైలును లెక్కకు మిక్కిలిగఁ బుట్టిరి. అట్టి యస్సరసలను దేవతలుగాని, రాక్షసులుగాని బరిగ్రహింపవలెని. అందుచే వారు సాధారణస్త్రీలుగాఁ (వేశ్యలుగా) బరిగణింపఁబడెరి. అంత సుర కథిదేవతయగు భాగ్యవతియైన వారుణి తన్నుఁ గ్రహించువారిని వెదకుచు బుట్టినది. అపుడు దితిపుత్రులు

దాసిని నైకొనరైరి. అదితిపుత్రు లొచ్చుములేని యావాగుణిని నైకొనిరి. సుకను నైకొనుటచేతనే దేవతలు సుకు లగించును, సుకను నైకొనమి చేతనే దైత్యులసుకలనియుఁ బిలువఁ బడిరి. అప్పుడు దేవతలు సుకను నైకొనుటచే మేరఁ బరికల్పెత్తఁగాఁ గడు సంతసము నొందిరి. ఆవల నున్న పుత్రుల మిసెడి యొక కైత్యపడు సజ్జమును, కౌస్తుభమును మఱి క్రేమును బట్టెను. పిమ్మట నక్కతరులను బుట్టెను. ఆయ్య మ్మనుల నిమిత్తమే కలములకుఁ జెటువెచ్చు గొప్పవాడు గలిగెను. అదితిపుత్రులు పితిపుత్రులఁ జూపిరి. ఆ గౌరవం పనుదులను చక్కను లుఁ గొక్క క్రక్కను జేరిరి. దేవత లందఱొక సక్క జేరిరి. ఇట్లా యిరుతెగలవాడును జానజకు పుత్రును బోదవ్రతలు పొందుచేసి, యొం దొండఁ జూపుకొనుచుండిరి ఇటువై పతెగలవాడును నశించుచుండఁగా విష్ణుమూర్తి మూడు కే నూహిసిదూపము చాల్చి, వేగ వచ్చి యా యమ్మతలశీము నపహరించెను. అగ డతని నెవ రెదిరించిరో, వా రందఱు వాతనిచే నుగ్గు నూడమునెయఁబడిరి. అతని నెవరు శరణు చొన్నిరో, వా రందఱు నాహాకరిపిరి. అప్పుడు విష్ణుమూర్తియొక్క సారముపలన శూరులకు నదితిపుత్రులైన దేవతలు జమకును దైత్యు లకును జరిగిన భారయన్ధములో పితిపుత్రులను విశేషముగాఁ జంపిరి. ఇట్లు దేవతల కిందటికిఁ బ్రభునకు నిండుఁడు దేవతల తోడ్పాటు పలన దైతేయుల నందఱు బరిమార్చి, సంతసపడినవారై, దేవతలు, ఋషులు, సిద్ధచారణాదులు వీరందఱితోఁ గూడిన లోకములను బాలించు చుండెను.

45-వ సర్గ ము.

❧ వితియొక్కగర్భనాశము ❧

శ్రీరామా! పితి తనపుత్రులందఱు మృతినొందఁగా మిగుల వగ చినదై, మరీచుని పుత్రుఁడును, వన పెనిమిటియునైన కాశ్యపుని జూచి, 'మహాత్మా! మహా బలాధ్యులైన నీపుత్రులచే నాపుత్రు లందఱు జంపఁ బడిరి. నేను వీర్లు కాలము తపముచేసి యింద్రుని జంపునట్టి కుమారుని బడయఁగోరుచున్నాను. అందు నిమిత్తమై తపముచేయ నున్నాను. నీవు నాకట్టి పుత్రుని బ్రసాదింపవలయును. విశ్వరూపంతుఁడై యింద్రుని

సంహరింపఁ గలవానినిగా ననుజ్ఞ యియవలయును.” అని యడిగెను. అప్పుడు వర్షిచపుష్కరదైవ కాశ్యపుడూ దితి పలుకులు విని, మిగుల వగల పూర్వైఁడుండు దితిని జూచి, “అట్లే నీకుఁ బుత్రుఁడు పుట్టఁగలఁడు. అయిన నీ వేవలుపాటులేక పేయి సంవత్సరములు పరిశుద్ధరాలయి యిదివేళి. ముక్తకములఁ బాలించునట్టి యొక్క - పుత్రుని నావలనఁ గొనవలయు. కాని నీ పేయి యేండ్లను బరిశుద్ధరాలవృగ సుండు నలెను” అని చెప్పి కాశ్యపుడొక దేహమును జేసితోఁ దడవి, ‘నీకు మేలు గలుగును గాక’ యని దీక్షలొసఁగి, తపస్సు చేయఁబోయెను. ఓనరశ్రేష్ఠుఁడైన రాముఁడా! కాశ్యపుఁ డిట్లు పలుకఁగనే, దితి విక్కిలి సంతసించి, కుశభవన మను తే తముఁ జేరి, మహాఘోరమైన తపముఁ నేయఁ దొడఁగెను. ఓనరశ్రేష్ఠా, యా దితి యిట్లు తపంబు నేయు చుండగా, దేవేంద్రుఁడు తన యుత్కృష్టగుణసంపదచే నామె కన్ని, దర్భలు, సమితులు, నీళ్లు, కందమూలఫలాదులును, నింకఁ గావలసిన వస్తువుల నెల్లఁ దెచ్చి యిచ్చుచు పరిచర్య నేయుచుండెను. అంతియ కాక యామెకుఁ గాళ్లు విసుకుట, యలపట దీరునట్లు విసనకట్టలతో విసరుట మొదలగు నుపచారంబుల నెల్ల వేళలయందును సల్పుచుండెను.

ఓ రాముఁడనా! పదేండ్లు తక్కువఁగ వేయిసంవత్సరములు నిండఁ గానే, యింద్రుని శుక్రాక్షుడు దితి కిడు సంతసమంది పేయి కన్నుల వేల్పుగు నింద్రునితో చిట్టనియెను ‘ఓ వేల్పుతోడా, నేను మహాత్ముఁ డగు సూతండ్రిని యాచించితిని. ‘వేయి సంవత్సరములు గడచిన పిదప నీకుఁ బుత్రుఁడు పుట్టు’ యని నాకు ను మొరఁగెను. నేను తపము చేయు మొర లిడి యిప్పటికి దొర్తున్నాటఁ దొలబది యేండ్లు గడచి చని. నింకఁ బదేండ్లు మిగిలి యున్నవి. ఈ పదేండ్లును గడచిన వెంటనే నీకుఁ దమ్ముఁడు పుట్ట గలఁడు. నీర మేలు గలుగును. నిన్ను జయింపఁ గోరెడి నా కుమారుని నేను నీ నిమిత్తమై సమాధానపఱచెదను.’ అని చెప్పి దితి మధ్యాహ్న కాలమునఁ బొప్పుందుఁ దల తట్టునకుఁ గాళ్లు చాచుకొని పరుండి నిద్రించెను. అట్లే కాళ్ళతట్టు తలను బెట్టుకొని తల గడతట్టు కాళ్ళను జాచుకొని నిద్రపోవుచుండు నాదితినిఁ జూచి యామె మైలపడినది యని యెఱింగి, ‘యీమె మధ్యాహ్నమునఁ

బాల్మవైఁ బడుండి నిద్రించితి. ఈమె మైలబాడించో సంతత గలుగ
దని కశ్యపుఁడు చెప్పియున్నాఁడు గాన నాకోరిక నెఱవేరినది' యని
పకపనవ్వి హాసున గుప్పించెను.

అంతటితో నూరకుండక యెప్పుడ వైశ్యకాలమై నూత జు
డితి కడుపులోఁ దూరి, గర్భము నేడు తుచుచుగా నటకె. అట్లు
దేవేంద్రుఁడు తన మాటలను వైదువకు వద్రాయునుము. నా గర్భ
మును దురియలు నేయునుండ నాగర్భములోని నిద్రింప గలగ నా
తెచ్చ యేడ్వసాగెను. ఏ యెనిచి కలగాన మేలుకొనెను. విడిచి
డితి కడుపులోఁబడి యున్న కశ్యపు వేడుకలను, నూరకుండ నేడు
చెప్పుచు, నా పశువెడ్చుచున్నాను నని నెహరి యుచునెను. అంత
నిద్ర వశ్యపులోని నిద్రింప నిద్రింపదు యెదురకును, నా పేద
బయి, నిద్రింపదు శిశువు నెది మెలకెని చెప్పుచును. దేవుని
'ప యింద్రా! చంకవలకు, చంకవల'దని యింద్రునిఁ బిలిచి చెప్పెను.
అప్పు డింద్రుఁడు తల్లి నూటయందు గారవ ముంచి యామె గర్భము
నుండి వెలుపలికి నచ్చెను. అట్లు వచ్చి యింద్రుఁడు వజ్రాయుధమును
జేతఁ బట్టుకొని చేతులు జోడించి, డితిని జూచి, "యో తల్లీ, నీవు కాళ్లు
కడఁ దలఁబెట్టి నిద్రపోయితివి గాన మైలపడితి. అదియే నా సంత, నేను
నీ కడుపులోపలికి దూటి, యాధమున నింద్రుని (సచ్చ) జూపునట్టి
నీ గర్భము నేడు తుచుచుగా నటకెతిని. ఈ యపరాధము నైరింప
వలయు" నని డితిని వేడుకొనెను.

47-వ సర్గము.

❧ విశ్వామిత్రుఁడు నూతని సంగించుట ❧

ఇట్టింద్రుఁడు గర్భము నేడు తుచుచుగా నటకెగా డితి
మిగుల పగని శిశువాతఁ గొంత యూరిబట్టి యింద్రునితో నిద్రియె.
'దేవేంద్రా! ఈగర్భము నామపరాధమున నే యేడు శకలములుగాఁ
ద్రుంపులు చేయఁబడినది. ఇందు నీతప్పేమియు లేదు. అయినను నే నీ
యేడు గర్భపిండము కుచు మేలు గావించు గోపచున్నాను. ఈ తుచు
లేదును నేడ్చుచు దేవతలై మిదుత్తుల లోకముల బాలింతురుగాక, ఈ నా

గర్భమువలన నేర్పడిన మేధోకు పుత్రులకును మూడుతులకు పేరు గలుగుచు గాక. పీఠిలో నొకడు బ్రహ్మలోకమునకు, మఱియొక్కఁ డింద్రలోకమునకు, వాయు పుత్రుని ప్రసీద్ధి గాంచి మూడవవాఁ డాసురుకు, దక్షుని నల్పుడును సీమాజ్వలలో కేవలతలై, నాలుగు విక్కులందును సంచరింతుగుగాక' యని ప్రార్థించెను.

ఆ తట దేవేంద్రుఁడు దిత చెప్పినమాటలు విని చేతులు జోడించి, దితని జూచి, 'తస్మై, నీపు చెప్పినయట్లే కాఁగలడు. అది తప్పదు. దీనికి సంశయమువలదు. నీకుమామలును కేవలతలై లోకములందు సంచరింతురు,' అని పలికెను. ఇట్లాతట్లేకొడుకు లా తపోవ్రతమున నిష్ఠ యము చెసినాని, కృతార్థులమైతిమని స్వర్గలోకమునకుఁ జనిరి యని చెప్పగా నేను వినియున్నాను.

ఓ కాకుత్స్థా, యీ దేశము మునుపు తక్షస్సు చేయుచుండి. దితకి దేవేంద్రుఁడు శుశ్రూష చేసిన వోలు.

అంతియకాక, పూర్వకాలమునందు నిత్యాకు వను కుహరాజు నకు అంబుస యగుపత్నియొక్క గర్భమున విశాలుఁ డను నొకఁడు పుట్టెను. అతడు మిక్కిలి ప్రసిద్ధుఁడు. అతఁడు పట్టణము నిర్మించుటచే దీనికి విశాల యనుపేరు గల్గెను. ఆ విశాలునికి మిగుల బలవంతుల వాడగు హేమచంద్రుఁ డనువాఁడు పుట్టెను. వానికి సుచంద్రుఁడు కుమారుఁడు. సుచంద్రుని కొడుకు ధూమ్రాశ్వఁడని పేరు వహించిన వాడు. వాని కొడుకు సృష్టి గుఱుఁడు ఆ సృంజయుని పుత్రికుఁడు ప్రతాపముగల సహదేవుఁడు. ఆ సహదేవుని ఎత్తుడు కడు ధార్మకుఁడైన కుశాశ్వఁడు కుశాశ్వనికొడుకు ప్రతాపగురు శకు నామ పుత్తుఁడు. ఆనామపత్నికొడుకు కుశుత్సుఁడని ప్రసిద్ధికెక్కినవాడు. ఆయన కుమారుఁడయిన గుమంతిమహా దేకుఁడు నాంబర్హముచే పెవతలఁ బోలి, శత్రువులను లోబడఁ వాఁడై యప్పుడే విశాలానగరముఁ బాలించుచున్నాడు. ఏకంధులును విశాలానగరము నేలు రాజులై యిత్వోను నుగ్రవమున విష్ణుగుప్తులును, మహాత్ములును, వీర్యవంతులును, బరమధార్మకులునై యుండరి.

ఒ రామా నున మీ చేయి యిచ్చట సుఖముగానుండి యుని
యమున లేచి జనకమహారాజుం జూడఁ బోయిచ్చును” అని విశ్వా
మిత్రుఁడు రామునితోఁ జెప్పెను.

ఆ పట్టణమునకుఁ జేడఁగు ప్రభావంతుడైన సుమతి విశ్వా
మిత్రుఁడు వచ్చియున్నాఁడని యెఱిగి తన పురోహితుఁ, మంత్రులను,
జాట్టములను వెంటఁబెట్టుకొనిపోయి, విశ్వామిత్రునికి గొప్ప ఎఱ్ఱ
దలు సల్పి, చేతులు మోప్పి క్షేమమడిగి, యమ్మునిం జూచి, “మహాత్మా!
మీరు మా చేశమున నడుగుపెట్టితిరి. కాన నెను ధర్మక్షేత్రమైతిని, అది
గృహింపఁబడితిని. తమ దప్పనము లమించెను. నాకంటె ధన్యాత్ముఁడు
లేడు.” అని విశ్వామిత్రుని పొగడెను.

42-వ సర్గము.

— సుమతి రామలక్ష్మణుల సంగతి. చెలిసిగొనవలె —

ఇట్లు సుమతి విశ్వామిత్రులొండొరుల యొగ క్షేమములను విచా
రించుకొనిన పిదప సుమతి మహామునిని జూచి “మహాత్మా! దేవతలకు
సాటియైన పరాక్రమమును, మహావీరులగుల యొక్కయు, సింహ
ములయొక్కయు నడకచుట్టి నడకను, ఇలియొక్కయు నెత్తయొక్కయు
స్వభావము బోలు గిరినిరమల న్నాశాపమును, తామరజేకులవలె
విశాలములైన కన్నులును గల యా యుద్ధుని పిల్లవాని ప్రేమతోఁ జూ
యిద్దఱు విల్లమ్ములను, ఇంద్రుని పరిచయిద్ధమునకుఁ బోవు సింహ
చందమునఁ దోచినను, రసబాలు రగులచే నాకాశమునుండి భూలోక
మునకు దిగివచ్చిన యశ్వినీ దేవతలతో యగి చెప్పఁదగియున్నారు.
మఱియు వీరు స్వేచ్ఛగా స్వల్పములనుఁ బూలొకమునకు వచ్చి నైన
తిలో యనఁదగియున్నార. వీరి వేరెమి? నీ దేవతలకుకులు? ఏమిని
దలపెట్టి కాని నడకలతో నిక్కడికి వచ్చియున్నార? సూర్యచంద్రు
లొకాశమును నెలుగి జేయునట్లు వీరి ప్రచేతమును వెలుగొందఁ
జేయుచున్నారు. యెనిసఁజూచిన మఱియొకనిని బాడవలసిన యక్కరలే
దని చెప్పఁదగినట్లు, వీరు రూపము నందును, అవయవములందును, నడక
లందును, పులులందును నొకరి నొకరు బోలియున్నార. వీరి సంగతి
చెలిసికొనవలె నని మిక్కిలి వేడుకపడుచున్నాను” అని యడిగెను.

అంతట విశ్వామిత్ర మహాముని రామలక్ష్మణులను గూర్చియు వారు సిద్ధాశ్రమమునకుఁ దన యాగముఁ గానఁ దుటకై వచ్చుటయు, నచ్చుట వారు రావలయు సహరించుటయు మున్ను గాగల జరిగిన యన్ని సంగతులను సుమతీఁ జెప్పెను.

అంతట సుమతీ విశ్వామిత్ర మహాముని చెప్పిన పలుకులు విని, తన గృహమునకు విందులుగా వచ్చిన యుహోదయశాలలను దిశకధుని పొడుకుటను, పూజాస్థలము, అయిన రామలక్ష్మణులకు దగిన మర్యాదలు సల్పెను. రామలక్ష్మణులకు సుమతీ వసుదేవార్చనము గొప్ప మర్యాదలు జడపడి, ముచ్చట నొకరాత్రి యుండి యాదయును లేచి మిదిగూఁట యునమెను.

ఇట్లు విశ్వామిత్రుని రామలక్ష్మణులతోఁగూ, యుదయశాలా మదిలోఁడను గూడ, విధము మహామహిమను బొంగున, సుమతీ అందఱు విశ్వామిత్రుని రామలక్ష్మణులను జూచి "హూహితరా యా మిధి యాపుః" ఎంతి వెడుగా మన్నెద?" యని విధిబాపురిం బొగడె. వారల్లు పోవునపుడు, మిధిలకు వాపుననే, పాడునడిచియు, దిన సంఘాతము లేనిదియు, వందమెనడియు నైన యొక్కయాశ్రమముం జూచి, దానిని రాముఁడు విశ్వామిత్రునిం ద్రునికి జూపును, "మునిశ్రేష్ఠా, యిది యందమయిన యాశ్రమం నీని తొచుచున్నది. దీనియందు మునులెవరు గానరాదు. ఓ భగవంతుడా! యీ యాశ్రమమున ముం దెరుండి? ఇపు డీది యేల వాడుపడియున్నది? నాకు సవిప్రరముగా నెఱుంగఁజెప్పవే" యని యడిగెను. ఆమాట విని మాటలలో నేర్పరి యైనవిశ్వామిత్ర మహాముని సంతోషముతో రామునికి బదులు చెప్పెను.

"ఓ రాఘవా! యీ యాశ్రమమెవరిదైనదియు, మహాముని పోషముచే నీవనకునకు శాపము నోకున నిది యెట్లు పాడునడిచియుఁ జెప్పెద చాలకింపును. దీనిశ్రేష్ఠ యిది మునులు మహాత్ముడయిన గౌతముని యాశ్రమము. ఇది స్వర్గలోకముంబలిగది. ఇచ్చటికి దేవతలు నైత మప్పుడప్పుడు వచ్చుట వాడుక గలదు. అట్టి యీయాశ్రమమున రామమును నీని అట్లుచుగొనఁబూర్వం గూడ, యెంట్లు పూండ్లు దపమొనరించుచుండెను. ఒకనాఁడు గౌతమమహాముని యాశ్ర

మమున లేనపుడు దేవేంద్రుడు మునివేషంబు ధరించి, యహల్య దగ్గ
 జను నచ్చి, “ఓసుందరీ, చిక్కనినడుముగలదానా, కాముకులు ఒత్తు
 కాలమువఱకు వేచియుండఁ యిచ్చినచ్చినపుడు క్రిడింతురు. నేనునీతో
 క్రిమింపఁగోరి నచ్చితినీ” యని చెప్పిగా, వెడిపెయగు నహల్య యతడు
 ముని వేషముదాల్చిన యింద్రుడని యెఱిగి, ‘దేవేంద్రునితో సంగ
 మంబు తనకుఁ కలుగుట హెచ్చుగదా’ యని యెంచి, దానికి నమ్రతించి,
 యతనితోడఁ గొంత తడ వుండి, విదప నిండు మనంబుతో నింద్రునిఁ
 జూచి, ‘వేల్పుఁతేడా! నా జన్మము పాపమయ్యెను. మునిండు
 చచ్చి నేనయ్యెను. వెగ నిలిపింది వాము. ఈ రహస్యము మొ
 గిరి చెలియనీ, నన్ను నిన్ను గాపాడుకొనుము’ అని చెప్పెను. అందు
 లు నేదేంద్రుడు కప్పుచు ‘హీ గొప్ప విలువలుగలదానా, నేను పట్టు
 దాని సంతసము నందినీ. నే బోయివచ్చెదను’ అని యహల్యతోఁ
 బడి, గౌతమ మహాముని యొక్కడ వచ్చునో యను దిగులుతోఁ గడు
 పెగముగఁ దద బడుచుఁ బర్వశాలచుండి వెడలివచ్చుచు దేవదానవ్రతఁ
 కూడ గెల్వఁకూడనివాఁడును, విశేషతపోబలముగలవాఁడును, నది
 యందు స్నానంబుజేసి తడిబట్టలతో నున్నవాఁడును నై యగ్ని
 హోత్రునిమాడ్కిఁ దేజరిల్లుచు, సమిధలు, దర్భలు చేతఁబట్టుకొని
 యెదట వచ్చుచుండు గౌతమమహామునిని జూచెను. అట్లు వచ్చిన
 యాచారసంపన్నుడైన గౌతముడు మునివేషము దాల్చి చెడునడత
 నటించిన వేయికన్నుల వేల్పుచు జూచి, యడఁగింపరాని కొపము నొంది,
 ‘ఓ చెడ్డబుద్ధిగలవాఁడా! నీవు నా రూపమును దాల్చి చేయరానిపని
 చేసితవిగాన, నీకు వృషణము లూడిపడిపోవుచుగాక” యని శపించెను.
 మహా రోషముతో నిట్లు గౌతముడు శపించుననే, యింద్రుని వృష
 ణము లూడి క్రిందఁబడెను. గౌతమమునియు నింద్రుని కిట్లు శాపం
 బొనఁగి, కర్మశాలలోఁబలికిం జగి, ‘యూసీ నీవు గాతదిండివై, యూహ
 రంబులేక, తపించుచు బూడిదలోఁబ్రుంగి పెక్కేండ్లవ్వరికిఁ గనఁబడ
 కుందువుగాక’ యని శపించి కదపడి ‘శత్రుసంహారియైన దశరథుని
 పుత్రుడు రాము కు ఘయంకరకు నీ సుహృద్భామున కెప్పుడు రాఁ
 గలఁడో యప్పుడు నీవు శాపమునుండి విడువఁబడుదువు. లోభమోహ

ములం బాసి, యారాముని బూజంతువేని నాసన్నిధిని సంతసముతో నిజరూపమును చాల్పగలవు.' అని చెప్పి బ్రహ్మతేజస్సుగల గౌతమ మహాముని చెడుపనిచేసిన యాయహల్య నిట్లు శపించి, యీ యాశ్రమము విడిచి, సిద్ధులు, చారణులు నుండు పవిత్రమైన హిమవంతము శిఖరమున తపము నేయబోయెను.

49-వ సర్గము.

— శ్రీకృష్ణకాండ మోచనము —

అంతట నింద్రుడు గౌతముని శాపమువలన వృషణహీనుడై, మిక్కిలి విచారము నొంది, యగ్నిహోత్రుండు మొదలగు దేవతలను, సిద్ధులను చారణులను, ఋషి సమూహములను జూచి, 'యో వేల్పు లారా! మహానుభావుడగు గౌతమ మహామునిఁ గోపము గలిగించి, యాతని తపమునకు విఘ్నము గావించ నీ దేవకార్యము చేసితిని. అంత నా మహాముని మిక్కిలి కోపగించి, నన్ను వృషణహీనునిగా శపించెను. ఆహల్యును కూడఁ బరిత్యజించెను. ఇట్లు మహాముని గొప్ప శాపం బొసఁగుటచే నతని తపస్సునంతయు నే నపహరించితిని. మీకింద టికి సాహాయ్యము చేయఁబోయి, నే నింత యాపదఁ దెచ్చుకొంటిసి. కావున వేల్పులారా, మీ గంఠులను ఋషీశ్వరులను, సిద్ధులను నాలోచించి, నన్ను వృషణహీనునిగాఁ జేయఁడు' అని ప్రార్థించెను. అంతట వేల్పు లందఱు దేవేంద్రుని పలుకులు విని, యగ్ని దేవుని ముం దించుకొని, సకల మరుద్గణముతోఁగూడ, పితృదేవతల సన్నిధి కేఁగి, యిట్లనిరి. 'ఓ పితృదేవతలారా, యీ కలఁబడుమేషమునకు వృషణము లున్నవి. ఇంద్రునికి గౌతముని శాపమువలన వృషణము లూడిపోయినవి. కావున నీ మేఱపోతుయొక్క వృషణములఁ గొనిపోయి, దేవేంద్రున కిండు. మేఱ వృషణహీనముగాఁ జేయఁబడినను, మీ కెక్కువ సంతోష మును గలిగించును. మిమ్ము సంతోషపెట్టుగోరి, నృబణములుకేసి మేఱ నెరిత్తురో, వాడును మీ కెక్కువ సంతోషమును గల్గింతురు' అని దేవతలు చెప్పిరి అగ్నిహోత్రుండు మొదలగు దేవతలు చెప్పిన యీమాట విని, హవిర్భాగములఁ గైకొనవచ్చిన పితృదేవత లందఱు గూడి మేఱవృషణములఁ బటికి యింద్రున కిచ్చిరి. ఓకాకుత్స్నఁడా, పితృ

దేవతలు యాగములందు వృషణములు లేనిమేకలగు భుజించుచుందురు. అయినచు వారు వృషణహీనములగు మేకల నొసంగువారికి వృషణములతోఁ గూడిన మేకల నొసంగువారి కిచ్చునంత ఫలంబుల నిశ్చయ. అది మొదలించుచు మహాత్ముడయిన గౌతమమునియొక్క తపోమహిమవలన మేకవృషణములు గలవాడయ్యెను.

ఓ యొక్కవ కాంతిగల శ్రీరాముడా! ఐవిత్రకార్యములజేసిన యీ గౌతమ మహామునియా శ్రమము లోనికిఁ బోవుదము కష్టము, దివ్యకూపిణియు భాగ్యశాలినియువైన యహల్యకు శాపవిమోచనము గలిగించి, యా కును సర్గతి నొందింపుము.” అని విశ్వామిత్రమహాముని రామునితోఁ జెప్పెను.

అంత విశ్వామిత్రమునీంద్రుని కలుకులు పిని, రాముడు లక్ష్మణునితోఁగూడి, విశ్వామిత్ర మహాముని ముందు నడచుచుండఁగా, ఆయనను వెంబడించి గౌతముని యాశ్రమము సొచ్చి, యా యహల్యను జూచెను. ఆ మహాత్మురాలగు నహల్య తపోబలముచే వెలుగుచున్నదియు, దేవతలు, అసురలు, సకలలోకమువారు గూడి వచ్చినను జూచుట కలవికానిదియు బ్రహ్మదేవుడు కడు ప్రయాసతో నిర్మించినందున మోహినీదేవతయో యనందగియున్నదియు, మేఘములు గ్రట్టి, మంచుచేఁ గప్పబడిన నిండు చంద్రునికాంతిని బోలు మేని కాంతి గలదియు, నీవినడుచు జూచుట కలవికాకయుందు సూర్యబింబము చూడ్కిఁగచ్ఛులు చెదఱఁ జేయునదియునై వెలుగుచుండెను. ఆ యహల్య గౌతమమహాముని శాపమువలన రాముని దర్శనమగునఱకు కుల్లోకిగడాలవారికి గానరాకుండెను. ఆ రాముని జూచినంతనే, ఆ యహల్య శాపమునుండి విడుదలై, యందఱకుఁ బొడసూపెను. అంత గానలక్ష్మణు లామె పాదములఁ బట్టికొని మ్రొక్కఁగా, గాయహల్య గౌతముగఁ జెప్పినమాటలు మలఁచికొని యా రానలక్ష్మణుల పాదములకు దాసు మంలఁబట్టుకొని యర్ఘ్యపాదార్ఘ్యద్యతిథి సత్కారములకు శాస్త్రప్రకారముగఁ జేసెను. రాముడును నహల్య చేసిన యుపచారముల నెల్లఁ గైకొని మహానంద భరితుడయ్యెను. అప్పుడు దేవతలు పుష్పవర్షము గురిపించిరి. దేవదూరుభులు మ్రోగి

నవి. గంధర్వులు పాటలఁ బాడిరి. అప్సరసలు నాట్యమాడిరి. అహల్యయు నాపనిమోచనము నొందఁగనే, గౌతముఁ డక్కడికి వచ్చి యాచెను బరిగ్రహించెను. అట్లు తపోదహిమివలనఁ బాపమునుండి విడువ బడి గౌతరు మహామునితోఁగూఁచున్న యహల్యను దేవత లందఱు 'బాగు బాగు'ని కొనియాడిరి.

ఎక్కువ తపఃప్రభావముకల గౌతరుమహామునియుఁ బత్నితోఁ గూడినవాడై, రామలక్ష్మణులకు విశేషముగా గారనింఁ యా వనమున నె సుఖము లుభవింపుగాఁ గల సేయుచుండెను.

రాముఁడును లక్ష్మణుఁడను మేలుండై గౌతమహామునివలన గొప్ప మిర్మాదలు బడసి, విశ్వామిత్రుఁడొక మిథిరాపురమునందుఁ బ్రవేశించెను.

విశ్వామిత్రుఁడు.

— విశ్వామిత్రుఁడు న కుసినమిపము చేరుట —

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుఁడమేలుండై విశ్వామిత్రుని వెంబడించి యట నుండి యీశాన్యముగ నడిచి జనక మహారాజు యాగశాలయందుఁ బ్రవేశించి, యమ్మునివర్మునిఁ జూచి, "మహామునీ జనకన్మపాలుని యాగవైభవంబు మిక్కిలి బాగుగానున్నది. ఇచ్చట సకల దేశములనుండి వచ్చిన బ్రాహ్మణోత్తముల నేకు లున్నారు. వీ రందఱు వేదములను సాంగముగాఁ జదివినవారలు. అగ్నిహోత్ర సంభారవాహకములైన వేలకొలది బండ్లతోనిండియున్న ఋషినివాసములు కనబడుచున్నవి. ఇచ్చట మన ముండుటకుఁ దగిన ప్రదేశ మేమో చూడఁ" డని రాముఁడు చెప్పగా విని విశ్వామిత్రమహర్షిఁ నీటివనతి గలిగి యేకాంతమైయున్న యొక ప్రదేశమునందు రామలక్ష్మణులతోడ నివసించెను.

అంత జనకమహారాజు విశ్వామిత్రమహాముని రాక యెఱిగి, యోగ్యుడయిన తన పురోహితుడగు శత్రుఘ్నుని ముదిడికొని, వినయముతో నమ్మహాముని యొద్దకుబోయెను. మహాత్ములగు ఋత్విజులు పూజార్చనములను గైకొని చని విశ్వామిత్రునకు, మంత్ర పూర్వకముగా నర్ఘ్యపాద్యదు లొసఁగిరి.

అంత విశ్వామిత్రుడు జనకమహారాజుని పూజను నైకొని, యారాజును సేమ మడిగి నిర్విఘ్నముగా యజ్ఞము సాగుచుండట నడిగి తెలిసికొని పిదపఁ దనకుఁ బూజలొనరించిన యా మునులను, ఋత్విక్కులను, పురోహితులను వందనముగా డేమమడిగి, వారితోఁగూడి కడు సంతసించెను. అంతట జనకమహారాజు విశ్వామిత్రుని, వారితోఁగూడ వచ్చిన ఋషుల నందఱిని వీలాలిమోద గూర్చుండఁ బ్రార్థించెను. జనకుని పలుకులు విని విశ్వామిత్రుని నీంద్రుఁ డారాజునితోఁగూడ మువ్వ గూర్చుండెను. వెంటనే పురోహితుడగు శత్రానందుడును, యాగముఁ జేయుచుచున్న ఋత్విక్కులును గూర్చుండిరి. అందఱు గూర్చున్న పిదప, రాజును మంత్రులతోఁగూడ గూర్చుండెను.

అవ్విధంబున నందఱు వారివారి మర్మాదలకుఁదగిన యాసనంబులందుఁ గూర్చుండఁగానే, జనకనృపాలుడు విశ్వామిత్రమహానుని జూచి యిట్లనియె.

“ఓ మహామునీ, నేడు తమ దర్శనమువలన నా యజ్ఞము సమగ్రముగా నెఱవేఱినది. దేవతలచే నఫలము చేయఁబడినది. యజ్ఞము చేసినందువలనఁ గలిగెడు ఫలము నేడు తమదర్శనము వలన సమకూరినది. దన్యుడ నైతిని. అనుగ్రహింపఁబడితిని. మహాత్మా! తాము మునులతోఁ గూడ నాయజ్ఞమునకుఁ దయచేసితిరి. ఓ బ్రహ్మరీ! యింక నీ యాగమునకుఁ బండ్రెండు కుమారులు మాత్రమే మిగిలయున్న వని ఋత్విక్కులు చెప్పిరి. తా మంతకంటకుండి, యాగమునందు హుర్భాగములఁ గొనిపోవ వచ్చెడు వేల్పులు జాతులగాక” యనిచెప్పి, విశయముతోఁ జేతులు బోడించి చురల నీల్చినెను. “ఓ మహామునీ, తమకు మేలు గలుగుగాక. దేవతలం బోలు పరాక్రమశాలులయిన యారాజపుత్రులెవరు? వీరి నడక యేరుగుగున్నలయు, సీహములయు నడకను బోలెయున్నది. వీరు పులులను, నెద్దలను బోలు గంభీరస్వభావము గల వారును, తామరతేకులవలె విశలమయిన కన్నులుగలవారును, ఖడ్గములను, నములపొదులను, విండ్లను దాల్చినవారును, రూపమున శశ్వినీ దేవతలను బోలువారును, వయస్సువచ్చినవారును, వేడుకగా స్వర్గము నుండి భూలోకంబునకు దిగివచ్చిన వేల్పులొ యనఁదగువారును నై

యన్నాడు. ఈపసివాం ప్రస్త జ్వేంతదూరము నడవగలిగిరి? ఎందుల కిట కేలేంచిరి? నీర లేవ్వరు? ఈమేటి యాంబుధములఁ దాల్చిన నీర లేవ్విడుకాదు? సూర్యుండు లాసమును వెలుగఁజేయునట్లు మీ గా యా శాల సంజముఁ దమ కాంగిచే ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు. సుయోక్త యెందఁ బాడుచున్నా, లేల పులకునకులను బూడ్చిన ప్రక్కఁ గొండెమయినను చిగురు దెలియకున్నది. ఈ బాలురు కాకపక్షములకు దరించికొని యున్నారు. నీర వృత్తాంతమును నాకు విత్తరించి చెప్ప నయినని విశ్వామిత్రుని జనకమహారాజు నడిగెను.

ఆపలుకులు విని విశ్వామిత్రుఁడు జనకమహారాజుం జూచి, “స్వపాలా! యీబాలురు వశరక్షమహారాజు పుత్రులు. వీరిని నా యాగ నిక్షిణార్థమై సిద్ధాశ్రమమునకుఁ బంపకొని వచ్చితిని. అప్పుడు మీ రాక్షసు లందఱి జంపి నా యాగము కొనసాగించిరి. ఆటగుండి మేము మిదిలాపురంబునకు రాగోరి, నడిమాయందు విదేహపురముఁ జొచ్చి, యచ్చటి విశేషములను జూచి, యహ్మలను గని. యామె శాపనిమోచనముఁ గావించి శాతముని వర్జనము చేసికొని, యచ్చటనుండి యిచ్చటి కేలేంతిమి. ఇక్కడికి రచ్చుటకు ముఖ్యహేతువు తమకడ నున్నవింటిని నాచి, యది పంచుచుకు శక్తమగునేమోయని ప్రయత్నించుటకే.” అని పరాక్రమ వంతుఁడయిన జనకమహారాజుతో జెప్పి యూరకుండెను.

51-వ సర్గము.

శతానందుఁడు రామునికి విశ్వామిత్రుని పృథ్వింతుఁడు దెల్పుట

ఇట్లు జ్ఞానియగు విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పిన పలుకులు విని యొక్కవ బ్రహ్మవచ్చిస్సుగలవాఁడును, తపస్సంపన్నుఁడును, తన తపో బలముచేత దిక్కుల నెల్ల వెలిగించువాఁడును నైన గౌతముసియొక్క పెద్దకుమారుడగు శతానందుఁడు రాముని జూచినంతనే (తనతల్లికి శాపనిమోచనము చేసినందుచే) పులికతగా త్రుండై సుఖాసీనులై యున్న రాజపుత్రులఁ జూచి, విశ్వామిత్రమహామునితో నిట్లనియెను. “మునీంద్రా! చిరకాలమునుండితపముజేయుచు యశస్విని యైన మాతల్లిని శ్రీరామునికిఁ జూపితివా? సకల లోకములకును బూజార్హుడైన శ్రీరా

మునికి మాతల్లి వన్యములైన కందమూలఫలాదులచే నతిధిపూజ సల్పినదా? మాతల్లియొక్క ముందటిశాపవృత్తాంతము నంతయు సవిస్తరముగా రామునకు వినిపించితరా? రామునిదశ్శరమువలన కూతల్లి శాపవిమోచనము బొంది, మాతృద్రిగారిఁ జేరినదా? కుశఃసంరనా, ముక్కువ తపఃప్రణావముగల మాతంత్రి రాముని కచిఁఛపూజ లొనరించెనా? ఈరాముఁ డడఁకువతో మాతంత్రికి నచుక్కరించెరా?'' అని యడిగెను. మాటాడ నేర్పుగల విశ్వామిత్రమహాముని యాశతానందుని పలుకులు విని, మాటలలో నేర్పరియగు శతానందునిఁ జూచి, "మునిశ్రేష్ఠుడా, యేదియు మఱవరేదు. చేయవలసినవియెల్లఁ జేసి వచ్చితిమి. లేనిక భృగువంశమునఁ బుట్టిన శమదగ్నితోఁ గలిసినట్లు మీ తల్లియగు నహల్య గౌతమునిఁ గలిసికొనెను" అనెను.

అంత మహాతేజస్వియు శతానందుడు విశ్వామిత్రునిపలుకులు విన్నపదంపడి రాముఁ జూచి, "ఓ న శ్రేష్ఠా, రాజయ మెఱుంగని విశ్వామిత్రుని తోడ వైకామిగమున నేతెంచితివి. నీకిదే స్వాగతము. ఈ విశ్వామిత్రుడు అచింత్యుక్తుడు. తనస్సుచే బ్రహ్మ మొనవాఁడు. అతులప్రభావంతుడు. మహా తేజస్వి ఇట్టి యతనిని నీవు పరమహిత ప్రదునినిగా గుర్తెఱిగితివా? రామా! నీకింక నీప్రపంచములో ధన్యతరుడు మఱొకఁడు లేడు. ఏల యన? విశ్వామిత్ర మహర్షిచే రక్షితుడవైతివి. ఇమ్మహర్షి మిక్కిలి మోరతప మొనర్చినవాడు. ఓ రాజపుత్ర! యీ మహాత్ముడైన కాశికుని వృత్తాంతమునంతయు సవిస్తరముగాఁ జెప్పెద నాలకింపు"మని రామునకు విశ్వామిత్రమహాముని మొదట రాజర్షియైయుండి పిమ్మట బ్రహ్మమైన వృత్తాంతము చెప్పఁదొడఁగెను.

శ్రీరామా! యీ విశ్వామిత్రమహామునిని జాలకాలమువఱకు, సకలధర్మముల నెఱిగినవాఁడును, విద్యల నన్నింటిని జదివినవాఁడును, బ్రజల మేలుగోరినవాఁడును, శత్రువుల నణచువాఁడు నైన క్షత్రియుఁడుగా నుండెను.

బ్రహ్మదేవుని కుమారుడయిన కుశుడను నొక రాజుండెను. ఆకుశునికి మిక్కిలి ధర్మాత్ముడయి బలవంతుడగు కుశనాభుండను రాజు

పుట్టెను. ఆ కుశవాభునికే గాధియను కొక ప్రసిద్ధుడైన కొమరుడు గలిగెను. ఈ బ్రహ్మతేజస్సుగల విశ్వామిత్ర మహాముని యాగాధి రాజాంకుః బుష్ట్రుడు. ఈ విశ్వామిత్రుడు తండ్రి, యనంతరము పెక్కు బేయేండ్లు రాజ్యము నేలుచు, ప్రజలను సంతోషపఱచుచుండెను.

అట్లుండఁగా కొకప్పుడు విశ్వామిత్రుఁ డొక నుషోహిత సుబ్బ గుఱు నేనను గూర్చి, హిని, భూయంపంచుల నిరుగఁబోయెను. ఇట్లేదను కొన్న నేనతోఁగూడి, యనేకర్షణములను. దేశములను, నదులను కొండలను, ఋషుల యాశ్రమములను, ఓక్కిటివెంబడి నొక్కటిగాఁ జూచుచుఁబోయి పశిష్టమునీంద్రునియొక్క యాశ్రమము జూచెను. ఆపశిష్టమహాముని యాశ్రమము సరలవిధంబులగు వృక్షములతోడను పక్షులగుంపులతోడను గూడినదై, దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, సిద్ధులు, చారణులు మొదలగువారిచే నేవింపఁబడుచుండెను. అందెచ్చటఁ జూచినను జింకలు నిర్భయముగాఁ దిరుగుచుండును. అయ్యాశ్రమము బ్రహ్మరులయు, దేవరులయు గుంపులతో వెలుఁగు చున్నది. ఆయాశ్రమమునందుఁ దనస్సు చేసి కోరికల నొందినవారును, నగ్నిహోత్రునివలె వెలుఁగుచుండువారును, నీరుద్రావి కాలముపుచ్చు వారును, గాలి యాహారముగాఁ గొనువారును, పండిరాసినరహాకులుఁ దినువారును, పండ్లు, మంపలు మొదలగునవి భక్షించువారును, లోకలి యింద్రియములను (పనస్సు) వెలుపలి యింద్రియములను (కన్నులు), చెవులు మొదలగువానిని) న్వాధీనపఱచుకొన్నవారును, రోషము నణఁచుకొన్న వాడునునై, జపము, ధౌవాసనము, హోమము మొదలగు కార్యములే ముఖ్యముగాఁ జేయుచున్న ఋషులును వాలఖిల్బులనెడి మహామునులును, చుటియు వైఖానసస్సత్తి ననలంబించినమునులు పలు వురును తపోవనమంతయునిండి, యాశ్రమమునకు సొంపును గలుగఁ జేయుచుండురు అట్లు సకలమునిగణములతోఁగూడి, రెండవ బ్రహ్మ లోకమో యనఁదగియున్న యావసీస్తాశ్రమమును బలనంతుఁడును. జయించువారిలో నుత్తముఁడును నయిన విశ్వామిత్రుఁడు చూచి యందుఁ బ్రవేశించెను.

52 -వ సర్గము

❧ పసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రుని విందుపెట్టె దలచుచు ❧

అట్లు మహాబలశాలియైన శూరుడగు విశ్వామిత్రుడు మంత్రముల జపించువారిలో నుత్తమునైన వసిష్ఠమునీంద్రుని జూచి, యడఁకునతో మ్రొక్కగా మహాచుభావుడైన వసిష్ఠమహాముని, నీ కిదే స్వాగత మని చెప్పి యాసనంబిచ్చి కూర్చుండ నియమించెను. విశ్వామిత్రుడు గూర్చున్నతర్వాత వసిష్ఠమహాముని యహోచితముగా ఫలమూలముల నొసఁగి సత్కరించెను. అంత రాజశ్రేష్ఠుడు వసిష్ఠమహాముని యొసఁగిన సత్కారమును నీకరించి వసిష్ఠమహామునింజూచి, “మునీంద్రా, తమ తపస్సును నుకనుకాల సాయంకాలాపాసనాదులగు నగ్నిహోత్రములును నిగాటంకముగా జరుగుచున్నవిగదా? శిష్యులు కుశల మున్నవారగదా! తమ యాశ్రమమున నున్న వృక్షములన్నియు నాయా ఋతువులలోఁ జిగిరించి, పుష్పించి, కాయలతోఁ బండ్లతో నొప్పుచున్నవియే? యవి యడిగెను. అందులకు వసిష్ఠుఁ డారాజశ్రేష్ఠునితో “అన్నింటను గుశలమే” యనిచెప్పి సుఖాసనాసీనుడై యున్న విశ్వామిత్రుని జూచి బ్రహ్మానన పుత్రుడును, మంత్రవేత్తలలో నెల్ల నుత్తముడును నైన యావశిష్టమునీంద్రుండు విశ్వామిత్రుని నీవ్విధంబునఁ గుశలప్రశ్న చేసెను.

“ఓ మహారాజా! నీకు డేమముగదా? న్యాయమార్గము చే జనులను సంతోషపెట్టుచు, *రాజధర్మముఁ దప్పక, దుష్టులను దండించుచు, శిష్టులను బోషించుచు రాజ్యముఁ బాలించుచున్నాడవు గదా? కొలువు కాండ్రకు నెలబక్తైములు తప్పక యిచ్చుచున్నాడవు గదా? వారు నీమాట విూఱక లోబడి నడుచుకొనుచున్నారగదా? శత్రునాశ కుడా! నీకు శత్రువులు లొంగి, నీవు చెప్పినట్లు నడుచుకొనుచున్నారు గదా? నీ సేనలలో నేమియుఁ గొఱత లేకున్నదిగదా? ఓ కరవ్యాహ్రా! బొక్కసమున పొచ్చు దండిగా నున్నదిగదా? నీ స్నేహితులందఱు

* రాజధర్మము నాలుగు తెఱఁగులు -1 న్యాయమున ధనము సంపాదించుట
2 సంపాదించిన దానిని వృద్ధిచొందించుట 3 వృద్ధిచొందినదానిని గాపాడుట
4 అట్లు గాపాడినదానిని మోక్ష్యులకు దానముచేయుట

నీయెడఁ జెలిమిగలిగి నడుచుకొనుచున్నాడుగదా? నీ కొడుకులు కూతులును, వచుచులు మనుమరాంతులను తే మముగా చున్నారగదా?" యని వస్తిమునీంద్రుఁడు విశ్వామిత్రు నడుగఁగా, నెక్కువతేజస్సుగల గొప్పదమిత్రేఁడు వినయపూర్వకముగా నన్నిటకిఁ బడులు నెప్పెచు

ఇట్లు ధర్మవేత్తలయిన వస్తి విశ్వామిత్రు లొందొరుల దే.మముల విచారిచుకొని, వింతలైన యాయా కదలకు జెప్పకొనుచుఁ బరస్పరము సంతోషించిరి.

అంత భగవంతుఁడగు వస్తిమహాముని తమ సుభాషణము ముగిసినదిదఁ జిటుకవ్వు నవ్వుచు విశ్వామిత్ర నరేంద్రుని జూచి, "మహారాజా! నీవు రాకరాక మాయాశ్రమమునకు వచ్చితివి. నీవు అతిథులలో గొప్పవాడవు. అందఱు మహారాజవు. నిన్ను విశేషముగ సత్కరింపఁ దగినవాడవు. కావున నీకును నీ సేవలనును దగిన చొప్పున విందు పెట్టగోరెతిని. నీవు నా కుంటఁ ద్రోవేయక యంగీకరింపవలయును" అని చెప్పెను.

వస్తిమహాముని చెప్పిన మాటలు విని జ్ఞానవంతు ఁడయి విశ్వామిత్రుఁడు, "మహారాజా, తా మతధిపూజ వేటుగఁ జేయుక్కఱలేదు. ఇప్పుడు తా మొసంగిన ఫలమాలాదులను, నర్ఘ్యపాద్యారామనీయములును విందులే. వేయేల? తమదర్శనమే మాకు గొప్పవిందు. పూజకుఁ దగిన యా దర్శనముచేతనే యన్నివిందులు పెట్టవంత ఫలము గలిగె. తమకు మ్రొక్కుచున్నాడను. పోయినట్టేదను. నన్ను స్నేహదృష్టితోఁ జూచుచుండ నలసిస" దని చెప్పి పయనమయ్యెను. అయినను, నుదారమయిన బుద్ధిగలవాఁడు ధర్మవంతుఁడగు వస్తిమహాముని విశ్వామిత్ర నృపాలుని మాటిమాటికి నిర్బంధించి, నిలుపుని చెప్పఁగా, విశ్వామిత్ర నృపాలుఁడును మునిమాటఁ ద్రోయఁజాలక, "మునిపుంగవా! మీ కెట్లుచేసినఁ బ్రియమో యట్లే కాసిం"డని యొప్పుకొనెను.

అటుపిమ్మటఁ దపస్సులలో మొదటివాఁడును, విశేషమయిన బ్రహ్మ వర్చస్సు గలవాఁడును, పాపములేనివాఁడును నైన వసిష్ఠుఁడు మిక్కిలి యుపొంగి, చిత్రవర్ణములుగల కామధేనువుం బిలిచి, 'ఓ శబలా, వేగిరముగ రమ్ము. నా మాట వినుము. నే నీ విశ్వామిత్ర నృపాలునికిని,

నతఁడ నేనలకును, విండుఁడెట్లు నిర్భయించితిని. ని నీ క్షణముననే పక్ష సోపేతముఁ దొగ యంహోపగామముల నాయితఁడటపుము. ఎవనికెవని కేదో పదార్థములు గావలెనో, ఎవని కెవని కేయే యమున నిష్టమో, ఆ యారసములతోఁగూడిన పదార్థములకు స్థిరఁజేయుము. నీవు కోర్కు లను బిడుకుదానవు గదా. నీవు, నానిమిత్తరై, శుద్ధబోజ్య లేహ్య చోద్య పానీయములతోఁ గూఁడ మమమున్న కానుకలు పుజింపుము. జాగు సేయకుము" అని, కామధేవుఁడగు జెష్ఠుఁడు

రక్షించు పద్ధతి

❧ వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రుఁడను కామధేవుని నియమములు ❧

ఇవివిధమున కస్తిషుఁడు కోరికఁగననే, కోయఁదలఁచియునునట్టి కామ ధేవు వెఁచెఁచరి కేది యేది యిష్టమో, వానినెల్లయు సమకూర్చెను. పక్షవిధములైన ముదగ్ధములను, బేలాలను, జేఱుకపాలను, మైరేయము లనెడి యాహారములను, వింక ననేకవిధములైన పానీయములను, నాగావిధములైన భక్ష్యములను, బ్రహ్మతములం బోలు వేడి వేడి యన్న రాగులను, కలవంటకములను, పూములను, చిరేషముగఁ జెరుగును, ననేకవిధములైన రసములను, పక్షసోపేతములయిన భక్ష్యములను, బెల్లముతోఁ జేయఁబడిన భక్ష్యములను, వెండి, బంగారుమయములగు పల్లెరములను నాయితఁడఁజేసె.

విశ్వామిత్ర నృపాలుఁడును, అతని యంతఃపురస్త్రీలు, మంత్రులు, పురోహితులు, బ్రాహ్మణులు, సేనకులు, సైనికులు, అందఱును వసిష్ఠ మహాముని తమ కిడిన మృష్టాన్నముల నిష్టముగాఁ గుడిచి యెక్కువ తృప్తిని బొందిరి. ఇట్లు వసిష్ఠమహాముని చేసిన విందుచే విశ్వామిత్ర నృపాలుఁడు సంతసించి, యతనిని జూచి, “ఓమహర్షి, పూజ్యులయిన తామొనర్చిన యతిధి పూజకు నెక్కువ తనివి జెందితిని. నా కొక కొరిక యున్నది, విన్నవించెదను. తమకు లక్ష గోవుల నిచ్చెదను. ఈ శబలను నా కిండు. ఇది శ్రేష్ఠమయినది. శ్రేష్ఠమగు వస్తువు రాజునకుఁ జేరవల యును. న్యాయ్యముగా నీ కామధేవువు నాది. నా వస్తువును నా కిప్పింపవలయు” ననెను.

ఆ విశ్వావిష్ట్రుని నూని విరి కసిఘ్నః దాతనితో నిట్లనెను. “ఓ
 హాహా! నీవు దీని కిడుగ లో యావలనిచ్చినను, దీని నీయను,
 చూడుచోడ్లు యావల నిచ్చినను నేను దీని నీయెను, నీవు బంగారు,
 వెండి - సులు - సులుగా వాసి, దీని నిస్తునినను నేను దీని నీయను,
 ఇది నా కడదే యుండదు - యెందరుతునికీ గీర్తి యెట్లాచక్కయె,
 అది కాదుదేవుని నా నా శక్తికను నా చాశక్తికవ్యములును జీవన
 మును చూసారమును, ఇది హామీలు మొదలగు కన్నీపులు
 విడిచిచో జేమియు జరుగదువు బాబు, మజియ సాహసకార
 కబట్టాకములనెడు మంత్రములు, విద్యలన్నియు దీనియందే
 యుమిడి యున్నవి, దీని కే సంతోషము లేదు వాస్తవము చెప్పెదను,
 అక్షరల యాశ్చర్యము విను, ఆనేక కారణములనుబట్టి నేను దీనిని
 విడిచివేయుచు, ఇది కన్నీపులు యని నాజ్ఞియగు విశ్వావిష్ట్రునితోఁ
 జెప్పగా మాటలతో నేర్పించు నా విశ్వావిష్ట్ర వృషాబుడు మఱిత
 నిర్బంధముతో కన్నీపునిచ్చి యిచ్చెను.

ఓ మహామూనీ, బంగారుమయములైన కడిమికే గట్టు పట్టులును,
 మెడలోగట్టు నెగురులును కలదియు, బంగారుతోఁ జేసినయంతుశము
 లతోఁ గూడదనియు నై కడదాచుచువేల యేనుగుల నొసంగెదను.
 ఈ కామధేనువు నా కప్పింపవలయు. ఇదేని, నాలుగెనీ తెల్లగుట్ట
 ములు గుండ్రములు, కడిమి చీలుగజ్జెలు గట్టికనియునైన యెనిమిదిచందల
 బంగారు లేకుల నిచ్చెదను. అదామధేనువు నా కమ్ము. కాదేని, సింధు
 నా కాస్త్రాని దేశములందు విస్తరియు, లక్షణము లన్నిటితోఁ గూడి
 కడిమి, నెక్కర బలిగలవియు నైన పదిపెళ్లగుట్టము లిచ్చెదను. ఈ
 కామధేనువు నా కమ్ము లేనా, పలు కన్నెలుగలవియు మంచివయ
 సుతో నున్నవియునైన కొటి యావుల నిచ్చెదను. ఈ యావులు నా
 కమ్ము, అదలకు కమ్ములేదేని, మంత బంగారుముఁ గోరినను లే. యెన్ని
 కత, ముఁగ గోరినను నంత ధనమును గోరినను నంతయు నిచ్చెదను.
 ఈ కామధేనువు నా కమ్ముని యనెను.

ఇ ట్లేన్నివిధములుగ నడిగినను, వసిష్ఠమహాముని మాత్రము
 “ఓ మహాకాజా! యీ కామధేనువే నా కన్నీరత్నములు. ఈ కామ

చున్నాడను. ఉత్తరతో నాచీక-ప్పుడు నాను లేదు. అందు ను నతఁడప్పుడు మఁదేశమునేలు కాజు బలవంతుడు, భీమావీర. ప్రభువు. ఈ యజ్ఞహిత నైన యదేశి. దేనియందు లెక్కలేని రథములు, గుఱ్ఱములు. ఏనుగులు, కాల్పాయిలు నున్నాడు. కావున తాను మిట్టి బలశాలి. ఇతని నే నేని చేయవలయు" అని చెప్పగా, మాటలుడు నేర్పరియయిన నా మఁదేశపు బ్రహ్మలెఱిగిచే నేటికన్య హానియై యుండు బ్రహ్మరియగు నశిష్టతతో 'మహాత్మా, చత్రింకము బల మెక్కడది? బ్రాహ్మణుడే యంకితకంటె బలవత్తనము. బ్రహ్మబలమే ఉత్తయబలమునకంటె బలవత్తనమైనది. తమయెడ నమితమగు బ్రహ్మల మున్నది. విశ్వామిత్రుఁడు తమకంటె బలవంతుడగుఁడు. విశ్వామిత్రుఁడు మహాప్రతాపముగలవాడయినను తమకన్నచలనగలేగిన ఒకము నోర్వజాలఁడు. తపోబలము పసులకు నైరించరానిది. ఓమహాత్మా! నన్ను దను తపోఒకమున ననుగ్రహించి, నా కానతి యొనగిన నీ దురహంకారియగు విశ్వామిత్రుని గర్వమును, బలమును నాశము చేసెదను." అని చెప్పగా, నశిష్టమహాముని "కాదు. ధేనువా! శత్రుబలమును నాశించుచేయఁగల నేనును నృసింహుని కొనితెచ్చెను. కావున నే నుచా కామధేనువు 'హనుంబా' యను యజుపఁగనే యా యజువునుండి యనేకులు పుష్కలనెడు మైచ్చులు పుట్టి, విశ్వామిత్రుఁడు చూచుచుండఁగనే, యతని నైన్యమునంతయు నుగ్గునెసెరి. ఇట్లు పుష్కలచేదన నైన్యమంతయుఁ జంబుబుచుండుట చూచి, రథముమీఁదఁ బొచ్చుండి కోపముచే విన్పారితస్యంతో నానా విధాస్త్రవలనను బ్రయోగించి యా పుష్కల నగుటకు సంపాదించెను.

ఇట్లు తనచే సృష్టింపఁబడిన పుష్కలల నందఱిని విశ్వామిత్రుఁడు సంహరింపఁగాఁ, గామధేను వత్సాగ్రవాముతో, మరల యవనజాతిలోఁ జేరిన శకులనెడి మైచ్చులను సృజించెను. ఆ శకులనెడివారు తళతళ మని మెఱయుచుండువారును, విశేషమైన విద్యము గలవారును, సుపరిపూర్ణ కేసుములంబోలు దేహచ్ఛాయగలవారును, నిడుదలయిన కత్తులను, పట్టుములను బాల్చునవారును, ఎసిడి చాయగల వస్త్రములఁ గట్టుకొన్నవారును నై యెఱియుచున్న యగ్నులువోలె, పుడమి

యంతయు వ్యాపించి, విశ్వామిత్రుని సైన్యము సంతయుఁ గాల్చివేరి. అతఁడత్రాసవంతుఁడయిన విశ్వామిత్రుఁడ నృపాలుఁడు తన సేనలను సహారించిన శకులవై మిక్కిలి మండిచి, దివ్యాస్త్రములఁ బ్రయోగించి నా రిని జీకాకు పఱచెను.

కీర్తి - స స స్త్ర ము.

అట్టి వసిష్ఠ విశ్వామిత్రుల యుద్ధము విశ్వామిత్రుఁడు చూడెను. పోయెను.

ఇట్లు కామధేవువు సృజించిన వల్లవులును, శకులును విశ్వామిత్రుఁ డేయునస్త్రముల నై రింపజాలక పరవశులై ఓకాకుపడి చురుగిడుచుండఁగా, వసిష్ఠమహాముని కామధేవుఁడగుచు, 'యోగిఒలయుచే నింకఁ గొంక జీవి మైచ్చులను బుట్టివు' మని చెప్పెను.

అట్లు చెప్పఁగాఁ గామధేవువు 'హుంబా' యని యఱచెను. ఆ యఱపుతోఁగూడ సూర్యునివలె వెలింగెడి కాంభోజి లనెడివారు పుట్టిరి. దాని పొదుగునుండి శస్త్రములఁ నాల్చినవారైన వల్లవు లను వారు పుట్టిరి. యోని నుండి యశనులు జన్మించిరి. గురస్తానమునుండి శకులను వా గుడ్బువిల్లిరి. రొమకూకములనుండి మైచ్చులు, హరితులు, కిరాతులుపుట్టిరి వారందఱు విశ్వామిత్రుని సేనలపై బడి యతని రథము లను, గుఱ్ఱములను, నేనుఁగులను, గాలుబలములను ధ్వంసము చేసిరి.

ఇట్లు తన సేనయంతయుఁ గూలపోవుటను జూచి విశ్వామిత్రుని కుమారులునూర్వులు తపస్విశ్రేష్ఠుఁడయిన పరిచయహాముని మీదికి నాయుధమును గైకొని పరునిడిరి. అటు తనపై కెనిచ్చిన యా విశ్వామిత్ర నృపాలుని ఓడుకుల సందఱిని వసిష్ఠుఁడు హుంకారముచేతనే భస్మముచేసెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు తన పుత్రులందఱు చతురంగ బలముతోఁగూడ నన్యహామునియొక్క హుంకారముచే బూడిదయై తన సేన లన్నియు నశించుటఁ జూచి, సిగ్గుపడి, వగపాలయి, యలలులేని సముద్రముచందమునను, గోతలు పేకిన పాముపగిదియు, రాహువుచే మ్రంగఁబడిన సూర్యునిచాచ్చునను వెంటనే తేబోహీనుడయ్యెను. మఱియు నావిశ్వామిత్రుఁడు తన కొమరులను సేనను బోగొట్టుకొని, ధైర్యముక్రంగి టెక్కిలుద్రుంచిన పక్షిఁగిది జలకింబడి, గ్వముఁబాసి, ఉత్సాహము లేనివాడై, మిక్కిలివేదన నొందెను. అంత నా విశ్వామి

త్రుడు తన కొడుకులతోఁ జానక విఠిలనున్న యొక సమూహానిపై రాజ్యభాగమునీ, తత్రయవర్తముఁ దన్నక రాజ్యపరిపాలనము చేయు వని చెప్పి, తాను బహులవెడలి చచ్చిగంధర్వ వర్ష గాదు లుండెడి హిమవత్స్పత ప్రదేశము చుఁ జని రాశ్వరుని యనుగ్రహముఁ జొరవ గోరి యొక్కవ పూనికితోఁ దడస్సుకెను.

అంత నొక కాలమున నవ్యయ విషయమున శతవహుఁ బలవంతుఁ డయిన విశ్వామిత్రుని బ్రత్యక్షమై, “విశ్వామిత్రా! యేల తడవనినెను చున్నాడవు? ఏమి నెఱింగె? నీవు పోయిన కడయల నీయ వచ్చితే, నీరేమియు చావలెనో కొను? మిని చాడెదా? నిరేకమైన తపస్సి చెయి చున్న విశ్వామిత్రుఁడు మున్నెవ్వఁ డెవలని ని, యున్నహాదే? నీ ప్రయోగ “మహాదేవా, తమకు నావరమునకు కౌన్చితి రేని, ధనుర్వ దము నాఁ గోనాంగమునను, చెప్పితి ప్రహ శ్ర పహతముగను నా కుఁ దేశింపవలయు. మజ్జయు దేశత లధిదేశతయగాఁగల యస్త్రములన్నియు, నగుఁ దేవశాకిములైఁ యస్త్రము లన్నియు, గంధర్వులు, యక్షులు, రాక్షసు లధిదేశతయగాఁగల యస్త్రము లన్నియు నాకు స్ఫురమున గాక. దేవదేవా! తను యనుగ్రహించి, నా నవరము నీయవలయు”నని శంకరని బ్రావించెను. అతడు యున్నహాదేవుఁడు విశ్వామిత్రుఁ డపగిన వరము లొసఁగి యంతర్ధానము నొందెను.

అంత బలవంతుఁడయిన విశ్వామిత్రరాజర్షి మొదటనే రాజని గర్వింబియుండియు నిష్కప కలాస్త్రముల లాభముచే మఱింత గర్విం చినవాడై పర్వకాలములంబటి నమున్మనినలె పలిమిచే నుప్పొంగుచు వచ్చి వసిష్ఠమహాముని దినచే వాతుఁడయ్యె ననియే తెలచి వసిష్ఠా శ్రమము నొచ్చి, తాను బడసిన ధవ్యాస్త్రముల నన్నింటినీ బ్రయో గించెను. అప్పు డా రాజర్షి ప్రయోగించు నస్త్రముల వేడిమికి వన మంతయు మిలమిల నూడిపోయెను. అట్లు విశ్వామిత్ర రాజర్షి ప్రయో గించు నస్త్రములం జూచి వసిష్ఠమహాముని, “భయపడవలదు. భయపడ వలదు. సూర్యుఁ డుదయించి మించు బొకార్చున ట్లే గాధినందనుడగు విశ్వామిత్రుని నాశముచేసెను” అని చెప్పుచున్నచు, అతనిమూలము సురకుగొనక మును లందఱు, వసిష్ఠమునీంద్రుని శిష్యులును మూలకు

మూలము బహుగైత్రుని, అచ్చు కి కడులును, మృగములును జడిసి చెల్లా
చెదలై వదిలివేసి, వణకారముతో దశమంతయుఁ జనితినేసి పల్లె
కూర్చుమామెను.

అప్పుడు మంత్రచెత్తలలో శ్రేష్ఠుడగున బ్రహ్మశ్రుస్సుగల
సిద్ధిమూర్తుని విశ్వామిత్రునికూర్చి రోషహతముగా నిల్పినయె,
‘మన మూర్ఖువా, మనని వెక్కిరింపుగాఁ బెంచిన తపోదనము బాడు
వెడలెను. కావున నీవు వెడ్డెనము జేరింపవు’ అని చెప్పి, మిగుల చాగ్రహ
ముతో వాగలేసి ప్రళయాగ్నినలెను. రెండవ యమపండిముపలెను
వెలుంగునొప్పు ఆన బ్రహ్మ పండిము వెత్తుకొనెను.

మొదటి పాదము

అంతా నామో బహు

అట్లు వాని ముందు పాదము పలుకుచుండ, విశ్వామిత్రుఁ గాగ్నే
శిష్యాముని వైదిక యమ్యునింఁగని ‘హి నిలు’ నుని బెదిరించెను.
అంత ననుభవముతో నుని రెండవ యమపండిమో యనుదగయున్న బ్రహ్మ
పండిమును నెత్తికొని, “యోగా! శ్రుతయాధమా, యిదిగో నీలిచితిని.
నీబల మేమో చూపుము. ఇప్పుడే నీశస్త్రస్వము నడఁగించెదను. నీ
శ్రుతి యెందు మొక్కడ’ మహాత్మరిమైన బ్రహ్మబల మొక్కడ’ బక్షిత్రియా
ధమో’ పిచ్చిమైన నా బ్రహ్మబలమును జూడుము.” అని చెప్పుచున్నడే
విశ్వామిత్రుఁ డతనిపై నాగ్నేయాస్త్రమును బ్రయోగించెను. అది
బ్రహ్మపండిమును సమీపించిన వెంటనే, యగ్నిని నీరు చలాత్తునట్లు,
బ్రహ్మపండిము దానిని బల్లఁద్రెంచు. దానిని గని విశ్వామిత్రుఁడు
మిక్కిల వ్యసనపడి తా నీశ్వరునివలనఁ బడిసిన వాసుణము, రౌద్రము,
వింద్రము, వాశుషతము, విహిము, మారణము, మోహనము, గాంధ
ర్వము, స్వాధురము, జ్వంభణము, మాదనము, సంలొపనము, విలా
పనము, శోషణము, దురణము, జయింప నలనికాని వజ్రము, బ్రహ్మ
వాళము, కాలచాళము, వరుణపాళము, శివునికి మిక్కిలి ప్రియమగు
పరశుము, శుమ్కాశిని, ఆర్ద్రాశిని, దండము, వైశాచము, క్రౌంచము,
భక్తచక్రము, కాలచక్రము, పుష్కలచక్రము, వాయువ్యము, మధనము,
హయగ్రీవము, శక్తిద్వయము, కంకాళము, ముసలము, విద్యాధరాధి

చేవతాకవయిన మహాస్త్రము. మిక్కిలి దారుణమయిన కాలము, ఘోర
నైన త్రహాలము, కాశాలము కంకణము వెలువలగు నస్త్రములనన్నింటిని
నొంటి పెంబడి మఱియొకటిగా నాయామంత్రములను జపించి ప్రయో
గించెను. విశ్వమిత్రుడు ప్రయోగించిన యస్త్రములన్నియు వేగముగ
వచ్చి యా బ్రహ్మదండమునకుఁ దాకి, రోమియుఁ జేయఁజాలకపోవు
చుండినవి. ఆ మహామహాముని యా యస్త్రముల నన్నింటిని దన బ్రహ్మ
దండముచే మ్రంగుమందెను. విశ్వమిత్రుడు తాను బ్రయోగించిన
యస్త్రము లన్నియు వసిష్ఠుని నేమియుఁ జేయక, యా బ్రహ్మదండము
నకుఁ దగిలి నశించుచుండ, మిగుల నలగిన వాడై, బ్రహ్మస్త్రమును
బ్రయోగించెను. అటు విశ్వమిత్రునిచేఁ బ్రయోగింపఁబడినదై వేగ
నేతెంచుచుండు బ్రహ్మస్త్రమును జూచి, యగ్ని మొదలగు దేవతలు,
దేవర్షులు, గంధర్వులు వన్నగులు మొదలగువారు తత్తటపడిరి. ఆ బ్రహ్మ
స్త్రముయొక్క వేడిమికి మూలగు లోకములవారును మలమల మాడిన.
మహా భయంకరమయిన రూపముతో వచ్చుచున్న యా బ్రహ్మస్త్రమును
వసిష్ఠుడు బ్రహ్మోపాసనమువలన వృద్ధిచొందిన బ్రహ్మదండముయొక్క
సాయముచే మ్రంగనారంభించెను. అటు బ్రహ్మస్త్రమును మ్రంగుచున్న
యా వసిష్ఠమహామునియొక్క మాపము ముల్లోకములవారికిని మైమఱిపు
గలిగించునంత భయంకరముగ నుండెను. ఆమహాత్ముడయిన వసిష్ఠ
మునీంద్రుని రోమరంధ్రములచుండి, పొగతోఁగూడిన మంటలుగల
యగ్ని హోత్రునిచుండి వెడలునటులు మిగులగుటులు వెడలినవి. ఆ వసిష్ఠ
మునీంద్రుడు చేతఁ బట్టియున్న బ్రహ్మదండము పొగలేక పండించుండ
త్రలయకాలాగ్నియో యెరుగులును, రెడన యమదండమో యను
నటులును విశేషముగా మందెను.

అపుడు ముచులందఱు మంత్ర చెత్తలతో శ్రేష్ఠుడగు వసిష్ఠునిఁ
జూచి, “ఓ బ్రహ్మర్షిసత్తమా! నీ బల మమోఘమయినది. నీతేజస్సు
నెవ్వరును నైరింపఁజాలరు. ఈ తేజస్సును నీ లోపలనే యడఁగించు
కొనుము. విశ్వమిత్రుఁ డెక్కువ తపమునేసి పడసిన యస్త్రములన్నియు
నీ బ్రహ్మదండమునకు లోబడినవి. ఓ తాపసవర్యుడా, శాంతింపుము.
జనులందఱు నీ రోపమునకు వెఱచియున్నారు. వారియందటి దిగులు

విష్ణును." - ప్రాసవేయగా, గొప్పతనముడగు వశిష్టాడు తన లోకమున తాదేంద్రజేనెను.

విశ్వామిత్రుడు తన గొప్ప అవస్థుచేసి సంకాపించిన యుక్తవయస్కిని వివరించుచున్నప్పుడు ఎక్కితే వగచి నిట్టూర్పు చెప్పి, 'చే' పేరుచు మొదలు' ప్రహరేజో జలమే బయలు, పరిమళ మొక్క ప్రస్తావనములొ గానాన్ని ప్రముఖము నాశము చేసెను. ఈతని దుష్టము తెలియెను. ఇత నేను యింద్రియములకు మరపును పుట్టుటచికోని, బ్రాహ్మణ్యసంపాదకమైన గొప్ప తనము చేయఁ బూనె నను' -ని మరపును పుట్టెను.

గీ. - - - - -

విశ్వామిత్రుడు అవస్థచేయును, త్రివిధవైదికములను చూపెను

కాశువా' అత విశ్వామిత్రుడు తన యవమానమును దురచి నెంచి, మనమున గలనాశకీ, ముదాటు గొప్ప నిష్ఠూర్పులు చెప్పి, మహాత్ముడైన వశిష్టమునియంద్రునితో ఒగవర్చికవాడై, యామునీంద్రుని నలెనే కాదు. ప్రహరేజోలకు ఒకయః గోరి, వానిని మేలెత్తె, పక్షివానికిల కేరి, భూలోకమున తనము చేసెను. అట్లు విశ్వామిత్రుడు తనము చేయుచుండఁగా, నతనికి వానిష్యమందు, మధుష్యమందు, దృశనేత్రుడు, మహాకరుడు నకు జేర్లు గలవారును, ఎల్లప్పుడు సత్యము పలుకుట, ధర్మమార్గము వప్పకుండుట యగురెండు గుణములు చెప్పఁబడెనై న నలువురు కుశువాదులు పుట్టెరి.

అట్లు విశ్వామిత్రుడు గా దక్షిణ దిశనగను వేయి యేండ్ల తనము చేసి నిరంతరము తన లోకములకుఁ బాశునైన బ్రహ్మదేవుడు తనస్సే భగముగా నెంచియుండుట విశ్వామిత్రుని బ్రత్యక్షమై తన్నుని పలుకు లతో నింపుగా నిట్లనియెఁ—'ఓ కుశుచందనా! నీవు నీ తపోబలముచే రాజ్యములుండెడి లోకములను స్వాధీనముచేసితిని గాన నిరకమీంద్రుని కన్న రాజ్యముని మే మొందెదము' అని విశ్వామిత్రునితో జెప్పి, లోకములకెల్ల నధిశ్వరుడగు బ్రహ్మదేవుడు దేవతలతోడ స్వర్గమునకుఁ బోయి, యచ్చట దేవతలను విడిచి, తాను బ్రహ్మలోకంబునకుఁ బోయి చేరెను.

విశ్వామిత్రుడును బ్రహ్మచరంబును విని, సిగ్గుచే గొంచెము తల వంచి, నే నింతవస్తుచేసినను, బ్రహ్మర్షి యనుపేరు రాకపోయెగాదా యను షట్టరానిచ్యుతన మొక ప్రక్కను, నే నింత తపస్సుచేసినను, దానిని గడునింకక బ్రహ్మచేష్టాడు బ్రహ్మర్షియని వరం బొసంగక, రాజర్షి యని వరంబొసంగె గదా యను కోపం బొక ప్రక్కను బాధింపుచుండ నిట్లని చింతించె. “నేను విశేషమయిన తపస్సును జేసితిని. అయినను, చేప తలుచు, ఋషులను నన్ను ‘రాజర్షి’ యని పిలుచుచున్నార కాని బ్రహ్మర్షి యని పిలువరైరి. కాని నెను జేసిన తపస్సునకు సరియైన ఫలము గలుగలేదని తలచెదను” అని మనస్సునందు నిశ్చయించికొని, యంతకుముందే యెక్కువ తపస్సుచేసినవాడయినను, మఱింప ప్రయత్నముతో మఱియొక ఫలముచేయఁ దొడఁగెను.

అకాలమున నే యుక్తౌక్తగంధమును సృష్టికృడగున త్రిశంకు సనెడి యొకరా జుండెను. అతఁ డెల్లప్పుడు శత్రువును పలుకువాడౌ. ఇంద్రియములలోఁబ్రతిచుకొన్నవాడు. ఆ త్రిశంకు నొక సమయమున ‘తాను యాగముచేసి, బొందితోడ స్వర్గమునకుఁ బోవలయు’ నని తలంపుగలవాడయ్యెను. అంత నా త్రిశంకువు తన కుల గురువగు మహాత్ముడయిన వసిష్ఠుని కడకేగి, యలినితోఁ దన కోరికను చెలువఁగా, నా మునిండుడు “బొందితోడ స్వర్గమున కేగుట యసాధ్యము” అని చెప్పెను. ఇట్లు వసిష్ఠుడు తన కోరికను నిరాకరించుటచే నతని పుత్రులైనను ఆకోర్కీని నెఱవేర్పఁగలరెమో యని తలచి, వారినిమి త్తమై దక్షిణదిశ కేఁగెను. అట్లుపోయిపోయి, వసిష్ఠమహామునిపుత్రు లెచ్చటఁ దపంబునేయుచున్నారో, ఆచోటు చేరి, యచ్చటఁ గీర్తి వడసినవారును, దీప్తికాలమునుండి తపస్సు చేయుచుండుటచే గలిగినట్టి తేజస్సుచే మిక్కిలి వెలుగుచుండువారును నైన వసిష్ఠపుత్రులను నూలుగురిని జూచెను. అంత నాతఁడు గురుపుత్రుల నందఱిని హెచ్చరించుకొని, వరుస ప్రకారము వారికి మ్రొక్కి సిగ్గుతోఁ గొంచెము తలవాల్చి, చేతులు జోడించి తనయభిప్రాయము నవ్వుహాత్తులగు వసిష్ఠపుత్రుల కిట్లు తెలుపఁ దొడఁగెను. “ఓ మునిండులారా! నెను శరణుఁగొరి వచ్చితిని. మీరు శరణుఁజొచ్చినవారిని గాపాడువారలు గదా. మహాత్ముడయిన

మీ తండ్రిగారు నన్నుఁ దిరస్కరించిరి. మీరు నన్నుఁ గావలయును. నా కోర్కె నెఱవేర్చవలయును. నేనొక్క మహామాగము చేయవలచి యిది. గురు పుత్రులయిన నిన్నునందఱు నదిర్పరించి వేఁజెరి. తనస్సు నందఱే నాలమూపుము. మీరు నందఱికిని సాష్టాంగముగాఁ బ్రణామిల్లి యొక్కోరికఁ గోరెదను. మీరు మఱింత మెలకువ గల్గి, నా మాగ మును నెఱవేర్చి నేను శరీరముతోక స్నానమును పోవులాగున మీరు చేయవలయును. గురువగు వసిష్ఠునిహాముని యీ శాస్త్ర మసాద్యమని నిరూపించెను. మాగము చేయుచుండును గురుపుత్రులగు మీరుకప్పు మఱొకగతికాకులేదు. ఇద్వౌకునంశస్థుల కందఱిఁ పురోహితుఁడెగదా పరమగతి. విదేశలయిన పురోహితులే గదా యెల్లపుడు రాజులను కరింపఁజేయుదురు. ఇచ్చన మీ తండ్రి తిరస్కరించితత్కారిత నీక మీ కందఱెగదా మాకు దైవతమాలి” అని త్రిశంకువు వసిష్ఠమునీంద్రుని పుత్రులతో జెప్పెను.

కీ-వ సర్గము

❧ పసిష్ఠుని పుత్రులు త్రిశంకువును శపించుట ❧

కామా! ఋషిపుత్రులు సూర్యుడు త్రిశంకువు కోపముతోఁజెప్పిన మాటను నన్నివారలై, యతఁడతో నిట్లునిది.

ఓ దుష్టునీ, సత్యముఁ జెప్పునట్టి మా తండ్రి నిన్నుఁ దిరస్కరించి పొయ్యనెను గదా. అంతటితో నూరకుండక, యాయనమాటమీఁటి యేల మఱొకఁడొప్పు నాశ్రయించితివి. ఇద్వౌకునంశమువారికి పురోహితుఁడే గదా పరమగతి. అయినచో యథార్థవాదియైన గురుని వాక్యమును దాటవచ్చునా? సకల విషయముల నెఱింగిన వసిష్ఠునిహామి శరీర ముతోఁగూడ స్నానమును బొందిండుట కష్టమని చెప్పెనుగదా. అట్టి నీయాగము జేయు మాత్ర మెట్లు చేయంపగలము? ఓ నరేంద్రా, నీవు మూర్ఖుడవు. మరల నీ పుత్రమున కరుగుము. ఓ నృపాలా! పూజ్యుఁడైన యీ వసిష్ఠమునియే ముల్లోకంబులందును యాగంబులు చేయంపగలవాఁడు. ఆతఁడుతప్ప మఱొక్కఁడంతటివాఁడు లేడు. అంతియ కాక, యాయన కాదనినదానిని మేము జరిపించి, యీ వసిష్ఠమునీంద్రుని

కెట్లనమానము గలిగింప నోపుకను? అని మావలన వయ్యెడు పని కాదు. పోయివచ్చు” అనిచెప్పిరి.

వసిష్ఠపుత్రు లాగ్రహముతోడఁ జెప్పిన పలుకులు విని, త్రిశంకువు మఱు “అయ్యలారా, మీ తండ్రి నా స్త్రాన నంగీకరింపఁడయ్యెను. గురు పుత్రులయినమీయను మావలనఁ గాదని చెప్పిరి. ఇంక నాగతి దేమి? నేను మఱియొక్క గతి వెదకుకొనెనను. ఏతపోధనులారా, మీకు మేలయ్యెడుఁగాక నేబోయి వచ్చెదను” అని వసిష్ఠమునీంద్రుని పుత్రులతోఁ జెప్పి బయలుదేఱఁగా, ఋషిపుత్రు లాత్రిశంకువు మానసున నొక్కటి యుంచుకొని పై కీలాగు జెప్పినమాటలు విని మిక్కిలి యలిగినవారై, “ఓత్రిశంకువా, నీవు మమ్ము దూషించితవి గనుక చండాలుడ వగుదు” వని శపించి, తమ యాశ్రమములోఁ బ్రవేశించిరి.

అంత నారేయి గడని జెల్ల రాజునప్పటికి, త్రిశంకువు చండా లత్వము నొంది, విరుసైన నల్లని రూపము గలిగి, నల్లని బట్టదాట్ట, జుట్టు విరియఁబోసికొని, కాటివూలను దురిమి, కాటి గండమును బూసి కొన్న వాడై, యిరుపసొమ్ములు ధరించిన వాడయ్యెను.

అట్లు చండాలరూపంబుఁ దాల్చిన త్రిశంకువును జూచి మంత్రులందఱును, వారివెంబడి నిరుగు పుండ్రులును నానా దిశలకుఁ బరుగెత్తిరి. త్రిశంకు వొక్కఁడే యొక్కవ దైత్యముఁ దెచ్చుకొని రేయి బవళ్లు ఆలోచనచేసి, వసిష్ఠమహామునికి విశ్వామిత్రుఁడు విరోధి గనుక, నతనిఁ బ్రార్థించినఁ దన కోరిక నెఱవేఱ గలదని తలచి యాతనికడకుఁ బోయెను.

తన కోరిక నొందక, మిక్కిలి వికారమయిన చండాలరూపమును దాల్చి తన కడకే తెంచిన త్రిశంకువును జూచి, భూతములం దెక్కువ దయయు, విశేషకాంతియుఁగల విశ్వామిత్రుఁడతనితో నిట్లనెను. “మహా బలవంతుడవగు ఓ రాజపుత్రుఁడా, నీకు శుభమగుఁ గాక! నీ విచ్చటికి వచ్చిన పనియేమి? శూరుడవగు అయోధ్యాధిపతీ, నీవు శాపమువలనఁ జండాలుడ వైతివి. ఎవరు నీకింత దారుణంబైన శాపం బొసగిరి.” అని యడిగెను.

జండాలత్సము కొంచిన త్రేళంకువు, తాను మాటలలో నేర్పుకొ
గలక, చా విశ్వామిత్రుని పలుకులు విని, దోటిబిడెబ్బ మాటల యచి
ప్రాయముల నెఱింగి విశ్వామిత్రునితో నిట్లుచెప్పెను.

“ఓ విశ్వామిత్రుడా, నేను శరణుజొడ స్వర్ణమునకుఁ బోఁ
దలచి, యట్టియాంబు కొక్కటి చేయింపు గని నాకుల గురువగుశిష్య
మనీంద్రుని, అతని పుష్కలంబు విమోచితని, తాని వారు నాద్రావ
నెఱవేర్చక వోవుకై కాక నాకు చండాత్సమనెడి యొక జాతిప్రంతరూప
మగు దోషమును గలుగుజేసిరి. ఓశామ్యుండా! నేను నాకుశలీకముతోఁ
గూడ స్వర్ణమునకుఁ బో లియ నని కోరిక. అ కోరిక నెఱవేఱుటకై
నూలు యజ్ఞములు చేసితి. అయినను నాకోరిక నెఱవేఱవయ్యె. ఓ
సౌమ్యా, నా కెట్టి యిడుమలు దచ్చివని నింతదఱకు నసత్యము చెప్ప
లేదు. కృతజ్ఞుడ నే నెప్పుటికిఁ జెప్పగను. నాత్ర తదర్థము సాక్షిగాఁ
జెప్పుచున్నాను ఇపుడ నీయొక నల్గద మాదుకదా? నేను నానావిధ
యిద్రావ యజ్ఞములను జేసితిని. ప్రజలను ద్రవముతో బాల్పించితిని.
మహాత్ముల గురువులను నా మహిమకనవికతో సంకోష జేర్చితిని.
అయినను ధర్మమువిషయములలో బ్రతి ట్టించి యజ్ఞము చేయఁదలచిన
నామెడ గురువులు సంతోషింపనైరి. ఈ విషయములతో దైనమే
(అనఁగాఁ బ్రాంతము) బలవత్తర మైనదిగాని, పాగుషము (అనఁగా నిప్పు
దాచరించిన ధర్మాపహాము, నిద్రకపే యని తలఁచెదను. స్వాము
దైనము (అదృష్టము) చేతనే యన్నియు నగుచున్నవి. అన్నిటిని
దైనమే శరణము. మహాత్మా! చేసిన కర్మ మంతయు దైవోపహాతమై
హావః బరమాద్వందనై నీయనుగ్రహమును గోరుచున్న నన్ననుగ్రహిం
పుము. నీకు శుభ మగుగాక! నా కింకొక విక్కులేదు. నీవే నాకు రక్ష
కుడవు. పురుషస్రయత్నముచేత నీవు నా మరదృష్టమును నివారింపఁ
దగుదువు.” అని చెప్పెను.

౪౪ - వ సర్గము.

— విశ్వామిత్రుడు వివ్రతుడునిపుత్రులను శరించుట —

విశ్వామిత్రుడు త్రేళంకువు చెప్పిన మాటను విని, మిక్కిలి జాలి
నొంది, సాక్షాత్తుగా, జండాజాతయందుఁ బుట్టినవానినలె నుండు
త్రేళంకువుతోఁ దిన్ననైన యింపు మాటల నిట్లునియె.

“ఓ యిత్యోకునందనా! నీవు దత్తం చీప క్షయినను దప్పనివాడ నని నే నెఱుగుఁడు. నరశ్రేష్ఠా, నీవు వెఱవకుము. నీకు నే నాదరవు. నేను నీచే యాగంబుఁ జేయించి. నిన్ను సశరీరముగా స్వర్గమునకేగునట్లు చేసెద. ఓ పుడసిజేఁడా! పరుల కురకారము నేయు స్వభావము గల వారును, యజ్ఞమునకుఁ దోడ్పడువారునైన మహర్షుల నందఱిని నే నిదిగోఁగప్పించెదను. వారి సాయముచే నీచేత యాగముచేయించి. నిన్ను స్వర్గము నొందించెదను గురుశాపమువలన నీకు సంస్కృతమున యీ చంగాల రూపముతోనే స్వర్గమును బొందున ధోరణిచెదను. నరాధిపా, నీవు కుశికవంశమునఁ బుట్టిన విశ్వामిత్రుని నెప్పుడు శరణుఁ జొచ్చితివో యప్పుడే స్వర్గము నీచేతిలో నున్నట్లు తలంపుము” అని శ్రీశంకువుతోఁ జెప్పి, పుణ్యకార్యముల బాగుగాఁ జేయువారును, యొక్కవ తెలివిగలవారునైన తనకొడుకులను, బిలిచి, యజ్ఞమునకుఁ గావలసిన సామగ్రుల నన్నింటినిఁ చెప్పింపు” డని యావతి యొసఁగి మఱియు, శిష్యుల నందఱును పిలిచి, “నాయనలారా! నేను బిలుచు చున్నానని, ఋషుల నందఱిని, వారిశిష్యులను, వారి స్నేహితులను, విశేషముగా ననుభవముగల ఋత్విజులను యజ్ఞమునకుఁ బిలువఁడు. మీరు పిల్చినపు డెవ్వఁడైన నామాటను దిరస్కరించి, యేదియైనఁ జెప్పునేని, ఆ మాటలను మఱువక నాతోఁగచ్చి చెప్పఁడు” అని యుత్తరవునేసెను. అంత శిష్యులు విశ్వामిత్రుని యజ్ఞము గొని, నాలుగు దిక్కులకుఁ బోయి, మహర్షుల నందఱిని విలిచిరి. వెంటనే బ్రహ్మజ్ఞులు లందఱు సకల దేశములనుండి పయనమై వచ్చిరి. ఆశిష్యులందఱు మఱలినచ్చి, తఃప్రభావముచే వెలుంగుచున్న యావిశ్వమిత్ర మహామునితో బ్రహ్మవేత్తలగు ఋషులందఱు చెప్పినమాటను విన్నవించి మఱల “ఓమునీంద్రా, తమ మాట విన్న మాత్రాననే మహోదయుఁడు దక్కఁ దక్కిన ఋషు లందఱు సకల దేశములలోనివారును వచ్చిరి. ఓ మునిశ్రేష్ఠా, వసిష్ఠుని కుమారులు నూలుపురును కోపమునఁ దడఁబడు చున్న మాటలతోఁ జెప్పిన సంగతిని వినిపించెదము, ఆలకింపుడు. మేము పోయి, వసిష్ఠ పుత్రులను బిలిచినంతనే, వారు మమ్ముఁ జూచి, “యేమీ! విశ్వమిత్రులు యాజకులా! శ్రీశంకువు యాగము చేయువాఁడా!

యోగము చెయించువాడు క్షత్రునియను, యోగము చేయువాడు
చుదాలుడు. అన్నియు వాగునో పుట్టినది" అయోగమున
నెట్ల చేసినది బుచ్చులు నను హవిర్వాగమునైనాండరా! విశ్వా
విప్రునికి లోంపి యాచుచే. నాచుచును నీ ప్రాణతోక్తములు
చుదాలుని యున్నము ఫలించి మోలు న్నియ నీ గలపో కూడ
చుదా" అను పుచ్చులతో ను నీ పుచ్చుకూడ" అను
చెప్పెరి

ఋషిశ్రేష్ఠుడయిన విశ్వామిత్రుడు వానిశ్రేష్ఠుల చెప్పిన
మనుష్యులతో నీ విషయమున గాని చెట్టుచేరి, నిప్పులు నల్లునను,
రాక్షసుతో వానితో నుండెను. పుచ్చులతో నుండెను, నిష్కేష
నైనాండరా! నీవు నీ ముందున్నావు, అప్పుడు విశ్వామిత్రునిగలవా
నను నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు. అనిష్ట పుత్రులను
యోగముడు కాలపాశముతో నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
చుదాచు. నిష్కేష చేయనాటును జన్మములను శాసనము చేయనా
రినా నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
వానలై, దయచూచి, పుచ్చులను నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
గాని నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
లును గలనీ యీ లోకములందు నీవు నీవు నీవు గాని మహోదయు
డన్ననో, దూషణ చేయ నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
లోకింబుందు నమర్యాదకొని, బోయకులమున బుట్టి, దయచూచి,
యొప్పును జంతువుల ప్రాణముల దీనుటమందే తుంపుపెట్టి, నాలోప
మునను ఫలముగా జరగాలను నీవకృత్రచే జీవించుచుండునగాని"
అని గొప్పతాపమునైన విశ్వామిత్రుడు ఋషులనను సీతగున జెప్పి
యంబెట్టో విరమించెను

60-వ సర్గము

విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకువు స్వర్గమున కేగించుట

విశేష తేజస్సుగల విశ్వామిత్రుడు విహోదయుని, వశిష్ఠ
పుత్రుల నందఱిని దన తపోమహిమచే నభోగంబు బొందించి, ఋషుల
నడుమ నిలిచి "ఓ మునీంద్రుల! ఇతః డిష్టాకులంబిస్తుడు, ఇతని

పేరు త్రిశంకు వనిత్రస్థిమైనది. ఇతఁడు దర్శముఁ దప్పనివాఁడును; దాతఁడు ఇతఁడు శరీరముతోడనే స్వర్గలోకము నొందఁగోరి నన్ను శరణు చొచ్చినవాఁడు. ఎట్లయితఁడు శరీరముతోడనే స్వర్గమున కేగునో యట్లు మీరు చాతోడ నుండి యజ్ఞము నడిపింపవలయును” అని చెప్పెను.

అప్పుడు ధర్మజ్ఞులగు మహర్షు లందఱు విశ్వామిత్రుని మాటలు విని యందఱు గలసి, ధర్మాత్ములకుఁ గొఱతవడకుండునట్లు తమలోఁ దా మిట్లుచొనిరి “ఓముచులారా! ఈ కుశిపుత్రుడయిన విశ్వామిత్రుఁ డమితకోపిహఁడు. ఇతనికూట కర్ణముగ నేదేనిఁ జెప్పితిమేని, యితఁడు తప్పుక మనలగు శపించును. కావున నీతఁ డేది చెప్పిన దాని నెల్ల సరి యని యొప్పుకొని యతఁడు చెప్పినరీతిం బోవలసినది. ఆవిషయమున సంశయపడరాదు. అతఁడు నిప్పుతో సాటియైనవాఁడు. కొంచెము తప్పి యతని కాగ్రహంబుఁ గల్గించితేమేని, మనల నితఁడు గాల్చివేయును. కావున నీ త్రిశంకువు విశ్వామిత్రుని తపస్సుయొక్క బలిమివలన శరీరము తోడనే స్వర్గమును బొందుటకుఁ దగిన యజ్ఞంబు నతఁడే నడిపించును. మనము కూడ నుండి యాయన చెప్పినపనులు చేయుచు జూచుచుండ మని వారు తమలోఁ దా మిట్లుచొని, విశ్వామిత్రుఁడు యాగము చేయుంచుచుండఁ బైపనులు చేయుచుండిరి. మంత్రవేత్తలగు ఋత్విక్కు లందఱు నడున దప్పుక యన్నికర్తలను గల్పకుండుఁ జెప్పఁబడినతరున విధిఁ దప్పుక చేయుచుండిరి.

అంతఁ జూచుచేటికి తపస్వియయిన విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞము నందు హవిర్భాగములను గొనిపాపుటకై, దేవతల నందఱిని నావాహ నముచేసెను. అట్లు విశ్వామిత్రుఁడు మంత్రము లుచే బిలిచినను దేవతలు రానందులకుఁ జింతించి, మ్రొవ ను నెత్తిపట్టుకొని దేవతలు హవిర్భాగ ములు కీశిగాన గారైరి గదా యని మఱింత యలిగిన వాడై, త్రిశం కువుం జూచి యట్లునె .

“నరేంద్రా! నెచు శ్రమపడి సుసాదించిన తపశ్శక్తియున్నది. ఇదిగో నిన్నిప్పుడే నాతపోమహిమచే స్వర్గము నొందించెదను చూడుము. ఇతరులకెవ్వరికిని బొంద శక్యముగాని స్వర్గమును నీ వీశరీర

ముతోఁబొందుము. నేను గర్హపడి పొందించిన తక్షణమే కొంచెమేని గుండ్రని దారితో నీవు శరీరమునకు స్నర్శమును. హాయి నేగుము" అని కొద్దిమేళుడు కృష్ణునిచేత త్రిశంకువు శరీరముతోఁగూడ నా ముఖమునకు చూపించుట దుష్టులచేయెను. త్రిశంకువు పుల్లలోకమునకుఁ బోయి చేరినతోడనే దేవేంద్రుడు పూజేతఁ గొఁగూడి వచ్చి, నూతన త్రిశంకువును నిచ్చెను.

"ఓ త్రిశంకు! నీవు మహావీరా! నీకు స్నర్శమునకు తావలేదు. మూడుదా, నీవు పురినిభావించుచు పరిభ్రమించు. గాత్ర, తావర, దలక్రింద, నీవు మాలోకమునకు పడుదువుగాక" అని యచ్చటినుండి యింద్రుడు త్రిశంకువును బ్రసేద కట్టి ప్రాయఃబడి క్రిందికి వచ్చుచు వెళ్ళెను. దేవుడు 'మహా శక్తుఁ గాపాడుము' అని తపస్సేదనముగాగల యోవిశ్వామిత్రునిగూర్చి యతఁ డతఁడను. అట్లును చుందు త్రిశంకువుయొక్క అక్రోశమును విగ్ర, యాచరాని లోపముగల వాడై విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకువును గూర్చి, 'నిలు, నిలు' మరిచెప్పి ఋషుల మహిమను లెడవ ప్రహరేంద్రుడగుట వెలుగుచు దక్షిణదిశను ప్రత్యేకముగా సప్తర్షులను స్మరించి, లోకముచే నొడలు దెలియనివాడై దక్షిణదిక్కును ప్రాత్ర నిక్షత్రములను స్మరించెను. ఇట్లును సంద్రుడు ప్రాత్ర నిక్షత్రములను స్మరించి, యింక వెళ్ళున లోపము' దాల్చి, "నేను పాతొక్క యింద్రుని స్మరించెను. లేచెన, నేను స్మరించు లోకంబున దివ్యుడే యక్కఱలేకట్లు చేసెదను" అని చేవతఁడు గూడ స్మరించుట కారంభించెను.

అప్పుడు దేవతలు, అసురులు, ఋషులు మిక్కిలి వెలుగుపడిన వారలై, మహాత్ముడగు విశ్వామిత్రుని కడకు వచ్చి, యూరఁగించుచు నీట్లనిరి. "తపస్సేదనముగా గల యో మునీంద్ర! యీ త్రిశంకువు గురుశాశంబులన జాతభ్రష్టుడై నిండ్నాడు. శరీరముతోఁగూడ స్నర్శము నొందుటకుఁ దగినే తక్షణ." అని చేరతలు చెప్పగా, మునీంద్రుఁడా దేవతల మాటలను విని, వారిలో మఱింత గొంఁతైత్తి యిట్లనియె. "ఓ వేల్పులాగా! యీ త్రిశంకువును శరీరముతోడ స్నర్శము నొందించెన నని చెప్పితని అది యిప్పుడు తప్పించుట నా కసాధ్యము.

కావున నీ భూపాలునికి శరీరముతోడ శాశ్వతస్వర్గము గలుగుగాక. ఈ లోకము లెంతవఱకుండునో, అంతవఱకు నేను పృథివీన నక్షత్రము లాకసమున వెలుగుచుండును గాక. ఈ రెండింటిని మీరకు ప్రహేళికచేసి, నేను దేవతల పృథివీనను యీ కార్యముచేచుచున్నాను” అని చునింద్రుడు దేవతలతో జెప్పెను.

దేవతలందఱు విశ్వామిత్ర మునీంద్రుని పలుకులు విని ‘ఓ మునీంద్రా! యథై కాసియు, నెకు మేలగు, నీచే సృజింపబడిన నక్షత్రములన్నియు ననాదిజ్యోతిశ్శక్తి క్షుణ్ణమునకు వెలుపట నుండును గాక. ఈ త్రిశంకువునాడఁ దలక్రిందై యీ నక్షత్రముల నడుమ దేవతలతో సమానముగ వెలుగుచుండునుగాక. తన కోరిక నొందినవాఁడును, కీర్తిగలవాఁడును నైన యీ త్రిశంకువును స్వర్గలోకమున నున్నవాని బోలె నానందలనద్రుములు చెబుచి పొధుచుండును గాక!’ అని మునీంద్రునితో జెప్పిరి.

అంత ధర్మాత్ముడగు విశ్వామిత్రుడు సకల దేవతలును, ఋషులను గొనియాడుచుండ, మీకు చెప్పినట్లు ‘నేను చా నష్టిని జాలించెద’ అని తన సృష్టిని నిల్పెను. ఏ త్రిగామా, దేవతలును, తపోధనులగు మహర్షులును యజ్ఞము పూర్తికాఁగానే, ఎచ్చిరట్లు వెడలిపోయిరి.

61-వ సర్గము

— ఋషీగఁడు పునశ్చేరి విక్రయించుట —

త్రిశంకువునిమిత్తము తాను నడపించిన యాగమునకు వచ్చిన ఋషులందఱు తమ నివాసములకుఁ జనినదిమ్మట, విశ్వామిత్రుడయ్యరణ్యమున ఎసింపుచున్న ఋషుల నందఱిని జూచి, “మన మీ దక్షిణదిక్కునఁ దసంబుసేయ వచ్చియు, గున తపస్సున కెన్నియో విఘ్నములు చేకూరినవి. కాబట్టి మనము మఱొక్క దిక్కునకుఁ బోయి, తపం బొనరించెదము. ఓ మహాత్ములారా! నడమటిదిక్కునఁ బుష్కరమని ప్రసిద్ధికెక్కిన విశాలమైన తపోవన మొకటి గలదు. అది యన్ని తపోవనములలోను నుత్తమునది. మిగుల సొంతయినది. మన మచ్చుకొని బోయి, దేలాని విఘ్నములేక, మన తపస్సులను నడపుదము” అని చెప్పెను. ఇట్లు ముగిలతగ జెప్పి, వారిని గూడఁ దీసికొని

యా పుష్కర ముతపాకము మును జెనె, మచ్చలు ముంజలను, మండ్లలు
ఘడిండును - న్ననినామ్రయం త్రేమగు ననునె యుచుండెను.

ఈ సమయముననే, ఆయాధాన్యము దామించు నంబరీషుడని
తత్త్వహించి యొక చంద్రుని యొక గోక్షర వంశజుల చేత ముంజలను,
ఆరణ్య యాగమునకై సంపాదించు పద్మము చెనెనె దక్షహించు
కొని వామెను, అప్పుడు పురోహితండు నాజులు జూచి, “ఓ మహా
రాజా! యాగవశు వశపాదించుచును. ఆయాధాన్యముచేత విడిగిరి,
ఏ రాజు యాగవశువును విడిగి జూచు ననినామ్రయం చున్నావో,
అరాజు వామెముచే నారము కొంటున్నావను. కావున వానిట్లు
కొని - ముంజలను ముంజల ముంజల లేవలె, లేవలె, దానికి బహులుగా
నొక ముంజలను బహులుగా, నానిని నభిరించి, యాగమును
బూర్తిచెయవలెగా. ఇదియే దానికి ప్రయత్నము. కావున ముంజల
యాగమును సాగించుటకు పూర్వము వశువును గొనిరము” అని
చెప్పెను.

ఇది విని, యా ధర్మమును దను చుండు భండు వెంటలెడి
గోక్షరను విడిగిరి నువశువుకొలుకు వెంటలెడియెను. అతడు త్రిశు
ముగ దేవముల, అట్టిదములు, ఆశ్రమములు ప్రామములు మొదలగు
చోట్లను కట్లాడి తిరిగిలెనె ముంజల తుంకా రాజు పుష్కరము
మనెనె కొండప్రదేశము చేరి ముంజల వామెతోగల విత్తలతోగల నాడి
నసీచుచుండు బుచ్చును నును మునిసి చెప్పెను. తనప్రభావముచే
నగ్నిచలె. బ్రకాశించుచున్న యమ్మనిచ్చేయలె కామంబరీష మహారాజు
మ్రొక్కి, యా మునిచ్చుని యాగమును అడిగి, యాతనినిగూర్చి
“ఓ భృంగవంశమునం బుచ్చును మహాముని, నేను యాగముచేయు నారా
భించి, వశువును మళ్ళాదోలి పెట్టితిని. అది కనబడకపోయినది. ఎంత
ప్రయాసపడి వెదకినను గానరాకున్నది. నా యాగము పాడైపోవున
ట్లున్నది. నేను చూటువేల వశువును విడిగి నొప్పుకొనియున్నాను.
వానిని దా మంగీకరించి, తమ పుత్రులలో నొక్కని నిప్పించిన నా
యాగము పూర్తియగును. నా కోరికయు నీధించును” అని యడిగెను.

ఇట్లుండెనుమహారాజుడుగంగా, విశేషమయిన బ్రహ్మతేజస్సు గల బుచ్చకుడు రాజుం జూచి, “నరాధివా, ని వెంట నొడ్డుచ్చుచు, నేను బెడ్డికొడుకును విక్రయింపడు” అని చెప్పెను. అప్పుడు బుచ్చకుని మాట విని, మహాత్ములగు నా దిడ్డులయొక్క చల్లె యందందు నరేంద్రునిం జూచి, “నృపాలా! పూజ్యుడైన బుచ్చకుని హామీని పెట్టకొడుకు నమ్ముటను ఏలువడ చని చెప్పెను. నాకును గడంబుబిడ్డనిపై నెక్కువ మక్కువ. మహారాజా, లోకమున దెలుసుగా బెట్టకొడుకులు తండ్రిల కిష్టులు, కడపవికొడుకులు తల్లిల కిష్టులు, కాచిన నృపాలా, నేను బెడ్డి కొడుకు నీయజాల” అనెను. అట్లు బుచ్చకుడు పెట్టకొడుకును, కలిసి పత్తి చిన్నకొడుకును నియ్యజాల మని చెప్పగా, శ్రీరామా, నాకు వాడయిన శునశ్శేఫునిని తానే యందరిననునామనితొ నిట్లనియెను.

“అ రాజేంద్రా! మాతండ్రి పెట్టకొడుకును విక్రయింప ననియెను, దిల్లి చిన్నకొడుకు నియ్యజాల నియ్యుం జెప్పెను. దానినలన చారు నడిమివాడనైన నన్ను విక్రయింప నస్తతించినట్లున్నది. మహారాజా, నన్ను వారు నీకు విక్రయించినట్లే. ఆ మాట వారన నక్కిలీడు, నన్ను గొనిపోవును.” అని శునశ్శేఫుడు చెప్పగా సంబంధుడు లక్ష గోవులను బుచ్చకుని కిచ్చి, యా శునశ్శేఫునిం గొని, మహాసంతోష ముతో సతనిని దన గర్భంబున గూర్చుండజెట్టుకొని, వేగముగా దన పట్టణమునకు బ్రయాణమాయెను.

62-వ సర్గము

విశ్వమిత్రుడు మహాశేఫుని పరమచురు

ఈ సరశ్రేష్ఠుడవయిన కసునందనా, ఓ శ్రామా, యెక్కువ కీర్తిగల యందండు నృపాలుడు శునశ్శేఫుని గైకొని మఱలేచచ్చుచుండ బుష్కరతపోవనంబు చెరునప్పటికి మిక్కిలి యెండ నడినెత్తరే దగుల నారంభించెను. అంతట సంబంధుడు మిక్కిలి డస్సి యా పుష్కరమున కలసట దిచ్చుకొనుటకై యచ్చట నిలిచెను. మహాకీర్తి సంపన్నుడగు నాభిరీషు డలను దిచ్చుకొనుటకై యొకచోట గూర్చుండియుండగా, ఎక్కువ తపోవ హిమగల శునశ్శేఫుడు మిక్కిలి యాత్రముతో నచ్చట మునులతోడ దపమొనర్చుచున్న తన మేన మామయైన విశ్వమిత్రుని

జూచెను. అట్లున్నహామిని జూచినంతనే, శుశ్రేష్ఠుడు దోషమును గళవట్టి, రహస్యచేతను దానివలననేతగు వాని, యష్టకాక్షులైన ముని యెడిలో దహాలుఁ దలయును.

"మునిశ్రేష్ఠుడా, నాకు నిష్కలము, నీ కేవల దాహములు లేక, ఇతరదాహ క్షేమమునీ ప్రతిపదాక్ష, నన్ను కష్టము నలించును. నునియై, నేవేయ నీకా నీ కదాగదా, నీచేయించి జీకి మేలు గలుగజేయువాడవు. నూరినదాహములు నీచేయించు నీకేవలదాహము విక్రియము కి చింతింప నామము దహాగము చేయి నెఱవేర్చి, అని వననీదము నీ దూరి నామమునా నీ, యెట్లు చేయి దేహాయువ్యమునీ, నామమునీ యాలవమునీ గొప్ప భవయెచ్చు, స్వయము నొందెదమునీ, యష్టకాక్షులైన ముని విక్రియలేని వాడవు. నీవు గొప్ప భవయెచ్చు, యష్టకాక్షులైన నాకు విక్రియ గాదు యును. ఈ యావదమునీ తండ్రి భవయెచ్చు విక్రియములు నన్ను దప్పించవలయును" అని శుశ్రేష్ఠుడు విశ్వామిత్రుని వేడెను.

విశేషతనముతోఁగూడిన విశ్వామిత్రుడు ఆ శుశ్రేష్ఠుని యా మాట విని, వలచినముల వాని చూపించి, తనపుత్రుల పెంచి, "నాయనలారా! దేని నిమిత్తమే తండ్రియి తను మేలుగోరి సుగులు లయిన పుత్రుల గలదునో, యా వలయును కష్టించు. ఈ వని వాడయిన శుశ్రేష్ఠుడు నన్ను శరణుబొచ్చి, తన ప్రాణముల గాపాడు మని వేడుచున్నాడు. నాయనలారా, మీ ప్రాణముల నితనిక బదులుగ నిచ్చి యితనికి మేలు చేయుడు. మీ రందఱు సత్కర్తముల జేయువారలు దర్శనమునందే యొక్కవ తలం పుంచి యుండు వారలుగదా. మీ రంబరిషునియాగమునఁ బశువులై యగ్ని దేవునికిఁ దనని గావించుడు ఇట్లు మీరు చేయుచు లేని, శుశ్రేష్ఠుని ప్రాణములు గాపాడినట్లగును. అంబరిషుని యాగంబు నిరాటంకముగా జరిగి నట్లగును, దేవతలును పనినినొందుదురు. నా మాటయు నిలుచును" అని చెప్పెను.

పురుషశ్రేష్ఠుడవగు శ్రీగాముడా, విశ్వామిత్ర మునీంధ్రుని మాటలు విని, మధుష్యందుడు మొదలగు నతని పుత్రులు గర్వము

తోను నుత్త్యమునోను గూడినవాడము “అ తంత్రి, నీవు నీ పుత్రులను విడిచి యెడనికొమ్మనకు గారు బునెనవు, ‘తన్న మానన భర్తము, మొదల చెడ్డ జేసెను న సామెతకిది యెప్పింప న్నుచి. పంచి యన్నగారు చెట్టకొని యెడడు కట్టచూచువచుచు దిన నవేడించును’ ఇది చేయ దగగన ను ను కలంబెవము.” అని తనపుత్రులు నెప్పగా విశ్వామిత్రుడు “శివముచే గొన్న లెట్టకేసి తనకొమ్మలం జూచి యిట్లుచెయి: ‘అ పుత్రాశ్శమలారా, నా మాట మీతోకలె, అతియకాక, కొంచెమయినను భయన లేనందుచు, పుత్రాశ్శమునను నిందితముగ ను, గగురుపాటు పుట్టుకట్టుగను నింపి మొగమోటుల లేనిమాట చెప్పితిరి. మీరును వసిష్ఠపుత్రుల ‘లెన ముష్టికు లనెడివారి జాకులందు బుట్టి, మక్కపదాశము దును వేయమేండ్లు నిండునంతవద్యంతము భూలో కమున దరుగుచుండునుగాక” అని తన పుత్రులను విశ్వామిత్రుడు శపించెను.

అట్లు మునిపగుడగు విశ్వామిత్రుడు తన పుత్రులను శాపముతోగూడినవారింజెసి, దిగులపడియున్న శునశ్శేపునికి విభూతి మోడలగువి మంత్రచేసి, యేమయ వ్యాధి రాకుండునట్లు రక్షింపి యిడి యిదిచెయి: “అ శునశ్శేపా, నను నీకుని గంపయివూసి, యెట్టునెప్పలం గట్టనిట్లును, పిమ్మట నన్ను రిచ్చిర్రాత్తో ప్పట్టుప్రీతింమగు యూప స్తాభిమునకు గట్టుమరు. న వచ్చును నే నుదేశింపబోవు రెండు మంత్రములతో నా యగ్నిహోత్రుని స్త్రాసుసేయుము. ఒ యుని పుత్రుడా! అంతయుని యాగముని నన్న వైష్ణవయాపంబునకు గట్టి నట్లు నీ వీ రెడడు మంత్రములను జపింపుము. న కోరి తీరును” అని చెప్పి యా శునశ్శేపునికి రెండు మంత్రముల నుపదేశించెను.

అంత శునశ్శేపుడు విక్కిలి జాగ్రత్తతో నారెండుగాఢము గ్రహించి, త్వరితముగా రాజశ్రేష్ఠుడైన యంబరీష సృపాలునికడకేగు దెంచి, “రాజశ్రేష్ఠుడా, యేమ యాలస్యము చేయుచున్నాడవు? లేలేము. వెగిముగి యాగకలకు నెగుదము. యజ్ఞదీక్షయందు గూర్చుండు”మని రాజుతో చెప్పెను.

క లైయగు నొకయప్పురస పుష్కరతీర్థములందు జలకమాడవచ్చెను. అట్లు
వచ్చి యా తీర్థమునందు జలకమాడుచుండు సౌందర్యవతియగు నాయప్పు
రము, వేళముల నడుమఁ దళతళ మని వెలియు మెలుపువలె
వెలుగుచున్నదానిని విశ్వామిత్రుఁడు చూచెను అట్లు విశ్వామిత్రుఁ
డా పోయి జూచి, మోహించి, “ఓ యప్పురసా, నీదే స్వాగతము.
నీవు నా యాశ్రమమున నుండుము. విత్తస్థానిబారింబడిన న్నచగ్ర
హింపుము. నీకు మేలయైదు” నని చెప్పెను. అతనిమాట ప్రకారమే
యుత్తరాశనయగు మేనక యతని యాశ్రమమున నుండెను. రఘు
వంశోద్భవా, విశ్వామిత్రుఁడు మేనకరామఁ గూడి సర్వసఖముల ననుభ
వింపుచుండ పదియేండ్లు గడచిపారెను.

అట్లు పదియేండ్లు గడచితర్వాత విశ్వామిత్రమహర్షి ముందటి
స్థితిని జ్ఞాపకం దొచ్చుకొని, సిగ్గుపడి “యయ్యా! వృద్ధిముగా నేను
చేయుచున్న తపమునకు భంగము వచ్చెనుగదా” యని మనసున పంచా
పడెను. రఘునందనా! అంత నమ్మహాముని విశ్వాత్మాములతోఁ గొంత
తడవు చింతించి, “యదియెల్లను నా తపస్సును హరించుటకై దేవతలు
చేసినవని. ఈ పదియేండ్లు నొక్క యహోరాత్రమువలెఁ గడచినవి.
నేను కామమునకును మోహమునకును లోబడుటచే నింతటి విఘ్నము
తటస్థపడినది” యని విక్కిలి వగచుచు, జరిగిన పనికి దాఁఖించుచు, వేడి
నిట్టూర్పులు నిగిడించుచుండెను. అప్పుడు మేనక “విశ్వామిత్రుని మనసు
తనమీదనుండి మఱలినది. తన్నుఁ బ్రేమితోఁ జూడక, తన పొరబాటు
నకై చింతింపుచున్నాఁడు. కోపముచే నెక్కడ శపించునొ” యని వెఱచి,
వణకుమఁ జేతులు గట్టికొని, నిలువబడి యుండెను. అప్పు డట్టి
మేనకను జూచి, విశ్వామిత్రుఁడు “ఓనుందరీ, మేనకా, యిది నీ తప్పి
దము గాదు. నాయొక్కపొరబాటులనఁ గలిగినది. కావున నీవు వెఱచ
నక్కఱలేదు, నిపు పోయిరమ్మ” అని తిన్ననిచూటలచే దానిని నాగనంపి,
తాను హిమవంతముఁ జేరెను. అట్లు మిగులఁ గీర్తిగల విశ్వామిత్రుఁడు
హిమవంతముఁజేరి, శాశీనదీతీరమున నివసించి, నిశ్చలబుద్ధి పూని,
యింద్రియముల నెల్ల గెల్వఁగోరి యతిదారుణముగు తపంబు సేసెను.

కామా! ఇట్లు విశ్వామిత్రుడు హిరణ్యకమున వేయి సంవత్సరముల అపరిమితముల కాలము చేయించుచు, దేవతలందఱి కీని చనుచును వెళ్ళి, అందు లంకాలోకము నొకచో నున్న యరసమునకు నీలంబుడి యాచార్యులకును విడి 'మహాత్మ' యను పేరునకును కష్టముగా తెచ్చి, దానిని చూచి, అతని అన్న మామమని, బ్రహ్మదేవుని కుమార్తెయై యున్న అంగు విశ్వామిత్రుని మాది. 'మోక్షము, నీ ముగ్ధులయిన దేవములకు మీయి లభించుచును. కుడిచితిగా నీ కింకరు మున్న కెదలకంబు' యని యెరుగని 'గిష్టి'యి. ఇట్లును ను 'మహాత్మ' నును 'మహాత్మ' అని చెప్పెను.

అంత ను విన్నయు బ్రహ్మదేవుని బ్రహ్మదేవుని దానిచ్చిన విషయమును చూచి నున్న విశ్వామిత్రుడు సంతోషముగాని డి ఖముగాను చెప్పి, కెదలు చోదించి, మాబ్రహ్మదేవునికి సమర్పించి యదనుమతోడ నిట్లయె.

"ఎడగచంతుడా! నే నొకసూక్ష్మిని వున్నాను బయలకు నాకు సాదలేని మహర్షి యను పేరును నీచ్చితివి. ఇది నేను జితేంద్రి. ఎడ చు యెన్ను డగును గదా" యని విశ్వామిత్రుడు నలుమోముల వేలుపుం బ్రార్థించి, నా బ్రహ్మదేవుని దతరింగూర్చి, "ముని కేష్టుడా, యంతలోకలసె జితేంద్రియుడవు గానేవు. జితేంద్రియుడ వగుట కింకరు బ్రయత్నము" అని చెప్పి స్వర్గలోకమునకు జనియెను.

ఇట్లు బ్రహ్మమొదలగు దేవత లందఱు పయనమయి పోయినందు వాత మహర్షి యగు విశ్వామిత్రుడు చేతులు పై కెత్తి యంతరాళంబున నిలిచి, యాహరింబు మాని, గాలితంబియై గ్రీష్మరువునందు (ఎడకాలము నందు) నాలుగు శక్తుల కన్ని మంచుకొని పైన సూర్యుని జూచుచు, వర్షాస్తమనందు (వానకాలమునందు) నాటు పైటచుండి వానకు దడి యుచు, శిశిరంబుతువునందు (చల్ల కాలమునందు) రెయింబవల్లు నీటిచడుమ నుంచుచు, వేయి సంవత్సరములకాల మతిభయంకరమగు తపస్సు చేసెను.

మహామునియగు విశ్వామిత్రుడు డవిధింబునకు దపంబునేయు చుండ, దేవతలకును, దేవేంద్రునకును మనసునం దారాటము పుట్టెను.

అప్పుడు దేవేంద్రుడు సకల దేవతలతోడఁ గొలుపుండి, రంభయను నప్పర కోరిమకు మెలు గావించుకొనియు, విశ్వామిత్రునకుఁ గీడుదెచ్చు నదియు నైన వాక్కిమును బలికెను.

64-వ సర్గము

విశ్వామిత్రుడు రంభను శంఖపాదమునఁ బట్టుకొని పోయెను

కొద్దిగఁ జరిగెను జూచి “ఓ రంభా! యిప్పుడు దేవతల కొక గొప్పగు సేవలనఁ గావలసియున్నది. ఇదేది యహఁగా, విశ్వామిత్రుడు హిమాలయమున నత్ముగ్రముగఁ దన బొవచ్చునున్నాఁడు. నీ వతని కడకుఁ బోయి, యతనిని మన్తభాషములకు లోబఱచి, నీయందు మోహపడుకట్లు చేసి యాతని నుచించి, యాతనితపస్సునకు భంగము గావించునలయును” అనిచెప్పెను.

ఆ బుద్ధిమంతుడయిన వేయిక్కలవేలుపు చెప్పినమాట విని రంభ సిగ్గుపడి, చేతులు బోడించి, అహ వేలుపుతేనితో “దేవేంద్రా, మహామునియయిన యీ విశ్వామిత్రుడు యింద ప్రచండుడు. ఓ ప్రభూ, యితఁ డెటుఁగదా నీ నాపైఁ దన కడిదికోపంబుఁ గ్రక్కఁగలడు. దీనికి సంశయములేదు. దేవా, యహఁ కోపింపి యెక్కడ తానం బొసఁగునో యని మెఱచునున్నదానను నామం దనుగ్రహింపఁలయును” అనెను. ఓ రాసూ, ఇట్లు రంభ యాపుడు మెఱపుతోఁ జెప్పినమాటను విని, గడ గడపణకుచు, దోసిలి గట్టుకొని నిలబడిచుండు నా రంభనుగూర్చి దేవేంద్రుఁ డిట్లనెను.

“ఓ రంభా! మెఱచుము. నీకు మేలు గలుగును. నా యాసతని జేరుము. చక్కఁగాఁ జిగిరించిన శెల్లు గలిగి కంటి కింపై యుండు వసుతర్జువునందు నేను మన్తధుని దోడ్కొని, నీ ప్రక్కన నొక్కచెట్టు నందు మనోహరంబుగాఁ గూడఁ బోయిరూపు దాల్చియుండెదను. నీ వన్న నోయనేక శుభలక్షణములు గలదియు, మెఱపుమాడ్కిఁ దళతళ మెఱయుచుండఁగదియు నైన రూపముదాల్చి, తనస్సుచేయుచుండు నా విశ్వామిత్ర మహర్షి మనంబును మోహింపఁజేయుము” అని యింద్రుడు చెప్పినమాట లాలకించి, సొగసుక లైయగు రంభ రమణీయ మగు రూపమును దాల్చి, చిటునవ్వు నవ్వుచుఁ బోయి, విశ్వామిత్రుని

చేరువకు నడయాడుమందెను. ఇంద్రుడును రంభతో జెప్పినట్లే రాసు
మన్నుచుని దోర్నొని యురదారమును జని యొక కోయిల
యావముతో నా రంభకు దాపుని కొకచెట్టునఁ జూపుండి, మనోహర
ముగాఁ గూర్చు. మహామునిగ నా కోయిలమాతని, కరుణార్థం
కొనమేలితోఁ గూడి, దెబ్బలు నిలబడియున్న కంఠము బాచె. అంత
విశ్వామిత్రుఁ డా కోయిలను పట్టెను. రంభ నావనయమున నడు
నాటచేతను, రంభకు సమక్షమున జూచుటచేతను గొంచెము మరులఁ
జలకడి, పిడుటఁ దెలిసికొని, 'యేమియ్యగును నుకమనయు చలించును
నారదా' మని యందుక శంకించెను. ఇట్లు శంకించి, విశ్వక్సేనుడగు
శాశికుఁ డిది తన్ను పంపించుటకై యంద్రుడు సన్నిధి నుపాసమని
యెఱింగి కొనముచే పంపించు జూచి, "ఇకీ రంభా, కామక్రోముల
వియోగం గోరుదున్న నా మి స్తుకు పంపించు బూనితి. గాన పోకుర
ద్విష్టవంతురాలా, సప్త పదివెలయేండ్లఁ తాయిపై యుండిన కాక.
అంతయు కాక, విక్కిలి గొప్ప తేజస్సులవాడవు, చదవలక్ష్యం
గూడినవాడవు నైన బ్రాహ్మణుడు నా శాపముచే నీటి పికారమాదలబు
నొందిన నిన్ను పరిపాల గల." డని శాప ప్రతిదివోపనంబుల చెప్పి
వోయెను.

విశేష తేజస్సుగల విశ్వామిత్ర మహాముని తనకోపంబు నెర్పడంబు
నను మనస్సున నాపుకొనఁజాలక, రంభ నిట్లు శపియించి, 'నీయిట్లు
కోపము నాపుకొనలేక, పంపించు శపించితన?' అని పశ్చాత్తాపము
పొందెను. ఆ విశ్వామిత్రుని ఘోర శాపముచే నడత తాయి చుట్టుకొను.
విశ్వామిత్రుడు రంభకు శాపమిచ్చిన సందడి గమంగొని, "మన
మిచ్చటనున్న మహర్షి మనలకు గూడ శపించునేమో" యని నెఱచి,
రంభతో మాట్లాడు సందర్భములోనే యిదే సందని యంద్రుడును,
మన్తధుడును దూసికొనిరి.

రాముఁడా, యెక్కువ తపోమహిమగల విశ్వామిత్రుడు కోప
ముచేఁ దనతపస్సంతయు విఫలమై పోయినందులకు నగచి, యింకను ఇం
ద్రియనిగ్రహము గలుగలేకు గదా యని విచారపడఁదొడఁగెను. ఇట్లు
తడవతడవకుఁ దనతపస్సు కోపముచేఁ గొట్టుపడిపోవుటకు మిక్కిలి విచా

శమునొంది, “నే నిక నెవఁ దేమి చేసినను గోపవడను. ఎంత యిడుమ వచ్చినను నేమాటయు నడువను. నూలులతోలది వత్సరములయిన నూడిరి విడువకయు, లోపలికిఁ బిల్చుకొనకయు, నేలాటి యాహారము భుజించకయు, ఇంద్రియముల నెల్ల సవరించికొనియు, శరీరము నెండించజేసెదను. నే నెంతవఱకుఁ దవస్సుచే సంపాదించఁదగిన బ్రాహ్మణత్వము సిద్ధించునో యంతవఱకు నుక్కానిన నిష్కారములు లేక. యాహారము మాని, యనేక సంవత్సరంబు లు దెదను. నే నివ్వెఱునునఁ దవస్సుచేయు చున్నను, నాయంగములు చిక్కిపోవు.” అని తఁచి మునిశ్రేష్ఠుఁ డయిన విశ్వమిత్రుఁడు వేయి సంవత్సరములు దీక్షపూని, రఘువందనా, యితరులు చెయఁగలవికాని వంతము చేసెను.

65వ స్కంధము

❧ విశ్వమిత్రుడు కూర్చున్నవనమున ❧

శ్రీరామా! విశ్వమిత్రమహాముని యుత్తరదిక్కును విడిచి, తూర్పుదిక్కుఁజేరి, వేయియేండ్లు మానమనెడి యుత్తమవ్రతం బూని, యితరులచేఁ జేయుట కలవికాని దవస్సుచు జేయుచు, నీవేయియేండ్లును గొయ్యవలె నిలఁబడి నిద్రాహారంబులు మానియుండెను. ఇట్లు చలనము లేదునుండు నా ముని కెవఁ తెన్ని నిఘ్నములు చేసినను గోపమనుమాట యాతనియెద్దఁ జెరకయుండెను. ఆ మునీంద్రుఁ డొకట నిశ్చయము చేసికొని తఱుంగని తపము సేసెను.

ఓ రఘువంశపు రాజులలోశ్రేష్ఠుఁడా, విశ్వమిత్రుఁ డిట్లు వేయి సంవత్సరంబులు మానఁబుతోను, కోపములేకయు, నిద్రాహారంబులు వర్జించియుఁ దవస్సుచేసి, తన వ్రత సమాప్తిచేసి, యాదిసంజాన వ్రత పారణ చేయుటకై యశ్నము సిద్ధముచేయ, నప్పుడు దేవేంద్రుఁడు బ్రాహ్మణుని రూపంబుఁ దాల్చి, విశ్వమిత్రునియెదుటనిలిచి, “మహాత్మా, యాకలీ నన్నుఁ బీడించుచున్నది. నాప్రాణములు పోవునట్లున్నవి. నా కన్నముపెట్టి, నాప్రాణరక్షణ చేయు” మని యాచించెను.

అమితమైన తపం బొనర్చుచుండు విశ్వమిత్రుఁ డేమియు సంశయము నొందక, యాబ్రాహ్మణునికి సిద్ధమైయున్న యన్నము పెట్టెను. ఆతఁడు కొంచెమైనను మిగిలింపక యన్నము సంతయుఁ

దీనివేయ, దాను ఘజింకకయుండి, మూడవతము దరిండినవాఁడగుటచే నా భ్రాతృబులితో నేమియూఁ బయ్యక, మరల వేయసావత్సరము లుచ్చాసనిశ్శాన్తియులులేక తపస్సుచేయుచుండ నచని శిశువునుండి పొగవెడలెను. దానిని బాది, మూడులోకములవాదకు తత్కణక్షణి, చుండలో నుండఁబడి-వారిని పైరి. అప్పుడు శేనకలు, గంబులు, పన్నగులు, అసురులు, రాక్షసులు మొదలగువా రందఱు ఋషిశ్రీని తనప్పుయొక్క వేడిమికి గాఢజాలక మూర్తి క్షే, గాఢిదోచాంతై విచారముతోఁ బ్రహ్లాదేవుని హృద్ది యిట్లనెరి.

“ఒదేవా, విశ్వామిత్రమహాముని సనేకకారణములచేత వంచించితిమి కోపమున గల్గిసిందిరిమి. కయిన నీతఁడు తనప్పును వృద్ధియైయుచునే యున్నాఁడు. ఇతనియెడల నావగింజుత దోషము నైతము గానిసింపదు.

కావున నీతఁడు మనంబున నేది తలచియున్నాఁడో, దానిని నెఱివేర్పమేని, యితఁడు కదలనచి కదలనివియగు వస్తువులతోఁ గూడిన యీమూడులోకములను నశింపఁజేయును. దిక్కులెల్లఁ గలనరపడి యున్నవి. కాంఠియంత యయినను లేదు. సముద్రము లన్నియుఁ గలతఁజెంది యున్నవి వర్షతము లన్నియు బ్రద్దలగుచున్నవి. భూమి గడగడ వణకుచున్నది. గాలి దుష్టులులేగ నీచుచున్నది. వాదించు నాస్తికులనలె జరులు గర్జలను విడిచియున్నారు. బ్రహ్లాదేవుడా దీనిని మోలఁగించుకొని నుపాయము కానరాకున్నది. జరులు నాస్తికులయి పోయిరి. మజ్జగనులవారును మనంబున నెక్కున కలఁతఁ దెంచి, మూర్ఖమునిగినట్లు కానిసిండుచున్నవారు చూడ్యుడు సయిత మూ విశ్వామిత్రమహర్షియొక్క తేజనుచేరి, దివిటిక్రింది వీరమునలె వెలుగులేక యున్నాఁడు. “ఒబ్రహ్లాదేవుడా, యీమునింద్రుడు లోకములఁ బాడు చేయు మనంబునఁ దలవెట్లునంతలోకలనె, యగ్నిహోత్రునివలె నెక్కువగ వెలుగుచున్న యీతని సమాధానపఱవలయును. ప్రళయ కాలమందలి యగ్ని దేవుఁడు మున్నెట్లు మూడులోకంబులను దహింపఁ జేసెనో, యట్లు విశ్వామిత్రుడు ముల్లోకములను గాల్చివేయును. స్వర్గ

మును సృజింపజేసెను సృజించును. కావునఁ దామరముచేయక యచని తోకను దీర్చవలయును” అని దేవతలు చెప్పిరి.

అంతట దేవతలందఱు బ్రహ్మ ముందుండుకొని మహామృతైవ విశ్వామిత్రునికడ కేగుచొంది, విన నివయి మాటలతో విశ్వామిత్రుని దొడ్డించి, “ఓ బ్రహ్మరి, నీవు కేమియు గలుగుచుగాక! నీవుతీర్తతావైన తోడప్పుడేసి, బ్రహ్మణ్యైవము సంపాదించితిని. ఓ బ్రహ్మణ్యైవము విశ్వామిత్రుడా, మేము దీక్షాదును నొస గుచున్నారము. మేలు పొందుము. నీకు కుంభంబు గలుగుచుగాక! చురుకునకల బొద్దు” అని చెప్పిరి.

విశ్వామిత్రమహాముని ప్రక్షాళి దేవతలందఱు చెప్పిన మాటలకు విని, వారికందఱుని బ్రహ్మిన్, సంతసముతో కిందినవాడై, దేవతలందఱు జూచి, “యోపేల్పులారా! నేను బ్రాహ్మణ్యము నొంది దీక్షాయువు గలవాడ నయితినేని, నాకు ప్రణవమును, వసంతాంశునను, వేదములును సిద్ధించి, నేను యాగము చేయుటకును, యాగము చేయుచుటకును దగవవాడనగుదునుగాక. దేవతలారా! ఉత్రియులకు యోగ్యమయిన యధర్వజేకముఁ జదివినవారిలోను, బ్రాహ్మణులకు యోగ్యములయిన ఋగ్యజుశ్సమవేదములఁ జదివినవారిలోను సుత్తముఁడయిన వసిష్ఠుడు మీరు చెప్పినట్లు ‘నీవు బ్రాహ్మణ్యైవమితి’వని చెప్పుచుగాక. దేవతలనా శ్రేష్ఠురారా, మీరీ నాగొప్పకోరిక నిత్తురేని, మీరు మీ తావులకు దయచేయుడు” అని చెప్పెను.

అంత దేవతలు మంత్రజ్వలలో మేటియైన వసిష్ఠమహాముని యొద్దకుఁ బోయి, “ఓ మునింద్రా, నీవు బ్రహ్మరివి బ్రాహ్మణులకు దీక్ష విరోధంబు దగదు కావున విశ్వామిత్రుడు చెసిన ముందటి యపరాధములను మన్నించి యతనితోఁ జెలిమిచేసి ‘విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మ యయ్యె’ నని చెప్పువపుగాక” అని వసిష్ఠమునీంద్రుని వ్రాధించిరి. అంత నా బ్రహ్మరి యగు వసిష్ఠుడును విశ్వామిత్రునితోఁ జెలిమియొనర్చి, “దేవతలు చెప్పినట్లు విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మ యగుగాక” అని పలికెను. అంతట దేవతలందఱు, “ఓ విశ్వామిత్రా, నీవు బ్రహ్మరివే. దీని కేమియు సంశయములేదు. బ్రహ్మరికిఁ గల యధికారము లన్నియు నీకుఁ గలు

తపోబలసద్గుణము లూహించి తెలియఁ దగినవికావు. చరిత్రముఁ దెల్పు
 వింతలైన కథలను వినుచుండువాకుఁ దనిచి గలుగలేదు. అయినను
 సుఖానందనాదులకుఁ గాలమయినట్లున్నది. సూర్యబింబము పడమటకు
 ప్రాలిఁది. మహాతేజస్సుగల యో విశ్వామిత్రమహామునీ, రేవతియుదయ
 చున దర్శనం బిప్పించఁ గోరెదను. నీకు సుఖముగా రాకయేకదా! నా
 కుజ్జ యొసఁగుండు.” అని జనకమహారాజు విశ్వామిత్రమునీంద్రుని
 వెఁడెను. ఆ మునివరుండును, సంతృప్తుడయి, పురుషశ్రేష్ఠుడయిన జనక
 మహారాజును బోగడి, సంతోషయుక్తమగు మనస్సుగలవాడై, జనక
 మహారాజునకు నెఱవొసఁగెను. అంత విధిబాధినాథుడైన జనకమహా
 రాజు మునీంద్రుని యనుజ్ఞగొని పురోహితునితోడను, బంధువులతో
 డను కూడి విశ్వామిత్రునకుఁ బ్రదక్షిణము చేసెను. విశ్వామిత్ర
 మునియు, రామలక్ష్మణుల వెంటఁదీసికొని, నువ్వారు లందఱు మర్యాదలు
 చేయుచుండ బానిస గొనుచుఁ దవవిడిదలకుఁ బోయెను.

66 వ సర్గము

—అతఁడు శివసినిహాసము చర్చించి చెప్పట —

అటుపిమ్మటఁ దెల్లవాటివంతనే, జనకనృపాలుఁడు స్నానము,
 సంధ్య, యశాపాసనము మొదలగు సమష్టానములను దీర్చుకొన్న వాడయి,
 మహానుభావుడయిన విశ్వామిత్రుని, నాతనితోడ వచ్చియున్న రామ
 లక్ష్మణులను బిలిపించెను.

వారు వచ్చివెంటనే ధర్మములు నడుపుటయే స్వభావముగాఁ
 గల జనకనృపాలుఁడా విశ్వామిత్రుని నతని వెంబడి వచ్చిన బుద్ధిమంతు
 లగు రామలక్ష్మణులను శాస్త్రమందుఁ జెప్పబడిన తెఱఁగునఁ బూజించి,
 విశ్వామిత్రునింగూర్చి యిట్లనియె.

“ఓమహాత్మా! నీకిదే స్నాతము. పాపరహితుడవగు మునీంద్రా,
 తమకేమి నేఁ జేయవలయునో యాచరిండు. తమరు నన్నాజ్ఞాపింపవచ్చుచు
 గదా?” అని యాయుదార స్వభావముగల జనకుండు వలకఁగా, ధర్మపరా
 యణుండును, సమయోచితముగను, పొందికగను మాటలాడుటయందు
 నేర్పరియైన విశ్వామిత్రుండు నూరుడయిన జనకనృపాలునితో నిట్ల
 నెను.

“రాజేంద్రా! పీఠికులగు వశోచనమునాకాజు కొడుకులు. క్షత్రయ వంశస్థులు. లోకమున బరాక్రమశాలు లనివేరుకదలినవారు. నీయొద్ద నుండు భగుస్సుచు బాద గోరి యచ్చటికి నాదెంచి నచ్చినవారు. నీరి రాధికుస్సుచు బొంపుము. నీరునానిని జూడనచ్చినవారు గాన, బానిం జూది, వడువోలకచు బొందినవారలై న్నేడ్చుగాఁ బోవుదురు.” అని విశ్వామిత్రుడు చెప్పినమాటలకు విని, రాజు మహమునీంకూర్చి యిట్లు నీయెను. “మునింద్రా! యా గురు న్నేడని నీకుత్తరై నాకడ నున్నవో చెప్పెదను. సావధానముగ వివరింపము.

నిమి చక్రవర్తి కాజుకలమువాడు దేవరాతుడు ప్రసిద్ధుఁ డయిన యొక నృపాలుఁ డుండెను. దేవరాతుని చేతిలో నీశ్వరుడు నీగిరి నిలగెనా నుండెను.

అప్పుడు నీరూగమున స్వయముచేసినప్పుడు ప్రతాపము గల వాడగు దుష్టుఁ డీ విల్లుచు దాల్చి, గోపముచో దేవతలను దొగవచు నునియె.

“వేల్పులారా! మీకు యజ్ఞమున హవిర్భాగములు గోసకట్టి నాకు హవిర్భాగముల నేర్పజుపరైతిరి గావున శ్రేష్ఠములయిన మీ శిరంబుల నీ పించుకోఁ ప్రయోగము.” అని యాశ్వుకడు చెప్పెను. మునిశ్రేష్ఠా, యా మాటలు విని దేవతలు విగులుకడి, శంకరుని బొగ డగా, నతడు శ్రీతనొం యి కొంటి నామహమ్మలగు దేవతల కొసం గెను. ఆ దేవదేవుని ప్రాంతాధిపతులు బాంధవులు మావంశముం దగు దేవరాతునకు దేవత లొందుగిరి. కావున నోక్రమా, యాశ్రేష్ఠ మైన విల్లు చేదేదండయిన శంకరునికి. ఇది మావంశమునం బెద్దలలోని వాడయిన దేవరాతునియెద్ద నాశంకరునిచే నెల్లడగా నుంచబడినది. దాని సంగతి యటుండగిమ్ము.

పిమ్మట గొంతకాలమునకు యజ్ఞకాలనిమి త్తమయి భూమినిదున్ను చుండగా, నాగకీకి దగిలి యొకకన్యక వైకి లేచినది. దున్ననప్పుడు నాగటిచాలున కొడుకుటచే నేనాకన్యకకు నీత యని పేరిడితిని. భూమి నుండి నాయుంకికి గొనితెచ్చి, కన్నకూతురునలెనె పెంచితిని. అట్లుపుట్టిన యాకన్యియను మనుజుఁ డొసినయందఁ బుట్టినదికాదు గాన నీకన్యక

నెక్కువ వీర్యముగల రాజున కీయవలసినది యని నిశ్చయించితిని. ముని శ్రేష్ఠా, భూమినుండి పుట్టి వెలుగుచున్న యా నాకన్యకను బెండ్లాడఁ గోరి యసేతులు రాజపుత్రులు వచ్చిరి. ఓ భగవంతుడా! ఆ వచ్చిన రాజుల కందఱికి, 'ఈ కన్య వీర్యము సుకముగాఁగలది. ఏ రాజపుత్రుఁ డెక్కువ వీర్యవంతుఁడో, వాని కి కన్య నిత్తునని నేను జెప్పిపంపుచుంటిని. అంతట రాష్ట్రపాలు రందఱు కుమిగూడి, విధిలాపురికి వచ్చి తమ వీర్యమును చెలిసికొనఁగఁగా నాక కీ భాస్సు తెప్పించి మాపఁబడెను. అంత నారాజులందఱా ధనుఁజైత్రలేకపోయిరి. ఎత్తలేకపోయినను కగ లింపనైనఁ జాలకపోయిరి. అందుచే మునీంద్రా, వీర్యవంతులైన యా రాజపుత్రులవీర్యము స్వల్పముని చెల్లెసి వారినందఱికి బోయి రమ్మంటిని. మునిశ్రేష్ఠుడా, రాజపుత్రులందఱు వీర్యవిషయమున సంశయము గల వాఁగుటచేరందఱు గలసి, మహాకోపముతో విధిలాపురమును ముట్టడించిరి. పాప రుక్మకుఁ గన్యక నీయక నేను దిరస్కరించినాడ నను సంగతని గనుఁగొని, యత్యాగ్రహము గలవాఁడయి, విధిలాపురమునందలి జనులను మోకర పెట్టిరి.

అట్లు వారొక సంవత్సరకాలమువఱకు నాపట్టణమును ముట్టడించి, నేనలను చుగ్గునెయుచు, జనులను బాధించుచున్నందున, యుద్ధసాధనము లన్నియు నశించిపోయిన 'మనగతి యింక నేమి' యని మిక్కిలి వ్యసన పడి, చేవతల నందఱిఁగూర్చి తపస్సునేసి, వారిని సంతోషపఱచి, వారి వలనఁ జతురంగములు గలనేనలకు బడసితని ఆనేనలు నా పట్టణమును ముట్టడించియున్న రాజపుత్రుల చెదిర్చి చుగ్గుచూచముగఁబడఁ దన్నినవి. అప్పుడు చెడ్డవాఁడయిన రాజపుత్రు లందఱికినఱకు వీర్యవిషయమున సందియముగలవారై యున్నను, నిష్పాడు వీర్యము లేనివారై, తమ వంశపుత్రులతో నానాదిమ్మలకుఁ బరుకైతిరి. గొప్పవ్రతము లొనర్చినవాడ వగు మునీంద్రా, మిక్కిలి ప్రకాశమానమైన యా ధనుస్సేయిది. దీనిని రామలక్ష్మణులకు సయితము చూపెదను. ఈవశరథపుత్రుఁడయిన రాముఁ డీధనుస్సును వంచి, యెక్కుపెట్టునేసి, యీరామున కీయయోనిజయగు నా కూతురు నీత నిచ్చెద"నని జనమహారాజు చిత్వామిత్రమునీంద్రునితో జెప్పెను.

విశ్వామిత్రము

శ్రీరామము పునః పునః కృష్ణము

విశ్వామిత్రము మహాముని జనకమహారాజుమామనిని, “మహారాజా, శ్రీరామచంద్రావంద్యం జూపు” అని చెప్పెను. వెంటనే జనకమహారాజు మంత్రులను పిలిచి, “మోక్ష మున్నందులోనికి జనకము, పూజ మొనఁగు వారిచే నలంకరింపఁబడునట్లు చేయవలయునని స్పష్టము చెప్పి యుత్తరము చెప్పెను. ఇన్ని యర్థములందు రాత్రియైనా, మంత్రులంబు రాజు మంత్రులైనా మహామునిని పూజింపవలెనని కొంతయు వెలుకన్బ్రక్కన నడచివచ్చిరి. ముందే పూజయైనచో, బంధువులనైతే దొరుకేదని యా విమలనియుండు నెనుమిది చచ్చి ములు గల పెట్టెను కొనివచ్చిరి. అట్లు మంత్రులు ధనుస్సుంచిన యుద్ధము పెట్టెను చెప్పించి దేవతలందఱు మధిరాప్రతిభుడగు జనకమహారాజు మాని, “రాజేంద్రా, రామునికి జూపుటకై మీరు క్షేపింతు మీ నకల రాజులచేతను బూజింపఁబడినదియు, మీ కేయమును నగు ధనుస్సును చెచ్చితము. ఇదిగో చిత్రగిఘ్నము” అని రాజు ముందు నిలవరి. జనక నృపాలుఁడు వారిమాటల విని, చేతులు జోడించి, విశ్వామిత్రమహామునిని, రామకృష్ణులను జూచి యిట్లనియె.

“ఓ బ్రహ్మజ్ఞానీ! ఇదిగో ధనుస్సేషము. దీనిని జనకవంశమునకు ముగ్ధుల పరాక్రమవంతులగు రాజులంబు నంగి యెక్కువైనవానికి, పూజింపించుండిరి. పీఠని రుచులకు చేతల గలుగు జాలరు. అశువులును జాలరు. రాక్షసులును జాలరు. గంధర్వు, యక్ష, కిన్నర, పన్నగులును జాలరు. వారికే నాధ్యక్షుడనపుడు మహర్షులు దీని నెక్కిడుట యెక్కడిమాట? దీని నెక్కిడుటయందుఁగాని, యొప్పుటయందుఁగాని, కదలించుటయందుఁగాని, పొరలించుటయందుఁగాని వారికి శక్తియేలేదు. మునిశ్రేష్ఠా, శ్రేష్ఠమయిన ఈ ధనుస్సును చెప్పించితిని. మహాత్మా, దీని నీ రాజపుత్రులకుఁ జూపుడు” అని జనకమహారాజు విశ్వామిత్రమహామునితోఁ జెప్పెను. అంత ధర్మములు నడపు స్వభావముగల విశ్వామిత్రుఁడు జనకనృపాలుని మాటను విని, “నాయనా, రాముఁడా, ధనుస్సును జూడు” మని రామునితోఁ జెప్పెను.

రాముడును బ్రహ్మదేవుడు విశ్వామిత్రుని కూట విని, దను
స్సుంచుచుండు వెట్టెను దెలిసి, ధనుస్సును బాటజూచి. విశ్వ
మిత్రుని జూచి, “ద్విజోత్తమా! షానైదుటనె యీ ధనుస్సే
మును జేతతో దాకి, దీనిని వంచుటకై నను, ఎక్కువెట్టుటకై నను,
జాలును నేమో శ్రయత్సపడి చూచెదను” అని యడిగెను. అందులకు,
జనకమహారాజును, విశ్వామిత్రమునియు ‘పరి’ యని సమ్మతించిరి.

విశ్వామిత్రమహామునినోటినుండి మాట వచ్చినంతసే రాముడు
డా ధనుస్సును సులువుగా నడుచు నిట్లుకొనెను, అట్లు పట్టె పై కెల్లి
వేలకొలది జరులు చూచుచుండ నా ధనుస్సును వేడుకతోడఁబోలె
వంచి యల్లెత్రాటఁ గల్గెను. ధర్మమండయిన కీర్తిమంతుడగు రాము
డిట్లు ధనుస్సును వంచి మోచెట్టి, బాణమును సంధించెను. అప్పుడా
ధనుస్సు నడిమిఁ విడిగెను అది విటుకునప్పుడు పికుకుపడెనప్పుడువలె
గొప్ప ధ్వని గలిగెను. గొప్ప కొండ బ్రద్దలగునప్పుడువలెనె భూమి
యదరెను. విశ్వామిత్రుడు, రావలత్తణులు, జనకమహారాజు దప్ప
దక్కిరవారందఱును నా ధ్వని విని కుండె లదరి మూర్ఛిల్లిరి.

కొంతసేపటికి దను గుండలు ద్రెప్పిల్లి కిలక దెఱసంతనే, మాడ్లాడ
నేడ్చుకల జనకుఁడు పగులు దీక్షింపవాడై, చేతులు జోడించి, ముసీం
ద్రునిం జూచి, “ఓ భగవంతుడా, దశరథుని పుత్రుడయిన రాముని
వీర్యమిట్టి దని కనుగొంటిని. శివునినిల్లు ద్రుంచువాడొక్కఁడుండు
నని నేను గలలోనైనఁ దలంపనైతిని. ఈ రాముడు బాలుడొక్క
నింతపని చేయుట విక్కిలి వింతగా నున్నది. దేశతలముఁగూడ నీ నిల్లు
వంచుట యసాధ్యమయ్యుండె. గాన వీని నీ నానూడు పోషించు నని
నునస్సునఁగూడ నెంచలేదు. ఈ రాముని జూచిన పగనఁగూడ నితఁడు
బాలుడుగా నుండుటంబట్టి యితఁడు దీనిని విటుచు నని యూహింపను
లేదు. నాపుత్రుకయగు సీత దశరథుని కొమరుడగు నీ రాముని భర్త
నుగాఁ బొంది, జనకులవంశమునకుఁ గీర్తి తేలున్నది. కౌశికమునీ,
“యీ కన్యను శౌర్యమె యుంకునగాఁగొని యిచ్చెద”నని ప్రతిజ్ఞ
చేసితిని. అది నెఱవేఱివది, నా ప్రాణములకంటె హెచ్చుగాఁ జూచుచు
బంచిన నా కూతురగు సీత రామున కీయఁదగినది. కావున తమ రాన

తిత్తురేని, నా మంత్రుల నయోధ్యాపురమునకు బంపెను. వారు
విధము లెక్కి వేగిరముగాఁ బ్రవృత్తులై. నా మంత్రులు సవివరముగా
నిచ్చటి నృత్యంతము లెల్లరు, ముఖ్యముగా శివునివల్ల ప్రసవించి కర
విర్యము చూపువానిక బహుమతి దర కూతు నిచ్చుకలు ప్రతిష్ఠ చేసె
ననియు, రాముఁ గా విందలి ప్రసవం గాఁ గాఁ దరనికి పేరినిచ్చి వెండ్
చేయఁ గోరుచున్నాఁ దరయు, రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రు యొక్క
రక్షణమున సుఖముగా నిచ్చటికి వచ్చియున్నా సెయు, దశరథు
పెలుచుకొనిరం డని యానతియఁగా వచ్చితి మనియుఁ చెప్పి, దశర
థురేంద్రుని నిచ్చటికిఁ దోడితెత్తురు” అని చెప్పిన విశ్వామిత్రుడు
‘నల్లె కాని’ ప్పని చెప్పెను.

వెంటనే ధర్మము దగ్గునివాడగు జనకిమహారాజు మంత్రులను
బిలచి, వారిచేత శుభ లేఖనిచ్చి, “యో మంత్రులారా, మీ రచ్చటి
సంగతులనంతయు విస్తరించి చెప్పి, దశరథుని బిలిచికొనిరం”డని
యయోధ్యాపురమునకుఁ బంపెను.

రె-వ-స-క్త-ము

జనకిమహారాజు మంత్రులచే నుండు విషయములు

జనకిమహారా దిభావతి యొనఁగా, నా మాతలు పయనమై,
గుట్టము లలసెనందున, దారిలో మూడు రాత్రిలు మూడు వడి
లీలుచేసి, నాలవదిన మునయమున నయోధ్యాపురిం బ్రవేశించిరి. అట్లు
పట్టణము చొచ్చి, రావనగరునకు బోయి, ద్వారమున నున్న కావలి
వాండ్రు జూచి, “ద్వారపాలులారా, విధిలాపురిశుడగు జనకిమహా
రాజకిషకుండే దూతలముగ మేము వచ్చియున్నామని మీరఁబానకుం
దెప్పుడు” అని చెప్పిరి. ద్వారపాలురును దూతలు చెప్పినమాటలను
రాజుగారి సమక్షమున మనవిచేయఁగా, దశరథుడును ‘వారిని లోనికిఁ
బిలిచికొనిరం’డని ద్వారపాలురతోఁ జెప్పిపంపెను. ఆ కావలివాడు
వాకిటికిఁ బోయి, ‘మీరు లోపలికిఁ బొండు. రాజుగారి యానతి
యయ్యె’ నని చెప్పిరి. ఆ ద్వారపాలురమాటఁ గైకొని, వారు చూసిన
దారిని దూతలు లోపలికిఁ బోయి, దేవతలవలె వెలుంగుచున్న మును
సలియైన దశరథనృపాలునిఁ జూచి, చేతులు బోడించికొని, భయంబు

విడిచి, కంఠంబులై వైర్యముతో మనోహరములగు మాటలతో నీ తీరునఁ జెప్పిరి.

“మహారాజా! విధిలాపురాధీశుడగు జనకమహారాజు మిమ్ములను జూచి, ‘తమరు కుశలమా’ యని యగ్నిహోత్ర కార్యములు చక్కఁగా జరుగుచున్నవా? తమ చావాద్యాయులు, పురోహతులు వారివారి పనులు చక్కఁగా జరుపుచు తమమఁగఁ గున్నారా?’ యని ప్రేలిపూర్వకములైన మాటలచే మాటిమాటికే నడుగ గోరిరి. అంతయు కాకి, పిఠిలానాంబుడయిన జనకమహారాజు విస్మయమున నియమమతిని బడసి మిమ్ములకొచ్చి యోమాట చెప్పుటకై. అదేది యనగా, ‘నా కొనూరెయగు సీతకు వీర్యముగలవానికే యిచ్చెదను’ అని నేను మున్నుచేసిన ప్రతిజ్ఞయు, ‘రాజులందఱు కోపముతో నా పట్టణంబు ముట్టడించి, వీర్యములేమిచే నొడివోయి రెనునదియు తమ రెఱిగినదియై కదా! దశరథమహారాజా, తమ హయాంబుడగు రామోడు విశ్వామిత్రుని తోడ దైవికముగా నచ్చి యీ నాకూతుని జయించెను మహారాజా, పసివాడయినను బలశాలియును తమ పుత్రుడయిన రాముడను పలావును జనులసమక్షమున నా ధనుస్సును విఠిచెను. కావున రాముడను దేవతలకుఁగూడ నెత్త సలవిగాని ధనుస్సును విఠుచాటచే, నితఁడు మహావీర్యముగలవాడని లెలియవచ్చెను. నేను నా కూతుని వీర్యమెక్కువ గలవానికే యిచ్చునని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నానిగాన రామరామునకు సీత నియం దిలఁ బియున్నాను. తమరెనాగ్రహించి యింకను మహారాజా! తమకు పురోహతులనా, గుహాధ్యక్షులనా వెంట బెట్టుకొని, శిష్టముగా దయచేయవలయును. తమకు శుభ మగును. రామలక్ష్మణులను జూచి నాకుఁ బ్రియముఁ జేసారృచి తమకుమారుల కల్యాణోత్సవము వలనఁ దామును సంతోషమును బొందనే పొందుదును.” అని జనకమహారాజు విశ్వామిత్ర శతానందుల యానతిం బడసి, మీతోఁ దిన్నని యింపుమాటలతోఁ జెప్పెను. మహాప్రభూ! పైనఁ దమచిత్తము” అని చెప్పిరి.

దశరథమహారాజును మాతలు చెప్పిన యా మాటలను విని, పరమ సంతోషమునొంది, గగరుపాటులతోఁ గూడినవాడై, తన గురువు

లగు వసిష్ఠ వామదేవులకు, మంత్రుల నుపజ్ఞః విధించి, “కౌశల్యయొక్క సంతకము వృద్ధిచేయునట్టి యీ మన కాములు విశ్వామిత్రుని కడు ములో నుండుచు, వస్తువలె లక్షణానితోఁగూడ నిద్రాదేహము నందున్నాఁడు, ఇకమహారాజు కాముని సేవమున కనివేయకవాడై, కామునిని దహించుచు కీచ నిచ్చెననని చెప్పు వనిరాదు. వ.శాస్త్రుఁడగు మారుని నదరచి నుంచినది, మనము వారతో నివర్తమునకు గుర్తననియు మోసం వోచెనేని, మనము జానులేమికి మన్నము బొందు” అని చెప్పెను. మంత్రులకు, మంత్రాదులకు, “మనము జానులకు వికమహారాజులతోడి విషాదము పెక్కునై, మన్నన” అని రాజుతోఁ జెప్పిరి. దశదమశతాబ్ది దశ మంత్రుల యాగీకారమును బశరీ, కిడు నలలించి, “చేపు బయలుదేలువము. ప్రయాణున్నావాము నేయుఁ” డని తన మంత్రులతోఁ జెప్పి, మంత్రుల కుండకడన యన్న గుణములతోఁ గూడి-యన్న జనకమహారాజుగారి మంత్రులకు నెడగెగ 112 వ శాస్త్రము జూపెను. ఆ జనకమహారాజుని మంత్రులు ఆ సుశాస్త్రము బొంది, సంతోషభతులయి, యారాత్రి యచ్చట గడచిరి.

62-వ స్వము

అతి దశరథుడు మహాపురుషునకు దమ్ములు

అంతట గాగారు గడ జెల్లనాటగనె వివరము మహా థాన్తి కూడను విధులను, గుణములను పూరి, సంతోషముతోఁ గూడినవాడై, సుమంత్రులకు మంత్రుని జూచి, “మంత్రశ్రేష్ఠ, యిప్పుడు మొదలుకొని నీన బొక్కసదారులందఱు ఎక్కులముగ భనమును, నానావిధములగు రత్నములను దీసికొని తగిన గావలి పెట్టికొని ముందుపోవలయును. మన చతురంగబలమంతయు వేగింపుగ ముందు బయలుదేలు నట్లానతివ్వు, నాయు తరపుతోడనే శ్రేష్ఠములయిన గుఱ్ఱములఁ గట్టిన తేరి నాయితఱువుము. వసిష్ఠ, వామదేవ, జాబాలి, కాశ్యపులును, జగంజీనియగు మార్కండేయమహర్షి యుం, గాత్రామన మహర్షియు నచువీరందఱు ముందుగా బయలు వెడలుదురుగాక! ఈ జన కుని దూతలు నన్ను వేగిరఱుచుచున్నార గావున నెట్లు తామసముగా కుండునో యట్లు త్వరితముగ నాకు రథము నాయితఱువుము” అని

చెప్పెను. వెంటనే సుమంత్రుడు మహారాజుచానతిప్రకారము బొక్కస దారులకు బంపి, నేనల్పస్నాతిని క్షణములో ముందు బయలుదేలునట్లు చేసెను. అట్లు బయలుదేరిన సైనికులును ఋషులతోడఁ బోవుచుండు దశరథమహారాజును వెంబడించి పోయిరి. ఇట్లు దశరథనృపతి బయలుదేరి నాలుగుదినములకు విధిలఁ జేరెను. జనకమహారాజు దశరథుని రాక విని యెదురుగాఁ బోయి వృద్ధుడగు సమృహారాజును బూజించి పరమానందభరితుడై యిట్లు పలికెను. ‘మహారాజా! మీ కిదే స్వాగతము. దైనయోగమున మా యింటకి వచ్చుచేసితిరి. తమ పుత్రు లిక్ష్వురు పరాక్రమముచే సంపాదించిన స్త్రీతిని తమకు పొందఁగలరు. సకల దేవతలచేతను వెంబడింపఁ బడినవాడై దేవేంద్రుండు వచ్చునట్లు పూజ్యుడయిన వసిష్ఠమహర్షియు వేదవిరులయిన బ్రాహ్మణశ్రేష్టులతోఁగూడి నా భాగ్యవశముననే యిచ్చటికి వచ్చెను. అదృష్టవశముననే యన్ని విఘ్నములు దొలఁగినవి. అశ్రుష్టముకేతనే వీర్యచంతులలో గొప్పవారగు మహాత్ములయిన రఘునంశోద్భవులగు నృపులతో సంబంధము గలిగినది గావున నా కులంబున కెక్కువ ప్రసిద్ధి వచ్చినది. రాజులకు రాజవయిన దశరథనృపాలా, యీ యజ్ఞము నేటితోఁబూర్తియగును గాన, రేపటి యుడయమున ఋషు సమ్మతమయిన యీ వివాహము నడిపించవలయును’ అని జనకమహారాజు దశరథునితోఁ జెప్పెను.

మాటలాడ నెఱింగిన వారిలో ను త్రముడగు దశరథుండు జనక మహీవల్లభుండు నెప్పింపలకులు విని ఋషులనమమ నాజనకనృపాలునిం జూచి “ధర్తముల నెఱింగిన జనకనరేంద్రా, ‘ప్రచ్ఛుకొ’నుట యిచ్చువారి యిష్టము ననుసరించియుండు నని పూర్వము నేను పెద్దలు చెప్పఁగా వినియున్నాను. కావున నీ వెట్లు చెప్పుమనో యట్లు మేము చేయుదుము” అని చెప్పెను.

విదేహధిపతియగు జనకనృపాలుండు ధర్తముతోఁ గూడినదియు, గీర్తి నొసంగునదియునైన సత్యవాదియగు దశరథుని మాటలు విని యెక్కువ యాశ్చర్యము నొంది యట్లు చేయుటకు సమ్మతించెను. పిమ్మట ఋషు లందఱు లా మొండొరు లచ్చటఁ గూడినందులకై యెక్కువ సంతోషమును కెందినవారయి యారాత్రి గడపిరి. దశరథుండును దన

పుత్రులయిన కారులక్ష్యజులకు జూచి, జనమానందము నొంది, జనులచే మర్యాదలు నడచుచు నా లేయి వరదగానందుగా గుండెను. మహా ప్రతాపశాలియుఁ దత్త్వశ్రేష్ఠుడైన జనకమహారాజు యజ్ఞమును బూర్తిచేసి, హుతుండు సెండ్లి వాడులను చేసి కాన్డరి గడపెను

70-వ పుస్తకము

శ్రీకృష్ణుడు రామచంద్రుని ఇచ్చించి చెప్పెను

పెద్దలు మాటలందు నేర్పరుము జనుల సుపయముల తెని, యుద్ధము నెక్కదీర్చుకొని నలమూర్ఖులు నుచుట్టుకొప్పుదోయిండు, వరపురాహిత్యుడగు శతానందుని జూచి “ఏ పురాహితోత్తరము, విశేషమగు శాంతిగలవాడును, పుత్తులు నుట్టుటయందు దెక్కున ప్రథమగలవాడును నై కుశధ్వజుఁ డని వేరుచదివిన నాతఁడుఁ డిట్లుమిత్రయనెడి నదిచేఁ జుట్టుబడి, శత్రువులు లోపల కాకుండుటకై వాతఁ బడిన శూలములతోఁ గూడిన యగడ్డలు గలదై, స్వర్గలోమువలెను, పుష్ప విమానము నలెను శోభిల్లుచున్న సౌకాశ్యపటము పట్టాము సంగతి నీటిగుంతనదీజలముఁ ద్రుచు గుండుట మీకు దెలిపితిమి. కనుక మీరే నిష్కరే మాధుర్యమున్నగు, కుతేడు నా నూగమునకు నుండుకును. వహా ప్రతాపశాలియైన యా కుశధ్వజుడును నాతోడఁగూడి, యా కెండ్లి వేరుచయిండు బాలుపుచ్చుకొనుచు” అని చెప్పెను.

పెద్దలు జనమాదు చెప్పుచును, శతానందుని చేరువఁ గొంటిలు చుట్టకై కనిపారు నిలుచుబడియుండిరి. జనకమహారాజు వారిని జూచి, “నెందునో వారిని కుశధ్వజుని దోడ్కొనిం” డని మాని తిచ్చెను. వేల్పు లింద్రుని మానతచేత విష్ణువును దోడ్కొనిచచ్చురితేగాఁ నా జనకునిభటులు వేగముగాఁ బాటు గుట్టుములమీఁద నెక్కి, నరశ్రేష్ఠుడైనకుశధ్వజునిఁ దోడ్కొనిరాఁ బోయిరి. అట్లు వారు పోయి, సౌకాశ్యపట్టణము చేరి, కుశధ్వజ సృపాలుని బాచి నడచిన సంగతి యంతయుఁ జెప్పి జనకమహారాజు తలంపును దెలిపిరి.

కుశధ్వజమహిషల్లభుడు బలవంతులయిన శ్రేష్ఠులగు దూతల వలన జనకమహారాజు చెప్పి పంపిన మాటను విని, యతని యుత్తరపు

ప్రకారము వెంటనే పయనమై విధిలకు వచ్చి శతానందునకును, ధర్మమునందె నీలుడగల జనకమహారాజునకును నమస్కరించి, రాజులు గూర్చుండ దగినదియు, విస్మిలి శ్రేష్ఠమైనదియనైన యాననంబునఁ గూర్చుండెను. ఇట్లు ప్రతాపముగలవారును, హారులనైన యా యన్న దమ్ములగు జనకుశర్వజమహారాజు ల్లివుడను గూర్చుండి తమ మంత్రులతోఁ బ్రధానుడయిన సుదామనుని బిలిచి, “మంత్రిశ్రేష్ఠా, యిహ్మృకువంశమునఁ బుట్టినవాడను, నెక్కువ పరాక్రమకాలియు, శత్రువులకు లొంగనివాడనైన దశరథుని నతని కొడుకులతోఁ గూడను, మంత్రులతోఁగూడను, సుపాధ్యాయులతోఁగూడను బిలుచు కొనిండు” అని యానతిచ్చిరి. సుదామనుఁ డా యానతినిఁగొని, దశరథుఁడు దిగియున్న విడిది కేఁగి, రఘుపతిమునకు వన్నెదెచ్చు దశరథ షహీకాంతునికి మ్రొక్కి, “హారుడవగు నయోధ్యాధిపతీ, విధిలా పురీషుడగు జనస్మరాలుఁడు లెమరిని లేచు పుత్రులతోను, సుపాధ్యాయులతోను, బురోహితులతోను, మంత్రులతోఁగూడను బిలుచుకొని రమ్మని యానతిచ్చెను. ప్రభువులవారిచి త్తము” అని చెప్పెను.

దశరథషహీకాంతుఁడును, మంత్రిశ్రేష్ఠుని మాటలు విని, ఋషులను, బంధువులను గూడఁ దొడ్కొని, జనకమహారాజుండెడు చోటి కేఁతెంచెను. అట్లుపాధ్యాయ బంధు మిత్ర పురోహితుల తోడ నేఁతెంచి, మాటాడు నేడ్పు గలవారిలో శ్రేష్ఠుడయిన దశరథుఁడు జనకమహారాజుం గూర్చి “మహారాజా! త్రకాలజ్ఞానియగు వసిష్ఠమునీండుఁ డిహ్మృకువంశమునకుఁ గులదైవ మనియు, సకల కార్యములందును నతఁడు ముందు నిలిచి మాట్లాడువాడనియు, మీకుఁ దెలిసినదియేకదా. తన ధర్మములను దప్పక నడపువాడయిన యీ వసిష్ఠమునీండుఁడు విశ్వామిత్రుని యంగీకారముఁ బడసి, మహద్వలంబు చుట్టు గూర్చుండి వినుచుండఁగాఁ గ్రమముగ నన్ని సంగతులను జెప్పెను” అని చెప్పెను.

నరశ్రేష్ఠుడయిన దశరథుఁడు బలశాలులగు రాజులనడుమ నివ్వధమునఁ బలికి, యూరకుండఁగా మాటలందు నేర్పరియైన భగ

సంతుండగు వశిష్టమహాగురు జనకమహారాజును కూర్చు ముతని పుత్రుని హితుఁడు నిరుచూడ నిట్లనియెను.

పరబ్రహ్మ మెవరియందీ వున్నది తెలియదు. ఆయన యొక్కటికి సుండువాఁడు; నిశుండు, నాశరహితుఁడు. ఆతనివలన మరీచి వుత్పాదు, మరీచికిఁ గాశ్మపిందు పుట్టెను. కాశ్మపినివలన నిరస్వంతఁడు (శూన్యుఁడు) పుట్టెను. ఆ నిరస్వంతునికి మనుచక్రవర్తి జన్మించెను. మనువు తొల్లి జనుల కెల్ల సభివతిగా నుండెను. ఇత్యోగువృ విద్యపు యొక్క కుమారుఁడు. ఇత్యోగు మహారాజే యయోధ్యాచక్రవర్తియగు మొదటి రాజుని యెఱుఁగుము. ఇత్యోగువృకుఁ గాంతమంశువైక కుక్షి యను రాజు జన్మించెను. కుక్షికి వికుక్షి యను శ్రీసంతుండగు కుమారుఁడు పుట్టెను. వికుక్షికి మిరిమిఱచిన కాంతియు, విశేష ప్రతాపమున గలవాఁడయిన బాణుఁడు పుట్టెను. బాణునకు ప్రతాపహతుఁడగు నకరణుండు పుట్టెను. అనకరణునివలన బృదువు పుట్టెను. త్రైశంకువు పృథువుయొక్క కొమారుఁడు. త్రైశంకువునకు గొప్ప కీర్తిగల దుందు మారుఁడు పుట్టెను. అశనికే యువనాశ్వుం డని మఱియొక పేరును గలదు. ఆ యువనాశ్వునికి జక్రవర్తియగు మాంథాతపుత్రుఁడు. మాంథాతకు సంపదగల సుసంధి యనుకొమరుఁడు పుట్టెను. సుసంధికి, దుగ్రినసంధి, ప్రసేనజిత్తు ననెడి యిరువురు కొడుకులు పుట్టిరి. దుగ్రిన సంధికి భరతుం డని పేరు వడసిన కుమారుఁడు పుట్టెను. భరతునివలన మహాతేజముగల యశితుండు పుట్టెను. ఆ యశితునికి హైహయములు, తాలజంఘులు, శూరులగు శశిబిందువులును శత్రువులై యాతని వట్టణమును ముట్టడించిరి. అపుడశితుండు వారినెదురుతాడి యుద్ధము నేయుఁబోగా, వారందఱు గూడి యా యశితుని నూరియిండి వెడల నడచిరి. అశితుండు బలహీనుఁ డగుటంజేసి, తన యిరువురు భాగ్యుల తోను, మంత్రులతోను గూడి, హిమవత్పర్వతముఁ జేరి, యచ్చట భృగుప్రసవణమును శిఖరమున నివసించుచుండెను. ఆ యశితుని భార్య లిరువురు గర్భముఁ దాల్చియుండిరట. ఆ యిరువురిలో నొకతె తన సవతియొక్క గర్భము కరగిపోవుటకై విషముతోఁగూడిన యొక భక్ష్యము నొసంగెను. ఆ సమయమున భృగువంశమునఁ బుట్టిన చ్యవనుఁ

డను మహాముని మనోహరమయిన పర్వత శ్రేష్ఠమగు హిమవత్పర్వతము నను వచ్చెను. అప్పు డసితుని భావ్యలలో విషమును భక్షించిన భాగ్యశాలినియు, దామరపూవుల జేకులంబోలిన కన్నులుగలదియు నైన కాళింది దాను పుత్రుని బడయగోరి, వెల్పులవలె వెలుగుచున్న యాచర్యున మహామునిని సమీక్షించి నమస్కరించెను. అప్పుడు చర్యున మహాముని పుత్రునిగోరి తనకు మ్రొక్కిన కాళిందితో “ఓ భాగ్యవ తురాలా, మిక్కిలి యెక్కువ బలిమియును, మగజీమియు, గాంతియు, గలవాడగు నొక మంచి పుత్రుడు త్వరలో నీకు బుట్టగలడు. అతడు విషముతోఁగూడఁ బుట్టును. కమలములంబోలు కన్నులు గలదానా, నీవు వ్యసనపడకుము” అని చెప్పెను. పతివ్రతయు, రాజపుత్రియునైన యా యశితుని ప్రియపుత్రుడేవి యాచర్యునికి మ్రొక్కి, భర్తృవియోగ దుఃఖముచే నొచ్చినవై, యా చర్యునిని యనుగ్రహముచేసిన నొక పుత్రునిఁ గనెను. గర్భమును దీర్చుటకై చని యామె నవతి గర్భము పెట్టి గుండెటకే గానితను వాగంబుతోఁ గూడఁ బుట్టించువలన నతడు సగరు డను పేరు లుగగెను. ఆ సగరున కసమంజున, ఆయసమంజునికి నంశుమంతుడు పుట్టిరి. ఆ యంశుమంతునివలన దిలీపుడు పుట్టెను. దిలీపుని పుత్రుడు భగీరథుడు. భగీరథునికి కకుత్స్థుడు పుట్టెను. కకుత్స్థునికి రఘుమహారాజు పుట్టెను. రఘువునకుఁ గల్తాషవాదుడనువాడు పుట్టెను. ఇతడు మొదటఁ బ్రవృద్ధుడని పేరు గలిగియుండెను. పిదప వసిష్ఠుని శాపమువలన రాక్షసరూపమును బొంది, పురుషాదుడనెడి పేరు గలిగినవాఁ డాయెను. బాటల నసిద్ధునికి బ్రతిశాపం విచ్చుటకై చేత జలమును నైశాని, భార్య యోవార్చిక మీఁదట నా జలమును దన పాదములపై బోసికొనుటచే నాతడు కల్తాషపాదుడు (కిశ్కలములైన పాదములు గలవాడు) అయెను. ఆ కల్తాషపాదునికి శంఖుఁ డనెడువాడు పుట్టెను. శంఖునికి సుదర్శనుండు జనించెను. ఆ సుదర్శనునికి నగ్నివర్ణుడనెడివాడు పుట్టెను. అగ్నివర్ణునికి శీఘ్రుఁడూ, ఆ శీఘ్రునికి మరువును, మరువునకుఁ బ్రశుశ్రుకుండును, బ్రశుశ్రుకునికి నంబరీషుండును, పుట్టిరి. అ బరీషునికి భూమండల మెల్ల నేలిన నహుషుండు పుట్టెను. ఆ నహుషునకు యమాతి పుట్టెను.

నాభాగుడా యయాళికి బుట్టెను. నాభాగుడి కజ్జిడపట్టుతున్నాడు పుట్టెను. ఆజానివలన దశరథుడు పుట్టెను. ఈ దశరథునికలన సరాసు లక్షణాలగు నొడదులు పుట్టిరి. వంశము మొదలునుండి వరికున్నది. బ్రహ్మవ ధర్మాత్ములును, ఇష్టానువంశమును బుద్ధినవాదులు, శూరులును, సత్యముం దప్పనివారును నైన రామలక్ష్మణుల నిమిత్తమే సకలము లును వరించెదను. ఈపలావణ్యములు గలిగియుండు సీరాజపుత్రులకు సమానమయిన ఈపలావణ్యములుగల సీరాజుల నిష్టితే నెవ్వరు వసిస్తమహాముని జగత్తుహా రాజుతో జెప్పెను

71-వ సర్గము

❖ జనకుడు తన వంశావళి చెప్పుట ❖

ఇట్లు చెప్పు వసిష్ఠమునీంద్రునితో జనకన్మహాలుడు చేతులు జోడించుకొని యిట్లనెను. 'మహాత్మా, తమకు మేలయ్యెడు. మా వంశావళినిసయితము దెలిపెన నాలకింపుడు. మునీంద్రా, కన్యాదాన కుమారుమున రెండువంశములవాడును నాయా కులములవారి వంశావళిని చెప్పవలసినదియేకదా. కావున మహామునీ! మా వంశావళిని జెప్పెద నాలకింపుడు.

మిక్కిలి ధర్మాత్ముడును, సకల ప్రాణులలో నుత్తముడునునైన నిమి యనుచక్రవర్తి తన పుణ్యకార్యములచే మాండులోకిములందుం బ్రసిద్ధుడయి యుండె. ఆతనికి మిథియను నొకకుమారుడు పుట్టెను. ఆమిథియె యీ మిథిలాపురి నిర్మించినరాజు. అతడె మొదటి జనకుడు. ఆమిథికి నుదానసుం డనునతడు జన్మించెను. ఆ యుదానసునికి ధర్మాత్ముడైన నందివర్ధనుడను న్మహాలుడు పుట్టెను. నందివర్ధనునకు సుకేతుడను వాడు జన్మించెను. సుకేతునికి ధర్మాత్ముడును, బలవంతుడునైన దేవరాతుడు జన్మించెను. దేవరాతు డను రాజునికి బృహద్రథుడనువాడు జన్మించెను. బృహద్రథునికి ధైర్యప్రతాపములు రెండును గలవాడగు మహావీరుం డనువాడు పుట్టెను. మహావీరునికి శ్రేష్ఠములయిన ధైర్యసాహసములు గల సుధృతి యను పుత్రుడు జన్మించెను. సుధృతే ద్ము బుద్ధిగలిగి, వాని నడపుటయందుం బట్టువలగలవాడగు ధృష్టకేతువు పుట్టెను. ఆరాజునియగు ధృష్టకేతువునకు హర్యశ్వుం డని ప్రసిద్ధికెక్కిన

నృపాలుడు జన్మించెను. ఆ హర్యశ్వనకు మరుపు పుత్రుడు. ఆమరుపు యొక్క పుత్రుడు ప్రతిభకుడు. ఆ ప్రతిభకునకు ధర్మము నడపువాడగు కీర్తిధుడు జన్మించెను. కీర్తిధుని కుమారునివేగు దేవమీధుడు. దేవమీధునికి విబుధుడు, విబుధునికి మహీధ్రుడు జన్మించిరి. మహీధ్రునికి మహాబలుడుగు కీర్తిరాతుడును నతడు జన్మించెను. రాజర్షియగు కీర్తిరాతునికి మహారోముడు పుట్టెను. మహారోమునికి ధర్మాక్షుడైన స్వర్ణరోముడు జన్మించెను. రాజర్షియగు స్వర్ణరోమునికి హ్రస్వరోముడు జన్మించెను. మహాత్ముడును, ధర్మముల నెఱింగినవాడు నైన యా హ్రస్వరోముని కిరువురు పుత్రులు జన్మించిరి. వారిలోఁ బెద్దవాడను నేను. నా తమ్ముడయిన శూరుడుగు కుశధ్వజుడు రెండవవాడు. మాతండ్రి పెద్దవాడనయిన నాయందు రాజ్యము నుంచి, కుశధ్వజునిఁ బోషించు భారమును నావశంబున నప్పు గించి, తా నడవికిఁ జనెను. ముసలివాడయిన మాతండ్రి స్వర్ణస్థుడు కాఁగా నేను దేవతలకు సాటివచ్చు తమ్ముడుగు కుశధ్వజునిఁ బ్రేమతో జూచుచు రాజ్యమును న్యాయముతోఁ బాలించుచుంటిని. అంతట గొంతకాలము గడచిన పిమ్మట సాంకాశ్యపురమునుండి శూరుడయిన సుధన్వుడు మిథిలాపురమును ముట్టడింపఁగోరి, మిథిలపై కెత్తి వచ్చెను. ఆ సుధన్వుడు నాయొద్దనుండు శివునిచింటిని, నీతను గన కిచ్చని చెప్పి పంపెను. నే నతనికి నారెంటి నీయకపోవుటచే మాకుగొప్ప యుద్ధము జరిగినది.

ఓ బ్రహ్మర్షి, యా సుధన్వుని నేను యుద్ధరంగమునఁ జంపితిని. మునీంద్రా, ఆ సుధన్వుని చంపారించి సాంకాశ్యపురమునకు శూరుడైన కుశధ్వజునికిఁ బట్టము గట్టితిని. చుహానునీ, ఈ కుశధ్వజుడు చిన్న వాడు. నేను పెద్దవాడను. మిక్కిలి ప్రీతితో నా యిరువురు కూతుల నొసంగెదను. మహర్షీ, తమకు మేలయ్యెడు. నీతను రామునకు, నూర్తి శను లక్ష్మణునికి నొసంగెదను. వీర్యమె సుంకముగాఁగలదియు, దేవ కన్యంబోలునదియు నైన నా కూతురగు నీతను, రెండవదియగు నూర్తి శను ముచ్చాటికిఁ నొసంగెదను. సంశయములేదు.” అని వసిష్ఠ మహామునితోఁ జెప్పి దశరథనృపాలునిం జూచి, “నృపాలా, ఏను మిక్కిలి

సంతోషముతో నిండినవాడనై, నా యిద్దలు కూతులను తమకుఁ గోడంద్రనుగా నొసఁగెదను. రామలక్ష్మణులచేత గోదానక్త నేయింపుడు. తమకు మేలయ్యెడుఁ గాక. వివాహమునఁ జేయవలసిన నాందీశ్వాధమును జరపింపుడు. ఈ దినమున మహానక్షత్రము. ఎల్లుండి పుభము లొసఁగు సుత్తరఫల్లనీచక్రమున వివాహము చడపుదము. శ్రేయస్సుగోరి రామలక్ష్మణులచే గోదానాచులగు ననేక దానములను జేయింపుడు." అని జనకుడు వసిష్ఠ గౌరవార్థముపాలురతో దన వంశావళిని జెప్పి, నిశ్చితార్థమును జేసెను.

77-వ సర్గము.

— వరతశత్రుస్సులకుఁ బెండ్లి సిద్ధపఱచుట —

జనకమహారాజు జివ్విధంబునఁ జెప్పి, ముగించిరంతటనే, విశ్వామిత్ర మునీంద్రుడును వసిష్ఠమహామునియు నా శూరుడయిన జనక స్థపాలునితో నిట్లనిరి. 'ఈ పురుష సింహవాదా, ఇత్వోకువంశమును, నిమివంశమును రెండును మిక్కిలి కీర్తి చెందిన వంశములు. అచింత్య మహిమములు. అప్రమేయములు. ఈ రెండువంశములకును సాటి వచ్చు వంశము మఱియొకటి లేదు. కామునకు నీతయు, లక్ష్మణునికి నూర్తి శయుఁ దగిన కన్యకలు. అట్లే నీతకు రాముడును, ఊర్తి శకు లక్ష్మణుడును దగినవరులు. వీరు పుష్పము రూప సౌందర్యములందు మిగులదగియున్నారు. ఈ వివాహసంబంధమును మిక్కిలి తగియున్నది. నరేంద్రా! మేమొక్క మాట చెప్పవలసియున్నది. దానిని విచుము. ఈ నీ తమ్ముడగు కుశధ్వజవృపుడు ధర్మములను బాగుగా నెఱింగిన వాఁడు. అట్టి ధర్మాత్ముడైన కుశధ్వజమహీంద్రునకు లోకమున సాటి లేని సౌందర్యముగల యరువును కన్య లున్నారగదా. మహాసమర్థులయిన భరితశత్రుస్సుల నిమిత్త మా కుశధ్వజమహారాజుకూతుల నిరువురిని వరింపుచున్నాము. ఈ దశరథునియొక్క పుత్రులగు రామ లక్ష్మణభరతశత్రుస్సులు నల్వరు సౌందర్యవంతులు. ప్రాయము వచ్చినవారు. దేవేంద్రుడు ముగ్ధుగాఁగల లోకపాలురఁ బుడఁడించు వాడు. దేవతలతో సాటికచ్చు పుత్రములు గలవారు. రాజేంద్రా!

సిమ్మశంకములయిన యిమ్మోకుశమును, పుణ్యకర్తములఁ జేయు నీయొక్క శంకమును యయ్యంబు గలవగును గాక.”

అని ఇవిధమున విశ్వామిత్రుఁడును వసిష్ఠుఁడును జేరి చెప్పిన మాటలను విని, జనకమహారాజు చేతులు గట్టినవాఁడై, మునీంద్రులగు విశ్వామిత్రవసిష్ఠులఁ గూర్చి, “యో మునీంద్రులారా! మీ రిరువురు కూ కులమునకుఁ దగిన సంబంధమును దాముగానే చెప్పటచే, మా వంశము వాదించుచున్నాము. తను యుత్తరపువొప్పుననే కానిండు. మీకు మేలు గలుగుఁగాక. మశర్థజుని పుత్రుల నిద్దఱిని భరతుఁడును శత్రుఘ్నుఁడును నీ యిరువురును బెండ్లాడుదురుగాక. ఒకదినముననే మహాబలవంతులగు రాజపుత్రులు నల్వరు రాజపుత్రులను నల్వరిని బెండ్లాడుదురుగా! బ్రాహ్మణోత్తముఁడనగు విశ్వామిత్రుఁడా, సంతానాధిపతియగు సూర్యుఁడధిదేవతగాఁగల యుత్తరఫల్గునీ నక్షత్రము నందుఁ బగటివూట వివాహముచేయుట శుభప్రద మని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున నా దినమునందు మనము పెండ్లి జరుపవలయు” నని విశ్వామిత్రునితోఁ జెప్పెను.

ఇట్లు నెన్నుదియైన పలుకులు పలికి జనకమహింద్రుఁ డాసనము నుండి లేచి, యమ్మునీంద్రుల నిరువురను జూచి, “మునీంద్రులారా! నాకుఁ గన్యాప్రదానరూపమైన యుత్తమధర్మమును జేకూర్చితిరి. మీ కిరువురకు శిష్యుడ నై తిని. మునీంద్రులగు మీ రిరువు రీ యాసనోత్తమములపైఁ గూర్చుండుఁడు. మీరే పరిపాలన నేయుండు. దశరథుని కీపట్టణమెట్లొ, నా కయోధ్యయు నట్లే. దాన నయోధ్యను నేను మీకీయవచ్చును. ఇక మీ రి రాజ్యముల నేలుటకే యభ్యంతరములేదు. మీరు తగినట్లుచేయ వలెను” అనెను.

ఇట్లు విదేహరాజగు జనకుఁడు నెచ్చుచుండఁగా, రఘునంశమునకు వన్నెఁదెచ్చిన దశరథుఁడు సంతోషముతోఁ బులకలెత్తిన మేనుగల వాఁడై, జనకమహారాజుం జూచి, “రాజా! మీరిద్దఱు లెక్కపెట్ట నలవి కాని సద్గణంబులు గలసోదరులు. మిథిలాపురీశులు. మీ రిద్దఱును మహర్షుల ననేకులను, రాజసమూహమును జక్కఁగాఁ బూజించితిరి. మీకు మేలయ్యెనుగాక. నేను మాచిదిది కేగి, నాందీశ్రాద్ధము మొదలగు

కర్తల నన్నింటిని బాగుగా జరిపెదను” అని చెప్పి, త్రిమంతులగు జగదగుళధ్వజుల వీడ్కొలిపి, వశిష్టవిశ్వామిత్రమునులను ముందిఁజొని తన విడిదికిఁ బోయి సేరెను. అట్లు దశరథుడు విడిచివేరి మఱుకాచి హుదయమున లేచి, యాహ్నికములెల్లఁ దీర్చుకొని నాందీ ప్రార్థమును యథావిధిగా జరిపించి, సుత్తవమగు గోదానమును చేయించెను. పరమస్వపాలుఁడు గోదాన కాలమున, ఒక్కొక్కని సుద్దేహిని ప్రత్యేకము నొక్క లక్షమంతున పసిడి పొద్దులును, పుష్టియు, లేమాకలును గలిగిన నాలుగులక్షల గోవులను, పాలుపిమకుటనుఁ గంచుపాత్రములతోఁ గూడ బ్రాహ్మణులకు నొసంగెను. ఇట్లు గోదానములుచేసిన నల్వది కొడుకులతో నా దశరథునిపాలుఁడు 3 క్షాురతోఁ గూడిన బ్రహ్మదేవునివలె శోభిల్లుచుండెను.

7వ సర్వము.

❀ సీ తా వి వా హ ము ❀

ఏ దినమున దశరథమహారాజు గోదానమును గొప్ప కార్యమును జేసి ముగించెనో, యా దినముననే, వీరుడును. కేకయరాజు కొడుకును, భరతునిసొంత మేనమామయు నైన యుధాజిత్తు వచ్చి, దశరథమహారాజును గుళలమడిగి, యతనితో నిట్లునియె. “ఓ దశరథమహారాజా! కేకయమహారాజు మీపైఁ ప్రేమనుచేత నన్ను డేమ మనుగుమనెను. తమ రెవరి డేమ మెల్లప్పు డరయుచుందురో, ఆ కేకయులందఱు సుఖముగనున్నారు. రాజేంద్రా, మాతండ్రిగారగు కేకయానిపతి మా చెల్లెలికొమరుడగు భరతుని జూడఁగోరి, యతనిని బిల్చుకొని రమ్మని నా కానతి యిచ్చెను. అందుకై నేనయోధ్యకు వచ్చితిని. అయోధ్యకు వచ్చునప్పటికి తామును, తమ పుత్రులయొక్క వివాహము నిమిత్తమయి వారిని బిలిచికొని విధిలకుఁ బోయి యున్నారని విని, చెల్లెలికొడుకగు భరతుని జూడఁగోరి కడు వేగిరముగా నిట కేతెంచితిని” అని చెప్పెను. అంత దశరథమహారాజు తమ విడిదికి విచ్చేసిన గౌరవాహ్వాదగు తమ యిష్టబంధువయిన యుధాజిత్తున కనేకవిధముల సుచితసత్కారము లొసరించి యుధాజిత్తుతోడను, మహాత్ములగు మునులతోడను, బుత్రులతోడను గూడి యాగేయ సంతసముతోఁ గడపెను.

మటుకటికిము తెల్లవాట లేచి దశరథుడు సంధ్యావందనము చేయదలగు సమస్తానములను ముగించుకొని ఋషుల నందఱిని ముందుగానిచ్చి యజ్ఞశాలకుఁ బోయి చేరెను. అప్పుడు శ్రీరాము డును మంగళస్నానము చేసి, వివాహమునకుఁ దగు నలంకారముల నన్నింటిని వేయించుకొన్నవాడై, తనవలెనే మంగళస్నానముచేసి లంకారములఁ దాల్చియున్న తమ్ములతోఁగూడి, వసిష్ఠుడు, మిత్రయు ననేకులు మహర్షులు ముందఁ గూర్చుండి యుండి వారికి వెనుక ప్రక్కదండ్రీకిఁ జేరుకొని కూర్చుండెను.

అప్పుడు త్రికాలజ్ఞుడగు వసిష్ఠమునీంద్రుడు జనకునిపాలికిం బోయి, యతనితో “నరేంద్రా! దశరథమహారాజు పెండ్లికిఁ దగిన యలంకారములఁ దేసికొని కంకణము గట్టుకొన్నవారయిన తన కుమారులతోడఁగూడి వేదికపైకు వచ్చి, కన్యాదాతవయిన నీ రాక కెదురుచూచుచున్నాడు. ఇచ్చువారికిని, పుచ్చుకొనువారికిని గదా సకలార్థములు సమరూపమున్నవి. మహారాజా, యీ శ్రేష్ఠమయిన వివాహ కార్యమును నెఱవేర్చి, స్వధర్మమును జ్ఞేంపము” అనెను. మహానుభావుడగు వసిష్ఠుడు చెప్పినవాటలు విని, యెక్కువకాంతిగలవాడును, ధర్మసూక్ష్మముల నెల్ల బాగుగా నెఱిగింపవాడును నౌదార్యవంతుడు నైన జనక మహారాజు వసిష్ఠమునీంద్రుం గూర్చి యిట్లనియె.

ఓ మునీంద్రా! దశరథమహారాజు తానే రాంచుచున్నదా. ఆతనితో నామాటచుగాఁ దమకు దీనిం జెప్పాడు. “మహారాజా మానగరు నాటి నెప్పుడు ద్వాపరవాలకుఁ దున్నాడు? ఎవరియజ్ఞులకై మీరు వేచియున్నారు? స్వగృహములో నొక్కరి నడుగవలసిన పని యేమి? ఈ రాజ్యము నా కెలసొంతమో, తమకును సంత సొంతమే” యని చెప్పి నతల నమ్మునీంద్రునిఁబిలిచి, “మునీంద్రా, బిడ్డలందఱును మునుపే మంగళస్నానముచేసి, లంకారములు ధరించి, యీ పందిటిలోనే పెండ్లి వేదికకు దాపునఁ గూర్చుండి మండుచున్న యగ్నిహోత్రుని జ్వాలలవలె వెలుగుచున్నాడు. నేనును స్వము సిద్ధముచేసి యీ వేదికయందుఁ గూర్చుండి మీ రాక కెదురుచూచుచున్నాడను. ఇక దశరథమహారాజు గావలసిన పనులను నిర్విఘ్నముగ జరుపుఁగాక. ఇంకను వారెందులకు

జాగు సేయించున్నారు! ముహూర్తము విరిచికుండవలగునని ప్రియం నడపింపవలయును" అని యనెను.

ఇట్లు జనకుడూ చెప్పినను టు ని అభ్యంతరముగా ను
 సుత్రులం దోడ్కొని, బుడి నొప్పునూడతోడ చు గొల్ల వ్రే
 శించెను. అప్పుడు జనకుడూ వశిష్టమహర్షిని బూచి, “మహర్షి,
 యుషాలాపతీని సహాయముగా గుండుకొని లోకముల నన్నివారు
 రాజసుత్రుల వివాహంగూడై న రాక్షసుల శక్తిని జగిల్పమ”
 అని చెప్పెను. వెంటనే భగవానుడు వశిష్ట మహర్షి యుషాలాపతీని
 చెప్పి, విశ్వామిత్రముగని, రాక్షసుల సేవించు రాక్షసుని ముండుచు
 కొని, యా కల్యాణమందునకును కూర్చుండెను. అప్పుడు ఆ వివాహ
 మంటపమునకును సత్తయిన యొకతన్నెను శాస్త్రవారముగా వ్రేంచి,
 దానిని గంధముచేతను, పూలచేతను నలకరించి, సుంద్రముగ్గులు
 పెట్టించి, బంగారు పాళకలు పెట్టుకలసి చీల్చి పెట్టి మొలకలతో
 గూడిన యడుగులేని కుండలను. మతయు మొలకలతోగూడిన
 మూత్రమును, ధూపములతోగూడిన ధూపజాతులను, వేదమునందు
 పాత్రములను వేదికమీద నలుప్రక్కల నుంచిరి. ఒకప్రక్కను
 ధూపము, ఒకప్రక్కను దీపము, ఒకప్రక్కను కీలాలు, మరొక
 ప్రక్కను నర్ఘ్యము, కేతక్వి-త్రయము నక్షత్రము, సుమ్మ, సువము
 మొదలగు సాగనములచే నా పెండ్లిమంటపము నలంకరించిరి అని
 మహాతేజస్సుగలవాడగు వశిష్టమహర్షి ప్రాచీన కల్యాణవేదికకు
 జాట్టును నెచ్చితక్కునలులేని గర్భమును శాస్త్రమునందు జెప్పిన
 చొప్పున మంత్రముల జెప్పుచు బఠచి, యగ్నిహోత్రము దెప్పించి
 వేదియం దుంచి, శాస్త్రవిధానమందు జెప్పబడిన మంత్రములతో నగ్ని
 హోత్రునియందు హోమములు చేసి, వివాహ మంత్రములను
 ఒరించెను.

నేతా వివాహ ఘట్టము

ఈ సమయముననే జనకమహారాజు సకల భూషణములచే నలంకరింపబడినదై వెలుగుచుండు తన ముద్దు కూతురగు సీతను అగ్ని

హోత్రుని సరుక్షియును రామునెదుటికిఁ దీసికొనివచ్చి నిలువబెట్టి,
కౌసల్యయొక్క సంతోష మెరుగఁజేయువాడగు రామునిఁ జూచి,

* శ్లో॥ ' ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్తచరీ తవ ।

ప్రతీచ్ఛతైనాం ధర్మం సీ పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా ॥ ”

“నా కూతురయిన యీ సీతను ప్రతిధర్మమునందుఁ గూడ నుండి నెరవేర్చుటకై నేను నీకు దానముచేయుచున్నాను. నీకు శుభ మగును. ఈయమచేతిని నీచేతితోఁ బట్టుకొనుము. ఈయమ వతివ్రత. నిరంతర సౌభాగ్యవతి. ఎల్లప్పుడు నీడవలె ననుసరించునది ” అని చెప్పి రామునిచేతిలో మంత్రముచెప్పుచు నీను విడిచి, సీతచేతి నా గాముని చేతిలోనుంచి కన్యాదానము చేసెను. అట్లు కన్యాదానము చేయు సమయమున దేశతలును, మహర్షులును “బాగు! బాగు!” అని శ్లాఘించుచుండఁగా ఆకసంబునందు చేవడసంద భులు మ్రోగెను. గొప్ప పూల వాన గురిసెను.

ఇట్లు జనకమహారాజు మంత్రజలముతోఁగూడ సీతను రామునికొక కన్యాదానము చేసి, యా సంతోషముతోఁ బొంగినవాడై, లక్ష్మణుని జూచి, “లక్ష్మణా! ఇప్పుడు నీకు మంగళమయ్యెడుఁగాక! నే నిచ్చునట్టి నా కూతురుగు సూర్యుని చేతిని నీవు గ్రహింపుము. లగ్న వేళ మించఁ జనదు” అని విచిత్రము. అట్లే భరతునిజూచి, “రఘునందనా! నీ చేతితో మాండవిచేతిని నైకొనుము” అనిచెప్పెను. తర్వాత ధర్మాత్ముడగు జనక మహారాజు శత్రుఘ్నుని బిలిచి, “శత్రుఘ్నా, శ్రుతకీర్తి హస్తమును నీ హస్తముతోఁ ధరింపుము” అనిచెప్పెను. వారికందఱుకును గన్యాదానము చేసి, వారందఱతోడను వఱల “కకుత్స్థవంశమునఁ బుట్టిన రాజపుత్రులారా, మీరందఱు శాంతులరు. మంచి నియమములు గలవారలా. లగ్న వేళ మించిపోకుండులాగున మీ పత్నులతోఁ గూడినవారు కండు.

* అర్థము — మమ=మాయొక్క, సుతా=కూతురగు, ఇయం=ఈ, సీతా=సీత, తవ=నీకు సహధర్తచరీ=కూడనుండి నీ ధర్మములను (నీవుచేయు కార్యములను) జేయునది ఏవాం=ఈ సీతను, ప్రతీచ్ఛ (చ)=గ్రహింపుము, తే=నీకు, ధర్మమ్=మేలు, (ఆస్తు=ఆగునుగాక) (లే)=నీయొక్క, పాణినా=చేతితో, పాణిం=(సీతయొక్క) చేతిని, గృహ్ణీష్వ=పట్టుకొనుము.

ఇప్పుడు మీకు నల్వదికి నివాహము జరుగవలెను" అనెను. ఇట్లు జనమహారాజు చెప్పినంతటనే, వసిష్ఠహామని యడుచుచుని బొంది యా నల్వడు రాజపుత్రులును నా నల్వడు రాజపుత్రుల చేతులను పడుచేతులతో బట్టికొని, యగ్ని కీని, వేదికను, జనకమహారాజును, ఋషులందఱును బ్రదక్షిణమునెసి, వివాహకార్యములను విధిక్రమముగా నొక్కటియు విడువక చేసి, వివాహముగర్వమును ధార్మికావించిరి.

రామలక్ష్మణ ఇంతశత్రువులు నల్వడు చిహ్నములనులై మేల్తనైన యారాజు ప్రకట చేయించు వెలులలో ఉద్భవించినపుడు, మిక్కిలి శోభాయమానమైన ప్రహరణ మొనర్చుచుండి కరిసెను. దివ్యములయిన గంధుబీనాననుతోడను నితరపాదుతోడను, వీచే మొదలగు వాద్యముల ధ్వనులతోడను అచ్చలగుంపులు నాద్య మాళి, గంధర్వులు చెప్పి పుచ్చగాఁ జూచుచుండి, అ వివాహమున నియంతయుఁ జూచువారిక పింతఁ గొల్పుచుండెను.

ఇట్లు పలుతెఱుగులందఱ చాద్యముల మ్రోగుచును, రా రాజపుత్రు లందఱు తమ పత్నుల చేతులం బట్టికొని, ఋషి మారులగ్నికే బ్రదక్షిణమునెసి, వివాహకార్యమును నిర్వర్తించిరి. అనంతర మాసెట్టికొమరులు ధార్యాపహితులై తమ విడిది కరిగిరి. దశరథమహారాజు ఋషిసంఘములతోడను, ఇట్టాచతోడను కూడ ధార్యాపహితులైన తనకుమారుల వైభవమును జూచుచు వారివెంటఁ జనెను.

71-వ సర్గము.

— రాముడు పరశురాముని పుణించుట —

అంతట నారేయిగడచి తెల్లవారినంతనే, విశ్వమిత్రమునీంద్రుడా దశరథజనకమహిల్లభులను వీడ్కొని, రాముడు మొదలగు రాజపుత్రులను దీవించి నిజనివాసముగు హిమవత్పర్వతమునకుఁ బోయెను. విశ్వమిత్రుడు తఱలిసంతటనే దశరథ నరేంద్రుడు జనక సృపాలుని వీడ్కొని, తన కొడుకులను గొడంద్రను దోడ్కొని యయోధ్యకుఁ బయనమయ్యెను. అప్పుడు జనకమహారాజు లక్ష గోవులను, మేలైన సరిగబట్టలను, పట్టించు చీలను, సొగసుగా నలంకరింపఁ బడిన శుభ లక్షణములుగల గుఱ్ఱములను, ఏనుగులను, తేరులను,

కొప్పుంటులను దానదాసీజనులను, అనేకములగు ఒంగారు వెండి నొమ్ములను, ముత్యాలపాతములను, పగడాలదండలను, విస్తారముగు ధనమునుగన కూతులకు సరణముగానొసగి, యా దశరథునివెంటఁ గొంత దూరము పోయి, యతని నెల్లప్పుడైకొని నుఱులీ తన పురంబగు మిథిలకుఁ జేరెను.

అదౌఢ్యానైకరీతిగను దశరథుని ధీరులయిన తన పుత్రులతోదం గూడి యుషులందఱు ముందుచడచువంజఁ బరివారములెల్ల వెంటరాఁ బ్రయాణము సాగించుచుండెను. అపు డచ్చటచ్చట నాకాశమందుఁ బరుగు వటులు భయంకరముగా సకభసూచనముగాఁ గూడుచుండెనవి. భూమిఁ దిరుగు మృగములెల్లఁ బ్రదక్షిణముగా శుభసూచనముగాఁ బ్రచుండెనవి. వానిని జూచి రాజశ్రేష్ఠుఁడగు దశరథుఁడు తన గురువుగు వసిష్ఠునితో “వహాత్తా ! మన లగుభ సూచకములై భయములు గట్టించుచున్నవి. మృగములు శుభసూచకములై ప్రదక్షిణముగాఁ బోవుచున్నవి. హృదయమున కొంద్రోహఁ గలిగించునట్టి శుభాశుభసూచకమైన యీగర్భవేశ మేమైయుండును? కారణము తెలియక నామది మిగుల విగులుగొనినది” అని యడిగిన దశరథమహారాజు వాక్యములు విని వసిష్ఠునితో “దీనికిఁ గల ఫలము చెప్పెదను. వినుము. జుహోరాజా ! దక్షిణమైన హృదయముకంటె రానున్నదని వటులు సూచించుచున్నవి. ఆయాపద తొలఁగిపోవుచున్నదని మృగములు సూచించుచున్నవి. కనుక నీవు దిగులును నదలుము.” అని నెమ్మదిమాటలతోఁ జెప్పెను.

ఇట్లు వీరు మాట్లాడుచుండునప్పుడె, భూమినంతయు గడగడలాడించుచు గొప్పచెట్లనుసూల్చుచు నొక్కపెనుగాలివీఁచెను. సూర్యుని చీకట్లుగ్రమ్మెను. దిక్కులన్నియు వెలవెలఁబాటెను. దశరథుని సైన్యమంతయు డుమ్మగమ్మగా దిక్కుదోఁపకుండెను. వసిష్ఠుఁడును, తక్కుంగల మహర్షులును, దశరథుఁడును, ఆతనిపుత్రులును ఆప్రచండవాతములోఁ దెలివితప్పినివారుగా నుండిరే కాని తక్కినదంతయును జైతన్యరహితమైపోయెను. భయంకరమైన యాచిహ్నుచీకటిలో సేనయంతయు భూళిగప్పినదిగా నుండెను. ఆతరుణమున జడలను దాల్చి, ప్రలయకాల

రుద్రునిమాడ్కి నుండవారు, రాజాధిరాజులనెల్ల నీకుమార్తెయొక్క
 మాటు భూ నుండలంబెల్లం జాట్ల వెదకివెదకి సంహరించినవాడగు,
 కైలాసపర్వతముమాడ్కి మీఁట నలవకానివాడగు, ప్రళయకాల
 మందలి యగ్నిహోత్రునిమాడ్కి దేబర్ణిమండువాడగు. తన
 ప్రతాపకాంతులచే నెఱియించున్నట్లు కనబడువాడగు, సామూహ్య
 జనులకుఁ జూడ నలవకానివాడగు, మూఁపుననుమించ గొల్పినందు
 కొని, భనుస్సును, మెఱుపులగుంపులె చెయ్యెనుచున్న బాణాస్త్రమును
 పుచ్చుకొని త్రిపురబలం గాబ్బుటాన యాశ్వురనివలెయన్న పశు
 రాముఁ డచటి కేతెంచెను. నుండుచున్నయగ్నిహోత్రునివలె వెలుఁ
 గును రుద్రునిబోలెయన్న యాశ్వరరామునిఁ జూచి, జప
 హోమపరాయణులైన శసిహరిచహమును లందఱును గునిమాడి
 వారిలో వారిట్లుచూకొనిరి. “ఈ పరశురాముడు తనతండ్రిని బుఱి
 రన్నకోపము కలవాడై కను నివ్వడు త్రియలను సంహరించువాడు
 కాడగుదా! ఇదియింతా నాకోప ముండినది. దానిని కగిల్లు
 త్త్రుగంఠంబు మొదలిది నూకొని నూడిగి యాయు ద్వేగము లేనివాడై
 యొన్నవాడగుదా! కాబట్టి మరల నీతాడు చేయఁజాలఁచితి
 త్త్రయసంహరణమై యుండఁజొరవడు గదా!” యని యను
 కొనుచు గర్భాపద్యాదులు నైకొని భయంకరాకారముతోనున్న
 పరశురాముని కడకుఁ బోయి ‘రామా! రామా! బుష్టు లొసఁగు
 సీపూజను స్వీకరింపుము’ అని మధురముగఁ బలికెరి. ప్రతాపవంతుఁ డగు
 జమదగ్నికుమారుడు రాముడు బుష్టులు కావించెను పూజను
 స్వీకరించినదశరథునికుమారుడగు రామునిజూచి యిట్లు చెప్పఁ
 దొడఁగెను.

75-వ సర్గము.

శ్రీకృష్ణునియొక్క మహిమ

“రామా! దశరథునిదనుడవగు ఓరామా! నీయొక్క పరాక్రమ
 మద్భుతముగా వినబడుచున్నది. నీవు శివునివిల్లుఁ ద్రుంచుట, తాటకిను
 సంహరించుట, సుబాహువు మొదలగు రక్కసులను జంపుట మొదలగు
 నవి యెల్లను నేను వింటిని. శివునివిల్లు విఱచుట యాశ్చర్యకరముగను,

మనంబున నైన నూహింపరానిదిగను మున్నది. అట్టి నీ శౌర్యమును విని, నేను ఎఱియొక్క ధనుస్సును గొని యుచ్చటకి వచ్చితిని. ఓ రఘునందనా! శివునివిల్లుఁ ద్రుంచి కట్టుగాదా. భయంకర రూపముగల ఈ గొప్ప ధనుస్సు జమదగ్నిసంబాధమయినది. దీనిని వంచి బాణమును సంగించి, నీ బలమును జూపుము రాఘవా, నీ వీ ధనుస్సును వంచి యొక్క పెట్టుటయందు నీ బలమును జూపితివేని, వీర్యవంతుఁడ వని పొనియాడఁదగిన నీవొ నపుడు స్వార్థమునంబు చేసెదను” అని రామునితోఁ జెప్పెను. అప్పుడు దశరథమహారాజు ఆ పరశురాముని యొక్క మోమోటమిలేని యా మూలను విని, దిగులుదోచ, మోము వ్రేలవైచి, ధైర్యంబు విడిచి, చేతులు బోడించుకొని పరశురామునితో నిట్లనియె.

“మహానుభావా! నీ ప్రాప్త్యాదుండ్రు. నీ శిష్పికును శోపము పెగడు. అదియుఁగాక నీ నడచుచుండుకొమారులు భూనియెల్లఁ దిరిగి యుత్రియుల నాశముచేసి యుత్రియులవై ని శోపము వదలి, శాంతము నొందితివి. నీవు మహావీరుఁడ నని కీర్తిబడసితివి. కసిబిడ్డలగు నా పుత్రుల కభయమొస గదగుదువు. నీవు గుర్వదా వేదాధ్యయనము చేయుచు, చాంద్రాయణాఁ త్రములు ఎల్పుచుండెడి భార్గవులనంశమునఁ గట్టితివి. మఱియు, దేవేంద్రునియెదుట “నిక శస్త్రముఁ బట్ట” నని ప్రతిజ్ఞ చేసి, యస్త్రములను విడిచితివి. అంతియకాక, నివు ధర్మపరుఁడవై, పుడమి నెల్లఁ గాశ్యపునకొసఁగి, వనమునకుఁజని మహేంద్రపర్వతమున నివాసము నేర్పఱచుకొంటా. మహామునీ! అట్టి నీవిష్పాద మాసర్వస్వమును నాశనము చేయుటకై మఱల వచ్చితివా? రాముని నీవు జంపెతివేని, మే మందఱ మిఁక జీవింపము” అని దశరథుఁడు చెప్పుచుండఁగనే యా మాటలను సరకుచేయక, ప్రతాపవంతుఁడగు పరశురాముఁడు రామునితోడనే యిట్లనియెను.

“ఓ రామా, శివునివిల్లును, ఈ నాచేతనండు విల్లును ఈ రెండును మేలైనవి. ఇవి దేవలోకంబున నేర్పడినవి. లోకములం దెల్ల బ్రసిద్ధి చెందినవి. గట్టివి. బలిమి గలవి. ధనుస్సులలో శ్రేష్ఠములయినవి. దేవతల వద్దఁగియగు క్షత్వకర్త వీసిని జక్కఁగాఁ జేసెను. కుకుత్స్థవంశో

ద్భివుండెను సరోత్తమా! సీవు విజేచి ధనుస్సును తొల్లి చేపతి
 లీశ్వరునికే ద్రిపుసంహారము నీమిత్తమై యిచ్చిరి. ఈ రెండవ
 ధనుస్సును వేల్పులు విష్ణువున కొసంగిరి. ఇది యెరులకు వంశమున
 యైనది గాదు. కరుణ్యవంశమునఁ బుట్టిన యో రామా! విజేతముగ
 మెఱయుచుండెడి యీ విష్ణు ధనుస్సు శివధనుస్సుతో నాటియగు
 బలముగలది. వేల్పులందఱు ధనుస్సులను రెండింటిని శివకేశవుల కొసం
 గింపు డా యిరువురి బలాబలముల నెఱుఁగు వని బ్రహ్మచేవుని ద్రేరణ
 నెసరి. సత్యవాదులలో మేటియైన బ్రహ్మచేవు డా దేవతలయొక్క తలం
 పెఱిగి, శివునిని విష్ణువునకును గలహము పుట్టుకట్లు చేసెను. అప్పు
 డొకరి చొకరు గెల్వవలె నని తలంచిన యాశివకేశవులకు మహాభయం
 కరమైన యుద్ధము నడిచెను. అప్పు డీశ్వరుని ధనుస్సు భయంకరమైన
 ఝగటమిగలదైనను విష్ణుదేవుఁ డొనరించిన హుంకారముతో నిర్విర్యమై
 సాయెను. అంత ముక్కంటయగు మహాచేవు డు నేమియుఁజేయ జాలని
 వాడై నిలిచిపోయెను. అప్పుడు దేవతలు ఋషులతోడను, జూరణుల
 తోడను వచ్చి ప్రార్థింపగా నా శివకేశవు లిరువురును యుద్ధము
 చాలించి, ప్రశాంతి నొంగిరి. అప్పుడు వేల్పులును, ఋషిసమూహము
 లును విష్ణువుయొక్క మగటినుండి శివునిధనుస్సు నీలబడి పోవుటంజూచి,
 శివునికంటె విష్ణువు సధికునిగాఁ దలఁచిరి. అట్లు సర్వమంతఁడయిన శివుఁడు
 తన్ను విష్ణువునకంటెఁ గొఱతగా నెంచుటచేతఁ గోపించి తనధనుస్సును
 బాణములతోఁగూడ విదేహదేశము నేలెడి రాజర్షియగు దేవరాతుని
 చేతఁ బెట్టి తనయొద్ద నుంచమని చెప్పెను. రామా! ఇదిగో యీధనుస్సో!
 వైష్ణవము. శత్రుపురధ్వంసకము. దీనిని విష్ణుమూర్తి భృగువంశజుడైన
 ఋషీకునికడ న్యాసముగా నుంచెను. మహాతేజస్వియగు ఋషీకమహా
 మునియు లోకోత్తరకర్తృఁడగు, మహాత్ముఁడు, తనపుత్రుఁడు,
 మాతండ్రియునగు జమదగ్ని మునీంద్రుని కీదివ్య ధనువు నొసంగెను.
 తపఃప్రభావబంపన్నుఁడగు మాతండ్రి శస్త్రమును విడిచిపెట్టి యుండఁగా,
 బ్రాహ్మతబుద్ధి నూని కార్తవీర్యార్జునుఁ డాయనను వధించెను. ఎక్కడఁ
 జూడని మహాదారుణమైన మాతండ్రిచావును విని, నాసరావి
 కోపముతోఁ బుడమియందు మూలమూలనున్న శత్రుయుల నందఱును

వెదికి వెదకి ముద్యేడుచూటులు సంపాదించి, భూమండలము నెల్ల స్వాధీనపఱచుకొని, యాగముచేసి, యయ్యాగాంతమునఁ బుణ్యకర్మఁ గుఱి, మహావైకుంఠమునకు కాశ్యపమహామహి రాభూమండల మెల్లు దిక్షాగా నొసఁగి, దేశము మనకపట్టయ్యి మహేంద్రవర్మతముఁజేయచ్చులుఁ బఱచు చేయుచున్నాను. మహాపరాక్రమశాలివగు రామా! మగఁజుగుగల నీవు శివునిచింతిని ద్రువిని వార్తవిని, వేగముగా నీ కడకు వచ్చితిని. ఓ రామా! యీ గొప్పకరుణు మాతండ్రి తాతల నాటికి. వారికలక నాకు లభించితి. నీవు తత్త్రియధర్మము నూని యీ ఘేటి వించేరి గ్రహింపుము. కాశ్యప్తా! శత్రుపట్టణంబులను ధ్వంసముచేయుజాలిన బాణమును దీరింపఁదుఁ గూర్పుము. ఇంత మాత్రము చేయఁగల్గితెవెని తర్వాత నీకు ద్వంద్వయధము నొసఁగెదను.” అని దశరథరామునితో పరశురాముఁడు చెప్పెను.

76 - వ సర్గము.

అప్పుడు పరశురాముఁ డెల్లపెట్టుట ల్లి

అప్పుడు దశరథరాముఁడు భార్గవరాముఁడు చెప్పిన మాటవిని, తండ్రియంటలి గొప్పముచే మాటలను బెంచక పరశురామునితో నిట్లు నియె. “ఓశ్వానరామా! నీవు చేసిన కార్యమును నే నిదివఱకే విని యున్నాఁడను. నీ పంట పుత్రుఁడు ప్రిచ్ఛికొనవలసిన పితౄణమును దీర్చుకొంటివి. దానిని మే మునుఁదరించుచున్నాఁము. ఓపరశురామా, నన్నుఁ బరాక్రమము లేనివానినిగాఁ దలపోసి, యందుచే తాతధర్మ ప్రకారము ధనుర్బాణములను బట్టలేకంతటి తత్త్రియ యసమర్థునిగాఁ దలంచి నాతేజస్సును దిరస్కరించుచున్నాఁడవు. చూడునాప్రతాపము.” అనిచెప్పి మిక్కిలి కుషితుడై, పరశురాముని చేతనున్న ధనుర్బాణములను మిక్కిలి చురుకైనగాఁ గైకొని, వెంటనే దానిని వంచి యెక్కువెట్టి బాణమును సంధించి, కోపముతోఁ బరశురామున కిట్లనియె. “నీవు బ్రాహ్మణుడవు. కావున నాకుఁ బూజ్యుడవు, విశేషించి విశ్వామిత్రు నకుఁ గావలసిన వాఁడవు నని వ్రాణహరమైన బాణమును నీపై విడువనైతిని. ఇపు డీ బాణముచే నీ కాలినడకనైనను, కాదని, నీవు తపస్సుచే సంపాదించిన సాటిలేని లోకములనైనను బడఁ

గొట్టివను. వీనిలో నీ కేది యిష్టమో చెప్పుము. శత్రువులసహాయమున యీ దివ్యబాణము తన సీర్యముచే శత్రువుల ఒండును, గర్వమును నాశనముచేయక వృథాపోవునదిగాదు! కావున నీవు దేవతాసత్త్వతిత్తువో, చెప్పు"మని యడిగెను. అప్పుడు దేవతలు, బుడలు, గంధర్వులు, అప్పరహులు, సింధులు, చావలులు, కిన్నరులు, ఇక్షుకులు, పన్నగులు బ్రహ్మదేవుని ముందుంచుకొని, గుంపులుగుంపులుగాఁగూడి మేటికైదువు దాల్చిన రాముని, అతఁడు చేయబోవు మహాద్భుతమైన బాణప్రయోగమును జూడవచ్చిరి. అప్పుడు రాముఁడు వింటిని దాల్చినంతటనే జనులు నూగుపడి నీలిచిరి. పరశురాముఁడును నిర్గతవీర్యుడై రామునివైపుమాచి శ్రీరాముని తేజముచే దనతేజ మపహృతమగుటచే. బరశురాముఁడు నిర్విర్యుడై మ్రాచ్చడి కమలములంబోలు కన్నులుగల శ్రీరామునితో మెల్లమెల్లగ నిల్లనియె. శ్రీరామా! నే నీ భూమిని పూర్వము కాశ్యపునకు దానము చేసితీని. అప్పుడా కాశ్యపుఁడు "నీవు నాదేశములో నుండరా దని నన్ననెను. ఆయనచే నీమాట యిప్పించుకొనిన నేను గురునిమాట చెల్లించువాడనై పగ లెచ్చటఁ దిరిగివను రాత్రికాలమున నీ భూమిపై నివసీ.ప నని ప్రతిజ్ఞ చేసితీని. రామా! యీ భూమి కాశ్యపున కిచ్చినప్పు డిది యాయనదేగదా! కావున నాపాదగమనముచు నీవు పడఁగొట్ట వగవు. నీలయన సూర్యాస్తమయము లోపల మరోవేగముతో మహేంద్రప్రస్థతమున కరుగఁగలరు కనుక నాపాదగమనముచు బడఁగొట్టకుము. మఱియు నేను తపోబుధుఁడనై సంపాదించిన సాటిలేని యుత్తమలోకములుగలవు వానిని బడఁగొట్టుము. ఆలస్యము చేయకుము. శత్రువుల కొంచుచట్టి యో రామా! యీనిల్లు వంచి యెక్కువెట్టుటచే నీ వొక్కరిచేతను గెల్వ నలవిగాని మధుసూదనుఁడయిన సాక్షి ద్విష్ణుమూర్తియని తలఁచెదను. నీకు శుభము గలుఁగుగాక! సాటిలేని పురుషుడేయువాడవును, యుద్ధమున నెవరి చేతను నెదిరింప నలవికానివాడవును నైన నిన్ను దేవతలందఱు గుమిగూడివచ్చి చూచుచున్నారు కాకుల్తా, ముల్లోకములకు నాకుడ వయిన నీచే నేను బరాజితుఁడనైతి ననునిది నాకు లజ్జాకరము కాదు. నీవు త్రిలోకాధిపతివిగదా! సువ్రతా! రామా! యిక నీ సాటిలేని

బాణమును విడుపుము. నీ బాణమోక్షణము కాఁగానే నేను పర్వతములలో శ్రేష్ఠమైన మహేంద్రపర్వతమునకుఁ బయనింతును. అని పరశురాముఁడు రఘురామునితోఁ జెప్పఁగాఁ బ్రతాపవంతుడైన దశరథరాముఁడు శ్రేష్ఠమైన బాణమును బ్రయోగించెను. అప్పుడు పరశురాముఁడు తాను తఱచుచో బడసిన లోకములన్నియు రాముని బాణముచేఁ గొట్టఁబడుటఁ జూచి వెంటనే మహేంద్రపర్వతమున కరిగెను. అప్పుడు దిశలును, విదిశలును జీకటి మోలఁగి మెఱసెను. దేవతలును, ఋషి సంగఘములును నాయుధధారియై యున్న శ్రీరామునిఁ బలులెఱుఁగులఁ బ్రశంసించిరి. సమర్థుడయిన పరశురాముఁడును దశరథ పుత్రుడైన రామునిఁ బొగడి, యా గావనిసిఁ బ్రగట్టిణమునెసి స్వస్థానము చేరు కొనెను.

77-వ సర్గ చూ.

— దశరథుఁడు మఱల నయోధ్య నేనుట —

పరశురాముఁడు మహేంద్రమునకుఁ జనినవెంటనే, దశరథరాముఁడు ప్రశాంతుడై యావిష్ణు ధనుస్సును బాణములతోఁ గూడ నప్రమేయబలాఘ్నుడగు వరుణున కొసఁగి, వసిష్ఠుఁడు మొదలగు గురువుల సందఱికి నమస్కరించి, మూర్ఛనొంది పడియున్న తండ్రిని జూచి “ఓ తండ్రి, జమదగ్ని పుత్రుడగు పరశురాముఁడు మఱలిపోయెను. ఇక మన చతురంగ సేన నయోధ్యకుఁ బోనీయవచ్చును. మహారాజా! చాతపతి వాననీశ్చక్రై మోరయై త్రి నిలఁబడియుండు చాడుప్పన మన సేన తమ యుత్తరువు నెదురుమాచుచున్నది. తమయాజ్ఞలోనున్న యీ సేన కదలిపోవుట కుత్తరవీయ వలయును” అని కోరెను. ఆరాముని పలుకులు విని, దశరథు డు తన పుత్రుడగు రాముని రెండుచేతులతో గట్టిగఁ గొఁగిలించుకొని శిరము మూర్ఛొని, పరశురాముఁడు వెడలెనన్న మాటవిన్నంతనే పరమానందభరితుడై, గగ్గురుపాటునొంది, తన్నును దన పుత్రుని మఱల జన్మమెత్తినవారినిగాఁ దలఁచి, తన సేనలకు మఱల ప్రయాణముసేయ నానతి యొసఁగి, వెంటనే యయోధ్యా పురమునకుఁ దరలెను. ఆ యయోధ్యాపురంబునందు లెక్కెములు

గట్టబడెను. అంతటను మంగళవాద్యములు మ్రోగుచుండెను. రాజ వీధులన్నియునీరుచల్లబడి పుష్పములు చల్లబడి యుండెను. పట్టణము లోని జనులందఱు రాజుగారి పురప్రవేశమున భిలపించుచు, నంతటను గుమికూడి క్రీక్కిరిసి వీధుల మధ్యకడ నియుండగా పురప్రవేశముగా పురప్రవేశము గావించెను.

దశరథనృపాలుఁడు వచ్చుచున్నాఁడని పట్టణములోని జనులును, బ్రాహ్మణోత్తములు జాలదూర మారాజున కెదురు వోయిరి. కీర్తియు, సంపదయుఁగల దశరథమహారాజు కాంతిమంతులైన తన పుత్రులతోఁ గూడి, హిమవంతముఁబోలు తన నగరు సొచ్చి యిష్టార్థముల ననుభవించుచు సంతోషము నొందియుండెను. కౌసల్యయు, కైకయు, సుమిత్రయు మఱియు నంతఃపురమున నున్న రాజ స్త్రీ లందఱును సూతన వధువుల నంతఃపురమునఁ బ్రవేశపెట్టుట కుత్సాహనతులై యుండిరి. తర్వాత రాజుత్నులు సీతను సూర్యులను గుశధర్మజుని కూతులగు మాండవీశుతకీర్తులను నంతఃపురములలోఁ బ్రవేశపెట్టిరి.

ఆచూతనవధువులు నల్లరు పట్టుచీరలు ధరించి, ముత్యైదువు లొసఁగు సకలభూషణ మంగళాగర్వచనముతోడను మిక్కిలి శోభిల్లుచు దేవాలయములకుఁ బోయి యందలిదేవతలను బూజించి, నమస్కరింపఁ దగిన పెద్దలకెల్ల నమస్కరించి కుబేరుని నగమంబోలెడు తమ తమ యిండ్లకుఁజేరి, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులకు గోవులు, ధనము, ధాన్యము నవారిగా నొసఁగి వారి నందఱిని సంతోషపెట్టి, యేకతంబునఁ దమ క్రియులతోఁ గూడి మహానందముతో సుఖముగానుండిరి. మహాత్ములును, భూలోక మున సాటిలేని పరాక్రమముగల వారునైన రాజపుత్రులగు రామాదు లందఱుఁ బెండ్లియై, యస్త్రములచెల్ల నేర్చి, విదేశదీపము గడించి, తమ మేలుగోరెడి మిత్రులను దాపున జేర్చుచు, నప్పుడప్పుడు గురువుల వలన నీతుల నెఱింగి, తమ మేటి గుణములచే గురువులను సంతోష పెట్టుచుఁ దండ్రికి శుక్రప్రాస నేయఁచుఁ దండ్రి యిష్టప్రకారము నడచు కొనుచుండిరి.

ఇట్లుండఁ గొన్నినాల్కైవపిదప దశరథుఁడు కైకేయీ పుత్రుఁడగు భరతునిఁ బిలిచి “నాయనా, నీ మేనమామ యుధాజిత్తు నిన్నుఁ బిలుచు

కొనిపోవుటకు నచ్చియున్నాఁడు. చాలదిగములైనది. నేనుమిథిలా పురియం దున్న పుడే, ఋషులందఱి సమిక్షమున నిన్నుఁ దనవెంటఁ బిలుచు కొనిపోవ నుద్దతింపుమని న స్నీతఁడు వేఁడుకొనెను. కావున నీతనితోడఁ బోయి, యాతనికిఁ బ్రియమును జేపూర్పు” మని చెప్పెను కైకేయీ శత్రుఁడగు భరతుఁడు తన తండ్రి యానతిచ్చిన మాటను విని, తండ్రికి రామునికి నకుష్కరించి, లక్ష్మణుని గొఱిలించుకొని, తనతండ్రిని, సకల జనులకు హితంబుఁగోరెడి రాముని, దల్లుల చందఱిని వీడ్కొని శత్రుఁఘ్నునీతోఁ గూడఁ బయనమై పోయెను. భరతుఁడు వెళ్లినతర్వాత మహాబలులైన రామలక్ష్మణులు చేవతలకు సాటియగు తమ తండ్రిని గొలుచుచుండిరి. ధర్మాత్ముఁడగు రాముఁడు తండ్రియాజ్ఞనుబుగ్గస్కరించు కొని సర్వవిధములఁ బ్రియములై హితములయిన పౌరకార్యములను నిర్వర్తించుచుండెను. మఱియు నాయాకాలములందుఁ దల్లులకుఁ దగిన శుశ్రూషలను దల్లులకును, గురువులకుఁ జేయఁదగిన శుశ్రూషాదికార్యములను గురువులకును వేదశాస్త్రచుర్యాదల నతిక్రమింపకుండ నాచ రించుచుండెను.

ఈప్రకారముగా నడచుకొనుచున్న శ్రీరామచంద్రుని సత్కృత వర్తనముచే దశరథుఁడును, బ్రాహ్మణులును, పౌరులును, తద్దేశవాసులగు జానపదులును అందఱును సంప్రీతాత్ములైరి. సత్కృతపరాక్రముఁడై లోకాతిశాయికీర్తిని బడసిన శ్రీరామచంద్రుఁ డాబ్రాహ్మణాదులనడుమ సమస్త భూతములకడుమ బ్రహ్మదేవునివలె గుణవత్తుఁడై యుండెను.

ఇట్లు మంచి మనసుగల రాముఁడు రాజ్యపరిపాలనంబునఁ దండ్రికిఁ దోడ్పడి జనులయనురాగంబు వడయుచు, నీతయొక్క సౌందర్యాది గుణంబులచేతను, తనయొడఁగల ప్రేమచేతను నామెనే మనఁబునఁ దలంచుచు నెల్లప్పు డామెనే మనస్సునందేఁ యుంచుకొనుచు ననేక ఋతువులం దా యా ఋతువులకుఁ దగినట్లు సకల సౌఖ్యముల ననుభవించుచుండెను.

తండ్రిచే విచారించి చేయఁబడినభార్య యగుటచేతనే నీతాదేవియు రామునికి మిక్కిలి ప్రియతమురాలుగా నుండెను. ఇంతియు

గాక భర్తృశుశ్రూషణాదిగుణము వలనను, దేహసౌందర్యమువలనను గూడ సీతయొక్క రామునికి మఱిమఱి ప్రేమ వృద్ధి నొందెను. రాముని హృదయములో సీత నిలిచి యున్నవానికంటె గొప్పదిగా సీతహృదయములో రాముడు నిలిచి యుండెను. వారి పరస్పరగురురగ ముట్టినిగా నుండెను. సీతకు రామునియొడఁ గల యచురాగ మామె హృదయమంతర్గతమై గూఢముగా నున్నప్పటికిని నాయమ మనోవికారములను బట్టి రాముడు తనమనసుతో నూహించి తెలిసికొనుచుండెను. అట్లే సీతయును తనభర్తకుఁ దెలిపైఁ గల సుమరాగము హృదయమంతర్గతమై గూఢముగా నున్నను నాయన మనోవికారములను బట్టి రామునికంటె మిక్కిలిగాఁ దెలిసికొనుచుండెను. రామునికంటెను విరేషముగాఁ దెలిసికొనఁ గల్గుట కాయమ పుట్టిన దేశస్వభావమునుబట్టియు వంశస్వభావమునుబట్టియు సీత అంతట సూక్ష్మజ్ఞానురాలయ్యెను. మఱియు నాయమ దేహతో సమానుగాలు. మామములో సాక్షాత్తు దివ్యమంగళ విగ్రహుగాలైన లక్ష్మీదేవివంటిది. అట్టి లోకైకసుందరియు, నతిప్రేమాచ్ఛమరాలును, సుత్రమరాజసన్మకమునగు సీతతోఁ గూడి రాజర్షికుమారుఁ డును దివ్యశక్తి సంపన్నుఁడునగు శ్రీరాముడు లక్ష్మీదేవితోఁ గూడిన వేదదేవుఁ డగు విష్ణుమూర్తివలె మిక్కిలి విరాజిల్లెను.

ఇది శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణానుసారియగు నాచార్యుల రామాయణము లగు

బాలకాండము సంపూర్ణము

ఫలశ్రుతి

శ్లో || యః శృణో త్కాదిమం కాండం బాలాఖ్యం రామజన్మకమ్,
పథ త్కథంచలో భక్త్యా భుక్త్వా భోగా నిహేప్పితాన్,
అంతే శ్రీసూర్యసాయుజ్యం గచ్ఛత్కత్ర న సంశయః.

తా|| ఎవఁడు శ్రీమద్రామాయణంబున మొదటిదియు, రాముని జననము మొదలగు కథలు గలిగినదియునైన బాలకాండమును జనువుచున్నాఁడో, ఎవఁడు నిలకడగల మనస్సుతో విరుచున్నాఁడో, వాఁ డిహలోకంబున నకల సౌఖ్యములం బొంది, యంతమున సూర్యలోకంబును బొందుచున్నాఁడు. సంశయము లేదు.

శ్లో || రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధనే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః.

శ్లో || య దక్షరః పఠన్ భక్త్యం మాత్రహీనంతు యద్భవేత్,
తస్యైవ ట్పవ్యతాం దేవ నారాయణః నమోఽస్తుతే.

ఓం తత్సత్, శ్రీకృష్ణానమః

శ్రీచిటపాటి వేంకటరామానుజశర్మగారి గ్రంథములు వి నో ద క థా క ల్ప వల్లి

భోజునికూతులగు తరలూరిరామరాజు ఉపసూహితులను తొట్టెచేరి
మహాకవి కాళిదాసచరిత్రము ప్రతి 1-కి రు. 6—0—0

వి నో ద క థా క ల్ప వల్లియు సీక్రిందిరెండు గ్రంథములును బరహు
సంబంధము గలిగియుండును గాబట్టి యింకొకటిగొన్నవానికి
ఈక్రింది రెండు త్యాగశ్లోకములు.

కాళిదాసచరిత్ర ప్రకరణము

ఇది రూపకములగా రెండవదియైన నంటుదువలె నఖిలరూపములతో నొక
మొదట ప్రకరణగ్రంథముగ రచియింపబడినది

ఇందు కయాశశేకాధీశునిచరిత్రయగు మాధవమిత్రునికవి జనియించి కాళి
దాసుండు కావకారణముగాడిగి వేపుగాడై యుండి పురోహితవ్రాత్యుని కవ
టంబున నొకరాకన్నియకు భర్తయై దానిసహాయమున మహామతియగుచు గాళి
కానుగ్రహంబు వడసేయఁ బురోహితునికవటంబున నారాకన్నియ నెడ దాసి భారా
నగరంబున భోజునికడరంజేరి నిలాసవలించును బరగు కాంచనమాల యనువేశానగ్రంథకం
జేపట్టియుండి మరల క జన్మింపఁజేసెనచిత్రము కల్పించియుండును.

ప్రతి 1-కి రు. 2—3—0

ఆంధ్ర భోజచరిత్రము

ఇది సున్నుకథామాల 10 వండులో 7వదిగా నున్నది సరియయిన
యాంధ్రవద్యంబులతో నున్నవలెగము 10 వండులో 10వదిగా నున్నది మొలతో జేసి
రచియున్న బడినది కావకముతో నొక పుస్తకము నుండినది ఇదిచరిత్రమును
భోజకాళిదాసుల చరిత్రము కందును.

ప్రతి 1-కి రు. 2—0—0

శ్రీతులస్యపాఖ్యానము

ఇది లక్ష్మీదేవి తులస యనురాజపుత్రియై ఒన్నింటి కళామాతనికవి బన్నియై
నారాయణునిచేత బాతివ్రాత్యునిగమునుబొంది జన్మియై తులసీవక్తరావమును
ధరించి భగవంతుని కేకాంతకైంకర్మప్రణయైవచరిత్రము ఇది తులసీశమలచే భగవ
త్పూజనేయువారలకెల్ల నత్యావరణీయము నుండువలెనకక శ్రీబ్రహ్మచారి
మహాపురాణములొనిది.

ప్రతి 1-కి రు. 0—3—0

చమత్కారకథాకల్పావళి

ఇది రోచురు దళుకానవమాదులు మందారమాల, మదనమాల, మదనసీన,
వసంతసీన, వదలేతి, చంద్రలేతి లక్ష్మద్వాజ - రత్నములను బరణియొక్కాపం
బుకు బిడాయ నుమ్మోళ్ళగొక్కచూత్రము మృగై కట్టెములను శక్తియందు
మరియు చగు - రోచ గ్గా పొంది ప్రతి 1-కి రు 1—0—0.

శ్రీమదాంధ్ర వచన బ్రహ్మవైవర్తమహాపురాణము.

[illegible]

ఆంధ్ర కల్కిపురాణము

ఇది శ్రీనారాయణమూర్తి యాకల్పించిన సౌజీయమోక్ష పరిమియను
కల్పద్రవకారముయొక్క చరిత్రము ఇది శ్రీరామ ప్రజ్ఞాస్వవతారచరిత్రమలలె నని
మహాహరమైనది శ్రీనానదిచిత్ర మైనదిస్మృతకల్పపురాణము నరసమంచి పద్య
కావ్యముగ రచించి బడినది (అద్భుతమన్నది.)

పంధ తనిజ్జోకి

ఇది ద్రవిడభాషలలో పెరియార్చాచ్చాపెట్టె గాని రచించినతనిజ్ఞోక్తి సరిగా నాంధ్రీక
రింపబడి మహాదాహతము లగుచున్నది. కృములకర్థములతో ముద్రితమై యుండును.
దీనియందు శ్రీరామాయణము, ముఖ్యములగు శ్లోకములను ప్రస్తావించుచున్నది. అగు
మహాకర్థము లొక్కొక చదువనగును వాక్యములను నలువచే బదివిధముల నుచ్యమింప
బడియుండును ఈయనములలేమనోహరములయినవి (చచ్చుచున్నది.)

వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రిలుఅండ్ సన్స్

292, ఎస్.కె.నగర్, చెన్నపురి.

